# ARCHIBALDI PITCARNII,
Medici Celeberrimi,
*SCOTO-BRITANNI,*

# ELEMENTA MEDICINÆ
## *PHYSICO-MATHEMATICA,*
LIBRIS DUOBUS,
*QUORUM*
Prior THEORIAM, posterior PRAXIM exhibet,
IN GRATIAM
Medicinæ studiosorum delineata.

***Nunc primùm in lucem edita.***

Cur potius aliquis Hippocrati credat, quàm Hierophilo? Cur huic potius, quàm Asclepiadi? Si *rationes* sequi velit, omnium posse videri non improbabiles: Si *curationes*, ab omnibus his ægros perductos esse ad sanitatem. Itaque neque disputationi, neque authoritati cujusquam fidem derogari oportuisse.
*Corn. Celsi*, Lib. I. *Præf.*

Innocentius Lanerius. M. D.


HAGÆ COMITUM,

Apud HENRICUM SCHEURLEER,
M DCC XVIII.

# AD LECTOREM.

SISTO tibi, amice Lector, ARCH. PITCARNIUM, Virum in professione sua celeberrimum, quique Medicinam ab omni Philosophorum secta liberam coluit docuitque, prima ejusdem Στοιχεῖα, sive Elementa, Geometriæ auxilio, absque omni fuco, absque omni conjectura Philosophica, absque omni etiam partium favore aut præjudicio, simpliciter nudèque tradentem. Si *Dissertationes* ejus, magnorum Virorum laudem jam pridem adeptæ, tibi placuerint; Libri hi, tam *Theoriam* quàm *Praxim* Medicam PITCARNIANAM, secundùm Principia in illis tradita, demonstrantes,

ſtrantes, certè non diſplicebunt. Quorum Primus ordinem à *Sennerto* in Inſtitutionibus adhibitum, ut plurimùm, ſequitur; adnotando interim breviſſimè quid ille, quidve alii Medicarum Inſtitutionum Scriptores peccaverint. In Secundo autem *Riverii* methodum amplexus, Collegium Practicum, Medicinæ ſtudioſis, ad ſimpliciſſimas naturæ leges revocatis, haud infœliciter inſtituit Auctor. Quòd ſi ipſe tamen aliquando peccaverit, aut peccare tibi viſus fuerit, hoc illi ſaltem condonandum eſt, quòd cùm ille in re Medicâ, nec fallere, nec falli, ſtuduerit, Artem ſuam non niſi per *Demonſtrationes* & *Obſervationes* perficiendam voluerit. Sentiant alii quicquid ipſis placuerit: nullus magis quàm ipſe aut ſentiendi libertatem, aut ſeveram *Veri* inquiſitionem, aliis commendavit.

Non illius, ſed veritatis, res agitur.
Verùm autem dubio procul hoc eſt, ad curandi rationem nihil plus conferre quàm experientiam & demonſtrationem; quæ Librorum horum duo ſanè fundamenta ſunt. Dum igitur ipſe, Archimedæam & Hippocraticam ſapientiam fæliciter conjungens, morborum & curationum phænomena meliùs non aſſumptâ, quàm aſſumptâ, hypotheſi quavis Philoſophicâ (experientiâ ſcilicet, quàm opinione, demonſtratione, quàm diſputatione) tradi poſſe ſtatuit; is tanquam in Medicinâ novator aut hæreticus rejiciendus non eſt, niſi & *Democritus*, *Hippocrates*, *Serapion*, *Apollonius*, aliique principes viri pro novatoribus habendi ſint. Cùm autem ſæpiſſime, *neque inter ſapientiæ profeſſores*, ut ait Celſus,

*neque inter ipsos Medicos conveniat*, dum latentes rerum caussas *scientiâ* non *comprehendunt*, *sed conjecturâ prosequuntur*; harum quæstionem ac investigationem supervacuam esse contendens, quoniam incerta incomprehensibilisque ipsa plerumque natura sit, nihil aut parum conjecturalem hanc disciplinam pertinere ad Artem Medicam professus, *in usu & experimentis*, per veras *motûs regulas* demonstratis, *eam posuit*. Nec opus proinde est, ut vel ipsum, vel genuinum hunc ipsius fœtum, suscipiat aliquis defendendum. Res ipsa loquatur.

In virorum eruditorum scriniis, tanquam cimelia, pretio omni digna, diu latuerunt hæc Artis Medicæ Elementa. Libri autem Primi Caput ultimum seorsim editum est nuper ad

calcem libri, cui titulus eſt *Praxis Medica Boerhaaveana.* At licèt *Praxis Medica Pitcarniana*, quæ Elementorum Libro Secundo hîc continetur, haud minùs quàm illa *Boerhaaveana* celebris ſit, nullam tamen aut *Theoriæ*, aut *Praxeos* hujus, mentionem fecit Editor. Sufficiebat enim ipſi *methodum præſcribendi formulas ſecundùm* ARCHIBALDUM PITCARNIUM, appendicis loco addere, ut *Pharmacopœiæ* ſuæ æſtimationem aut conciliaret, aut augeret. Cùm plurima autem Libri utriuſque exemplaria non in *Britannia* tantùm noſtra, ſed & in tranſmarinis etiam regionibus, ab annis pluſquàm viginti, diſtracta, eaque truncata aut mutilata, vel interpolata ſint; ne illa miſerè fœdata in publicum tandem prodirent, quod metuendum

dum

dum ſanè erat maximè, Editionem hanc inſtituendi neceſſitas vicit. In qua exornanda nec cura defuit, nec labor. Codicum inter ſe collatorum quatuor ope multæ lacunæ ſuppletæ, mendæ innumeræ, quibus Editio Londinienſis ſcatebat, ſublatæ, locique luxati reſtituti ſunt.

AUCTO-

# AUCTORIS PRÆLOQUIUM.

§ 1.

NEMINEM *existimo ægrè laturum, si ego, posthabitâ omni gratiâ & odio, Auditores [& Lectores] meos liberè monuerim, quibus potissimum artibus effectum sit, ut Medicina tot eruditorum conatus & studia tam diu eluserit; quibusque viribus eniti oporteat, ut illa in optatum fastigium educi, vitaque mortalium, quà quidem hominibus & per homines licet, in tuto possit collocari.*

§ 2.

*Ut itaque liberè eloquar quæ sentio, videtur mihi Medendi Peritia Studio Philosophico esse haud paulò antiquior, quippe cùm homines pro se quisque corporis aut animi gratia, & mederi, & philosophari cœperint, medendi tamen perpetuæ, philosophandi tantùm fortuitæ, fuere caussæ. Nam frugibus primò, dein pecore, prisca*

gens mortalium vitam in agris, inopem cœlique injuriis opportunam, tolerabant, æstûsque & frigoris incommoda senserant, hoc est, ægrotaverant, priusquam vestimenta & domicilia sibi prospexissent. Illa primordia morborum, hæc prima fuere remedia. Sed & pecora brevis ævi, morbisque non olim minùs quàm nunc obnoxia, medendi necessitatem adferebant. Quique iis sublevandis operam dabant, hominibus opem ferre dicebantur; civem enim servasse videtur, qui vel fame pereundi necessitatem depulit. Verùm ad philosophandum tum demum homines accessêre, cùm vires remediorum experti, possent jam securi, & per otium, facultates rerum expendere, cæterisque mortalibus animi virtute se præstare.

§ 3.

At quoniam ab antiquissimis Medicis morbos ad iram Deorum referri solitos, & à vetustissimis Philosophis astrorum scientiam omnium primam fuisse excultam accepimus, iisdemque temporibus Deorum appellationes astris delatas, verisimile est priscos illos Medicos de morbis tempestatum mutationes plerumque comitantibus initio disseruisse. Unde sequitur, antiquissimorum & Medicorum & Philosophorum judicio, ratiocinationes Medicas inniti debere iis principiis quæ Astronomicis inserviunt: cùmque illis

temporibus

*temporibus Philosophi omnes unius sectæ fuerint, & Medicina ante omnem Philosophiam nata, fuisse nascentem Medicinam nulli Philosophorum sectæ illigatam. Sed lubet rem istam paulò diligentiùs explicare.*

§ 4.

*In Medicinâ faciendâ, vel docendâ, non decet pro vero affirmare de quo usque adeò sumus incerti, ut nemo de bonis suis tam incertus esse velit: non enim vitæ minor quàm pecuniæ habendæ debet esse cura. Hinc sequitur non licere id in Medicina tradenda, vel facienda, pro principio adhibere de quo disputant viri & mathematicè docti, & minimis præjudiciis irretiti: nemo quippe lubens res suas in eam sortem deduci patitur, ut ad eas redimendas ancipiti disputatione opus sit: rerum autem vita est carissima.*

*Ex hisce deduco causarum Physicarum investigationem, qualem instituere solent Philosophi, Medicis neque utilem neque necessariam: hæ enim sunt de quibus sectarum patroni ferè ab orbe condito in hæc usque tempora nequicquam litigarunt.*

§ 5.

Neque hoc mirum videri debet; cùm enim sectarum patroni rerum naturas absolutas caussasque intimas statim à principio, neglecta proprietatum investigatione, fuerint aggressi, adeoque postulatis multis & datis paucis uterentur, fieri non potuit ut non in diversas sententias discederent. Cuivis profectò in Mathematicis versato, vel in Medicina facienda paulò magis occupato, manifestum est nos nihil aliud in rebus cognoscere, quàm earum ad alias relationem, legesque & proprietates virium, quibus eas mutare vel ab iis mutari solent. Loquor de rebus corporeis. Vires autem illæ, viriumque leges, actionibus mutuis & utrinque redditis deteguntur. Nam actiones & earum eventa sunt data illa quorum ope leges virium invenimus; caussa verò Physica, & tantopere à Philosophis quæsita rerum natura, est illud in rebus ignotum à quo vires emanare volunt. Illud autem cùm sciri non possit nisi priùs agnitis viribus, harumque legibus inventis, neque quidquam præstet nisi per vires, sequitur viribus ignotis notitiam illius esse nullam, notis vero esse inutilem: adeoque Medicis incumbit solùm ut vires medicamentorum & morborum, quæ per operationes possunt inveniri, expendant, & ad leges revocent; non autem ut caussis Physi-

cis

*cis eruendis insudent. Quæ non nisi ex priùs inventis virium legibus possunt deduci, iisque inventis Medico non sunt profuturæ.*

§ 6.

*Nihil itaque majoribus nostris profuit Medicos sectæ sese adjunxisse, Artemque, suo ingenio à vulgi studiis abhorrentem, incertis & sæpe falsis opinionibus imbuisse. Eo errore factum est ut Ars Medica perfectionis optatæ culmen haud attigerit, sed jamdudum conjecturis fœta illis visa fuerit qui non meminerant errores non artis esse, sed artificum. Nam cùm pertæsi forent multi disputationum, quæ vulgarem Philosophiam post tanta temporum spatia etiam nunc exagitant, neque tamen illi rei ullum adferri remedium, exitum ullum conspicerent, sed latius gliscere malum, Medicosque cum vulgo facere & ad sectam transîsse, facilè crediderunt non esse magnopere iis fidendum quæ tam repugnantibus incertisque sententiis innitantur. Hoc illud est quod Artem Medicam per tot sæcula reddidit incultam, quodque nobis est averruncandum, si Medici esse volumus & liberi, neque aut Romæ aliquando servisse, aut nunc olimve servire mereri.*

§ 7.

*Equidem non oportet Artem illam, quæ mortalibus una sanitatem promittit, disputantium conjecturis & somniis involvi; non enim prudentis est illi vitam credere, cujus rationes plerisque falsæ, paucissimis probabiles videntur: sed Medicos oportet Astronomorum institutum sibi imitandum proponere. Hi non vulgo gratas, aut ab Oratoribus acceptas, opiniones in Artem suam adsciscere, neque motibus siderum expediendis advocare, quantumvis populo placituram de mundo fabulam; sed observationes longa temporum locorumque intercapedine dissidentes, motuumque cœlestium phænomena, methodo sibi familiari & omnibus utili, conferendo, vires illas definire, quibus corpora mota ad alia sive mota sive immota contendunt. Hoc eorum saluberrimum consilium amplectamur, si de Civitate Medicâ, hoc est de genere humano, bene mereri sit animus. Observationes, quæ institutæ sunt, & ubique instituuntur, circa morbos morborumque auxilia, conferre, & nulla habita ratione opinionum, quæ sensu perceptis certitudine cedunt, ex eo quod fieri solet, quid futurum sit ac faciendum colligere oportet.*

## § 8.

*Nemo nunc, ut opinor, in Astronomicis versatus quidquam præsidii in iis esse sentit, quæ hodie quoque inani disceptatione vexantur; neque in demonstrandis motuum affectionibus & symptomatis ullum à formis substantialibus, materiâ subtili, aut fortuito atomorum congressu emolumentum elicit: sed Astronomi, paucis contenti postulatis, facilè ostendunt nihil sibi officere sectarum opiniones, neque demonstrationes suas turbari, sive exstent formæ substantiales, sive non exstent; & sive exstet materia subtilis, sive non exstet. Et nos adhuc dubitamus iisdem artibus Medicinam extendere? Neque fas sit existimare corpora minora quæ Medici contemplantur iis legibus esse subjecta, quas Astronomi in majoribus illis deprehendunt. Est profectò corporum omnium similis natura, potestque corpus omne in alterius cujuscunque generis corpus transmutari, adeoque communibus motuum seu mutationum eventis omnia corpora, cujuscunque molis aut moleculæ, sunt obnoxia. Unde sequitur definiri quoque posse fluidorum & canalium corporis humani leges & affectiones, postquàm aut plures observationes instituerimus, aut ritè contulerimus institutas.*

§ 9.

§ 9.

*Qui hactenus dicta æquo animo accipiet, is non diffitebitur in Medicinâ tractandâ nihil esse adhibendum pro principio, quod non tam certum sit ac ea quæ in sensus incurrunt: æquum enim non est, ut vitæ humanæ, quàm curiositati, minùs consulatur. Idcirco nos eorum quædam paucis perstringemus, quæ majores nostri, nimio sectæ studio abrepti, sensûs testimonio destituta temere admiserunt, ut alii ea possint evitare peccata, quæ tantos viros transversos egerunt; quæque ad hoc unicum ferè omnia reduci possunt, nempe ea pro certis adsumpsisse, de quibus inter viros doctos minimisque præjudiciis immersos disputatur, sive quæ sensu perceptis certitudine se non exæquant.*

§ 10.

*Majores nostri metum vacui, qualitates occultas, & vim trahendi nullis legibus castigatam, à secta mutuati, in Artem Medicam transtulêre, operamque dedêre ut se aliosque hoc deciperent effato, ibi incipere Medicum ubi desierit Physicus; quod à patrono sectæ prolatum semper est falsum. Miserabilis videri possit illis temporibus Reipublicæ nostræ facies, quæ vocum simul & rerum sentibus*

*tibus horreret. Cogebantur viri ingenui animo (hoc est, domi) servitutem superbissimam pati, partamque ingentibus studiis humanarum rerum peritiam, per nugas corrumpendam, ducibus sectarum dedere: iique Heroës nomen suum cum Sophistis delendum tradere, qui ob cives servatos in æternum gloriâ vivere debuissent.*

§ II.

*Sed quantumlibet miserabilis iis temporibus visa sit medentium sors, non est tamen ea sæculi nostri felicitas, quâ supra suos majores, supraque modum, efferre se debeant Medici. Post tantam Botanicis & Anatomicis allatam lucem, novamque tot artibus inductam faciem, veterem tamen ubique agnoscimus Medicinam. Nostris majoribus vitio dabatur introducta in Artem rerum sensibus ignotarum solaque conjectura constantium farrago, &, ut verbo dicam, nimius sectæ amor: nos, qui tam gravem veternum videbamur excussisse, an in arte exornanda multo fuimus feliciores? Haudquaquam. Sed postquàm incredibili felicitate profligata foret pestis illa, quam ad litteras perdendas advexerant Barbari, resque Medicæ excellenti quorundam hominum virtute in melius relatæ, & nihil non à de-*

*tecto sanguinis circuitu speraretur, prohibuit nihilominùs amor sectæ ne debitâ illi invento felicitate potiremur, lætitiamque post homines natos summæ proximam nostræ invidit ætati.*

## § 12.

*Non semel sum miratus potuisse viros tot eruditos & solertes delicta majorum aliis vitanda monstrare, monstrata vitare non potuisse: proscripserint sanè expulerintque qualitates occultas, pedibus subjecerint inanes vacui metus, formarumque substantialium strepitus: at occulta fermenta, porosque dicto audientes intulerunt, Artemque optando potiùs quàm studiis honestis excolendo jamdulum effecerunt, ut Medicinam in ipsa Medicina quæramus. Quo enim, quæso, discrimine figuras ignotas & occultas qualitates habebimus? Materiæ subtili quid distat astrorum influxus? Utrum inhonestius, vasis liquores quosdam attrahendi vim concedere, an nobis ipsis potestatem facere fluida vasorum orificiis apta, cùm negotium aliter expedire nequit, cælitùs in scenam protrahendi? Cujus demum sectæ hominibus vacui metum plus facescere negotii existimabimus, ejusne quæ cuivis corpori, ne locus fiat vacuus, accurrendi licentiam tribuit, an illius quæ*

*orbem*

*orbem corpore subtili replevit, cui uni ea provincia est data, quodque mole alia omnia longissimè superat? Quis, antipathiâ & sympathiâ veterum rejectis, homines de pugnâ & amicitiâ duplicis ætheris intra canales corporum occurrentis disserere paratos ferat? Quis calido innato & adventitio ætherem consuetum & peregrinum paria facere, mutatisque solùm verbis eandem narrari fabulam non animadvertat? Sed piget de re tam manifesta tamdiu verba facere. Hoc solum addere non pigebit, ostendere me posse nullum in glandulis humani corporis inesse fermentum, omnesque poros & orificia omnia vasorum similes sortiri figuras, adeoque diversitatem figurarum fermentorumque, à Medicis sectæ servientibus invectam, nullam in Medicinâ faciendâ aut docendâ adferre utilitatem.*

§ 13.

*Superest ergo ut Medicinam colamus non hisce figmentis impositam, sed usu probatam; neque nos incauto sectæ studio tantillum dimoveri à veritate, Medicamve dignitatem vulgi arbitrio subjici patiamur. Verùm nosmet in libertatem tandem vindicemus: notamque incertitudinis, ex amo-*

*re sectæ nimio manantem, ab Arte nostra amoliamur.*

*HÆC sunt, quæ præfatus * est Vir ille in Arte suâ peritissimus,* nullius in verba *addictus, sed libertatis æquè ac veritatis amantissimus, cùm hujus Elementa discipulis suis tradere primùm aggrederetur. Quod opus longè perfectius ac limatius prodiisset, modò animum ad id adhibuisset Author. At viris magnis hoc vitium est haud rarò, suis, ut decuit, non prospicere. Utcumque tamen res se habet, genuina ipsius principia, & non fucatam Medicinæ methodum, hîc saltem inveniet Lector.*

* Eadem hæc est Oratio quam habuit Lugduni Batavorum Anno 1692. cùm Medicinam docendi munus ibi aggrederetur. Quamvis typis jam edita sit inter ejus Opuscula, eam tamen hîc omittere noluimus, ne Editioni nostræ aliquid deesset.

# MEDICINÆ ELEMENTORUM PHYSICO-MATHEMATICORUM BREVIS CONSPECTUS.

*Cujus rei non est certa notitia, ejus opinio certum reperire remedium non potest.* Celsus.

## *POSTULATA.*

I. MATERIA omnis est divisibilis.

II. Datur corpus animatum.

III. Datur in corpore animato sanguinis circulatio.

IV. Ea quorum sanguis circulatur, vivunt: & è contra.

# DEFINITIONES.

I. VITA est circulatio sanguinis è corde pulsi per arterias, & per venas reducti.

II. *Sanitas* est vita sana; sive, circulatio sanguinis libera, nullo dolore comitata.

III. *Sanitas perfecta* est vita indefinitè longa, morbi expers.

IV. *Medicina* est ars faciendi vitam indefinitè longam.

V. Vita *indefinitè longa*, est ea quæ est infiniti conatûs moriendi expers.

VI. Vita *infiniti conatûs moriendi expers*, est vita sanissima.

VII. *Corpus animatum* est corpus ex canalibus diversi generis, liquores diversi generis ferentibus, compositum.

VIII. *Canales* sunt corporis animati partes continentes.

IX. *Liquores* sunt partes corporis ejusdem contentæ.

X. *Partes* tam continentes, quàm contentæ, sunt corpora corpori toti cohærentia, communique vita conjuncta.

XI. *Temperamentum* est mutatio in canalibus, ex liquoribus, à perfectâ eorundem sanitate, sensibilis.

XII. *Calidum innatum* est attritio partium sanguinis à motu ejus circulari producta.

XIII. *Humidum radicale* est ipse sanguis circulans.

XIV. *Digestio* est ciborum comminutio in chylum.

XV. *Secretio* est separatio per glandulas.

XVI. *Fermentatio* est motus partium intestinus à materiâ peregrinâ productus.

XVII. *Facultas vitalis* eſt vis cordis muſcularis, quâ ſanguinem in univerſum corpus propellit.

XVIII. *Facultas naturalis* eſt vis à circulatione ſanguinis orta, quæ conſpicitur in ſecretionibus omnibus intra corpus animatum factis; eâ ſolâ quæ fit in nervorum exortu exceptâ.

XIX. *Facultas animalis* eſt vis quæ è ſanguine intra cerebrum circulante exercetur, per ſecretionem liquoris cujuſdam in nervos derivabilis.

XX. *Spiritus animales* ſunt liquor ille à cerebro in nervos derivatus.

XXI. *Inſpiratio* eſt aëris juxta motûs regulas in pulmones influxus.

XXII. *Reſpiratio* eſt aëris ejuſdem in pulmones recepti refluxus.

XXIII. *Diaſtole* eſt violenta arteriæ dilatatio, quæ per cordis contractionem fit.

XXIV. *Syſtole* eſt arteriæ contractio, quæ per cordis dilatationem fit.

XXV. *Pulſus* eſt ſanguinis arterioſi motus, ex Diaſtole & Syſtole confectus.

XXVI. *Urina* eſt liquor è ſanguine ſecretus in glandulis renalibus.

XXVII. *Hypoſtaſis* eſt pars urinæ graviſſima, quæ ſalis fixi & terræ plus habet.

XXVIII. *Enæorema* eſt pars urinæ uno gradu levior, quæ ſalis & terræ minus habet; unde *ſuſpenſio* dicitur.

XXIX. *Nubecula* eſt urinæ pars ex leviſſimis ſolidarum ejus particularum ramentis conflata.

XXX. *Morbus* eſt motus ſanguinis circularis nimiùm auctus vel diminutus.

XXXI. *Crisis morbi* est coctio materiæ morbificæ & humoris excernendi.

XXXII. *Cacochymia* est sanguinis velocitas, aut qualitas, à statu integro, quovis modo mutata.

XXXIII. *Plethora* est sanguinis moles, aut quantitas, in majorem mutata.

XXXIV. *Febris* est motus sanguinis auctus.

XXXV. *Apoplexia* est privatio sensûs motûsque omnis (præter cordis & thoracis debilem.)

XXXVI. *Paralysis* est privatio motûs, aut tactûs, aut utriusque, per causam intra cerebellum existentem producta.

XXXVII. *Vertigo* est rerum visarum & immotarum apparens circumgyratio.

XXXVIII. *Convulsio* est musculi contractio involuntaria, & constans partis immobilitas.

XXXIX. *Epilepsia* est corporis totius, aut partium aliquarum, convulsio, cum sensuum privatione.

XL. *Catalepsis* est species Epilepsiæ Tetano conjuncta.

XLI. *Tetanus* est species convulsionis, in quâ omnes corporis partes convelluntur, cum rigiditate summâ.

XLII. *Delirium* est somnium vigilantis, in quo species nullo ordine & incohærentes suscitantur.

XLIII. *Mania* est delirium sine febre, cum iracundiâ & audaciâ.

XLIV. *Phrenitis* est delirium cum febre, à spirituum animalium motu inordinato.

XLV. *Dolor* est sensus solutionis continui violentioris & rapidioris, ubicunque factæ.

XLVI. *Cephalalgia* est dolor capitis in partibus ejus membranosis à solutione continui.

XLVII. *Catarrhus* eſt inſolitus effluxus ſeri ex glandulis circa caput fauceſque.

XLVIII. *Ophthalmia* eſt inflammatio tunicæ oculi adnatæ.

XLIX. *Epiphora* eſt catarrhi ſpecies oculum afficiens, à ſanguine arterioſo lacrymarum inſtar effuſo.

L. *Pterygium* eſt membranula nervoſa, fibroſa, & albicans, ab angulis oculorum tunicæ adnatæ adhæreſcens.

LI. *Amauroſis* eſt cæcitas illa quæ nullam præbet in exteriore oculo ejus ſuſpicionem. Vocatur etiam *Gutta Serena.*

LII. *Suffuſio* eſt corpuſculorum in humorem oculi aqueum illabentium concretio, viſum paulatim impediens.

LIII. *Cataracta* eſt ſuffuſio confirmata.

LIV. *Angina* eſt morbus gulæ gutturiſque à ſtagnatione ſanguinis ortus.

LV. *Pleuritis* eſt inflammatio pleuræ à ſtagnatione ſanguinis orta.

LVI. *Peripneumonia* eſt inflammatio pulmonis cum pectoris anguſtia, ſpirandi difficultate, febre, & tuſſe.

LVII. *Aſthma* eſt reſpiratio ob vitium aliquod pulmonum difficilis.

LVIII. *Anorexia* eſt proſtrata ciborum omnium appetentia, ab attractionis defectu ac imbecillitate.

LIX. *Apepſia* eſt abolita alimentorum in ventriculo coctio.

LX. *Cholera morbus* eſt liquidorum flavo colore tinctorum vomitus frequens, cum dejectione per inferiora.

LXI. *Pica* eſt appetitus abſurdus ſubſtantiæ alienæ, præter naturam & rationem alimenti.

LXII. *Bulimia* eſt fames aucta, ſeu canina.

LXIII. *Malacia* eſt fames canina, cnm delirio melancholico.

LXIV. *Adſtrictio alvi* eſt obſtructio inteſtinorum à fæcibus non expulſis.

LXV. *Paſſio iliaca* eſt tanta adſtrictio alvi, ut nihil deſcendat, ſed humores & excrementa per vomitum rejiciantur.

LXVI. *Diarrhœa* eſt frequens ac diuturna alvi dejectio.

LXVII. *Dyſenteria* eſt alvi cruenta ac purulenta dejectio, à materia acri inteſtina rodente.

LXVIII. *Fluxus hepaticus* eſt fluxus alvi ſanguineus carnium lotarum inſtar.

LXIX. *Fluxus hæmorrhoidum* eſt nimia ſanginis per venas hæmorrhoidales dejectio.

LXX. *Lienteria* eſt diarrhoea cum apepſia conjuncta.

LXXI. *Affectus cœliacus* eſt mala chyli diſtributio, per celerem alimentorum ad inteſtina tranſitum, ac dejectionem.

LXXII. *Colicus dolor* eſt inteſtini coli ſenſus pungens, à rebus continuum ſolventibus exortus.

LXXIII. *Lumbrici* ſunt animalcula vermicularia in inteſtinis ex viſcido humore orta, functionemque inteſtinorum impedientia.

LXXIV. *Icterus* eſt obſtructio hepatis per materiam quandam glutinoſam ac calculoſam.

LXXV. *Scirrhus* eſt tumor durus à materiâ craſsâ & glutinosâ exortus.

LXXVI. *Scirrhus hepatis* eſt tumor hepatis à calculis & glutinoſis particulis infarcientibus, & quantitate auctis, productus.

LXXVII. *Hydrops* est tumor corporis totius, aut partis ejus, præter naturam, ob humoris serosi collectionem exortus.

LXXVIII. *Anasarca* est corporis totius præter naturam distensio, ab humore seroso abundante, & extravasato.

LXXIX. *Ascites* est abdominis præter naturam distensio, disruptis lymphaticis canalibus.

LXXX. *Hypochondriaca affectio* est hypochondriorum morbus, ex deficiente chyli & sanguinis comminutione, in canalibus & liquoribus intestinalibus exortus.

LXXXI. *Hysterica passio* est partium membranosarum in inferiore ventre sitarum motus convulsivus, à partium heterogenearum cum succo nerveo in nervosarum fibrillarum tubulos per intervalla effusarum, eosque constringentium, actione exortus.

LXXXII. *Scorbutus* est prava quædam totius corporis dispositio, è solutione partium sanguinis, earumque dimotione intimâ, orta.

LXXXIII. *Calculus* est substantia solida in renibus, ex congerie plurium partium urinæ durarum, per lineas sibi parallelas, coarctata.

LXXXIV. *Arthritis* est articulorum morbus, à partium nervosarum rosione & extensione.

LXXXV. *Rheumatismus* est Arthritis vaga.

LXXXVI. *Diabetes* est urinæ profluvium, cum totius corporis colliquatione.

LXXXVII. *Gonorrhœa vera* est veri & sinceri seminis profusio, cum flacciditate.

LXXXVIII. *Gonorrhœa Gallica* est infecti seminis profusio, à partium spermaticarum ulcere.

LXXXIX. *Fluor albus* eſt uteri catarrhus, à catameniorum profluvio ad albedinem accedente.

XC. *Ulcus* eſt ſolutio continui à materiâ erodente orta.

XCI. *Tumor* eſt partium continentium nimia diſtenſio, à quacunque causâ orta.

XCII. *Inflammatio* eſt tumor à ſanguine in partibus membranoſis ſtagnante.

XCIII. *Putrefactio* eſt ciborum in calore humido inteſtinorum diſſolutio, extra circulationis aream conſiſtens.

XCIV. *Symptoma* eſt aliquid in corpore animato contra ſanitatem profectum: Sive, actio læſa corporis animati, vel ejus partis, obſervata.

XCV. *Indicans* eſt aliquid in corpore animato ſecundùm vel contra ſanitatem obſervatum, & deſignatum, cujus gratiâ fit aliquid, quod ei conferre debet.

XCVI. *Indicatum* eſt illud ipſum juvans, quod indicanti congruit.

XCVII. *Indicatio* eſt id quod demonſtrat indicatum.

XCVIII. *Partus* eſt fœtûs maturi in lucem editio, cum muſculorum abdominis, diaphragmatis, dorſi, aliorumque motu convulſivo.

XCIX. *Partus difficilis*, δυστοκία, eſt fœtûs præter ordinarium modum in lucem excluſio.

C. *Mors* eſt morborum ſummum: Sive, circulatio ſanguinis totaliter ſuppreſſa.

*Definitiones morborum reliquorum à* Riverio, *aliiſque, petantur.*

## PROPOSITIONES.

I. CORpori cuivis ſemper apponi poteſt aliquid.

II. De corpore quovis ſemper poteſt aliquid decedere.

III. Nulla datur corporis ullius pars tam ſubtilis, quin alterius corporis pars ſumi poſſit præciſè æqualis.

IV. Diviſio fieri nequit abſque motu.

V. Corpora moventur.

VI. Nullum corpus à ſeipſo movetur.

VII. In omni motu datur vis extrinſecùs impellens.

VIII. Ex motu partium multiplici oritur corporum *ſoliditas*, vel *fluiditas*.

IX. Fluidum eſt corpus omne cujus partes vi cuicunque illatæ cedunt, & cedendo facilè moventur inter ſe.

X. Solidum eſt corpus omne cujus partes mutuò cohærentes à ſe invicem facilè non recedunt.

XI. Omnis deſcenſus fit per fluidum.

XII. Per idem fluidum corpora alia plùs, alia minùs deſcendunt.

XIII. Fluidi ea eſt natura, ut, partibus ipſius æqualiter jacentibus, pars minùs preſſa à magis preſsâ expellatur.

XIV. Partes minùs preſſæ reſpectu magis preſſarum quieſcunt.

XV. Minor motus reſpectu majoris eſt quies quædam.

XVI. Partes fluidi quieſcentes, aut quaſi-quieſcentes, cuivis moventi cedunt.

XVII. Si fluidum aliquid undique æqualiter prematur, à nullo movebitur; sed necessariò quiescet.

XVIII. Corpus solidum fluido ubivis innatat, si æqualis utriusque moles sit æqualis ponderis.

XIX. Si æqualis corporis utriusque moles non sit æqualis ponderis, levius graviori supernatat.

XX. Gravitas totius est summa gravitatum in singulis partibus.

XXI. Corporum quæ æqualem habent partium æqualium numerum, æqualem quantitatem necessariò habent.

XXII. Ea omnia quæ continent æqualem materiæ quantitatem, sunt æquè gravia.

XXIII. Corpora quæ sub eâdem mole non æquè gravitant, ea æqualem æqualium materiæ partium numerum non comprehendunt.

XXIV. Corpora duo quæ sub eâdem mole nullum in se spatium omni materiâ vacuum continent, ea æqualem materiæ quantitatem, sive æqualem partium æqualium numerum, necessariò habent, ac æquè gravitant.

XXV. Omia non sunt plena.

XXVI. Non datur materia subtilis omnium corporum poros replens.

XXVII. Non datur materiæ portiuncula corporis alicujus poros pervadens, tam parva, quin corpus etiam id in quo continetur dividi possit in partes æquè parvas.

XXVIII. Corpus omne perseverat, quantum in se est, in statu suo, vel quiescendi, vel movendi in directum.

XXIX. Corpori omni potentia resistendi inest.

XXX. Corporis resistentia provenit à materiæ quantitate.

XXXI. Resistentia hæc non provenit à gravitatione.

XXXII. Ex corporis resistentiâ provenit ipsius elasticitas.

XXXIII. Si duo corpora æqualis materiæ quantitates habentia, & æqualibus celeritatibus in partes contrarias mota, directè sibi mutuò impingant, illa necessariò simul quiescent.

XXXIV. Corpus omne terrestre gravitat in terram.

XXXV. Nulla est corporum levitas, nisi relativa.

XXXVI. Nulla est aëris pars quàm minima, quæ suam non habet gravitatem.

XXXVII. Nulla est aëris pars quàm minima, quæ suam non habet resistentiam.

XXXVIII. Datur in omni gravitante centrum gravitatis.

XXXIX. Gravitas non est causa corporum coalitionis in talem vel talem figuram.

XL. Figura corporis fluidi est ad motum magis expedita, quàm figura corporis solida.

XLI. Minorem pro mole suâ superficiem habent fluidorum partes; majorem habent solidorum partes.

XLII. Partes corporis viventis, æquè ac non viventis, propter minorem vel majorem pro mole suâ superficiem, ac contactum, vel effluunt, vel in terminis suis continentur.

XLIII. Corpus vivens est Medicinæ objectum.

XLIV. Corpus vivens est corpus ex utroque, solidorum & fluidorum, genere compositum.

XLV. Partes corporis viventis dividendæ sunt in *continentes*, & *contentas*, sc. canales & liquores.

XLVI. Liquores corporis animati determinatum habent *fluxilitatis* gradum.

XLVII.

XLVII. Canales corporis animati determinatam habent *elasticitatem.*

XLVIII. *Proportiones* corporum diverſorum eundem liquorem conflantium ſunt infinitæ.

XLIX. Canalium & liquorum corporis animati *conditiones* ſunt infinitæ.

L. Corpus omne eſt vivens in quo liquores intra ſuos canales continuò moventur.

LI. In omni vivente ſanguis circulatur: & è contra.

LII. Calor eſt effectus motûs ſolius circularis in ſanguine.

LIII. Aucto ſanguinis circuitu, augetur calor: & è contra.

LIV. Sanguinis, partiumque corporis, calor eſt proportionalis, cæteris paribus, velocitati ſanguinis in eadem diſtantiâ à corde.

LV. Calor ſanguinis eſt tanquam rectangulus ex velocitate in viciniam.

LVI. In eiſdem à centro diſtantiis, aut viciniis, liquorum mole æqualium calores ſunt proportionales velocitatibus.

LVII. Sanguinum eiſdem velocitatibus motorum calores ſunt proportionales viciniis à corde.

LVIII. Circulatio ſanguinis eſt menſura vitæ.

LIX. Pars quælibet corporis viventis actionem edit perfectam.

LX. Integra actio quæ organo attribuitur ex multis partium ſimilibus actionibus componitur.

LXI. Liquores agunt in canales: & è contra.

LXII. Per liquorum actiones fiunt temperamenta.

LXIII. Temperamenta ſunt conditionum in liquoribus mutationes; quæ in infinitum fieri poſſunt.

LXIV. Temperamenta per liquores ſecundariò tantùm afficiunt *canales.*

LXV. Tria tantùm temperamenta dantur generalia.

LXVI. Illa ſanguinis fluxilitas, quæ, dato circulationis impetu, permittit, ut *Bilis* in majori ad reliquas ſecretiones proportione, quàm in pleriſque ejuſdem regionis incolis fieri ſolet, ſecernatur, in temperamentum evadit *bilioſum.*

LXVII. Illa ſanguinis fluxilitas, quæ, liene benè conſtituto, permittit, ut major quàm ad reliquas ſecretiones ſit proportio ſecretionis per renes & vaſcula ſudorifera, in temperamentum evadit *melancholicum.*

LXVIII. Temperamentum *pituitoſum* eſt, ubi, per datam vim ſanguinis à corde pulſi, proportio ſalivæ ad alia ſecreta eſt major.

LXIX. Qui temperamento aliquo præditus eſt, hic morbum naſcentem in ſe habet.

LXX. Temperies fluidorum intra canales ſuos proprios, eſt ſana corporis animati conſtitutio.

LXXI. Temperies temperamentorum, ſic dictorum, eſt vera intemperies; in quâ ſecretorum proportio major eſt in aliquibus, quàm fieri debeat ad vitam indefinitè longam.

LXXII. Temperamenta ſunt morbi nativi.

LXXIII. Temperamenta non ſunt niſi diverſa Cacochymiæ genera.

LXXIV. Nemo eſt perfectè ſanus.

LXXV. Sanitas animalis conſiſtit in debitis ſeeretionibus à ſanguine ritè factis.

LXXVI. Sanitas animalis læditur auctâ vel diminutâ quavis ſecretione.

LXXVII. Sanitas iis ſolùm læditur, quæ debitas ſecretiones nimis vel augent, vel imminuunt.

***** LXXVIII.

LXXVIII. Morbi omnes in liquoribus consistunt vel in eorumdem mutatâ qualitate, vel mutatâ velocitate motûs.

LXXIX. Sola velocitate motûs mutata, mutantur liquorum qualitates, eorumque secretiones vel augentur, vel minuuntur.

LXXX. Sola sanguinis mutata, vel quantitate, vel qualitate, liquorum reliquorum mutantur & quantitates & qualitates.

LXXXI. Si in sanguine excedat quantitas, plethora est: si excedat qualitas, cacochymia dicenda est.

LXXXII. Materia est quantitas.

LXXXIII. Motus est qualitas.

LXXXIV. Per materiæ & motûs mutationes in corpore vivente oriuntur morbi omnes.

LXXXV. Morborum omnium curatio per materiæ & motûs mutationes, ritè factas, institui debet.

LXXXVI. Hæ mutationes, sive in bonum, sive in malum, non nisi juxta leges certas mechanicas fiunt.

LXXXVII. Morbi cujuscunque curatio, sive in canalibus, sive in liquoribus, sive in utrisque, per leges fit mechanicas.

LXXXVIII. Secretiones omnes in corpore vivente mechanicè, ad leges certas, fiunt: nec non juxta easdem leges vel promovendæ sunt, vel cohibendæ.

LXXXIX. A secretione quâvis suppressâ necessariò oriuntur morbi.

XC. A secretione cuticulari suppressâ oriuntur febres, aliique morbi multi.

XCI. Secretio cuticularis est aliarum omnium secretionum dupla.

XCII.

XCII. Gravitas eſt principium motûs deorſum.

XCIII. Gravitatio eſt exercitium iſtius gravitatis: & principium ſecretionis.

XCIV. Partes omnes fluidorum ſunt æquilibratæ.

XCV. Datur æquipondium inter externum & internum aërem: ſive, gravitas aëris externi in corpore animato tollitur ab interno.

XCVI. Orificia vaſorum omnium ſecernentium corporis animati ſunt ſimilia.

XCVII. Omnes glandularum pori ſunt circulares.

XCVIII. Nulla eſt differentia pororum, niſi ratione, majoris minoriſve, dimenſionis.

XCIX. In locis duobus à corde æqualiter diſtantibus ſi vaſa ſecernentia ſint numero æqualia, ſecretorum vel excretorum quantitas in primo loco debet eſſe ad quantitatem ſecretorum, vel excretorum in ſecundo, ut orificium vaſis in primo ad orificium vaſis in ſecundo.

C. Æqualia ſi ſint vaſorum orificia, quantitas excreta in primo debet eſſe ad excretam in ſecundo, ut numerus vaſorum ſecernentium in primo ad numerum in ſecundo.

CI. Comminutio chyli fit ope perpetui motûs à muſculoſâ ventriculi tunicâ peracti.

CII. Comminutio ſanguinis à pulmonis actione, & cordis impetu, arteriarumque minimarum compreſſione fit.

CIII. Conſtrictione canalium ſanguiferorum in pulmone partes ſanguinis majores, & ultimæ compoſitionis, dividuntur.

CIV. Eadem opera quâ partes ſanguinis majores dividuntur, & à ſe mutuò ſolvuntur, minimarum ſolutarumque compages fit durior.

CV. Adjunctione & insinuatione partium è fluido secretarum absolvitur nutritio.

CVI. Assumpta in cibum, aut in medicamentum, debent esse partibus iis prædita, quæ canalium, fluidorumque in canales abire aptorum, naturam possint induere.

CVII. Secretionis species in quâ maxima reperitur à pororum lateribus resistentia, est nutritio.

CVIII. Motus fluidi in nutritione secreti per canalem secernentem ex resistentia, multò tardior fit, quàm aliorum fluidorum motus per suos canales.

CIX. In secretione nutritiva per verticem canalis à latiori basi orientis; multò major est angulus, quàm aliorum canalium per quos fluidorum secretiones reliquæ fiunt.

CX. Fluidum cujus partes omnes sunt ejusdem gravitatis, per æqualia vasorum orificia æqualiter transibit: & è contrà.

CXI. Ubi partes omnes non sunt æqualis gravitatis, graviores ad centrum descendunt: partiumque fluentium motus, in datâ proportione ad gravitationem, vel augetur, vel minuitur.

CXII. Vires naturales sunt in datâ proportione ad vires vitales: & utræque in datâ proportione ad vires animales.

CXIII. Secundùm virium naturalium, vitalium, & animalium potestates, ac proportiones, fiunt secretiones naturales, vitales, & animales.

CXIV. In secretionibus omnibus intra corpus factis, excepta ea quæ in nervorum ortu fit, datur vis quædam naturalis circulationis legibus circumscripta, corporisque totius partes nutriens.

CXV. Datur vis vitalis in sanguine arterioso, per arterias arteriolasque omnes, à centro ad circumferentiam fluens; caloremque per totum corpus diffundens.

CXVI. Datur vis animalis in spiritibus animalibus, proportione datâ ad vim naturalem & vitalem in sanguine venoso ac arterioso subsistentem, à sanguine intra cerebrum circulante orta.

CXVII. Vis naturalis est principium secretionis nutritivæ: qua læsa, morbi plurimi, non in ventriculo solùm, sed in reliquis etiam partibus necessariò oriuntur.

CXVIII. Vis vitalis est principium caloris in corpore innati: qua læsa, morbi quoque quàm plurimi, liquidi arteriosi vitio, exoriuntur.

CXIX. Vis animalis est principium motûs & sensûs: qua læsa, Apoplexia, Paralysis, Mania, reliquique capitis morbi nascuntur.

CXX. Principium motûs & sensûs à spirituum generatione pendet: horumque fluxu & refluxu exercetur.

CXXI. Principium caloris vitalis à cordis motu pendet: & calidum innatum in humido radicali fundatur.

CXXII. Attritio in minima est digestionis principium; digestio nutritionis initium.

CXXIII. Per attritionem assumptorum fit chylus; mutatâ solùm partium ultimæ compositionis texturâ.

CXXIV. Per attritionem chyli fit sanguis; mutatâ solùm partium chyli figurâ.

CXXV. Per sanguinem pars corporis quælibet nutritur, ac sustentatur.

CXXVI. Pars quælibet non integro sanguinis copore nutritur.

CXXVII. Non sero solo sanguinis nutriuntur partes.

CXXVIII. Omnia quæ intra animal digeri poſſunt, ea extra animal putreſcunt.

CXXIX. Quæ extra circulationis aream conſiſtunt, ea extra animal ponenda ſunt, tametſi in corpore animato ſint.

CXXX. Quæ per inteſtinorum canales depelluntur, ea extra circulationis aream conſiſtunt.

CXXXI. Aſſumpta, attritionis ope, non ſolvuntur in partes eſſentiales; ſed in integrantes tantùm.

CXXXII. Cauſa morborum omnis ſecretiones & excretiones vel auget, vel diminuit.

CXXXIII. Medicamenta ſecretioni cuilibet promovendæ dicata, inveſtiganda, examinanda, & tentanda ſunt; ut morbo cuivis auxilium feratur.

CXXXIV. Cauſa morborum omnis ſanguinis circulationem vel auget, vel diminuit.

CXXXV. Remedia ſanguinis circulationi promovendæ dicata, ejuſque moli, vel augendæ, vel minuendæ apta, ſunt inveſtiganda tentandaque, ut liquidorum morbis, tàm ex Plethorâ, quàm ex Cacochymiâ ortis, manus auxiliatrix adhibeatur.

CXXXVI. Sanguis eſt detrahendus ubicunque aut copia ipſius eſt minuenda; aut viſciditas, aut ad vaſa adhæſio, eſt tollenda.

CXXXVII. Quæcunque dolorem inferunt, efficiunt ut vaſa & muſculi contrahantur validiùs, & liquores infarcientes promptiùs ex ſe expellant.

CXXXVIII. Ad motum partis alicujus producendum, requiritur & ſanguinis & ſpiritûs animalis introitus liber in muſculos parti movendæ dicatos: quo introitu negato, tollitur omnino motus; ejuſque partis Paralyſis metuenda eſt.

CXXXIX.

CXXXIX. Utriusque liquoris nervosi & arteriosi concursus liber est servandus, vel omissus restituendus, ut musculi officio suo ritè fungantur.

CXL. Præter influxum liquoris nervei & arteriosi ad partem movendam requiritur etiam subita rarescentia, & in bullas effusio quaquaversum, alterutrius aut utriusque liquidi in musculum influentis.

CXLI. Pars nulla movetur, nisi musculus ad eam pertinens in longitudine, per liquidorum simul influentium rarescentiam, contrahatur.

CXLII. Musculus in longitudine non potest contrahi, nisi in amplitudine distrahatur, & nisi pars fibræ muscularis solida urgeatur extrorsum subitò, ab influente liquoris copiâ.

CXLIII. Quoties aut sanguis in partis libere movendæ musculos non influit, aut spiritus in eosdem non deferuntur, omnibus viis & modis, secundùm leges mechanicas, tentandum est, ut obstructio hæc tollatur, utque sanguinis & spirituum influxu libero muscularis contractio succedat.

CXLIV. Quoties aut sanguis in partis movendæ musculos præcipitanter influit, aut spiritus in eosdem deferuntur majore cum impetu, quàm ut musculorum contractio ab imperio voluntatis humanæ possit impediri, violenta succedit partium contractio; cui relaxandæ studendum est per inanitionem.

CXLV. Per imperium voluntatis sæpiùs exercitæ potest homo in musculum antagonistâ donatum copiam spirituum animalium quâvis aliâ copiâ, ex quibusvis aliis causis derivabili, majorem dirigere.

CXLVI.

CXLVI. Nervo à viribus oppositis valde distracto necessariò magnus excitatur dolor.

CXLVII. Ubi sanguis intra musculos cum liquido nervoso concurrens rarescere adhuc potest, sed non potest intra nervos liberè moveri, & in varias undas agitari; ibi sensus tollitur, non motus.

CXLVIII. Quæcunque corpus, corporisve partes, nimiùm replent, sanguinemque nimiùm incrassant, ea inflammationes, convulsiones, & epilepsiam efficiunt.

CXLIX. Quæcunque corpus, corporisve partes, nimiùm inaniunt, liquoresque corpori alendo necessarios evacuant, ea morbos convulsivos etiam propagant.

CL. Si in partis movendæ musculum minor derivetur sanguinis spirituumque copia, quàm in oppositum, fit musculi oppositi contractio, & motus convulsivus.

CLI. Spectra quæ in Ophthalmiâ internâ apparent, nihil aliud sunt, quàm retinæ ipsius à vasis sanguiferis nimiùm distentis infarctisque compressæ partes.

CLII. Nullum est visibilis objecti punctum à quo radii lucis ad omnia corneæ puncta non pertingunt.

CLIII. Corpuscula humori aqueo aut crystallino innatantia nullam sui in retina picturam exprimere possunt.

CLIV. Liquidi arteriosi portio, quæ nervorum principia ingreditur, duplici constat naturâ: ejusque pars una est valde mobilis & spirituosa; altera verò viscosior, & calore concrescens.

CLV. Differentia velocitatum in vasis sanguiferis potest diminui, eo usque ut fiat qualibet data quantitate minor.

CLVI. Æqualis est liquidi sanguinei velocitas in arteria evanescente, & nascente vena.

CLVII. In sanguine dantur partes aliquot terrestres & duræ: unde & varii morbi.

CLVIII. In urina dantur particulæ multæ terrestres & duræ: unde arenulæ & calculi generantur.

CLIX. Partes cæteris graviores ad locos deponuntur ubi minimus est motus.

CLX. Partes hæ graviores sæpe deponuntur circa articulos: unde *Arthritis*.

CLXI. Hæ nonnunquam circa vesicam felleam deponuntur: unde *calculus felleus*.

CLXII. Hæ sæpius tamen in canaliculis renalibus deponuntur; unde *calculus renum*.

CLXIII. Calculus humanus ad omnia valet, ad quæ reliqui valent lapides in aliis animalibus geniti.

CLXIV. In substantia non sunt adhibendi hi adversùs illos morbos, per quos sedimenta in articulos & cavitates deponuntur.

CLXV. In morbis à repletione detrahendum est id quod abundat: & è contrà, in morbis ab inanitione addendum est id quod deest.

CLXVI. In morbis capitis ad spirituum animalium effluxum, & refluxum liberum, à Medico semper est attendendum.

CLXVII. In morbis pectoris ad aëris inspirationem & respirationem liberam maximè attendendum est.

****** CLXVIII.

CLXVIII. In morbis ventriculi, tàm pleni quàm vacui, ingeſtorum & egeſtorum ratio nunquam non habenda eſt.

CLXIX. In morbis inteſtinorum, influentibus in ea quæ influere non debent, ſiſtendus eſt dextrè influxus talis.

CLXX. In morbis verò horum, non influentibus iis quæ influere debent, retentiſque illis quæ retineri non debent, per vaſa excretoria excernendorum excretio debitè promovenda eſt.

CLXXI. In viris hypochondriacis, fœminiſque hyſtericis, motus convulſivi à preſſione cerebri, per arteriolas ſanguinem non ſatis comminutum ferentes, factâ oriuntur.

CLXXII. Omnia quæ, partium vel pondere, vel parvitate, comminutionem chylo & ſanguini neceſſariam adferre poſſunt, tàm hypochondriacis quàm hyſtericis proficua ſunt.

CLXXIII. Symptomatum ſcorbuticorum cauſa eſt turbata ſanguinis miſtura; ſive, intima ſanguinis dimotio.

CLXXIV. Scorbuti melancholici eadem eſt ratio & cura, ac affectionis hypochondriacæ & hyſtericæ.

CLXXV. Per intimam ſanguinis dimotionem fit ſolutio ſanguinis partium, illarumque remotio ex aliarum viciniâ.

CLXXVI. Per hanc partium ſanguinearum ſolutionem fit, ut excretiones alicubi extent ſolito majores.

CLXXVII. Excretiones ſunt majores quàm in ſtatu ſano ob plures ſanguinis particulas factas per diviſionem il-

lam,

lam, eaſque debitæ molis, ut per emiſſaria ſecernentia poſſint nimis facilè elabi.

CLXXVIII. Per partium ſanguinis remotionem ex partium aliarum viciniâ variæ fiunt excretiones ſanguineæ, ac eruptiones; cùm pars una elabi poſſit, ubi duæ non poterant.

CLXXIX. Sanguis per intimam ejus partium dimotionem ſolutus plus occupat ſpatii quàm antè: adeoque nervos plus ſolito premit.

CLXXX. Sanguis ita ſolutus dum intra cerebrum plus premit nervos, quàm deberet, fit minor liquidi nervei derivatio per eos ad cor muſculoſque, & ad motum impotentia.

CLXXXI. Ob minorem ſpirituum à cerebro derivationem, & diminutum motum, impetu cordis languente, fit ut in vaſis capillaribus à corde remotioribus ſanguis ſæpe ſubſiſtat, aut extravaſetur ob vaſa nimis diſtenta vel rupta.

CLXXXII. Sanguine in pulmonibus hinc ſubſiſtente, reſpiratio fit difficilis; & in reliquis partibus ſubſiſtente, per totum corpus ſentitur phlogoſis.

CLXXXIII. Nulla ſanguinis ſolutio, vel turbata miſtura, diu protrahitur, quin erratica febris ſuperveniat.

CLXXXIV. Partes ſanguinis à ſe invicem dimotæ novas coalitiones & compoſitiones ineunt: unde dolores vagi & incerti, à particulis ſanguineis incertâ lege ſe implicantibus, in iis locis ubi vis motiva eſt minima.

CLXXXV. Si circa articulos hoc fiat, ubi reſpectu virium quæ in locis intermediis vigent minima eſt vis motûs, oritur *Arthritis vaga:* ſi intra ipſum cerebrum hoc fiat, oritur tunc *Lethargus ſcorbuticus.*

CLXXXVI. Si particulæ ſanguineæ habeant vires, reſpectu aliquarum *centripetas*, reſpectu verò aliarum *centrifugas*, tum intima illarum dimotio faciliùs poſt ſanguinem miſſum, & relictum in canalibus minùs conſtrictum, poteſt contingere.

CLXXXVII. Cùm intima hæc ſanguinis dimotio facilè poſſit à venæ ſectione ortum ducere, ſcorbuticis dimotionem hanc habentibus, non convenit omnino ſanguinis miſſio.

CLXXXVIII. Quando vires motuum à corde & arteriis impreſſorum per ſanguinem ablatum ſunt diminutæ, tum fiunt minores viribus per cauſas illas univerſales, centripetas nimirum & centrifugas, commucicatis: adeoque effectum hæ ſuum, divulſis ſanguinis partibus, ſortiuntur.

CLXXXIX. In omni morbo cujus phænomena oriri à motu liquidi in arteriis impedito, ac à motu liquidi per nervos venaſque ſublato, ſemper putandum eſt potius peccari intra arterias, quàm intra nervos aut venas.

CXC. In *morbis ſoporiferis* ante omnia hauriendus eſt ſanguis, ſtimulantiaque omnia uſurpanda.

CXCI. *Vertigo* non excitatur à motu ſpirituum animalium circulari; ſed à dimotione retinæ, per arteriarum oculi diſtenſionem, illi illatâ.

CXCII.

CXCII. *Calculus* non oritur à coagulatione ſalis volatilis urinoſi cum ſale acido viſcoſo; ſed particulæ urinæ terreſtres & duræ calculo cauſam præbent.

CXCIII. Fermentum viſcoſum in renibus non datur; nec dari poteſt.

CXCIV. Cruſtæ calculi humani non ſunt horizonti, ſed ſibi invicem, parallelæ.

CXCV. Gravitas non eſt cauſa coalitionis ejus in talem figuram.

CXCVI. In calculo humano chymicè examinato ea omnia reperiuntur quæ in urinâ eodem modo tractatâ.

CXCVII. Non eadem eſt cura paroxyſmi *Nephritici*, ac extra paroxyſmum.

CXCVIIII. Non eadem eſt cura paroxyſmi *Epileptici*, ac extra paroxyſmum: & ſic de cæteris.

CXCIX. Nihil quod perpetuo motu comminuitur, aceſcit: ſed id ſolum quod motu ceſſante ſtagnat vel hæret.

CC. Perpetuus ſpirituum ſanguiniſque motus ut in corpore diu foveatur, utque ejus impedimenta tollantur, ſive in liquoribus ipſis, ſive in canalibus, ad naturæ vires, per aſſumpta & ablata, ſemper eſt reſpiciendum.

## PROBLEMA.

DATO quovis morbo remedium ipsi proportionatum invenire:

## SIVE,

In omni morbo ex indicante indicatum invenire; inventumque adhibere.

## DESIDERATUM.

*Medicamentum quod statim tollat sanguinis rarescentiam, & motum imminuat, nullo fero symptomate subsequente.* Lib. II. Cap. I. § 35.

ELE-

# ELEMENTORUM MEDICINÆ
## LIBER PRIMUS.



# ELEMENTORUM MEDICINÆ
## LIBER SECUNDUS.



Cap.

# ARCHIBALDI PITCARNII,

## *SCOTO-BRITANNI,*

# ELEMENTORUM MEDICINÆ

## *LIBER PRIMUS.*

### CAP. I.

### *De ELEMENTIS.*

§ I.

SUPPONO ſolùm *corpus omne eſſe diviſibile*, partemque quamvis corporis quoque eſſe diviſibilem: propter ultimam propoſitionem decimi Libri *Elementorum Euclidis.* Hinc ſequitur,

I. *Nullam eſſe corporis ullius partem* [nullamve materiæ portionem tam parvam] *cui non poſſit alterius corporis pars ſumi præciſè æqualis.* Quare nulla eſt materia tam ſubtilis, quin aliud, quamtumvis craſſum, corpus dividi poſſit in partes illa materia ſubtili *non majores.*

II. Quia verò ſuppoſui corpus eſſe diviſibile, diviſio verò fieri nequit abſque motu, neceſſariò ſupponenda eſt *poſſibilitas motûs*. Et quia Medicos oportet fidem ſenſibus habere ſuis, corpora actu moveri, ſeu *motum exiſtere*, eſt credendum.

III. Atqui corpus nullum *ex ſe ipſo*, aut ſua ſponte, *movetur*. Nam cùm, ſepoſitâ alîus corporis conſideratione, nihil ſit quod efficiat, ut res moveatur in unam plagam, potius quàm in alteram, idcirco ex ſe in nullam movebitur; adeoque quieſcet corpus omne, ſi nulla vis extrinſecus impellens accedat. Quæ ſi acceſſerit, corpus quod impellitur, impelletur in eandem plagam in quam tendebat corpus impellens: adeoque corpus quod aut à nullo alio, aut undequaque æqualiter ab aliis, premitur pelliturque, neceſſariò quieſcit.

§ 2. Et quoniam ſenſu agnoſcimus, poſt motus multiplices factum eſſe ut corpora alia ſint *ſolida*, alia *fluida*, nullumque eſſe quod non ſit horum alterutrum, aut ad alterutrum vel utrumque accedens, noſtrumque, cujus tantam gerimus curam, corpus ex utroque genere eſſe compoſitum; non erit non operæ pretium explicare, quænam ſint talium corporum mutuò comparatorum affectiones conſtantes, quæ in Medicina facienda iis utiles videri poſſint, qui Philoſophos vulgares Civitate Medicâ inauſpicatò donârunt.

§ 3. Demonſtrat itaque experientia, ſenſuſque omnium hominum, corpora terreſtria omnia eſſe *gravia*, inque terram, ſive versùs eam, quamdiu non impediuntur, rectâ deſcendere, ita tamen ut per idem fluidum alia plùs, alia minùs deſcendant: ſic aurum ſubere dicitur ſpecificè gravius, quia moles auri, ſuberis æquali mole innatante, in aqua communi ſubſidet; aurum ergo & ſubere & aqua ſpecificè eſt gravius; quum ſit ab Archimede demonſtratum,

tum, *corpus solidum fluido ubivis innatare, si æqualis utriusque molis æqualis sit ponderis*, [seu æquum gravitet,] *levius graviori superstare.*

§ 4. Ratio enim ostendit, corporum omnium ad terram descendentium, *quæ æqualem habent partium æqualium numerum, æqualem esse gravitatem*; Quum gravitas totius sit *gravitatum in singulis partibus*, æqualem verò partium æqualium numerum habent duo quævis corpora, *si sub eadem mole nullum sit in alterutro spatium omni materiæ portione vacuum*; Unde sequitur, cùm nulla sit materiæ portio tam parva, quin id corpus, in quo ulla comprehenditur, dividi totum possit in partes æque parvas, ac illa est, nullam esse posse causam descensus harum, quæ non possit simul esse *descensus illius* causa.

§ 5. Ex hisce licebit concludere, *ea corpora, quæ sub eadem mole non æque gravitant, non comprehendere æqualem numerum æqualium materiæ portionum:* adeoque quum videamus, cubum auri in aqua subsidere, dum æqualis moles suberis aquæ supernatet, aurum sub eadem mole plures habere portiones materiæ æquales quàm suber, seu esse in subere plures quàm in auro, & revera quàm plurimas, vacuitates, & esse in aqua plures quàm in auro vacuitates. Alioquin si nulla esset, verùm id quod sub aquæ superficie continetur, æque densum esset corporibus, ac est aurum, non descenderet, nec aquæ fundum peteret, quantacunque auri portio.

§ 6. Unde etiam sequitur, *materiam ætheream sive subtilem*, omnium corporum poros replentem, & liberrimè permeantem, *nullam esse.* Talis enim si materia esset, aerque ea plenus, foret densitas aeris æqualis densitati hydrargyri, nec minus aer motui ferri deorsum resisteret, ac hydrargyrum: adeoque nec ferrum, nec aliud quodvis

corpus poſſet per aerem deſcendere: quibus contraria experimur. Sed ut res hæc paulò clarior evadat, notatu dignum eſt, corpori omni ineſſe *potentiam reſiſtendi*, qua, quantum in ſe eſt, perſeverat in ſtatu ſuo, vel quieſcendi vel movendi uniformiter in directum. Per hanc vim materiæ inſitam fit ut corpus quodvis de ſtatu ſuo, vel quieſcendi vel movendi, difficulter deturbetur. Hinc experimur globum plumbeum, pavimento non iniquo impoſitum, reſiſtere moventi aliquantulum: ſed cùm motus horizonti parallelus, versùs ortum, *v. g.* non ſit contrarius illi versùs centrum (poteſt enim corpus utroque ferri) adeoque nec gravitationi, non provenit reſiſtentia iſta à gravitatione. Ergo, cùm præter hanc nihil ſuperſit in iſto globo plumbeo, quod reſiſtentiæ ejus debet tanquam cauſa ſpectari, excepta ſola materiæ quantitate, erit hæc reſiſtentiæ cauſa: ita ut *ſi duo corpora æqualem materiæ quantitatem contineant* horizontaliter *mota in partes contrarias, ſibi occurrant æquali celeritate, quieſcant ſimul*, aut reſiſtant æqualibus quantitatibus, tum ea ſunt æque gravia; unde ſequitur ea omnia eſſe æque gravia, quæ continent æquales materiæ quantitates, atque ſi vacuitates nullæ eſſent, omnia corpora ſub æquali ſuperficie, *v. g. omnia corpora ſphærica habentia æquales diametros, continerent etiam æqualem quantitatem materiæ.* Adeoque ex præmiſſis æque gravia; hoc eſt, ſphæra plumbea non eſſet gravior æquali ſphæra lignea, ſi nullæ forent in lignea vacuitates. Quod eſt contra experientiam; unde ſequitur nullam eſſe materiam ſubtilem omnes poros implentem.

§ 7. Unde clarè ſequitur non ſufficienti gaudere evidentia eorum opinionem, qui cum Domino *Waldſchmiedt* ſtatuunt eſſe materiam omnem in tria genera corporum diviſam, ſcilicet ea quæ lucem emittunt, tranſmittunt, & remit-

mittunt, omniumque poros ope eorum corporum repleri, quæ corpora lucem emittentia componunt. Nam si pori omnes sint pleni, nullum erit corpus quod possit lucem transmittere. Facilè poterimus ex hisce deducere materiam istam subtilem non esse fermentationis, turbatæque, ut loquuntur aliqui, materiæ auctorem, debereque Dominum *Waldschmiedt* cum suis alias horum motuum causas quærere, & incerto niti fundamento quæcunque istius ope materiæ à Medicis explicantur. At nos, in Institutionibus Medicinæ tradendis, hypothesi hìc refutatâ non quidem utemur ob rationes jam dictas, sed neque aliâ ullâ quamtumvis probabili; quum putemus posse phænomena morborum & curationum distinctius tradi *non assumpta conjectura ulla Philosophica.*

§ 8. Idcirco solùm pauca hæc præmisi, ut habere possint Medicinæ studiosi, quod reponant istis, qui non in exornanda Medicina, sed in deprædicandis miraculis incredibilibus materiæ subtilis operam omnem videntur locasse.

§ 9. Ego sane omnes exhortor ut principia Philosophiæ Cartesianæ diligenter explorent, eaque cum principiis *Philosophiæ Democriticæ* conferant, auxilio *Geometriæ*, præsertim, illius, quæ speciatim *motûs regulas* demonstrat, & quæcunque cum iis regulis maxime conveniant, ea tutissimè in Medicinæ usum seponi, & adhiberi posse existiment, adeoque Medicarum lectionum Auditores non tam *Philosophos* (quales nunc eo nomine vulgò gaudent) quàm *Mathematicos* dari exoptem.

## Cap. II.

## *De* SANITATE.

§ 1. POstulamus, *Primò*, Sanguinem è corde in arterias propulsum per venas in cor redire, sive circulationem in omni animali celebrari.

*Secundò*, Ea, in quibus collocatur hæc circulatio, vitam habere; quæque hac carent, vita carere; vitamque ipsam aut esse istam sanguinis circulationem, aut *hanc esse istius mensuram.*

§ 2. His concessis, assero Medicinam esse *artem faciendi vitam indefinitè longam.* Deinde affirmo, vitam indefinitè longam esse illam ipsam tantopere expetitam *summam sanitatem*: nam cùm morbus sit *moriendi conatus*, morborumque summum sit mors, erit *vita indefinitè longa* morbi, (quia *mortis*) id est, *infiniti conatus moriendi* expers, id est, vita sanissima. Sed quoniam ad hominem sanum, id est, talem, qui possit vita frui indefinitè longa, accesserit; non possumus rescire, an ille per infinitum tempus victurus fuerit, priusquam per infinitum vixerit; si sanitatem per longævam vitam metiri volumus: Idcirco oportet vitæ *indefinitè* longæ, id est, sanitati, tanquam mensuram substituere affectionem *definitam* & homogeneam, sibique semper similem, sive talem, quæ quovis tempore eadem sit: ita ut si uno tempore ulla esse deprehendatur, similis alio quovis tempore debeat deprehendi.

§ 3. Hæc autem affectio est *corporis indolentia*, sive doloris privatio: adeoque, cùm vita indefinitè longa, seu æterna, sit omni dolore privata, sequitur indolentiam corporis,

poris, seu doloris privationem, pro mensura sanitatis tantum posse adhiberi; hinc sequitur nulli nostrûm sanitatem obtigisse perfectam, sanosque solùm dici eos, qui minus dolore premuntur, quàm vulgò solent.

§ 4. Ex hisce patet malè definitam esse ab omnibus Institutionum Scriptoribus Medicinam, quòd sit *Ars, quantum fieri potest, sanitatem præsentem conservandi, amissam verò restituendi:* nam cùm ante hanc traditam definitionem nondum tradiderint, quid sit *sanitas*, vana est Medicinæ ista definitio. Verùm cùm definitio Sennerti aliorumque concedi petat, sanitatem esse conjunctam cum potentia exercendi eas actiones, quæ *secundùm naturam* insunt, hæc autem definitio sit mala, cùm nondum ab illis definitum sit, quid sit *natura*, aut esse *secundùm* eam: idcirco Sennerti definitio est improbanda.

§. 5. Deinde malè faciunt Scriptores Institutionum, qui sanitatem explicare conantur, non prius explicatâ *vitæ* naturâ, cùm sanitas sit *vita sana*, seu circulatio sanguinis longissima, aut vita nullo dolore comitata: Neque nostram sententiam debet afficere, quod aliqui dicuntur medios inter dolores æternùm vivere; nam nobis longè aliud est, quàm Orco damnatis, systema.

§ 6. Qui Medicas Institutiones nobis tradidere, docent, sanitatis subjecta esse partes corporis viventis; quod falsum est, cùm non *pars corporis*, sed *corpus* vivat; quippe cùm ità sit circulatio sanguinis, è corde pulsi in arterias, & per venas reducis, quod *de parte* dici nequit.

§ 7. Nec minori peccato iidem docuere, partes corporis esse duplices, scilicet similares & dissimilares: primò enim nemo nostrûm potest partem an dissimilaris sit nosse, adeoque est hæc partitio inutilis; deinde, dum per partem dissimilarem deberent intelligere partem ex partibus aliis

non

non homogeneis conflatam, tamen eam cum organis confudêre, hancque definiere eam quæ actionem edit. Atqui pars quælibet actionem edit perfectam; nam fibra eodem modo contrahit se, ac musculus; & ut verbo dicam, integra & tota actio, quæ organo tribuitur, ex multis similibus actionibus partium componitur.

Multò itaque veriùs & utiliùs dividitur corpus in partes *continentes* & *contentas*, id est, canales & liquores.

§ 8. Denique patet, malè ab Antiquis Medicinæ Proceribus divisas esse corporis partes in continentes, contentas, & impetum facientes; cùm hæ sint contentæ. Ridiculè etiam dividitur Medicina in Pathologiam, &c. Constitutio enim ultima & intima sciri à nobis nequit.

## Cap. III.

## *De TEMPERAMENTIS.*

§ 1. DIXI corpus humanum componi ex *canalibus* diversi generis *liquores* ferentibus. Canales determinatam habent amplitudinem, tunicarum numerum & densitatem, elasticitatem, & figuram, aliasque proprietates: à quarum combinatione diversa varia accipiunt nomina, arteriarum, venarum, nervorum, fibrarum, vasorum lymphaticorum, ossium, &c.

§ 2. Liquores omnes determinatum habent *fluxilitatis* gradum: constantque ex partibus parvis, quæ supra se mutuo sat facile labi possunt, sive parvâ satis vi inter se moveri.

§ 3. Canales & liquores omnium hominum habent istas com-

communes proprietates canalium & liquorum memoratas: & si eas haberent eodem gradu, ut ita loquar, *v. g.* si sanguis omnium hominum constaret ex partibus æque parvis & æque lubricis, tum omnium hominum eadem esset Temperies. Supponamus enim similia quoad canales, omnesque homines æque forent sani; at cùm aliter se rem habere quivis noverit, oportet aliquas uni homini in canalibus & sanguine inesse proprietates, præter eas (ob quarum combinationem hic canalis *arteria*, ille *vena* dicitur; hic liquor *sanguis*, ille *chylus* appellatur) ob quas hic uni, ille alteri morbo opportunior. Hæ autem proprietates Temperamenta vocantur: unde sequitur, eos omnes, qui Temperamento aliquo prædití sunt, cœpisse ægrotare, seu à sanitate vera deflexisse; & Temperiem à Medicis ita dictam esse veram Intemperiem, seu morbum nascentem: quam observationem iis utilem fore sat scio, qui in Praxi Medica scilicet se exercebunt.

§ 4. Affirmo itaque, temperamentum cujusque hominis esse qualemcunque, sensu aliquo dignoscendam, *mutationem* earum in *canalibus* & *sanguine* conditionum, quæ ad ducendam vitam omni dolore privatam requiruntur.

§ 5. At cùm illæ *conditiones* infinitis modis possint mutari (sunt enim *proportiones* corporum diversorum eundem liquorem, quantitate datum, conflantium infinitæ:) Quas profectò nôsse omnes humanæ salutis interest, sed industriæ vires superat; idcirco aliquas frequentius observatas mutationes vobis explicabo clarius ac verius, quàm ab aliis factum est; rogans ut meminisse velitis alias multas superesse observandas, quæ *temperamenta* etiam dici solent & debent, morbisque innumeris origines & incrementa suppeditant.

§ 6. Scriptores Institutionum quatuor nobis temperamentorum genera celebriora & in Medicis utiliora designarunt.

runt. Scilicet biliosum, melancholicum, pituitosum, & sanguineum; verùm errarunt, quòd hæc communia esse crediderint canalibus & liquoribus, solis enim *liquoribus* competunt: Deinde errarunt, quòd temperamentum aliquod sanguineum esse voluerint, cùm id revera sit *plethora*, seu omnium liquorum sanguinem constituentum copia vulgari insignior.

§ 7. *Tria* ergo tantum observata sunt temperamentorum in liquoribus hujus corporis genera: quod ut planius fiat, debeo definire, quid sit temperamentum partium fluidarum; nempe est id illa sanguinis fluxilitas, quæ permittit ut partes ab eo secernendæ per datum circulationis impetum possint secerni una facilius quàm aliæ. Unde sequitur temperamentum *biliosum* illam esse fluxilitatem sanguinis, quæ permittit, ut, dato circulationis impetu, bilis secernatur in hepate naturaliter constituto in majori ad reliquas secretiones proportione, quàm in aliis plerisque fieri solet hominibus ejusdem cœli; temperamentum hoc vocari solet calidum & siccum.

§ 8. Temperamentum verò *melancholicum* est illa fluxilitas, quæ permittit, ut, per datum motum sanguinis circularem, liene naturaliter se habente, major quàm in aliis ad reliquas secretiones sit proportio secretionis per renes & vasula sudorifera. Vocatur hoc temperamentum frigidum & siccum.

§ 9. Temperamentum *pituitosum* fit, ubi per datam vim sanguinis à corde pulsi proportio salivæ ad alia secreta est major. Hoc est temperamentum frigidum & humidum; notandum verò homines à nobis adsumi cætera sanos & abesse vim externam.

§ 10. Post declarata temperamentorum genera, partibus omnibus, ut volunt Institutionum Scriptores, sed revera tantum

tantum fluidis congruentia, progrediuntur ad singularem partium solidarum temperiem explicandam. Quod dum illi exequuntur, satis ostendunt temperamenta prædicta non omnium canalibus, seu organis, ut illi credebant, sed solis liquoribus esse propria.

§ 11. Ajunt enim cor imprimis, pulmonem, arterias, hepar, lienem, venas, & renes esse temperamenti calidi. Revera partes has in homine vivo esse calidas non inficior; at esse eas omnes ejusdem temperamenti, id est, earum canales, & in earum canalibus contentos liquores habere easdem proprietates est falsum. Profectò neque cor calidum est, nisi ab alluente sanguine, neque humidum; nec hepar aut arteriæ siccæ aliunde quàm à partibus bilem comitantibus.

§ 12. Et ut uno verbo dicam, calidum temperamentum iis solis partibus solidis inest, quæ sanguinem non procul à corde copiosè accipiunt; adeoque frigidum iis inest quæ longius paulò removentur à corde.

§ 13. Siccum verò iis, quæ suæ nutritioni inservientes canales habent parvos, nec longe distant à corde; at humidum earum est, quæ canalibus amplis sanguinem non procul accipiunt, uti cerebrum.

§ 14. Superest ut aliquid dicamus de singularum ætatum temperamentis; vulgò tradunt, infantiam & pueritiam esse ætates calidas & humidas, adolescentiam esse temperatam, juventutem esse calidam & siccam, & senectutem esse frigidam & siccam; atqui hæc in eodem animali debent spectari. Nam si de diversis hominibus loquamur, fieri potest, ut qui temperamento est bilioso sit æque calidus & siccus, dum adhuc puer est, ac ille est in juventute, qui temperamento fuit humido & calido, hoc est corpore plethorico præditus. Deinde advertendum est, eadem assumpta cor-

dis contractione eos homines, qui ſunt ſtaturæ brevioris, eſſe calidiores, quàm illi, qui ſunt ſtaturæ procerioris; nam cùm extremæ priorum partes minus diſtent à corde quàm extremæ poſteriorum, (idque verum eſt de quibuſvis partibus correſpondentibus) & cùm velocitas ſanguinis diminuatur juxta diſtantiam à corde, idcirco partes corporis brevis erunt calidiores partibus longi, ſi eæ partes ſumantur, quæ ſibi mutuo reſpondent; ſequenti enim capite oſtendam, quòd ſanguinis partiumque calor ſit proportionalis, cæteris paribus, velocitati ſanguinis in eadem diſtantia à corde, & quòd calor ſit effectus motûs ſolius circularis in ſanguine.

§ 15. Ex hiſce ſequitur, unumquemque, cæteris paribus, eſſe calidiorem cùm puer eſt, quàm cùm adoleſcens eſt, nondumque augmenti finem attigit, quàm poſtea cùm augmento finito juventutem agit. Unde falſum eſt adoleſcentiam eſſe ætatem temperatiſſimam, uti aſſerunt Inſtitutionum Scriptores. Ad humiditatem verò & ſiccitatem cuivis ætati propriam quod attinet, adverti velim, pueros & infantes plus continere ſanguinis, proportione corporis & ſolidæ magnitudinis ſpectata, quàm continent viri, & provectioris ætatis homines, (loquor ſemper de eodem animali, quoad ætates ſpectato) & cùm ſeroſa pars ſanguinis, ſeu humectans & humiditatis fautrix, ſit fere quarta partis rubræ, ſive coaguli, ſequitur idcirco, idcirco inquam, infantes aut pueros eſſe hoc ſenſu humidiores ipſis adoleſcentibus, quòd ſint ſero magis fœti.

§ 16. Infantes autem & pueros plus continere ſanguinis reſpectu ſuæ molis, quàm continent viri, ex eo probatur, quòd in illis & oſſa ſint molliora & cartilaginea, omneſque fibræ laxæ & mucoſæ, parteſque quæ ſolidæ in viris ſunt, in pueris fere diffluant, exiſtente ſcilicet nimia copia fluidi hu-

humectantis, sivè sanguinis, (nam per sanguinem intelligimus semper omnes liquores, qui per venas & arterias fluunt) & interstitiis partium sero lymphaque turgescentibus, qui postea aucta solida canalium substantia adolescunt. Augeri autem nequit solida partium compages, nisi diminuta fluidi sanguinis copia, cùm solidæ corporis nostri partes efformentur ex liquidis & humidis: ergo manifestum est, aucta in omnes dimensiones solida corporis nostri mole (quod fit tandem in juventute incipiente) diminui quantitatem liquidi sanguinis, ex quo moles illa conflatur.

§ 17. Hîc vero diligenter est advertendum, temperamenta biliosa, melancholica, & pituitosa non eidem homini respectu variæ ætatis attribui, sed diversis hominibus in eadem ætate consideratis, eaque ad minimum virili; non enim puer cum puero alio, nec juvenem cum sene, sed juvenem cum juvene, & senem cum sene, quoad ista temperamenta conferre volumus & debemus.

§ 18. Denique quoad sexum masculinum & muliebrem, diversitas temperamentorum debet considerari, quoad nempe caliditatem & humiditatem; quia hæ solæ proprietates à Medicis sunt considerandæ in utroque sexu.

§ 19. Omnes quod sciam Medici tradunt, viros esse calidiores & sicciores fœminis; ego concedo, eos fœminis sicciores, at nego esse calidiores.

§ 20. Idcirco audacter dico, fœminas esse calidiores & humidiores viris, quia plus sanguinis continent, cæteris paribus, quàm viri; idque ob eandem rationem, qua pueri plus habent sanguinis atque seri humectantis, quàm juvenes aut viri, & uti pueri plus calent ipsis adolescentibus aut juvenescentibus, quia corpore sunt minus quàm juvenes procero; ita cùm fœminæ plerumque minus sint proceræ quàm viri, debent illæ plus quàm hi caloris fovere.

§ 21. Deinde videmus, aut potius, quandocunque libet, tactu deprehendimus, fœminis corpora esse plerumque molliora, laxiora, & citius increscere, quàm increscunt corpora virorum; molliora autem & laxiora sunt ob copiam majorem lymphæ, & minori tempore ad datam molem perveniunt, ob solam copiam liquidi solidas partes constituentis majorem, ex qua minori tempore æquale, vel æquali tempore amplius nutrimentum, suppeditatur; major autem copia lymphæ & sanguinis majorem calorem producunt, ut Capite sequenti probabo. Semper enim æqualem cordis contractionem ubique suppono; adeoque patet fœminas respectu suæ molis plus habere sanguinis, sive calidi & humidi, quàm habent viri. Vera ista fœminarum proprietas, quæ efficit ut singulis mensibus sanguinem sincerum ex utero mittant, demonstrat plus ipsis inesse veri sanguinis, quàm plerisque viris: cùm ista evacuatio sanguinis menstrua contingat propter copiam sanguinis, & non fit ope ullius fermenti; ut patebit, cùm ostendemus in sequentibus fermenta in animalium corporibus esse nulla.

## Cap. IV.

### *De* CALIDO *Innato*, HUMIDO *Radicali*, *&* FERMENTATIONE.

§ 1. EXplicandum nobis hîc est, quid per has voces designare debuerant Medici, non verò quid designaverint: Hoc enim posterius à Sennerto aliisque est effectum inutili opera. Designare itaque per eas voces calidi innati debuere illam attritionem partium sanguinis, quæ pro-

producitur ab ipsius motu circulari, præsertim in arteriis, intra quas à basi circulari versùs apicem coni cavi, impetu à corde concepto propulsus, resistentiam habet superandam duplicem, scilicet, in illam laterum arteriarum & alteram sanguinis procedentis.

§ 2. Nempe cùm sanguis partes contineat calori excitando aptas, siquando in libertatem asserantur, hoc est, si divellantur à se mutuo partes eas comprehendentes, partes autem corpuscula calorem producentia complectentes non possunt divelli, nisi per nisum partium sanguinis in se mutuo, per quem nisum fit attritio & abrasio particularum cohærentium, sequitur eo calorem fere insigniorem esse, quo nisus & attritio impetusque partium in se mutuo fuerit insignior. Atque iisdem manentibus resistentiis (hoc est, arteriarum sectionibus iisdem manentibus, & copia sanguinis procedentis eadem) & aucto impetu cordis, motuque sanguinis circulari, debet necessario augeri nisus & attritio partium sanguinis mutua, nitente scilicet in assumptam quamlibet sanguinis portionem à partibus quidem anticis sanguine præcedente cum arteriis, à partibus verò posticis sanguine succedente cum augmento velocitatis; adeoque aucto sanguinis circuitu augetur calor, ita ut calor dependeat à circulatione: Cùm verò humidum radicale sit sanguis, erit calidum innatum, in humido radicali fundatum, nil aliud, quàm sanguis circulans, seu ipsa vita animalis.

§ 3. Sed ut hæc paulò explicatiora fiant, adverti debet, partes solidas ex iisdem initio fuisse conflatas, quibus postea nutriuntur & crescunt; nam cùm nutritio & augmentum sit appositio partium antepositis similium, debet materia partibus crescentibus & auctis sufficiens esse similis materiæ ei quæ partibus nascentibus ortum præbuit; atqui sanguis, hoc est, liquor arteriisque venisque contentus, partibus ad

incre-

incrementa ſufficit, adeoque etiam iis ortum dedit, & cum ortu proprietates ſanguini partibuſque ſolidis communes; inter quas calorem recenſeo. Partes itaque ſolidæ calorem à ſanguine inquam circulante habent, nam huic ſoli & ortum, & incrementum, & calorem acceptum referunt.

§ 4. Ex hiſce ſequitur primò, in iiſdem à corde viciniis ſanguinum mole æqualium calores eſſe proportionales velocitatibus.

§ 5. Secundò, ſanguinum iiſdem velocitatibus motorum calores eſſe proportionales viciniis à corde; nam cùm in ſanguinibus homogeneis, ſeu ſimilibus, ad calorem in libertatem aſſerendum, nihil aliud exigatur præter niſum & attritionem partium, productam per impetum cordis, cui proportionalis eſt velocitas ſanguinis, & reactionem ſive reſiſtentiam arteriarum, & ſanguinis antecedentis; ſequitur, ſi non mutetur reſiſtentia iſta, & reactio, quæ non mutatur in eadem vicinia à corde, non mutatum iri calorem ſanguinis, niſi per mutationem impetûs, ſeu velocitatis à corde impreſſæ, hoc eſt, ut effectus ſint cauſis ſuis proportionales, eſſe in iiſdem viciniis reſpectu cordis calores ſanguinum velocitatibus proportionales; quare patet prima propoſitio.

§ 6. Deinde eodem modo oſtendetur, quòd ſi velocitates à corde impreſſæ ſint æquales, non poterunt in ſanguine caloris mutationes contingere, niſi ob variam arteriarum & ſanguinis præcedentis reſiſtentiam, ſive reactionem; at ſanguinis præcedentis reſiſtentia ſuæ moli eſt proportionalis, moles autem ipſius eſt proportionalis viciniæ ſuæ à corde, (nam quo vicinior eſt cordi ſanguis, eo major ipſius moles continetur inter locum aſſumptum & extremitatem arteriæ) & reſiſtentia arteriarum eſt etiam tanto major, quanto viciniores cordi partes ipſarum aſſumuntur: cùm nem-

nempe resistentia in hoc casu sit proportionalis velocitati, velocitas autem sanguinis in maxima vicinia à corde sit maxima; adeoque patet, quod secundo loco proposui, nempe calores sanguinum eadem velocitate laterum esse proportionales viciniis respectu cordis.

§ 7. Hinc calor sanguinis potest spectari tanquam rectangulum à velocitate in viciniam, id est, si duorum hominum velocitas sit trium graduum, & vicinia partis, in qua calorem explorare volumus, sit duplo major in primo quàm in secundo, hoc est, si sint ut duo ad unum, erit calor primi ut sex, secundi ut tria, id est, calor primi erit duplo major calore secundi: si vicinia primi sit ut duo, & velocitas ut quatuor, vicinia autem secundi ut tria, velocitas verò ut unum, erit calor primi ut octo, secundi ut tria; adeoque calor primi erit plusquàm duplicis caloris secundi.

§ 8. Ex hisce sequitur, errasse Dom. *Waldschmiedt*, qui statuit, calidum innatum esse reliquias sauguinis in corde rarefacti; cùm enim quæratur unde sanguis calorem habeat, reddenda est ratio, quæ etiam reliquias illas includit; illæ enim eandem caloris causam cum toto sanguine habent, nec ullum est in corde fermentum, quod calorem sanguini inferat, illud enim necessario eluetur in quavis cordis contractione; neque etiam sanguis in corde rarescit aliter, quàm in arteriis, sed uti in has à corde impellitur ea copia, ut ipsas distendat, ita ea copia ex auriculis in cor fluit, ut ipsum extendat, donec cor ope spirituum animalium contractum se ipsum exoneret, & inaniat; adeo ut nullæ sint in corde ad summum contracto sanguinis reliquiæ à sanguine expulso diversæ, & cordi semper inhærentes, cùm illæ, sanguinis allabentis & præterfluentis & repetitæ cordis contractionis opera, necessario eluantur. Ob tales,

inquam, rationes convincitur, nullum esse in corde Fermentum, cùm nulla in eo possit separatio fieri partium sanguinis; aut si ulla fieret, tamen quod separatur, debet necessario resorberi, & quavis contractione cordis rursus excludi, nisi velitis cordi eam tribuere iudulgentiam & misericordiam, qua abstineret à quibusdam partibus fluidi expellentis, dum multò plurimis non parceret. Sed operæ pretium erit recentiorum expendere sententiam, quæ calorem innatum vult esse effectum fermentationis sanguinis, à materia subtili inductæ, & ab actione ipsius perpetuâ conservatæ: scilicet recentiores multi, iique celeberrimi, statuunt, causam caloris in sanguine esse materiæ subtilis actionem, quæ cùm in sanguine non invenit poros rectilineos, motui suo per rectas lineas propagando respondentes, exagitat variè, & sejungere conatur partes sanguinis, ut intestinum motum in eo excitet, qui à calore maxime differt.

§ 9. Evidens est hos Philosophos arbitrari, materiam subtilem reflecti à partibus sanguinis nostri: nam quòd poros rectilineos non inveniat in sanguine, provenire debet ab occursu partium sanguinis ad alteram pori (qui canalis quidem est) extremitatem, quæ partes poros non satis amplos comprehendunt, & ea ratione materiæ subtili transitum negant. Atqui si hæc causa caloris sit, & fermentationis in sanguine, tum extra vasa sua missus, & in pelvi, verbi gratia, conclusus, calesceret semper, & fermentesceret, cùm ille tum idem sit, ac prius corpus, & eundem intestinum motum partiumque situm obtineat in pelvi, ac in arteriâ contentus, adeoque eodem modo resistat actioni materiæ subtilis. Verùm quævis experientia testatur, sanguinem extra vasa missum, calorem, & fermentationem illam putatitiam amittere: hocque debet esse argumentum satis vali-

validum ad opinionem hanc refellendam. Lubet tamen rem paulò altiùs investigare.

§ 10. Adverti ergo debet, materiam subtilem (si sensu Cartesiano, hoc est, vero detur) omnium corporum superficies ambire, & undique æqualiter premere; ex hac æquali in omnibus lateribus pressione eduxere sagaciores Cartesiani causam duritiei corporum, seu quietis partium inter se; nam uti aër ab intervallo duorum marmorum cohærentium exclusus, & iis undique circumfusus, actione sua impedit ne illa divellantur, ita materia subtilis corporibus undequaque circumfusa impedit ne partes cohærentes à se invicem secedant; adeoque quamvis concedamus, materiam extare subtilem, illa tamen partes, semel cohærentes, semper in contiguitate detinebit; & si admittatur intra poros ex uno latere portionis materiæ consistentes, tamen, quia etiam admittitur intra poros consistentes ex diverso latere istius portionis, vel saltem portionis portioni isti contiguæ, idcirco portio ista detinebitur, unde nulla erit intestini motûs, aut caloris, aut fermentationis origo à materia subtili repetenda

§ 11. Si ulla quidem foret gravitas materiæ subtilis, gravitatisque ut in aëre mutatio, posset illa, si aliqua esset, aliquam mutationem forsan aliquando efficere, ut efficit aër; sed cùm materia subtilis nullam patiatur gravitatis (quæ ei nulla est) mutationem, nec ideo uno loco, aut tempore gravior fit, quàm alio; præterea omnia corpora omnibus locis & temporibus æquali vi circumpremit: adeoque nullius fermentationis mutationisve est autor sive causa.

§ 12. Verùm mirari subit, quòd tam multi eruditi viri putaverint, sanguinem nostrum istius esse naturæ, ut partes materiæ subtilis nequeant poros satis pervios, aut rectos, motuque suo extendendo aptos, in sanguine re-

perire. Id quàm falsum sit hoc experimento poteritis cognoscere.

§ 13. Notum est, si ulla detur materia subtilis, eam esse causam cur corpora gravia descendant versùs terræ centrum, quia nempe ea detruduntur à materia subtili minimè gravi circum terram celerrime motâ, & à terra recedente per sphæræ terrestris tangentes, in suum locum corpora illa crassa, quæ ejusdem motui non tam facile obediunt, depellente.

§ 14. Notum etiam est, sanguinem circumfusum metallo non impedire quò minùs metallum illud sit æquè grave, ac prius: est enim eadem metalli sanguine cooperti gravitas, ac non cooperti. Unde sequitur materiam subtilem æquè facile transire poros sanguinis, ac poros aëris. Nam nisi transiret æquali facilitate utriusque poros, metallum non foret tam grave cùm sanguine cooperitur, ac cùm aëri exponitur; id adeò verum est, ut corpus quodvis gravitet æquè, marmoreo vasi inclusum, ac aëri expositum; nemo autem putaverit potentiores esse marmoris, quàm sanguinis circulantis poros. Nam si essent, foret sanguis circulans marmore gravior. Sufficiant hæc de causa fermentationis sanguinis ab illa actione materiæ subtilis advocanda; præsertim cùm nondum certum sit ullam esse talem materiam, neque etiam certum sit, ullam esse fermentationem sanguinis, & potius certum videatur fermentationem hanc esse nullam.

§ 15. Quod si manifestum fiat, adnotari debet fermentationem veram esse acidi & alcali actionem mutuam cum bullis, qua olea mutantur in spiritus ardentes; inde est quòd experiamur, è succis vegetabilium non fermentatis phlegma & oleum elici, sed non spiritum; at si fermentatio præcesserit, tum distillatione non oleum, aut saltem parum, sed

ſed ſpiritum ardentem, qualis eſt ſpiritus vini. Impetramus verò nempe per fermentationem mutata in ſpiritum: ita ut ſpiritus ardentes ſint olea actione mutua acidi & alcali intimè unita phlegmati. Hoc enim patet ex eo, quòd ſpiritus illi ardentes deflagrant: inde etiam ſic dicti ſunt, ratione olei, quod continent, remanente poſt deflagrationem phlegmate, & quòd ab iiſdem ſpiritibus ardentibus ſeparari poſſit oleum; nempe ſi aſſumatur ſpiritus ardens cujuſvis vegetabilis rectificatus, vitro optimè clauſo, tùm videbitis ſupernatare ſeparatum à phlegmate oleum: periiſſe verò ſpiritum guſtu deprehenditis; adeoque ſatis conſtat, prævia omni fermentatione vera elici poſſe ſpiritum ardentem. Atqui à ſanguine nullus elicitur ſpiritus ardens, ſed ſolùm urinoſus; unde facile colligitur, ſanguini nullam eſſe fermentationem veram.

§ 16. Verùm hæc veritas non minus confirmatur ex eo, quòd omnis vera fermentatio, ut diximus, ſit actio mutua acidi & alcali, adeo ut nulla ſit fermentatio vera, ubi horum alterutrum deeſt; deeſt autem in ſanguine hominis ſani acidum, ut patebit cuivis, qui laborem diſtillandi ſanguinis ſuſcipere dignabitur.

7 17. Et hæc quidem deberent ſatisfacere iis, qui veritatem quærunt; at quoniam multò plurimi de voce litigabunt, & fermentationem in ſanguine eſſe contendent, quamvis illi non inſit acidum, fermentationem inquam juxta Williſium, quæ nempe fermentatio definitur, *motus inteſtinus particularum corpus continentium*: idcirco quid de hâc definitione motui ſanguinis applicata ſit cenſendum, paucis declarabo.

§ 18. Affirmo itaque ſanguini nullum eſſe motum particularum inteſtinum diſtinctum ab eo motu, quem accipit à contractione cordis: hoc eſt, ſanguinis non circulantis

nullum esse motum intestinum, & universaliter nullum esse intestinum particularum ullius fluidi in vase non moto comprehensi motum Nam si contineatur fluidum in vase moto, erunt partes fluidi participes motûs totius: sed hic motus non est ille intestinus, de quo hîc loquimur; id autem si ostenderimus, evanescunt quàmplurimæ explicationes phænomenorum à recentioribus Medicis adhibitæ, quæ huic fluidorum intestino motui tanquàm firmissimo fulcro videantur superimpositæ.

§ 19. Ut promissis satisfaciam, adverti volo, fluidum esse *corpus cujus partes corpori cuicunque illatæ cedunt, & cedendo facile moventur inter se.* Hæc definitio convenit cum hypothesi *Archimedeâ*, quæ ponit, humidi seu fluidi eam esse naturam ut partibus ipsis æqualiter jacentibus minùs pressa à magis pressis expellatur: nam hæc hypothesis palam assumit partes minùs pressas fluidi cedere magis pressis, hoc est (cùm minus pressæ respectu magis pressarum quiescant, est enim minor motus respectu majoris quies quædam) partes fluidi quiescentes cuivis moventi cedere. Ex his sequitur, quòd si fluidum aliquod undique æqualiter premitur (de quali fluido hîc loquimur, cùm corpus humanum, omnesque in eo contenti liquores, ab aëre & fluidis quibusvis ambientibus æqualiter undique comprimantur) tùm partes etiam ipsius omnes æqualiter premuntur, & absque omni motu quiescunt in se: esto itaque in vase sphærico uniformiter, seu æqualiter, pressum fluidum quodvis, in eo si pars aliqua moveri incipiat, omnes partes illi similes, & in eadem à centro distantia positæ, movebuntur. Quia supponere licet, & supponimus, ipsum ipsiusve partes omnes undique æqualiter premi, & vas continens esse immotum: ubi autem sint æquales omnium partium pressiones, aut nullarum aut omnium æquales orientur motus.

§ 20.

§ 20. Si ergo partes ſimiles omnes, quæ ſunt in eadem à centro ſphæræ diſtantia, moveantur, vel movebuntur versùs centrum, vel versùs circumferentiam, vel ſervata eadem à centro diſtantia movebantur in plagam aliquam, ſcilicèt, orientem vel occidentem; atqui cùm liquidum ſupponatur homogeneum, erunt ipſius partes omnes ſimiles æquè graves, aut æquè leves, adeoque æqualiter centrum, aut æqualiter circumferentiam petent; cùm nullam earum aliam quamvis è loco ſuo deturbabit, & ſic permanebunt omnes in locis ſuis, & quieſcunt inter ſe; & cùm preſſio ſupponatur eſſe undique æqualis, nullæ partes erunt minùs, nullæ magis preſſæ, adeoque ex *Archimede* nulla pars è ſuo loco expelletur, & ſic quælibet quieſcit: ſed neque etiam ſervata eadem à centro ſphæræ diſtantia movebuntur in aliquam plagam partes fluidi homogenei & æqualiter preſſi; nam nulla eſt cauſa, quæ poſſit efficere, ut in unam potiùs plagam quàm in contrariam moveantur, & non poſſunt ſimul & in hanc & contrariam: ergò in nullam movebuntur; præſertim, cùm in partibus omnibus in aliquam plagam motis, totum fluidum debeat in eandem moveri, cùm motus omnium partium in eandem plagam ſit idem cum motu totius in ipſam, atque vaſe immoto non poteſt moveri in ullam plagam.

§ 21. Et ut hæc clariora fiant, adverti velim, extimam ſuperficiem, *v. g.* aquæ puræ vaſe ſphærico incluſæ, & ſic æqualiter preſſæ, non poſſe versùs vas continens moveri, quia illa in vaſe comprimitur, & eſt ei contigua, adeoque pars una non poteſt magis quàm alia propiùs ad vas accedere; ſecunda autem ſuperficies non poteſt, neque ulla ejus pars propiùs ad primam accedere, cùm hæc vaſe & prima ſuperficie undique æqualiter comprimatur, & ideo obtinet in omnibus ſuperficiebus ſphæricis & concentricis, ex

quibus

quibus ſphæra aquea conſtat; unde ſequitur, nullam earum ſuperficierum, nullamque earum partem propiùs ad centrum vaſis accedere; nam ſi ulla pars accedat ad centrum, illa debebit neceſſariò ſphæricam ſuperficiem à centro minimè diſtantem versùs oppoſitum latus expellere, & ſic ſuperficies lateris oppoſiti propiùs accedat ad ipſum vas continens, aut aliquæ ſaltem earum partes, contra id, quod priùs eſt probatum: ergo demonſtratum eſt fluidi homogenei, quatenus fluidum eſt, immotas eſſe partes, ſeu fluida quævis motu inteſtino carere.

§ 22. Atque ſi fluidum non ſit homogeneum, partes graviores omnes ad centrum versùs quod gravitant deſcendent, reliquis æquè gravibus ad eandem à centro communi diſtantiam ſe componentibus, adeoque quieſcentibus per ſuperiorem demonſtrationem, & per ea quoque quæ ab *Archimede* ſunt oſtenſa; oſtendit enim illius doctrina partes omnes aquæ, *v. g.* (ut de hoc fluido loquamur, cùm fluidorum quâ talium eadem eſt lex & proprietas univerſalis) eſſe æquilibratas, ſivè in æquilibrio conſiſtentes, ita ut nulla ſit centro terræ proprior, quàm altera in eadem ſuperficie, adeo ut ſuperficies aquæ ſit neceſſariò ſphærica, quoniam à ſuperficie ſphæræ lineæ rectæ ad centrum ductæ omnes ſunt æquales: Et cùm idem de quavis aquæ ſuperficie verum ſit, patet nullam aquæ particulam (adhùc ut aqua ſit univerſaliter fluida) debere ad centrum terræ accedere aut ab eo recedere, adeoque aquæ partes eſſe immotas inter ſe.

§ 23. Ex dictis infero, ſanguini nullum ineſſe partium motum inteſtinum, adeoque nullam fermentationem ſenſu *Williſii* & illorum qui fermentationem cum motu inteſtino confundunt.

CAP.

## Cap. V.

### *De* OECONOMIA *Animali.*

§ 1. CIBOS dentibus comminutos, & salivâ, (ut faciliùs adhuc possint mollescere, & ulteriori comminutioni cedere) madefactos, in ventriculum detrudimus: in quo ope perpetui motûs à musculosa stomachi tunica peracti, & respirationis, in qua diaphragma ventriculum premit alternis vicibus deorsum, partes ciborum salivâ, aliisque glandularum serosis liquoribus, emollitæ conquassantur, deteruntur, in minores dividuntur, donec parvitatem eam acquirant, quæ requiritur ad fluidum ex iis, cum liquoribus glandularum, & potu assumpto, componendum, cui appellatio Chyli tribuitur.

§ 2. Addo, ut partes ciborum non aliqua fermenti stomachi vi solvantur, in partes essentiales, (ut vocant) aut elementa, sive chymica, sive quævis alia, separaverunt; nimirum aliquarum diversi generis priùs unitarum, & unione aliarum priùs separatarum, uti fit in omni fermentatione, *v. g.* vini, in quo partes tartareæ reliquis priùs unitæ separantur, & priùs separatæ phlegmatis & olei partes propiùs uniuntur, & spiritum componunt verum, coctione quæ fit in ventriculo. Cibi comminuuntur in partes integrantes totis suis similes, sed minores, eo prorsus modo, quo corallium super marmore inspersa aqua teritur, reducíturque in pulverem impalpabilem, cujus partes sunt parva corallia, & non corallii principia nexu soluta.

§ 3. Ad hujus rei probationem non opus esse videtur alio argumento, quàm quòd in ventriculis & intestinis pi-

D scium

ſcium majorum, qui minores devorant & coquunt, chylus nihil aliud ſit, quàm liquor innatantibus fibrillis carnis piſcinæ devoratæ (quas facile eſt microſcopio diſcernere) fœtus fibrillis, inquam, ſeu partibus parvis fibrarum, non niſi mole differentibus à magnis, hoc eſt, incoctis carnium fruſtis. Chylus ita in ventriculo elaboratus, contractione ventriculi alterna, & muſculorum adſitorum ope, ad inteſtina expellitur: in quorum principiis liquore felleo & ſero pancreatico diluitur; qui liquores nullam, neque cum chylo, neque ſecum mutuò ineunt efferveſcentiam, ſed placidè & quietè permiſcentur & chylo & ſibi mutuò, ut multis experimentis patuit: verùm eorum liquorum ope major chylo fluiditas conciliatur. Unde fit, ut partes ciborum aliquatenus ventriculi motu ſolutæ, ſed defectu ſufficientis proportionis liquidi non ſatis à ſe invicem diſſitæ, unæquæque adhuc aliis ſuperincumbentes, tandem amplius ſpatium in ampliori fluido nactæ, à ſe invicem faciliùs poſſint ſemoveri, & minores à majoribus extricari; cùmque hæ majores, ſeu minùs coctæ, non poſſint, ob magnitudinem ſuam, magno numero in vaſa chylifera intrudi, per longitudinem inteſtinorum depelluntur, & in iis putreſcunt, cùm extra animal, id eſt, extra circulationis (cujus initium in vaſis lacteis) aream conſiſtant. Omnia enim, uti carnes mortuorum animalium, herbæ, *&c.* quæ coqui ſeu digeri poſſunt, ea extra animal putreſcunt. Ex his ſequitur, meliorem & citiorem fieri coctionem interdiu, & dum vigilamus, quàm noctu, & dum dormimus; quoniam dum vigilamus, frequentiùs reſpiramus, & diaphragma, & muſculos abdominis, corpuſque totum magis exercemus, & ventriculum ſæpius comprimimus.

§ 4. Sequitur etiam, nos placide deambulantes, aut motu leni noſmet-ipſos exercentes, perfectius citiuſque concoque-

coquere, quàm per otium ſedentes, & immotos; multoque adhuc meliùs, quàm ſi fere immoti ſtudiis inhæreamus; hiſce enim ita avocatur mens, ut rariùs quàm in ſomno ſpiritum ducamus, muſculoſque minùs contrahamus.

§ 5. Quòd autem hyeme quàm æſtate meliùs coquamus, ſententiam noſtram firmat; cùm hyeme cogamur ad arcendum frigoris ſenſum, validius & ſæpius corpus motu exercere, quàm æſtate.

§ 6. Fermentum autem iſtud ſtomachicum, ſive ſit ſaliva, ſive ſerum è glandulis ventriculi exudans, nihil prorſus aliud confert ad coctionem ciborum, quàm ut molleſcant, ac ſic faciliùs comminui poſſint: neque liquores confluunt in ventriculum, ut coctionem efficiant; ſed coctio, hoc eſt dentium, œſophagi, & ventriculi motus efficiunt, ut liquores illi exprimantur, & eò ut tum confluant; nam eos liquores coctionem non adminiſtrare, exinde patet, quòd immiſti in locum quemvis, æquè ac eſt ventriculus, calidum, ſed immotum, carnes aut herbas nunquàm in chylum ſint mutaturi: ut mirum ſit ſero ſanguinis, quale ſolum ex glandulis excernitur, facultatem cibos ſolidos vertendi in liquorem chyliformem aſcribi, cùm ſerum evidenter, non panis, carnium, herbarumque ſolvendarum ſit menſtruum.

§ 7. Sed totum hoc negotium meliùs intelligetur & pleniùs confirmabitur ex conſideratione machinæ D. *Boyle*, pro digeſtione à Papino deſcriptæ, in qua, nullius ope fermenti, ſed ſolius caloris & preſſionis aëris rarefacti & exitum non invenientis, oſſa, carneſque, pauca addita aqua, in gelatinam abeunt: ubi nihil deerat, ut verus fieret chylus, præter rugoſam & ſæpius repetitam corporis deterentis ſuperficiem.

§ 8. Chylus, ita confectus, per vias ſatis notas ſanguini

admiſcetur: cujus natura ut innoteſcat, experimenta quædam recenſenda ſunt, in ſanguine, extra vaſa miſſo, tentata. Aperta itaque vena jugulari, & arteria carotide ejuſdem animalis, & ſanguine venoſo & arterioſo vaſis diverſis immiſto.

§ 9. Sanguis venoſus, cui nihil admiſtum fuerat, ſpatio ferè unius horæ perfectè coagulatus erat, ſine ulla ſeroſitate, & infima pars erat nigra: ſanguis arterioſus eodem temporis ſpatio coagulabatur, ſed fortiùs quàm venoſus, neque niger erat in infima parte.

§ 10. Venoſus cui admixtum fuit oleum vitrioli coagulabatur fortiter; & citò colorem acquirebat æruginoſum, cum ſeri ſeparatione: arterioſus eodem admixto eadem præbebat.

§ 11. Venoſus admixto ſpiritu ſalis armoniaci non coagulabatur, & ſervabat colorem ſanguinis puri, qui tamen erat nigro rubicundior: arterioſus eodem admiſto eadem præbebat, ſed color erat à nigro cohærentior.

§ 12. Venoſus oleo tartari admiſto non coagulabatur, ſolùm pellicula ſuperficiei inducta eſt, & color ad ignem propiùs accedens: arterioſus eadem præbebat.

§ 13. Venoſus ſpiritu vini admixto, ſatis fortiter coagulabatur, ſed in grumos, cum magna ſeri ſeparatione, color erat atro-rubeus: arterioſus eodem modo.

§ 14. Venoſus admiſto extracto gallarum grumeſcebat, ſeparato ſero, ſuperficie rutilante ex parte infima ſubrubra: arterioſus eodem modo.

§ 15. Venoſus admiſto ſpiritu nitri coagulum contrahebat ſatis molle & muco plenum, amiſſa omni ſanguinis rubedine: arterioſus eodem modo.

§ 16. Venoſus admiſto ſpiritu ſalis communis aquæ fontanæ non coagulabatur, color tantum mutatus erat; ſed ad-

admisto spiritu salis communis simplici coagulabatur, ut cum spiritu nitri: arteriosus eadem; nisi quòd liquidior & rutilantior fuerat venoso per admistionem spiritûs salis communis cum aqua.

§ 17. Venosus admistus succo napelli non eodem modo coagulabatur, ac sanguis purus; quarta solùm pars coagulabatur, reliquum erat serosum, & totus erat ater: arteriosus eodem succo immisso non coagulabatur, sed solùm ei inducta est pellicula; color idem erat cum venoso.

§ 18. Venosus admisto succo cicutæ fortiter coagulabatur, color à colore puri vix diversus, nisi quòd superficies fuerat lividior & ad cyaneum accedens: arteriosus eodem succo admisto cætera similis erat venoso; non tamen erat adeo fortiter coagulatus, & minùs quoque fortiter quàm sanguis purus.

§ 19. Eadem utrique sanguini contigere, admisto succo solani lethiferi.

§ 20. Venosus admisto succo serpentariæ minùs coagulabatur, quàm sanguis purus, sed color erat lividior: arteriosus eodem admisto adhùc minùs coagulabatur; cætera venoso similis.

§ 21. Venosus admixto succo foliorum sambuci coagulabatur ut sanguis purus, sed color erat lividior: arteriosus, eodem admisto, nullo modo coagulabatur.

§ 22. Venosus admixto succo hellebori nigri non adeo coagulabatur ut sanguis purus, & pars infima erat minùs atra, quàm in sanguine puro: arteriosus eadem præbebat.

§ 23. Venosus admisto succo lavendulæ non coagulabatur, sed paulò nigrior factus est: & arteriosus multo nigrior arterioso puro, ita ut totus niger factus sit.

§ 24. Venosus admixto salviæ succo, neque coagulabatur,

tur, neque colorem mutabat: arteriosus autem lividior erat seipso puro, sed non coagulabatur.

§ 25. Venosus admixto succo imperatoriæ in infima parte aliquantum coagulabatur, & pellicula inducta est supremæ parti, sed post horam cum dimidia totus coagulabatur, colore paulò obscuriore, quàm venosi puri: arteriosus autem, eodem admisto, prorsus non coagulatus est, colore multo nigriore.

§ 26. Venosus admisto extracto foliorum theæ parum coagulatus est, sed admodum ater evasit, quamvis extractum fuerit coloris rubri: arteriosus nullo modo coagulabatur, nisi in medio, cujus color erat rutilans, reliqua pars constabat ex sero admodùm nigro.

§ 27. Venosus admisto succo absynthii non coagulabatur, sed præbebat sedimentum atro-rubens: arteriosus, cætera similis, sedimento carebat.

§ 28. Venosus cum succo melissæ non coagulabatur, sed præbebat sedimentum admodùm lividum; color reliqui liquoris erat ater: arteriosus eodem modo se habebat.

§ 29. Venosus cum succo alchymillæ præcipitabat grumos atro-rubros; reliqua pars triplo major liquida erat: arteriosus autem nullo modo coagulabatur.

§ 30. Venosus cum succo bistortæ coagulabatur molliter, laxa in infima parte, suprema pars erat liquida, & omnia æruginosa: arteriosus eadem.

§ 31. Venosus cum succo artemisiæ minùs coagulabatur, erat coloris lividi & cyanei in parte superna, infima pars minùs nigra erat quàm venósi puri; sed post horam cum dimidio prorsùs coagulabatur & rutilans evasit, excepta pellicula superna, quæ erat coloris lividi & cyanei in parte suprema, infima pars minùs nigra erat, quàm venosi puri, sed post horam cum dimidio prorsùs coagulabatur, & rutilans

lans evasit, excepta pellicula superna, quæ erat coloris livido-cyanei: arteriosus eodem modo.

§ 32. Venosus cum succo foliorum scorzoneræ vix coagulabatur, sed ferè liquidus manebat, & coloris ejusdem cum venoso puro: arteriosus colorem eundem habebat cum arterioso puro, & vix dimidia pars coagulabatur.

§ 33. Venosus cum succo cichorii sylvestris non coagulabatur, sed sedimentum habebat æruginosum, superna pars erat valde nigra: arteriosus etiam coagulabatur, sed spissior paulò factus est, & minùs ater erat quàm venosus cum succo mistus, & coloris erat flavioris.

§ 34. Venosus cum succo menthæ prorsus non coagulabatur, colore eodem cum venoso puro: arteriosus eodem colore erat, sed leviter coactus in grumos.

§ 35. Succus chelidonii minoris venoso admixtus coagulationem minorem faciebat, quàm venosi puri, & colorem obscuriorem: arteriosus, eodem admixto, fortiùs coagulatus est, & rutilantior.

§ 36. Venosus cum succo raphani rusticani coagulabatur eodem modo quo venosus purus, & colore eodem: arteriosus, cætera prædicto similis, flavior erat in superficie.

§ 37. Venosus cum succo tanaceti non coagulabatur, sed solùm paulò spissior evasit; in fundo parvulus grumus inventus est: arteriosus cum eodem succo fortiùs coagulatus est.

§ 38. Venosus cum sale lixivioso tamarisci non admodum coagulabatur, sed paulò spissior evasit, colore non mutato: arteriosus eodem sale admisto fortiter coagulabatur, & colorem contrahebat rutilantiorem colore arteriosi puri.

§ 39. Venosus cum sale lixivioso caulium & corticum fabarum non coagulabatur, sed paulò spissior evasit, colo-

re

re non mutato: arteriosus neque coagulabatur, neque spissior evadebat, sed colorem obscuriorem induebat.

§ 40. Venosus cum sale fixo erucæ absque coagulatione rutilantior evasit, quàm venosus purus: ita & arteriosus.

§ 41. Venosus cum sale fixo artemisiæ sine coagulatione colorem induit valde ærugineum: arteriosus autem evadebat spissior, & colorem induebat atro-gryseum.

§ 42. Venosus cum sale fixo pulegii regalis paulò spissior evasit, & coloris æruginei: arteriosus itidem, sed magis ærugineus.

§ 43. Venosus cum sale fixo rorismarini fortiter coagulabatur, cum colore inter rubrum & purpureum: arteriosus minùs coagulabatur.

§ 44. Venosus cum sale fixo thymi fortiter coagulabatur, & colorem contrahebat obscuriorem, quàm cùm admistum erat sal rorismarini: arteriosus prorsùs non coagulabatur, sed paulò spissior factus, colore erat eodem cum venoso prædicto.

§ 45. Venosus cum sale bursæ pastoris prorsus non coagulabatur, & coloris erat clarioris, quàm venosus purus: arteriosus, cætera venoso similis, colore erat adhùc claclariore.

§ 46. Venosus cum sale herbæ theæ prorsus non coagulabatur, sed paulò spissior evasit, sed prorsus limpidus mansit, cætera venoso prædicto similis.

§ 47. Eadem contingebant ab admistis salibus chelidonii minoris, fraxini, hyperici, alchymillæ, chamædryorum, & melissæ.

§ 48. Venosus cum sale fixo meliloti coagulabatur, cum colore atro-rubente: arteriosus non coagulabatur, sed color erat omnis rubedinis expers.

*Expe-*

*Experimenta quædam de sero sanguinis venosi humani.*

§ 49. Serum hoc immisto spiritu vini præcipitabatur in grumos albicantes.

Cum spiritu salis armoniaci nulla facta est mutatio.

Cum oleo tartari nulla.

Cum spiritu vitrioli fortiter coagulabatur.

Cum spiritu nitri fortiùs, cum colore gryseo.

Cum spiritu salis communis æque fortiter.

Cum spiritu mellis solùm turbabatur, & nigrescebat sine coagulatione.

§ 50. Post exposita circa sanguinem experimenta, quibus scire possumus, quænam ei coagulando, aut liquefaciendo, aut in naturali fluxilitate detinendo sint comparata, gradum faciemus ad illa vulgò requiri solita, scilicet, quomodo sanguis fiat, & in quo loco, quomodo partes corporis nutriat & saliat.

§ 51. Diximus chylificationem esse comminutionem partium cibi per motum ventriculi, partiumque adjacentium; quod etiam innotescere potest ex more avium quarundam, quæ arenulas & lapillos asperos devorant, quibus cibum atterere possunt, & tenaces chyli reliquias à ventriculo abrasas expellere, quæ impediunt quò minùs ventriculi tunica cibus atterendis se facilè applicet: eadem etiam ratione dicimus sanguificationem esse comminutionem chyli, per motum cordis & arteriarum, contracta sua præsertim in pulmonibus comprimentium; per quem fit, ut chyli partes evadant æquè parvæ ac partes sanguinis, & æquè lubricæ, ita ut possint æquè facilè ac hæ supra has, & se invicem labi & excurrere, adeoque eum in liquidum (ad sensum) homogeneum intra canales constituere: unde ad sanguifica-

tionem non putamus opus esse ullo in corde aliisve partibus fermento.

§ 52. Nutriuntur autem sanguine partes corporis nostri, cùm ex eo sint factæ, & in locum quotidie deperditarum novæ à massa sanguinea succedant: pars autem quælibet non integro sanguinis corpore nutritur, nec etiam solo sero, evidens enim est, ossa non fieri ex rubra parte sanguinis, neque ex sero sanguinis integro, sed gypsea quadam & dura parte, permultas & minimas portiones sanguine innatante, adeoque & hac parte nutriri, cùm ea iis nutriantur, ex quibus conflantur.

§ 53. Hîc verò explicandæ sunt voces aliquæ, quarum apud Medicos præsertim veteres perpetua est mentio, quasque idcirco cognoscere & intelligere oportet: multa enim loquuntur illi de spiritu naturali, vitali, & animali, quos inservire volunt totidem facultatibus eisdem denominantibus potitis: facultatem naturalem vocant eam, quâ actiones ad individui vel speciei conservationem spectantes eliciuntur; hæ autem sunt generatio & nutritio, nam augmentum est tantùm major nutritio: facultatem vitalem vocant eam, quâ pulsus fit, calorque propagatur per universum corpus, & respiratio absolvitur: denique animalem vocant facultatem, quâ sentimus, & nos membraque nostra movemus: recentiores, uti *Zypæus*, *Waldschmiedt*, & alii clamant, se non posse hæc intelligere neque admittere; nos tamen rem ita explicabimus, ut possit intelligi, & admitti debeat.

§ 54. Est ergo facultas naturalis ea vis in circulatione sanguinis orta, quæ conspicitur in secretionibus omnibus intra corpus nostrum factis, ea solùm secretione excepta, quæ fit in exortu nervorum; ergò spiritus naturalis est sanguis venosus, aut liquor quivis sanguineus in venis nascentibus, aut in ullo vase, præter non capillares arterias &

nervos

nervos comprehensus; ille enim sanguis venosus, qui minimis venis continetur, corporis partes nutrit, quod officium esse volunt antiqui spiritûs naturalis.

§ 55. Facultas vitalis est vis cordis muscularis quâ sanguinem expellit in universum corpus, & antea definivimus esse vitam illam circulationem sanguinis; unde spiritus volatilis est sanguis arteriosus in arteriis nondum evanescentibus flavus; hic enim pulsum producit, & calorem partibus communicat: in arteriis autem evanescentibus pulsus deficit, & calor imminuitur; pulsus autem & caloris diffusio spirituum vitalium proprium est munus ex veteribus.

§ 56. Tandem facultas animalis est vis illa, quæ sanguine circulante intra cerebrum exercetur per secretionem liquoris derivabilis in nervos, qui liquor spiritus animalis dicitur; hic enim motu suo in nobis sensum & motus omnes efficit, & antiquorum & recentiorum consensu. Hisce vocum definitionibus præmissis, postquàm chylum sanguini admistum, & per vias notas ad cordis ventriculum esse delatum, supposuero; progredior ad explicandum, quod primò se nobis offert, respirationis humanæ negotium, idque paucis verbis.

§ 57. Experimentis sat multis manifestum est, aërem gravem esse; est autem aër etiam fluidus: ergo ex naturâ fluidi irrumpit aër in quemcunque locum exhaustum, seu in quo minorem invenit resistentiam & pressionem, quam invadit, quam patitur à reliquo superincumbente aëre.

§ 58. Ergò in primâ nativitate larynx aëre replebitur, unde gravitas aëris externi tolletur ab interno, seu erit æquipondium inter externum & internum aërem, & tum primùm poterunt musculi pectus dilatantes in actionem venire. Antequàm irrumperet in cavitatem pectoris aër, premebatur superficies externa thoracis, pondere aëris æquante

te viginti ſeptem aut viginti octo digitos alti mercurii pondus, & latitudinem cum thorace eandem habentis; adeoque non poterant muſculi thoracem dilatantes inflari, & ſic contrahi ob illam preſſionem; adeoque neque thorax dilatari: ſed immiſta ea aëris copia, quæ cum illo externo æquilibrium conſtituat, quævis minima facultas, aut vis ſpirituum animalium poterit muſculos reſpirationi inſervientes inflare, & ſic contrahere: ut ſi muſculos coſtas elevantes & dilatantes contrahamus, neceſſariò debebit cavitas thoracis amplior evadere; & cùm illa quæ thoraci ex hâc dilatatione acceſſit amplitudo interna, ſeu capacitas, aut ſit vacua, aut fluido quodam minimè reſiſtente plena, debebit aër ulteriùs in eam irrumpere; at irrumpere non poteſt, niſi per aſperam arteriam, per cujus ramulos diſpergi debebit in omnes pulmonum lobulos, & veſicas lobulorum formatrices, cùm partium proprio pondere, & ſuperincumbentis aëris gravitate, prematur, adusque ultimas veſicularum cavernulas. Quæ actio appellatur *Inſpiratio*.

§ 59. Cùm verò effluxus ſpirituum animalium è nervis in muſculos alternatim fiat, ceſſante impetu affluxûs, ceſſabit etiam inflatio, & contractio muſculorum intercoſtalium: adeoque dilabentur coſtæ pondere ſuo depreſſæ in ſitum, quem ante inſpirationem inchoatam habebant; & ſic intercapedo pectoris evadet anguſtior, corruentibus, & in ſeipſos compulſis vi dilabentium coſtarum pulmonibus; unde fit, ut qui in majoribus tracheæ ductibus continebatur aër, per os extrudatur, aëri illi, qui in interiores evaſerat pulmones, reditu præcluſo, qui idcirco ulteriùs in intima pulmonum adyta adactus, capillares arteriæ pulmonariæ propagines pondere ſuo & è latere comprimit, & ſanguinem pellit in propagines venæ pulmonariæ ad ſiniſtrum cordis ventriculum ducentis.

§ 60. Unde

§ 60. Unde patet, actionem aëris in pulmones recepti, sive respirationis, esse comminutionem sanguinis eam, quæ requiritur, ut possit sanguis facilè subire & pertransire vasa pulmonaria & sic ad cor deferri, eodem ritu quo diximus, actionem ventriculi, sive coctionem, esse ciborum conjunctionem eam, quæ requiritur, ut illi possint subire & pertransire vasa lactea, & sic ad receptaculum deferri; nam quod vulgò omnes asserunt, aërem, aut ex aëre particulas quasdam, sive sulphureas, sive nitrosas, respirationi sanguini in vasis pulmonariis admisceri, mihi non est credibile: cùm vasa arteriosa & pulmonaria sint ferè continua, ut postea probabitur, cùm ostendetur venas ubique esse arteriis continuas, adeoque nullæ sint aperturæ, aut vasculorum oscula, per quæ aër liberè possit permeare in pulmonibus, flaventia

§ 61. Sanguis à vena pulmonaria in auriculam cordis sinistram, & ex hac in sinistrum cordis ventriculum fertur, è quo per nervorum ministeria contractus protruditur in aortam ejusque ramos, quibus sunt vasa partem aliquam secernentia, reliquo sanguine per venas ad dextrum cordis ventriculum redeunte.

§ 62. Trusio ista sanguinis è cordis sinu sinistro dilatationem facit arteriæ ejusque ramorum insignium, quæ digitos nostros tangentes repellit, & pulsus vocari solet. Qui eodem tempore percipitur in omnibus majoribus & variè dissitis à corde arteriis; quia arteriæ plenæ sunt semper sanguine, adoòque impetus sanguinis cordi proximè impressus eodem tempore communicatur sanguini per totam arteriæ longitudinem sensu notabilem: adeòque eodem tempore, quo cor contrahitur, sive ad pectus alliditur, arteriæ pulsum edent ob intrusum sanguinem ea copia, ut à naturali arteriarum capacitate contineri nequeat, cessante autem

paulisper facultate intrudente, arteriæ vi sua se contrahunt, adeoque propulso ulteriùs sanguine in seipsas concidunt. At nunc usu receptum est, ut nomine pulsus veniat non solùm violenta illa arteriæ dilatatio, sive diastole, sed etiam contractio, sive systole.

§ 63. Quia verò differentiæ multæ observantur pulsuum, quas morbi morborumque mutationes subsequi solent, idcirco eorum differentias præcipuas paucis explicabimus.

§ 64. Pulsus magnus est aut vehemens, aut validus: si autem non pertingat arteriæ dilatatio ad limites consuetos, vocatur pulsus parvus aut debilis; at si inter dilatationes quasvis duas plus temporis intercipiatur, quàm intercipi solet, dicitur pulsus rarus; sin minus temporis intercipiatur, dicitur pulsus frequens: denique si arteriæ tunica sit solito durior à quavis causa, dicitur pulsus durus; si ea per causam contrariam sit mollior, dicitur pulsus mollis: adeoque erunt nobis utiles pulsuum differentiæ tres, nempe magnus & parvus, frequens & rarus, durus & mollis; & dubii debemus esse de postrema differentia.

§ 65. Nam celer & tardus si dentur, tamen à nobis observari nequeunt: loquimur enim tantùm de pulsibus Medico utilibus, & sic tactûs ope observabilibus; quia pulsus dicitur celer, cùm arteria per minus tempus, quàm assolet, in dilatatione summa perseverat; tardus, cùm per majus. Atqui differentia temporum, quibus arteria in diversis dilatationibus detinetur, est insensibilis digito tangentis. Quippe quavis hora in homine mediocriter sano eduntur pulsus 3600; cùm pulsusquilibet respondet horæ minuto secundo, cujus minuti pars aliqua debet insumi, dum arteriæ latera spatium aliquod percurrunt, donec ad summam dilatationem perveniant; alia pars insumi, dum illa se reducunt ad angustias suas naturales: hæc enim omnia tempore istius minuti secun-

cundi, sive partis horæ ter millesimæ & sexcentesimæ debent absolvi; unde patet, illam partem ipsius minuti secundi, quæ relinquitur pro duratione summæ dilatationis, debere esse tam parvam, ut non possimus eam minorem cognoscere ope digitorum attingentium. Deinde pulsus inæqualis & intermittens sunt tantùm species pulsûs frequentis & rari: nam si frequentia aut raritas sit semper sui similis, erit pulsus æqualis; si non semper sit sui similis, dicitur inæqualis & intermittens.

§ 66. Transimus ad considerationem sanguinis, non ampliùs in nudis arteriis contenti, sed in viscera glandulasque distributi, in quibus varii liquores ex eo secernuntur; nulli non est notum quænam separatio fiat in hepate, pancreate, glandulis subcutaneis, aliisque innumeris ab Anatomicorum industria detectis, & ingenio explicatis: quare à talibus recensendis abstinebimus, contenti tradidisse secretionum, quæ in cerebro, renibus, & testibus diversæ celebrantur, proprierates aliquas Medicinæ intelligendæ utiles.

§ 67. Sanguis per arterias carotides, aliasque, in cerebrum derivatus, glandulas extremitatibus arteriolarum appendentes, *i. e.* intortas, sibique sæpius occurrentes, desinentium ductus tandem ingreditur; ex istis autem glandulis egrediuntur, præter reducentes sanguinis partem venas, filamenta, nervos, & medullam nervorum congeriem componentia: quæ cùm cava sint, aliquam liquidi arteriosi portionem assumunt, & in omnes corporis partes demittunt; ut patet ex sensu pereunte & motu simul, in iis partibus ad quas nervi tendentes ligantur aut comprimuntur.

§ 68. Liquidi in arteriis contenti portio, quæ principia nervorum ingreditur, ex duplici constat natura; alia quippe ejus pars est admodum mobilis, & spiritûs nomine dignior; alia verò viscosior & calore concrescens, avolantibus

bus nempe partibus mobilioribus & minoribus, quæ fluiditatem majorem conciliabant: hæc omnia manifesta fiunt ex sequenti experimento.

§ 69. Si canis viventis sternum, & anterior diaphragmatis portio caute à se invicem separentur, ita ut nervi phrenici nil detrimenti capiant, & alteruter horum paulò superiùs antequam diaphragmati se inserat digitis comprimatur, tum paulò pòst moveri desinet diaphragma: & si pars nervi inter diaphragma & comprimentes digitos intercepta, alterius astantis digitis per totum suum ductum ad insertionem usque comprimatur, ut possit exprimi si quis superest è nervo succus, & diaphragmati immitti, tum rursus in motum redibit diaphragma, eumque servabit per aliquod tempus, alternè se contrahendo: hoc peracto, amoveantur per pauxillum temporis à nervi contactu digiti, & postea rursus admotis, & in compressionem adductis, cessabit à motu diaphragma; donec pars nervi inferiùs intercepta, altera manu admota, successivè exinaniatur versùs diaphragma, quippe tum rursus in motum deducitur ille musculus; eademque omnia sæpius eveniunt.

§ 70. Ex quibus possumus concludere motum liquidi nervorum non posse celerem esse; cùm tempus, quo, laxato nervo, & à constitutione liberato, liquidum ipsius decurrit ad diaphragma, sit non minimum, sed observabile. Non enim statim à compressione sublata movetur rursus diaphragma, sed opus est successiva manûs opera, ut deducatur liquor ex parte nervi intercepta in musculum subjectum; hoc enim non solùm illum liquorem non esse summè mobilem probat, verùm etiam esse ejus partem aliquam hærentem, & viscosam: sequitur hinc spiritus animales non semper, & continua serie, sed interrupta, & alternis vicibus effluere, sive oscula nervorum extima esse alternatim aperta, & clausa.

ſa. Quod patet ex eo, quòd diaphragma alternis vicibus in motum veniat, ut taceam de corde. Nam, quia motus diaphragmatis neceſſariò reſpondet effluxui liquoris animalis, cùm ab eo producatur, debebit neceſſariò effluxus hic eſſe non continuus, ſed alternus. Effectus tamen ſpirituum animalium videbuntur celeriter produci, cùm nervi liquore ſuo in hominibus ſanis ſemper ſint pleni, ita ut minimus impetus per totam nervorum longitudinem in puncto temporis poſſit deferri.

§ 71. Diligenter autem adnotari velim, Motum quidem animalem effici ab effluxu ſpirituum animalium in muſculos, ſive ab eorum motu directo & longitudinali; verùm Senſum peragi per refluxum ſpirituum animalium in cerebrum versùs originem nervorum. Cùm autem ſit refluxus, uti fieri debet in quavis ſenſatione (objecto nempe extremitatem nervi extimam per ſe, aut partes à ſe emiſſas, feriente & comprimente; unde fit ut pars illi proxima dilatetur à refluente liquido, parte vicina & ſuperiore interim contracta, & ſic alternatim contrahendo & dilatando excitentur undulæ intra nervos, in quibus mechanica ſenſuum ratio conſiſtit) per nervorum aliquem oriundum à majori trunco, per cujus trunci ramos reliquos non fit eodem tempore refluxus cum eodem impetu; neceſſe eſt ut derivetur in reliquos ramos copia ſpirituum animalium conſuetâ major. Nam pars liquidi in illo ramo fluentis diſtribuitur per reliquos, in quibus nullus eſt refluxus; quia non potuit eadem facilitate impelli in ramum per quem liquidum refluebat, ob majorem ſcilicet ibi reſiſtentiam. Verùm poſt perbreve tempus derivabitur in ramum, per quem refluxus fiebat, copia liquidi conſuetâ major; nam cùm per illum refluxum ramus concutiatur plus ſolito, truncus etiam plus ſolito concutietur: & ſic decidet liquidum è trunco, majori quantitate, in omnes ipſius ramos.

§ 72. A cerebro ad matulam deſcendamus, è qua educta urina, vaſique fictili & aperto indita, ſinatur ſuper igne non modico incaleſcere & ebullire; dum ebullit, urina fit ſenſim coloris obſcurioris & conſiſtentiæ craſſioris, ita ut ſpatio trium horarum, ſi ℔ xij. urinæ ſint initio aſſumptæ, poſſit magna pars urinæ evaporare, & in fundo reliquo ſedimentum craſſum, ſalſum, & obſcurum; huic ſedimento ſi aquam fontanam partitis vicibus admiſceas, donec vas æque plenum ſit ac ante evaporationem fuerat, recuperabis urinam primo aſſumpto ſimillimam, quæque omnia phænomena urinæ naturali exhibebit adſcripta; hæc enim artificialis urina diſtillatione eadem impertietur, quæ à naturali ſolent obtinere Chymici.

§ 73. Hinc ſequitur urinam componi ex aqua, ſale communi, & terra, cùm & naturalis & artificialis urina incipiente putredine ſedimentum habeant pulverulentum & inſipidum, quod terreum dici poteſt. Hinc etiam patet, in urinis hypoſtaſin eam eſſe partem, quæ ſalis & terræ eſt graviſſima, quæ ideo ima tenet; partes autem ſalis & terræ uno gradu leviores, quæ ſuſpenſiones & eneoremata vocantur, in medio fere loco fluitant; ſupremo loco relicto nubi, ſeu nubeculæ, ex leviſſimis ſolidarum urinæ partium ramentis conflatæ.

§ 74. Cùm urina primò excernitur, plerumque conſpicitur colore flavedinis citrinæ: qui dependet à portione ſalis & tartari aqueo liquore admiſtorum, ita ut ſi nihil aut parum ſalis aut tartari admiſceri contingat, nullus tum futurus ſit color præter eum, qui aquea perſpicuitate conjungitur; quò verò plus ſalis & tartari aqueis partibus admiſcegitur, aut quod eòdem redit, quò minus aquæ reſpectu reliquarum urinæ partium ſupereſt, eò obſcurior eſt, & ſaturatior color, ut patet ex evaporatione illa urinæ, quæ eò

evadit

evadit obſcurior, quò plus aqueæ naturæ evaporat: cæteris autem paribus, eò magis erit urina aut perſpicuior, aut coloris albicantis, quò plus erit aut aquæ cum pauco ſale, aut ſalis cum pauca aqua, utrumque reſpectu modicæ aut nullius terræ; cùm terra præcipuè nigricantem colorem inducat, cùm ſit corpus opacum, aqua verò ſit perſpicua, & ſal inſtar cryſtalli lucem tranſmittens; unde ſequitur, exiſtente parva aut nulla quantitate terræ, apta verò portione aquæ, & ſalis, urinam, qualis eſt illa ſanorum, debere eſſe coloris non quidem prorſus aquei, ſed aliquanto magis ſaturi, ſive ſubflavi: nam albus urinæ color provenit (cùm urinæ nihil tenax ineſt) à magna partium ſalinarum coacervatarum copia non multâ aquâ innatante.

§ 75. Denique adverti debet, quòd cùm urina primò excernitur, neque nubecula, nec eneorema, nec hypoſtaſis apparent: ſed hæc conſpicua fiunt, poſtquàm aliquamdiu urina immota perſtitit; nam cùm ſal & terra (quæ faciunt contenta urinæ, priùs cum ea in ſanguine circulationem obierint, antequàm à reliquo ſanguine fuerit in renibus excluſa, oportet ut ante excluſionem habuerint vires motrices in diverſa tendentes, cùm ſint diverſæ molis & gravitatis; atque licèt diverſa mole, & gravitate, adeoque diverſa motûs quantitate, fuerint inſtructa, (cùm motûs quantitas æſtimetur per molem ductam, ſeu multiplicatam in celeritatem, adeoque cum eadem mole ſi diverſæ celeritates conjungantur, diverſæ erunt motûs quantitates, impetuſque diverſi) quamdiu tamen intra ſerum ſanguinis labuntur, ab illius motu prævalente abripiuntur, & impediuntur, quominùs in diverſa motibus ſuis debita loca diffluant; verùm poſtquam è ſanguine eliminata extra corpus poſita ſunt, tum demum ceſſante impetu confuſionis, quem ſimul cum ſanguine à corde & arteriis conceperunt, pars

quæque locum gravitati ſuæ reſpondentem occupat; durat tamen per aliquod poſt mixtionem tempus impetus ille, quem in ſanguine conceperant, & quamdiu durat, non apparent contenta.

§ 76. Unde ſequitur ut contenta meliùs agnoſcantur & natura contentorum, & quid ſibi virium relicta habeant, debere vas urinam vehens perſtare immotum, & tam à nimio calore, (nimium calorem hîc voco eum, qui æſtivum incipientem vincit) quàm à nimio frigore, quod æſtivæ noctis frigus ſuperat, immune præſervari; alioquin calor motum ſalis & aquæ confuſum ſuſtinebit & protrahet, & urinam ſemper limpidam efficit, frigus verò ſubitò partes urinæ omnes conſtringendo, antequàm ſeſe poſſunt una ab aliis extricare, eas fortiter implicat, turbidamque ubique urinam oſtendet.

§ 77. Tandem ad officium teſtium explicandum accedimus, pueris puelliſque notum. Nemini ſane notum non eſt in iis contineri ſemen duplex, nempe in mulieribus ovula, in viris liquorem quendam, ſine quo iſta non ſunt fœcunda; & cùm reliqua videntur ſatis à D. *Drelincurtio* & Anatomicis declarata, unum ſupereſt inquirendum, quo ritu ſemen virile fœcundet ovum fœmineum. Summa eorum, quæ maxima veriſimilitudine à viris doctiſſimis affirmantur, hæc eſt, partes ſpirituoſas & ſalinas ſeminis virilis penetrare per poros tunicarum ovuli fœminei, plerumque in utero, aliquando in tubis ſibi & in iis locis intra ovum receptas, liquorem ovuli agitare, & in colliquamentum reducere, particulis ſeminis virilis ad diverſa loca à primo motore, vel vi plaſtica aſſignata, ſe recipientibus juxta varios gradus motuum, & elaſticitatis, & mutuæ congruitatis. Verùm hæc quamvis in re tam obſcura poſſint quibuſdam ſatisfacere, tamen cùm pugnent cum veritatibus notiſſi-

notissimis, non debent assensum impetrare; nam ut taceam impossibilitatem, ut particulæ cujuscunque demum figuræ aut molis, irrumpentes in spatium liquore plenum & tunica cinctum tensili, queant formare aliud intra illam tunicam corpus quàm sphæricum, cujus superficies extima sit crassior: si liquor totus non moveatur, in centrum confluunt partes crassiores, ad latera expulsis tenerioribus; adeo ut nunquam corpus humano simile ista ratione possit formari: ut, inquam, ista taceam, quorum tamen veritas constat, velim ut advertatis, in omnibus quæ formatæ sunt ad explicandam primam fœtus in ovo formationem hypothesibus, necessariò quidem hoc fuit assumptum, scilicet, spirituosas seminis virilis partes in locum aliquem fluere, in quo rarefactione corculum constituunt, quodque motu suo dilatant, ut ex quo postea erumpunt, & ad quod redeunt repercussæ ab ambientibus ovuli membranis; quod est falsum & impossibile, cùm cor non dilatetur à sanguine irruente, sed contrahi primò debeat cor, priusquàm spirituosa seminis pars in ambitum pellatur. Atqui contractio cordis fieri nequit absque influxu spirituum animalium, neque influxus ille fieri, nisi formatum sit cor, quod sanguinem ad cerebrum pellat.

§ 77. Unde liquet eodem tempore formata esse cor & cerebrum, & arterias, & nervos: atqui hæc simul formari non poterunt ab ullis particulis seminis virilis quomodolibet motis, aut sitis; unde sequitur partes seminis invadentes habuisse formatum in se cor, & cerebrum, ante factam invasionem, ut necesse erit agnoscere corpus animalis, quale extra uterum cernitur, extitisse, sed multo minus: non quidem in ovo; unde absque omni ope microscopii pervenimus ad animalcula in semine masculino, quæ ovulis fœminarum fœcunditatem largiuntur.

§ 78. Ratum ergo ſit ineſſe cuivis guttæ ſeminis animalcula numero innumero, ſexu diſtincta; alia quippe ova gerunt in teſtibus, optatam fœcundationis horam expectantia; alia verò liquorem, fœtum animalculis fœcundaturis priorum ovula; animalculis, inquam, duplicis etiam ſexûs: ita ut hinc facilè poſſit intelligi, in primo homine omnes homines fuiſſe; hinc etiam facilè poſſunt ſolvi quæſtiones plurimæ vulgatæ. Obſervationem unam opponam vobis utilem. Si gonorrhœa Gallica laborantis ſemen microſcopio adjuti luſtretis, videbitis, ſi gonorrhœa non eſt debellata, animalcula ſine motu & verè mortua; at ſi moveantur quaquaverſus, tum morbus eſt ſuperatus, quamvis non alia adſint ſigna ſanitatis recuperatæ.

§ 79. Verùm licèt fortè quæſtio de formatione fœtus in utero ad Medicos videatur ſpectare; illa tamen de fermentatione horum animalculorum in ſemine maſculino propriè pertinet ad Theologos, quibus in hac inquiſitione progreſſus felices optamus, ſperare non audemus.

§ 80. Proximus labor erit, modum nutritionis fœtûs extra uterum explicare: & quoniam exemplo res illa meliùs quàm generali & nuda oratione intelligitur, explicabo vobis breviter modum, quo oſſa nutriri videntur & creſcere, à noviſſima Anatomicorum induſtria detectum.

§ 81. Superficies oſſium concentricæ nihil aliud ſunt quàm membranæ plures ſibi mutuò ſuperpoſitæ, quarum pori replentur corporibus duris è ſucco durante derivatis; ille ſuccus per arterias advectus (refluentibus per venas partibus fluidioribus) exſudat in poros membranarum, quæ circumvolutæ os conſtituunt; at quia vis illa, qua expelluntur è ſanguine, neque eſt nulla, neque eſt ſemper eadem; idcirco non ſemper ceſſat, quamprimùm partes illæ duræ & concreſcibiles perveniunt in poros, ſed ſæpe tanta eſt, ut

eas

eas partes trans ipsam primò occurrentem membranam adigat, & inter duas quasvis membranas extendi cogat, cùm cæteris paribus minor sit resistentia ab intercapedine duarum membranarum, quàm ab ipsarum superficie, quare facilius materia quævis fluit super ipsarum superficiem quaquaversus, quàm eam penetrabit. Descripti prostant claviculi quatuor generum, destinati connectendis superficiebus ossium squammosis; quorum alii tanquam cylindri, duas, pluresve membranas ad angulos rectos perforant; alii verò ad obliquos; quidam verò referunt cylindrum altera sui extremitate adnascentem sphæræ diametri majoris. Denique nonnulli non in directum jacent, sed curvi. Hos claviculos putant ossium laminis alligandis inservire, easque esse partes membranarum ossearum succo gypseo intus & extra obductas: sed falluntur; nam cùm non semper exsudet æqualis quantitas ex arteriis succi concrescibilis, neque quæ exsudat semper constet partibus æqualiter cohærentibus, necesse est ut si quantitas solùm major & magis compacta exsudet, ea non debet adeo facilè diffluere in membranarum intercapedinem, sive ad latera, sed rectà propelli versùs proximam laminam; quia cohæsio ipsius partium major est cohæsione partium membranæ istius, quam idcirco penetrabit materia gypsea, ex partibus duris, & unis post alias statim exsudantibus conflata; hæc materia postquàm membranam secundam penetraverit, sive perpendiculariter, sive obliquè; si impetus ibi cesset, primum & secundum claviculum continet; at si impetus non planè cesset, urgeatur à tergo exsudans materia, non tamen eo momento, quod requiritur ad tertiam membranam perforandam, seu poros ejus dilatandos, & cohæsionem fibrarum ipsius superandam, attinget membranam hanc, sed ab ipsa repelletur: & siquidem ad angulos rectos ei occurrat, caput (id est cuspis) clavi-

claviculi evadet ſphæricum. Nam cùm non declinet claviculus magis in unam partem membranæ, quàm in alteram, hoc eſt, declinet in omnes æqualiter, etiam reflectetur ab ea æqualiter in omnes partes; adeoque globoſus evadet ea parte, qua impetum fecit: verùm ſi claviculus obliquo tramite impetum fecit, reflectetur versùs partes anguli obtuſi, quibus nempe impetum non fecit, & per quas conſequenter membranæ reflectenti minimè reſiſtit, ſive reagit; & hoc genus claviculi curvum erit, ſive inflexum ad angulum. Unde non opus eſt credere, hos claviculos factos eſſe ut oſſa connectent, ſed illi enaſcuntur ex ſola neceſſitate inæqualis exſudationis & variantis conſiſtentiæ ſucci oſſei. Quia verò membranæ ſunt quaquaverſum tenſiles, ideo poſſunt quaquaverſum dilatari, pluribus ſucci gypſei partibus in ipſarum poris illapsis, & in longum latumque diſtrahentibus; at cùm membranæ originales, ut primævæ ſint, quoad craſſitiem diviſibilem pororum juxta craſſitiem ſitos obtineant, debent poris illis repletis non ſolùm incraſſari, ſed poſſunt ex una quoad craſſitiem fieri duæ, unde excurrit inter ipſas materia gypſea, & ſic alio de nomine fieri os craſſius.

§ 82. Ex his autem patet, extimas membranas magis tendi in latitudinem, quàm interiores: nihil enim eſt quod impediat dilatationem extimæ, quod non etiam impedire poteſt dilatationem interioris. Atqui externa obſtat dilatationi interioris; unde cùm plura obſtant interiori dilatandæ, interior minùs tendetur, & dilatabitur. Quia ergo extima eſt lentiſſima & maximè dilatata, ejus pori erunt materia gypſea repletiſſimi; illa igitur erit duriſſima, adeoque magis tandem reſiſtet claviculorum directorum perforationi; unde non erit mirandum claviculorum capita nulla in extima oſſium ſuperficie eminentia conſpici: & denique

cùm

cùm materia gypſea in motu ſuo per latitudinem, adeoque minorem offendat reſiſtentiam in extenſione in longum, quàm in dilatatione in latum, cùm extremitas oſſis ſit minoris ſuperficiei, quàm ſunt latera, idcirco faciliùs & magis creſcent in longitudinem quàm in latitudinem; ſed non ſolùm ob minorem reſiſtentiam, verùm etiam ob majorem vim longitudinalem id fit; nam ſi oſſis primævi ſit major craſſities, etiam copia ſucci gypſei erit ſecundùm longitudinem major, adeoque majori vi in longum extendetur; quare in oſſibus, *v. g.* cranii, cùm illa ſe in longitudinem curvam extendant, ut in extremitatibus æqualiter dura, oportet aliquas partes utrinque retropelli, ubi obvia fiunt; unde extantes in ſuturis cranii partes.

## Cap. VI.

## *De MORBO.*

§ I. Poſtulat nunc ordo, ut poſtquàm ſanitatem, rerumque ſanitate fruentium proprietates aliquas deſcripſimus, ad declarandam morbi naturam accedamus: ſanitatem diximus eſſe vim illam, qua vita fit infinitè longa: ſanitas ſic deſcripta eſt ſanitas abſoluta. At quia nemo noſtrûm abſoluta ſanitate fruitur, idcirco ipſius allata definitio erit Medico practico hujus ævi inutilis; ſanitas enim omnis noſtra eſt relativa, eaque eſt optima, quæ maximè accedit ad abſolutam. Quare cùm vitam definiverimus eſſe circulationem ſanguinis, qualis ſolet eſſe plerisque hominibus diutiſſimè viventibus; ergo morbus eſt circulatio ſanguinis inſolita, ſeu motus ſanguinis circularis

auctus, sive diminutus, aut per totum corpus, aut per aliquam corporis partem.

§ 2. Morbus dividitur variè & inutiliter à Medicis, ut liquet ex *Sennerto*, *Zypeo* & *Waldschmiedt*, qui *Sennerti* scrinia compilarunt. Mala est divisio in morbos partium similarium, organicos, & solutæ unitatis; utiliter verò & clarioris doctrinæ gratiâ dividi debuissent primò in simplices & compositos. Nam morbus simplex est id quod à Scriptoribus Institutionum appellatur symptoma; & symptomatum complexio est id quod ab iis dicitur morbus, nobis verò morbus compositus: & his paucis verbis, si considerentur, magna amovetur confusio ex Institutionibus Medicinæ, in quibus non reperietis distinctam descriptionem morbi & symptomatis. Inutilia etiam erunt illa signa morborum distincta à signis symptomatum, quæ tanto conatu describunt Medici; inutiles enumerationes morborum causarum distinctarum à causis symptomatum; inutilis denique illa indicatio, quæ sumitur à symptomate urgente, quasi distincta foret à cæteris indicationibus. Quia verò usus voluit ut vocabula morbi & symptomatis retineantur, morbus simplex erit symptoma, & symptoma compositum erit morbus. Divisionem verò omnium morborum, id est, eorum genera, optimè per tabulas exhibet *Wedelius*, licèt in febribus erraverit.

§ 3. Superest nunc ut inspiciamus, quid tradiderint veteres & recentiores de *causis* morborum. Omnes unâ sententiâ, sed diversis verbis, tradunt, res eas, quæ causæ morborum fiunt, esse vel externas, vel internas. Externæ, secundùm illos, vel nobis necessariò obveniunt, vel fortuitò: & hæ priores vocantur sex res non naturales, aër, cibus & potus, somnus & vigiliæ, quies & motus, excreta & retenta, atque animi pathemata; posteriores verò cùm

incerto

incerto sint numero, non possunt à Medicis determinari. Verùm priorum series non est accurata. Nam nonnullæ sunt harum rerum non naturalium, quarum vitium possumus evitare æquè facilè ac casum, aut ictum, quæ sunt vitia motûs nostri, aut alieni, pro fortuitis habita. Clariùs ea omnia, quæ causæ fiunt morborum, dividi possunt in actiones corporum aliorum in corpus nostrum, aut actiones corporis nostri in seipsum.

§ 4. Actiones aliorum corporum in nostrum sunt proportionales viribus ipsorum; quæ vires à Philosophis tradi debent: nec est Medici eas describere, sed postulare, ut iis tanquam notis sibi liceat uti.

§ 5. Actiones corporis nostri, quæ causæ morborum fiunt, vel prorsus ab arbitrio nostro pendent, vel involuntariæ sunt. Prioris generis sunt motus & quies, excreta & retenta, atque animi pathemata. Posterioris generis sunt respiratio & perspiratio, potatio & comestio, somnus & vigiliæ. Nam quòd excretionem, & retentionem, ad prius genus retulerim, ut perspirationem ad posterius, ratio est hæc; per excretionem hìc intelligo non illam separationem naturalem & involuntariam, exempli gratiâ, crassiorum chyli partium secessum à reliquis; sed voluntariam jam semotarum expulsionem per anum; sic sputa possunt à nobis volentibus deglutiri; sic perspiratio potest, ut & respiratio, à nobis impediri. si in aquam gelidam nos immittamus, aut ex parte, aut totos. Et eo casu refero respirationis defectum ad vitium excretorum & retentorum in prima classe; sed cùm perspiratio aut respiratio læditur ab aëre, quoad gravitatem aut elasticitatem mutato, quod fit nobis non volentibus, tum perspiratio, ut & respiratio, illa est, quam refero ad posteriorem classem.

§ 6. Omnes autem hæ actiones tum demum morbificæ fiunt, cùm aut augeant, aut impediant sanguinis circula-

 tionem.

tionem. Nam primò motus corporis nimius motum sanguinis auget, efficiendo ut concussione nervorum spiritus animales nimii, aut nimis frequenter, excidant in omnes musculos & cor. Excretio nimis cita, verbi gratiâ, fœcum, ea hîc intelligitur, cùm quovis modo ante plenariam crassiorum chyli partium ab utilioribus secessionem, quæ tarda est, dejicimus utilia inutilibus mista, unde fit minor separatio partium sanguinis, corporisque refrigeratio, ob circulationem debili vi factam, & pulsus debilis seu parvus. Animi affectus, ut timor, aut ira, conjunguntur cum pulsu raro, aut frequenti: & sic vitiant aut mutant circularem sanguinis motum. Respiratio & perspiratio, aëre existente nimis raro, lædunt sanguinis circulationem, nobis invitis; nam notum est animalia loco fere vacuo inclusa statim difficulter respirare, cùm non sat ponderis habeat tantillus qui superest & admodum dilatatus aër, ut alterius inspiratus sanguinem adjuvet in motu suo per pulmones, unde circulatio primò tarda, tandem nulla redditur; circulatione verò tardescente perspiratio debet esse minor, & hæc impedita infarcit vasa, sanguinemque viscidum facit. Comestio & potatio nimia sanguinem quoque viscidum efficiunt, si aut nimis sæpe edatur vel bibatur, ita ut concoctioni non satis temporis concedatur, chylusque & sanguis fiant viscida; aut si edantur, aut bibantur, nimis rarefacientia, motus sanguinis nimis augebitur. Somni causa est major proportio partis aqueo-viscidæ, quàm quæ undis in liquido nervorum excitandis requiritur; unde tum minor est proportio partis illius liquidi subtilioris, quæ à centro undæ ad circumferentiam in omni sensatione diffunditur. Unde in somno non vigent sensus externi, liquidum nervorum lentiùs movetur, & sic cor rariùs contrahitur, sanguinisque circulatio fit tardior. Vigiliæ omnia contraria producunt. Et hæc de sex rebus non naturalibus.

§ 7. Institutionum Scriptores multum loquuntur de causis internis morborum, quæ tamen sunt ipsi morbi. Causas istas generalissimè dividunt in Plethoram, & Cacochymiam; at *Plethora* est morbus. Nam Plethora *ad vasa* (à qua non est diversa Plethora *ad vires*) nimis distendit ipsa; adeoque est morbus *in magnitudine auctâ* secundùm hos ipsos.

§. 8. Deinde *Cacochymia* etiam est morbus; nam meminisse potestis quæ diximus de temperamentis, quæ sunt diversa genera Cacochymiæ primò nascentis. Et sunt revera Morbi Nativi. Quamvis autem descripserimus tantùm tria genera temperamentorum, ea tamen tot sunt quot secretiones diversorum fluidorum in animali: sed ob defectum observationum nondum nomina acceperunt.

§ 9. Temperamenta verò esse morbos statim ostendetur; nam tempus est ut nos conferamus ad signa temperamentorum tradenda, aliaque ab urina & pulsu desumenda, ex quibus sciri possunt sanguinis circulantis vis & indoles. Nam quæ traduntur de signis aliis, ab omnibus eodem modo describuntur.

§ 10. Signa temperamenti *biliosi* sunt pulsus magnus, corpus macilentum, iracundia, & appetitus non magnus: Nam hoc temperamentum arguit magnam copiam humorum bilem componentium inesse sanguini, aut saltem copiam, quæ sanguini inest, ab eo facilè separari, hoc est, sanguinem esse rarioris texturæ, sive nulla bilis ipsi insit, quæ partes inflammabiles & rarescentes multas habet, sive facilè solùm separatur, hoc est, indicat exiguam esse cohæsionem partium sanguinis. Quare tum pulsus erit magnus ob sanguinem rarescentem, & arterias dilatantem ultra consuetos terminos.

§ 11. Deinde biliosi sunt macilenti ob multas causas;

ſed cùm ſint etiam parvi appetitûs, hæc res erit cauſa neceſſaria. Sunt verò parvi appetitûs, quia bilem ſecernunt majori copia, quæ in ventriculum prorepens, ſenſum famis impedit. Nunquam enim ſenſus famis naturalis excitatur, cùm aliquid majori copia ineſt ventriculo; tum enim non excitatur appetitus aſſumendi, ſed evomendi, ſive nauſea.

§ 12. Bilioſi verò ſunt iracundi, quia cùm ſanguis ipſis ſit rarior, debet eſſe in data mole levior; & ſic faciliùs movebitur, ſeu aptior erit excitandæ ſpeciei iræ.

§ 13. Hæc ergo omnia ſi adſint, temperamentum bilioſum ſignificabunt, quod dicitur calidum & ſiccum, quia rareſcentia ſanguinis calori ſolvendo, id eſt, in majorem motum extrorſum aſſerendo, poteſtatem facit; & eadem opera partes aqueas expellit.

§ 14. Signa temperamenti *Melancholici* ſunt pulſus rarus, pallor faciei, inceſſus tardus, ſolicitudo animi. Nam cùm melancholici aut majorem naturali portionem habeant partium aquoſarum & ſalinarum, quæ maximam partem ſudoris & urinæ faciunt, & ſalinarum quidem ex eo genere, quod ſal marinum componit, debet ille ſanguis non ſuppeditare ſatis magnam proportionem ſpirituum, ſeu partium mobiliorum liquidi nervorum; unde ob defectum ſpirituum pulſus erit rarus; aut melancholici faciliùs ſecerni ſinunt copiam, quam habent partium aqueo-ſalinarum. Hoc autem ideo ſolùm contingit, quia ipſorum ſanguis non adeo validè movetur, ut poſſit impetu ſuo efficere, ne ſal gravitate ſua ſeparetur. Unde rurſus hoc temperamentum conjunctum habet diminutum ſanguinis motum: ac ex debili ejus motu fit, ut data quantitas ejùs amplius ſolito tempus requirit, quo perveniat in cerebrum. Unde non adeo citò reparantur ſpiritus animales, nec adeo citò derivantur in muſculos, & cor, unde raritas pulſûs. Sunt vero melancho-

cholici pallidi, ob impetum ſanguinis minorem; ſunt motûs tardi, ob rariùs excidentes ſpiritus in muſculos; & curis triſtitiæque dediti: hæc enim pathemata ſunt ſpecies timoris, cum quo ſemper conjungitur tarditas ſanguinis motûs.

§ 15. Quare hæc omnia ſunt melancholici temperamenti ſigna; eſt enim temperamentum frigidum & ſiccum; frigidum, ob tardum motum ſanguinis; ſiccum, ob magnam deperditionem partium aquoſarum.

§ 16 Temperamenti *Pituitoſi* ſigna ſunt pulſus parvus, hebetudo ingenii, & corporis inertia. Nam ubi liquida ſecernenda ſeparantur majori copia per ductus ſalivales, indicio eſt, ea eſſe craſſiora, & magis cohærentia, quàm quæ poſſint facilè expirare per vaſcula ſudorifera. Talia fluida impediunt ſanguinis rarefactionem, & eum gravem reddunt minuſque mobilem; unde parvi & non valde mobiles ſunt ſpiritus; quare neceſſariò pulſus erit parvus, & corpus iners. Eſt hoc temperamentum frigidum & humidum; frigidum, ob parvum motum ſanguinis; humidum, quia liquor aqueus non ſatis expirat per vaſa ſudorifera ob implicationem viſcidioris liquidi, nec tamen ſatis poteſt prodire per ductus ſalivales, cùm hîc non poſſunt hi ſupplere vices iſtorum.

## *Signa à Pulſu deſumpta.*

§ 17. Accedimus ad explicanda ſigna, quæ *à Pulſu* deſumuntur: & quia in morbis chronicis ſat temporis fere datur, ut ex aliis ſignis de ægri conditione poſſit pronunciari, quantum quidem prudenti Medico licet, idcirco explicabimus ſigna, quæ pulſus præbet in febribus, eorumque rationem.

§ 18.

§ 18. *Primò*, Pulſus à naturali parum mutatus, ſed paulò frequentior & tantillo major, initio febris indicat, aut ephemeram unius vel plurium dierum, aut malignam.

§ 19. Si ſit naturali ſimilis, ſeu æqualis, ſignificat *ephemeram:* ſi verò ſit aliquando naturali ſimilis, at non ſemper, ſive inæqualis, ſignificat febrem *malignam.* Nam cùm febris *ephemera* ſit febrium minima, ſeu minimum augmentum motûs circularis ſanguinis; debet pulſus, qui eſt illius effectus, eſſe minimè auctus, ſeu in magnitudine ſpatii à tunicis arteriæ percuſſi, ſeu in numero ictuum. Et quia in ephemera, quæ nempe ſemper pendet à cauſa procatarctica, aut nullum aut leve ſit vitium in ſanguine, ſeu texturæ ſanguineæ, ſed ſolum vitium molis, vel motûs, illius [molis] verò neceſſariò hujus [motûs] vitium inferat; idcirco ſanguis in ea erit, aut æquè ac ſolet, aut fere, homogeneus. Unde contractiones cordis, & arteriarum dilatationes, factæ à ſpiritu & ſanguine ſibi ſemper ſimili, erunt quaſi eædem; ſeu videbitur pulſus eſſe æqualis in ephemera.

§ 20. Verùm in *febre maligna* ſanguis eſt inæqualiter viſcidus & fluidus, ſeu conſtat ex quibuſdam partibus viſcidioribus quàm quæ naturaliter fluunt per arterias, & aliis eodem modo fluidioribus; quarum utrævis, per ſe ſolæ, aut ſimul, varia proportione miſtæ, diverſis temporibus fluunt per vaſa. Adeoque in febribus malignis fieri poteſt, & neceſſariò fiet, ut aliquando viſcida cum fluidis ea proportione miſta fluant per arterias, quas attingimus pulſum exploraturi, quæ requiritur ad impetum concipiendum eundem, quem ſanguis naturalis concipit, & tum fiet pulſus naturali ſimilis; nam cùm ſanguis naturalis, ſeu ſanorum, componatur ex inæqualiter fluidis, poteſt eſſe talis mixtio partium alterius liquidi, & inter ſe, & cum partibus ſanguinis,

guinis, inæqualiter fluidarum, ut fluxilitas eadem ſit illius liquidi, quæ ſanguinis.

§ 21. At quia ſanguis in febribus malignis eſt in diverſis corporis vaſis, ſcilicet venis, & arteriis, diverſiſque venarum & arteriarum portionibus diverſæ fluiditatis; ideo neceſſariò ſuccedent partes naturali majorem aut minorem fluxilitatem habentes. Unde pulſus erit nunc naturali frequentior & major, nunc verò rarior & minor; id eſt, ſæpe inæqualis.

§ 22. *Secundò*, Pulſus frequentior paulò, & paulò minor ſolito, qui poſt aſſumptum cibum major fit, poſt verò hunc diſtributum redit ad frequentiam & debilitatem priorem, ſignificat *febrem hecticam.* Nam febris hectica inſequitur ſemper decrementum partis aqueæ; tum enim major fieri poteſt attritio partium duriorum ſanguinis, cùm hæ per aqueas non diluantur, nec detineantur à ſe mutuò. Ex attritione majori fiet major calor: calor hic tractu temporis diminuit quantitatem ſanguinis, & ſic ſpirituum animalium; unde contractio cordis fit debilis, & dilatatio arteriæ parva, ex duplici cauſa: Primò, quia à cordis debili contractione debilis imprimitur impetus ſanguini. Secundò, quia imminuto ſanguine, parva moles irruit in arterias.

§ 23. Quia verò è ſanguine minùs aqueo, hoc eſt, ſicciore, fluunt ſpiritus animales minùs aquei, id eſt quorum pars mobilior eſt in proportione ſolito majori ad partem minùs mobilem; idcirco hi ſpiritus licèt ſint in majori quantitate, tamen cùm ſint mobiliores, deſcendent frequentiùs in omnes muſculos, adeoque in cor; & ſic fiet hecticus pulſus, naturali frequentior. At verò poſt cibum aſſumptum novus caloris fomes advehitur ſanguini: nam cùm calor ſanguinis idem ſit, qui fuit calor chyli, non poteſt ſanguini præter modum calenti, qualis eſt hecticorum, admiſceri

ri chylus; quia ſolito major hujus calor ab illius actione ſuſcitetur, unde ex utriuſque aucti caloris miſtione major ſolito exurget calor. Hinc advenit, ut poſt cibum aſſumptum pulſus hecticus ſolito fiat frequentior ob ſpiritus factos mobiliores, ſcilicet ex ſanguine calentiori, ſeu mobiliore productione productos; & major quoque ob ſanguinis rareſcentiam à majori calore majorem; & etiam ob quantitatem ejus auctam à novo chylo: unde duplici de nomine major arteriæ dilatatio, pulſuſque major. Ceſſantibus his cauſis, redit pulſus ad ingenium.

§ 24. *Tertiò*, Pulſus initio febris parviſſimus, & ſe tactui fere ſubducens, & inæqualis, ſignificat febrem aut *continuam periodicam*, (qualis eſt febris *putrida* dicta, ut quævis remiſſiones & exacerbationes habens) aut *intermittentem.* Nam quoniam febres periodicæ continuæ poſſunt ſpectari tanquam compoſitæ ex pluribus intermittentibus, vel potius quoniam utræque pendent à viſciditate inſolita ſanguinis in arteriis contenti; igitur initio paroxyſmi, cùm nempe plurimum viſciditatis pervenit ad extremas arteriolas omnium partium, & ſic cerebri, exinde minimum ſpirituum animalium producetur; cùm non multum eorum poſſit ſeparari à nimis tenaci liquido. Unde ob eorum minimam quantitatem, debiliſſima erit cordis contractio, ſaltem ratione habita ad pondus movendum, pulſuſque erit fere imperceptibilis. Sed, quoniam à ſanguine nimis viſcido ſeparati ſpiritus ſunt proportionales viſciditati, & ſanguis febricitantium nunquam eſt æqualiter viſcidus, ſeparabuntur ergo ex eo nunc plures, nunc pauciores ſpiritus: adeoque erunt cordis contractiones nunc validiores, nunc debiliores; nunc frequentiores, nunc rariores; adeoque pulſus inæqualis.

§ 25. *Quartò*, Pulſus intermittens in febribus juniorum

&

& seniorum non est adeo periculosi morbi index, ac in febribus hominum florentis ætatis. Nam in pueris nondum sanguis satis multis circulationibus (per pulmones præcipue) est comminutus, ut non sit adhuc æqualiter fluidus: unde subsistente diutius in cerebro sanguine, etiamque appellente haud semper æquè spiritibus foeto, per majora inæqualiter intervalla separantur spiritus animales; & sic contractiones cordis fiunt inæqualiter, & pulsus intermittit. Quare pulsus intermittens congruit ætati puerili. At in senibus collapsi sunt, aut obstructi, pluribus in locis canales: unde etiam iis naturaliter pulsus intermittit. Quare in utrisque causa intermissionis non est à vi. Et ob contrarias causas erit intermissio pessimi signi in mediæ ætatis hominibus febre correptis, nisi quibus sanis accidit.

§ 26. At pulsus intermittens in initio febris in hominibus mediæ ætatis, non solùm in genere malus est; sed specialem significat febrem malignam, aut pestilentialem; è quarum genere est febris variolarum periculosior. Vidi cui ante eruptionem variolarum pulsus fuerit insigniter intermittens; & respirationum intervalla incredibiliter longa. Nam & febris maligna, & pestis, & febris variolarum conjunguntur cum æquali lentore sanguinis. Unde non est mirum juniores esse variolis maximè obnoxios, cùm horum sanguis non sit adeo homogeneus ac sanguis adultorum.

### *Signa ab Urina desumpta.*

§ 27. Ostendendum nunc est, quid *Urina* significet: & quidem, propter rationem in tractatione de pulsûs significatione allatam, inspiciemus solùm *Urinam febricitantium.*

§ 28. *Primò*, Urina in febris initio lævem, & non divulsam, hypostasin, & album habens, aut febrem ephemeram,

ram, aut malignam denotat. Nam in febre ephemera sanguinis massa vix vitiata est, & secretiones parum læsæ; quare in illa debet urina esse sanorum similis. At hypostasis urinæ sanorum est alba, pendetque proportione salis & terræ nobis ignota: est etiam urinæ sanorum hypostasis lævis & æqualis, quia in iis sanguis appellens ad renes est sibi semper similis, adeoque æqualibus temporibus secernit sibi similia & æqualia. Quare hæc ex æquo interjacebunt sibi mutuò, id est hypostasis erit indivulsa & lævis.

§ 29. At in maligna cùm sanguis sit inæqualiter fluidus, poterit aliquando secerni urina sanorum similis; cûm scilicet appellit ad renes sanguinis portio sanguini naturali similis in fluiditate: verùm statim accedens aliter contextus sanguis urinam dabit cum hypostasi alia, vel fortè nulla; cùm in ephemera hypostasis sit semper eadem, ob sanguinem aut nullo aut semper eodem modo vitiatum.

§ 29. *Secundò*, Urina rubra, & etiam flammea, cum rubra & lævi hypostasi, si alia indicia sint febris continuæ, signum est criseos statim secuturæ. Quoniam sedimentum istud procedit à plurimo sale & terra secretis, quod indicium est lentorem febrilem discerpi æqualiter, & rite coqui.

§ 30. At si signa sint febris intermittentis, & speciatim, si sedimentum sit instar pulveris laterum, loco criseos perfectæ, succedet tantùm crisis particularis. Hoc est, paroxysmus verus & formalis febris intermittentis. Tale enim sedimentum æquè est hîc proprium febre intermittente laborantibus, ac album, læve & æquale bene valentibus.

§ 31. *Tertiò*, Quæcunque significantur per hypostasin urinæ, eadem sed incertiùs significantur per *nubeculam* citiùs apparentem; nam cùm nubecula sit hypostasis lævior & subtilior, sed fundum non petens, indicabit illa solutionem fieri partium duriorum; id est, coctionem esse inchoa-

choatam, aut ſaltem tentatam; ſed hanc adhuc eſſe minorem, cùm nubecula citiùs appareat, quàm hypoſtaſis: adeoque tempus majoris ſolutionis nondum advenerit. Quare nubecula alba initio febris, ſi conſtans ſit, ephemeram arguit: & nubecula rubra, vel etiam obſcurior, aut continuæ criſin, aut intermittentis paroxyſmum, portendit.

§ 32. Erit autem nebeculæ ſignificatio ſemper incertior, quàm ſedimenti; quia cùm aliqua ſit in ſignificatione hypoſtaſeos incertitudo, qua fit ut eventus ſæpe non reſpondeant, cùm vix duas reperias, quæ ſint prorſus ejuſdem texturæ; & cùm nubecula propriè futuram hypoſtaſin reſpiciat, quæ non ſemper reſpondet conditioni nubeculæ, ſequitur minùs cohærere criſin, vel eventum morbi, cum nubecula, quàm cum hypoſtaſi; adeoque illam præbere prognoſticon uno gradu incertius. Eò verò certius ſignum præbent nubeculæ, quò magis ſubſident ad fundum; cùm ſedimentum nihil aliud ſit quàm nubecula poſita in fundo.

§ 33. *Quartò*, in febre urina carens hypoſtaſi, & ex colaturâ facta pellucida, ſeu aquea, dolorem in extremis partibus, ut in capite, graviorem; & ſic aut rheumatiſmum, aut phrenitidem imminere, ſignificat. Nam, primò, ſignificat hæc urina febrem non eſſe ephemeram; in qua ſcilicet ſecretio vix læditur: quare febris hæc eſt periculoſa, in qua partes craſſæ & duræ non perveniunt ad renes eâ copiâ, quæ requiritur ad ſeparationem ibi inſtituendam; adeoque hærebunt, ſi maxima ſit craſſiorum copia, iu partibus extimis, ubi motus ſanguinis ob diſtantiam à corde maximam eſt minimus; & dolores inferent: hæc autem omnia in febris initio contingent. At ſi non in febris initio, ſed paulò pòſt urina pellucida evaſerit, ſignificat non tantam eſſe copiam materiæ durioris, ut poſſit per omnia vaſa capillaria ſtagnare; ſed tantam ſola quæ aliqua

possit occupare in quibus motus est *minimissimus*, hoc est, capillaria vasa cerebri. Quare in eo hærebit materia, cujus defectu urina fit limpida; ab illa autem stagnatione fit inflammatio, & delirium; hoc est, phrenitis.

§ 34. *Quintò*, annumerant aliqui excretionem urinæ involuntariam, vel quæ fit sine sensu, signis ab urina desumptis, sed malè; non enim quia urina talis, sed, quia taliter excernitur, significatio est mala: adeoque hoc signum desumitur à quavis alia excretione sic facta. Nec tamen est adeo mali ominis, ut vulgò creditur; sed aut somni altioris, aut delirii, non insolitus effectus.

## Cap. VII.

## *De* C R I S I.

§ 1. SUPEREST tractatio dierum Criticorum: sed malim vos ablegare ad Institutionum Scriptores, *Sennertum*, *Zypæum*, *Waldschmiedt*, aliosque, quibus rescire potestis quænam de *Crisi*, & diebus illi dicatis, horumque causis fuerit veterum sententia; nos autem paucis verbis veram proponemus.

§ 2. Cùm coctio materiæ morbificæ, & humoris excernendi, nihil aliud sit, quàm mutatio in magnitudinem vel parvitudinem debitam, ut possit vi circulantis sanguinis abripi per canales, & excerni per vasa excretioni alicui dicata; *excretiones* autem hæ sint ipsæ crises; (quæ res satis possit intelligi exemplo expectorationis, quæ ut rite fiat, nunc incrassationem, nunc attenuationem, materiæ expectorandæ postulat) sequitur crises fieri posse per quascunque glan-

glandulas ſubcutaneas, inteſtinales, renales, ſalivales. At ſi non poſſit materia morbifica in eam magnitudinem aut parvitudinem mutari, quæ reſpondeat orificiis illius vaſis excretorii, tum aut abſceſſus, aut hæmorrhagia oboritur, ſi modo criſis inſtituatur; itaque abſceſſus & hæmorrhagia criſes minùs propriè debent cenſeri.

§ 3. Ut verò materia morbifica deducatur ad magnitudinem vel parvitudinem debitam, & motum optatum, opus eſt tempore aliquo notabili, ſi quantitas materiæ ſit notabilis, id eſt, ſi morbus ſit gravis vel magnus. Et cùm multæ ſint & conſtantes cauſæ, quæ efficiunt ut ſanguis & humores ejus peccantes in animalibus *Græciæ* & *Syriæ* diverſæ ſint fluiditatis, partibuſque conſtent alterius cohæſionis & molis, quàm ſanguis *Germanorum* & *Britannorum*; fieri non poteſt quin diverſa temporis ſpatia requirantur ad coctionem in illis & his partibus faciendam, nec utriuſque eadem tempora plerumque ſufficiant. Unde ſequitur, non niſi perraro, & quaſi per miraculum, fieri poſſe, ut iidem dies apud nos critici ſint, qui *Hippocrati* & *Galeno* fuerunt.

§ 4. Quare, ſi criſin ſolùm vocare debemus eam excretionem, quæ tertio vel ſeptimo die, aut tempore ex diebus ternis ſeptenariiſve compoſito, contingit; tum apud nos in *Britannia* nunquam contingunt criſes.

§ 5. Scio in *Scotia* aliquando videri Medicis criſes contingere ſenſu Hippocratico. Sed illi Medici, qui id ſe putant obſervare, inſtituti fuere aut in *Gallia*, aut *Italia*, ibique præjudicio veterum imbuti. Et certò ſcio eos, ut criſin revocent ad dies Hippocraticos impares, tempus ægritudinis inchoatæ computare ſolùm à die quo æger lecto cœperat eſſe affixus. Rurſuſque, ut aliam criſin ſimiliter, Græcorum more, diebus imparibus contingere oſtendant, coactos

ctos esse principium morbi repetere à tempore alio longè ante decubitum ægri: quod etiam tempus aliquando supputant à primis ægri querelis, aliquando à causis creditis evidentibus morbi, querelas ægri satis diu antegressis. Et tamen adeo rarò hæc iis feliciter cedunt, ut dierum criticorum apud nasutiores non magna nunc habeatur ratio.

§ 6. Causæ verò dierum criticorum verorum, id est, in quibus *apud nos* contingit materiæ morbificæ coctio ultima, quæ semper cum ejus expurgatione est conjuncta, sunt omnia illa quæ humores efficiunt talis aut talis magnitudinis, aut parvitudinis, majoris aut minoris adhæsionis: data enim vi, non possunt inæqualiter magna, aut hærentia, æquali tempore solvi.

§ 7. Quare observationibus, apud unamquamque gentem factis, inveniendum est, quænam soleant esse causæ, & conditiones, eorum morborum, qui certum & similem dierum numerum requirunt ad coctionem absolvendam. Et satis magnus numerus talium observationum quum factus fuerit, tum simili apparente morbo, & conditionibus similibus positis, poterimus diem criticum prædicere multò certius, quàm nunc fit.

## Cap. VIII.

### *De Methodo Medendi.*

§ 1. M*Ethodum Medendi* ipsum, prout à superioris seculi Medicis tradita est, explicarunt sufficienter *Sennertus*, *Zypæus*, & Dominus *Waldschmiedt*; nihil de suo adjicientes; sed eundem cum prioribus errorem errantes. Eorum peccata nos paucis ostendemus.

§ 2.

§ 2. Definitionibus ergo *indicationis*, *indicantis*, & *indicati* prætermissis, quas unusquisque poterit pro lubitu fabricare, advertite, malè annumerari quatuor indicationes pro quatuor *indicantibus*; scilicet pro causa morbi, *præservatoriam*; pro morbo, *curatoriam*; pro viribus conservandis, *vitalem*; & pro symptomate urgente, *innominatam*.

§ 3. *Primò*, enim, causæ *internæ* sunt adeo conjunctæ morbo, ut iis sublatis hic tollatur necessariò: quare causæ tales & morbus non suppeditant diversas indicationes; cùm eâdem operâ simul amoveantur. Causæ verò *externæ*, qualis est gladius qui vulnus fecit, nullam indicationem Medico suppeditant, si verbi gratia non amplius vulneri sit infixus. Nam si adhuc in corpore telum hæreat, ejus extractio æquè spectat ad indicationem à morbo ipso desumptam, ac sordium remotio, sive mundificatio; & non ab ejus causa.

§ 4. *Secundò*, indicatio nulla à viribus Medico suppeditatur: præterquàm enim quòd qui sani sunt non opus habent Medico, saltem *vitalis* illa indicatio non pertinet ad methodum medendi, quæ definitur ab omnibus, *Ars per indicationes inveniendi auxilia, quibus deperdita sanitas restituatur*. Quare indicatio à viribus conservandis, quatenus differt ab indicatione curatoria, quæ suppeditat auxilia viribus restituendis, per subtractionem eorum quæ illas minuunt, & additionem eorum quæ illas augent, idonea, non pertinet ad Medicum methodo medendi armatum. Non enim animales ægri vires sunt in eodem statu conservandæ, sed augendæ, aut minuendæ; vitaque ejus in meliorem mutanda.

§ 5. *Tertiò*, symptoma urgens non suppeditat distinctam à morbo indicationem. Nam si verbi gratiâ solus dolor infestat, qui dicitur symptoma maximè urgens, indicabitur

quidem quicquid dolori tollendo propriè est dicatum: at tum dolor erit morbus, & indicatio curatoria. At si præter dolorem alia symptomata, ab illo & à se mutuò independentia, infestent, quorum recursus dicitur morbus; tum unicuique symptomatum debebitur sua cura, & singula magis aut minùs indicabunt: & indicationes omnium, dolorisque, simul sumptæ, ea *summa indicationum* dicetur indicatio curatoria.

§ 6. Et ut hoc exemplo illustrem; stagnet in aliqua parte sanguis, ita ut dolorem inferat rheumaticum; morbus ipse erit obstructio canalis arteriosi: qui coincidit cum illius canalis dilatatione; quæ dilatatio percepta, est *dolor*. Patet, ea omnia, quæ dolorem efficaciter tollunt, etiam obstructionem & dilatationem esse sublatura: & ea omnia, quæ obstructionem tollunt, hoc est, dilatationem, etiam sublatura esse dolorem; quale remedium est venæ sectio, quæ adonynis hîc plus valet. Quare eadem est indicatio morbi ac symptomatis urgentis.

§ 7. At cùm dicerent Medici symptoma urgens indicare, debuissent dicere, pluribus symptomatibus aut morbis simul infestantibus, id symptoma, aut eum morbum, à quo majus magisque subitum est periculum, debere priùs & citiùs tolli: unde patet etiam morbum esse posse urgentem, adeoque non magis symptoma urgens, quàm morbum urgentem, præbere novas & distinctas indicationes.

§ 8. Est itaque unum tantùm indicans, nempe *morbus*, & una tantùm indicatio, nempe *curatoria.* Quod erat demonstrandum.

§ 9. Summa methodi medendi hæc est, aut enim indicatio sumitur à re *extra animal* sita, aut *intra.* Si à re *extra animal* sita, sed intra corpus, hoc est, in ventriculo aut intestinis, tum semper indicantur vomitoria aut purgantia:

gantia: illa potius, si in ventriculo; hæc, si in intestinis causa sit posita. Alia omnia medicamenta, quæ in morbis ventriculi & intestinorum adhibentur, non debentur istarum partium morbis, sed aliis morbis earum partium morbis adjunctis; verbi gratia, in diuturna diarrhœa adhibentur etiam sudorifera; quia morbus est hepatis, & radices pori bilarii sunt nimis dilatatæ ab impetu sanguinis, ob impeditam transpirationem aucto: adeoque redundans liquor è poris curis, per sudorifera dilatatis, educendus est.

§ 10. Si indicatio sumatur à causa *intra animal*, sumitur à sanguine intra arterias, vel venas contento: cujus morbi omnes dependent à *motu* ejus circulari aucto, aut imminuto. Nam omnes mutationes texturæ vel qualitatis sanguinis comitem habent sanguinis motum auctum aut diminutum.

§ 11. Sed si à causa intra animal contenta, sed non intra venas & arterias, sumatur indicatio; tum illa indicatio sumitur à *secretione* aliqua aucta, vel diminuta: & indicatur secretionis retardatio, vel augmentum; & medicamenta iis rebus idonea quærenda sunt.

§ 12. Verùm si causa morbifica neque sit in ventriculo, neque in intestinis, neque intra vasa, & tamen intra corpus; si quidem sit extravasata in visceribus, tum morbus est incurabilis, cùm desint viæ naturales per quas deberet expelli: at si causa morbifica sit extravasata in ambitu corporis, ut verbi gratia in cavitate pectoris, pertinet ad Chirurgos. Atque hæc de indicantibus sufficiant, seu de varia morborum indicatione.

## Cap. IX.

## *De* INDICATIS.

§ 1. STatuunt Institutionum Scriptores *indicatum* esse etiam quadruplex, scilicet, 1. Tollens causam morbi. 2. Vitam conservans. 3. Symptomata mitigans. Et 4. Curatorium, id est, morbum ipsum tollens. At hæc plerumque sunt falsa.

§ 2. Nam methodus medendi docet, vitam servari tollendo morbos & symptomata; & non aliter: adeoque nullum est indicatum *vitale*. Symptomata autem sunt morbi; & symptomata urgentia sunt morbi urgentes, hoc est, citò interimentes; adeoque iis respondet indicatum *curatorium*.

§ 3. Causæ verò quæ morborum afferuntur universales à Medicis, scilicet, *plethora*, & *cacochymia*, sunt etiam morbi: placet tamen cum vulgo loqui.

§ 4. Omnes itaque morbi vel consistunt in mutata quantitate liquorum, vel in mutata velocitate eorum, vel mutata qualitate & textura ipsorum. Nos hîc vulgari more loquimur; possunt enim omnes morbi comprehendi in mutata velocitate. Velocitas, aut quantitas, quovis modo mutata, (nam motus est quantitas juxta nostros) dicitur cacochymia. Quantitas mutata, si sit aucta, vocatur *plethora*. At si sit diminuta, seu mutata in minorem, indicantur cibi solito facilioris coctionis, & ampliùs nutrientes. At si in majorem mutata sit, fiatque *plethora*, tum ajunt omnes Medici indicare sanguinis missionem. Sed si fiat *cacochymia*, seu textura & motus intestinus mutentur; tum dicunt

dicunt omnes, non indicari ſanguinis miſſionem; ſed, aut evacuationem per vomitum, aut per ſedes, urinam, ſputum, *&c.* aut denique correctionem materiæ peccantis; quæ pleriſque hodie eſt acida.

§ 5. Non nego in plethora indicari ſanguinis miſſionem; (cujus celebrandæ varios modos & rationes videte in *Sennerti* Inſtit. *Lib.* V. *Par.* 2. *Sect.* 1. *Cap.* 16. & ſeq.) at in cacochymia non ſolùm indicari puto vomitoria, *&c.* & acidum deſtruentia; ſed dico ante ea, & præcipuè, indicari ſanguinis miſſionem; & tum præſertim quando adeſt, aut adeſſe creditur, acidum nimium.

§ 6. Hoc ut vobis oſtendam, adverti velim omne corpus in aliud impingens, motûs ſui partem illi impertiens, tantundem motûs amittere, ſeu eatenus impediri. Quare ſanguis è corde expulſus dum impingit in ſanguinem antecedentem, eumque propellit, partem ſui motûs in eum transfert, ſeu amittit: id eſt, ab eo impeditur, & tanta motûs ſui parte retardatur. Hinc ſequitur, quòd ſi venâ baſilicâ brachii dextri ſectâ ſanguis emittatur, tum ſanguis ſuccedens, & advectus per arteriam axillarem, ſeu ſubclaviam dextram, minùs impeditur in ſuo motu, quàm impediebatur ante venæ ſectionem illam: quia emiſſa parte ſanguinis ex vena, minor ejus quantitas ſupereſt in vena axillari, inter arteriæ axillaris finem extimum & cor, quàm priùs continebatur: ergo miſſo ſanguine ex vena, minùs impeditur in motu ſuo ſanguis arteriæ quàm priùs. Ergo velociùs movetur ſanguis arteriæ poſt ſectam venam, in quam ſe exonerat arteria, quàm priùs movebatur. Hinc patet, dum ſanguis ex brachio mittitur, ſanguinem è corde propulſum in aortam invenire minorem reſiſtentiam in trunco aortæ ſuperiori, quàm inferiori; adeoque velociùs fluere per aortam ſuperiorem, quàm per inferiorem: dein-

de eum invenire minorem resistentiam in arteria subclavia dextra, quàm in sinistra; quin supponitur non mitti sanguinem ex vena brachii sinistri, sed dextri. Quare velociùs fluit per arteriam subclaviam & axillarem dextram, quàm sinistram. Denique hinc patet misso sanguine à vena brachii dextri velociùs fluere sanguinem contentum in arteria axillari dextra, versùs arteriam brachialem, quæ est ei continua, quàm fluit per arteriam thoracicam, aut scapularem dextram, quæ etiam est ei continua; quoniam cùm non supponatur emitti sanguis ex ulla vena arteriæ thoracicæ respondente, seu in quam hæc se exonerat, majus impedimentum superest proportionaliter motui sanguinis in arteria thoracica, quàm in brachiali; sed quia major est velocitas sanguinis in arteria subclavia, & axillari dextra, quàm in sinistra, erit motus in thoracica dextra etiam major, quàm in thoracica sinistra.

§ 7. Quare patet, misso sanguine è vena brachii dextri, maximam esse velocitatem sanguinis in arteria brachiali dextra; quippe quæ suum sanguinem transfert in venam sectam; & proximè maximam velocitatem sanguinis esse in arteria thoracica, vel scapulari, ejusdem lateris, egrediente ex arteria axillari: at minorem multò esse velocitatem sanguinis in arteria brachiali, & axillari, thoracicaque, lateris sinistri & oppositi: omnium verò maximam velocitatem esse in arteriis ortis ex trunco aortæ descendente.

§ 8. Hisce præmissis, patet, quòd si vellemus prohibere augmentum humoris alicujus à sanguine in sinistro crure stagnante, seu efficere, ut quàm minimum sanguinis affluat ad illum locum per aliquod tempus, debere nos primò sanguinem mittere, vel ex brachio, vel ex crure lateris dextri; & hoc erit *revulsionem* facere; & deinde sanguinem detrahere nos posse ex eodem latere, & ex vena quæ sanguinem

recipit

recipit à ramo illius trunci qui mittit sanguinem ad partem tumentem; & hoc est derivationem exercere.

§ 9. Unde patet eos ignorâsse circulationem sanguinis, qui scribunt revulsionem & derivationem non consistere cum circulatione sanguinis.

§ 10. Revulsionis hujus effectus ut est insignis usûs; ita & hujus, & cujusvis venæ sectionis, rite & larga satis manu celebratæ, effectus est insignis durationis. Quod ut constet, affirmo missionem sanguinis diminuere ejus calorem, quacunque de causa nimium, & etiam tollere ejus visciditatem, à causa sive acida, sive quavis alia coagulante, productam.

§ 11. Nam cùm calor sanguinis dependeat ab ejus motu circulari, quo fit ut partes succedentes impingant in antecedentes, & hæ in alias anteriores; ita ut medio loco conclusæ, & propellantur à sequentibus, & impediantur, hoc est, repellantur ab antecedentibus; patet partes illas medias magis premi, quàm si nullæ essent anteriores; major autem illa pressio facit majorem allisionem unius particulæ ad aliam; quæ major allisio facit, ut una particula majori vi dividatur ab alia. Unde fit ut partes mobilissimæ aliis priùs inclusæ, nunc iis divulsis debeant extricari, & motu suo liberrimè caloris sensum & effectum producere. At venâ sectâ tollitur pars sanguinis antecedens: ergo sequens majus habebit spatium, & liberius; & sic minùs erit pressus, minorque partium allisio; & sic minuetur calor.

§ 12. Deinde supponamus, sanguinem stagnationi proximum, partemque ejus in vase aliquo cruris aut brachii sinistri hærentem præ visciditate, & distendentem illud vas, summo cum dolore animalis; ut sæpe fit in affectibus rheumaticis, arthriticis, & scorbuticis; dico visciditatem illam & dolorem indicare venæ sectionem in latere dextro.

§ 13.

§ 13. Nam cùm ſanguis non ſolùm motum ſuum debeat cordi, & ſuccedenti ſanguini, ſed etiam arteriæ tunicis ſeſe poſt dilatationem reſtituentibus; idcirco arteria quavis nimium diſtenta ſanguine, & inde prohibita, ne poſſit ſe plenè contrahere, fit ut ſanguis, qui inhæret, eò magis ſtagnet, quò magis & diutius arteria diſtenditur. Quare detracto ſanguine ex oppoſito latere, maxima copia & velocitate fluet ſanguis ad partem illam, minima verò ad partem affectam ſiniſtri lateris: ergo arteriæ ſiniſtri lateris, & præcipuè in parte affecta, minùs ſanguinis recipient quàm anteà, & minùs diſtendentur, & ſic neceſſariò ſe magis contrahent, quàm priùs.

§ 14. Unde fiet ut ſe ſæpius contrahendo excutiant tandem à contactu ſuo ſtagnantes humores: eoque ritu eos eliminent, quo ventriculus & inteſtina à chylo ſatis viſcido, aliiſque contentis, ſanguine quovis arterioſo viſcoſioribus (præſertim ſi accedat liquoris præterfluentis copia) ſe liberant; quamvis motus arteriarum ſit frequentior & validior motu inteſtinorum, & liquidum præterfluens arteriæ ſit copioſius & velociùs motum. Quare quæcunque ſit cauſa coagulantis ſanguinis, in vaſis ſuis, hæc tolletur venæ ſectione: & hujus effectus durabit uſquedum ſanguinis illa jactura fuerit reparata.

## CAP. X.

## *De SECRETIONE.*

§ 1. QUONIAM ſanitas animalis conſiſtit in debitis ſecretionibus è ſanguine factis, ſolùmque læditur aucta aut diminuta quapiam ſecretione; non ſolùm ſanguinis

nis missione, sed & aliis remediis, secretiones illas parciores promoventibus, aut nimias frœnantibus, poterit sanitas restitui: adeoque si secretio aliqua sit nimia, frœnantibus debet cohiberi; si sit minima, appropriatis secernentibus promoveri.

§ 2. Utplurimùm verò & tutissimè cohibetur secretio aliqua nimia, promoventibus secretionem aliam factam in parte distante & opppsita; ita diarrhœam vomitu, & cararrhum diureticis sistimus. Unde videtis ab omnibus Practicis revulsionem exerceri. Ita ut secretiones promoventia sint instar omnium.

§ 3. At difficultas est summa de modo & causa diversarum secretionum; dicunt nunc fere omnes urinam exempli gratia separari in renibus, & bilem in hepate, quia partes bilis sunt ejusdem figuræ cum figuris pororum acinorum hepatis, & non cum figuris pororum glandularum renum; urinæ verò è contra.

§ 4. Sed quamvis hoc esset verum, nil tamen faceret ad rem; nam cujuscunque fuerint figuræ partes urinæ in glandulis renum separatæ, tamen dum separantur, sunt fluidæ, id est, ex multis aliis partibus conflatæ guttulæ. Non enim glandula ulla renalis tantùm separat unica vice unicam particulam urinosam determinatæ figuræ; sic enim tantùm arenam transmitteret in pelvem: sed separat *liquorem*, seu fluidum aliquod, licèt parva quantitate. Fluidum autem hoc mutat facilè suam figuram, & accommodat se figuræ vasis recipientis.

§ 5. Adeoque quæcunque fuerit figura partium fluidi minimarum, poterit tamen fluidum illud separari in rene, nisi quid aliud obstet. Obstat verò, vel obstare potest, sola angustia orificiorum cribri renalis; quæ non permittit ut liquor viscidior, qualis est bilis, quamvis cuivis figuræ se

K accom-

accommodans, impelli possit in sinum ejus. Et hoc est mysterium secretionis.

§ 6. Medicamenta verò ipsa secretioni cuilibet dicata promovendæ apud omnes occurrunt; præcipuè vero *Willisium* in *Pharmacopœia Rationali*; & *Emanuelem Konig* in *Regno suo Minerali, Vegetabili & Animali*, Editione ultima. Quare ego vobis ostendam methodum brevissimam medicamentis istis in formulas congerendis.

## Cap. XI.

### *De Methodo Præscribendi Formulas.*

§ 1. A*POZEMA* fit ex Radicum ℥ iv. Foliorum ℥ iij. Lignorum ℥ ij. Corticum ℥ ij. ss. Florum ℥ ss. Aromatum ʒ ij. Pondus autem liquoris debet esse *octuplum* ponderis solidorum. Et fit tantùm pro quatuor dosibus.

§ 2. *Vinum medicatum* fit, si ipsum fuerit infusorum *quadruplum* ad minimum, & *octuplum* ad summum; & quantitates infusorum debent esse ad minimum *duplæ* quantitatum in succo dari solitarum ad minimum Si cathartica infundas, ea leniora sint *dupla* validiorum; & correctiva sint omnium catharticorum simul *subtripla*. Si alterantia catharticis addas, sint ea catharticorum ad summum *subdupla*.

§ 3. *Potio purgans* pro unica dosi fit assumendo aquæ aut vini albi Gallici, aut Rhenani, frigidi aut ferventis, partes 32. purgantis partem unam, vel dosin unam (quam hîc suppono in infusione esse ad minimum drachmam unam, vel duas, vel tres, vel quatuor) cum corrigentium (ut vocan-

cantur) parte tertia. Et postquàm per noctem simul in vase clauso, & ab igne remoto, steterint, colatura, aut sola, aut cum syrupi cathartici partibus quatuor, quinque, vel octo, popinetur.

§ 4. *Ptisana laxans* fit ex iisdem dosibus catharticorum; sed duplicato pondere, & dosi, ad minimum, liquoris, in quo fit infusio.

§ 5. *Electuarium purgans* fit, si syrupus, seu mel, sit ad minimum *triplum* pulverum catharticorum: & si cassia aut talia addantur, melli vel syrupo annumerantur. At si aliud electuarium adhibeatur minùs compositum, tum ajunt ejus molem debere esse pulverum addendorum *quadruplum*, unà cum syrupi sufficiente quantitate: sed illi errant; potest enim electuarium assumptum esse in quavis ratione ad pulveres electuarii compositi, modò adhibeatur syrupus pulverum circiter quadruplus; nam duo electuaria simul addita faciunt electuarium.

§. 6. *Electuarium non purgans* fit, si moles conservæ sit molis conditorum *tripla*, confectionum verò *sexdupla*; ubi rursus malè ajunt, horum omnium simul molem debere esse pulverum *quadruplum*, deinde addi debere syrupum pulverum quadruplum; possunt enim pulveres esse cujusvis molis, modò assumptus syrupus sit eorum *quadruplus*, & præterea syrupus æqualis conservis & condituris.

§ 7. *Bolus* est electuarium pro una dosi; nec debet excedere ʒ ij.

§ 8. *Pilulæ* sunt electuarium cum tertia parte, aut etiam minore, syrupi; & dosis eerum non debet excedere ℈ ij.

§ 9. *Julapium* fit ex aquis distillatis, ant liquore aqueæ consistentiæ, cujus vel quarum simul quantitas non debet excedere libram semis cum Syr. ℥ ij. pulverum siccorum o-

K 2 mnium

mnium simul ʒ ij. confectionum ʒ ij. spirituum acidorum ʒ ss. aut urinosorum ʒ ss. Ita ut liquida aquea sint ad minimum quadrupla syrupi & confectionum: syrupus verò octuplus pulverum siccorum; nam salia liquidis annumero. Sed si syrupus non addatur, tum vocatur *mistura*, quæ præstat julapio; & diutius durat: adeoque potest majori quantitate præscribi, servatis tamen prædictis proportionibus; nisi quòd aliquando quantitas pulverum & confectionumm possit duplicari.

§ 10. *Emulsio* fit, si fructuum, scilicet, amygdalarum dulcium, nucleorum pini, ad partes æquales, & quatuor seminum frigidorum majorum, papaveris albi, hyosciami, heliotropii in manna ad partes æquales (ita ut pondus seminum sit ponderis fructuum *quadruplum* ad mininum) sensim affundatur liquoris *sextuplum*: debet autem liquor esse aqua destillata, vel fontana, vel decoctum aliquod non spissum; colatura saccharo vel syrupo edulcoretur. Et aliquando pulveres in minima quantitate adduntur; plerumque saccharum Saturni, nitrum purificatum, laudanum solidum, sed præstat liquidum.

§ 11. *Hydromel aquosum* fit, si mel sit aquæ *subdecuplum*, & coquatur ad consumptionem quartæ partis.

§ 12. *Vinosum* fit coquendo ad remanentiam tertiæ partis.

§ 13. *Diæta sudorifica* fit, si aqua sit ingredientum *duodecupla*, & decoctio fiat ad medias. Si non est sudandum, aqua sit ingredientium *octupla*, & decoctio etiam fiat ad medias; quod pro *apozemate* etiam debet observari.

§ 14. *Bochetum* fit, sumendo residentiam decocti pro diæta sudorifica, unà cum uncia una alicujus ex sudoriferis: vel (quod melius) negligendo residentiam, & sumendo ℥ ij. ingredientium, & coquendo per diem vel noctem, in aquæ ℔ xij. ad consumptionem tertiæ vel quartæ partis.

§ 15.

§ 15. Nota. *Decoctum ſudoriferum*, ut rite fiat, requirere ſpatium viginti octo horarum. At *diæta ſudorifico-cathartica* præterea recipit cathartica in doſi eadem, quâ dantur ſicca.

§ 16. *Eclegma* fit, ſi ſyrupus excipiens ſit pulverum bechicorum *quintuplus*. Ubi mucilago ſyrupi etiam locum obtinet, & ſaccharum pulveris.

§ 17. *Tabellæ* ſive rotulæ fiunt, ſi ſaccharum liquefactum ſit pulveris *quadruplum*.

§ 18. *Linimentum* fit, ſi olei vel mucilaginis ſit *v. g.* ℥j. ceræ ʒj pulveris ʒſs. rariùs tamen cera vel pulvis additur.

§ 19. *Unguentum* fit, ſi ſit olei ℥j. ceræ ʒij. pulv. ʒj. nota hîc pro oleo haberi axungias, medullas, butyrum, œſipum, mucilaginem, mel, terebinthinam ; & pro cera haberi gummi.

§ 20. *Ceratum* fit, ſi fit olei ℥j. ceræ ℥ſs. pulv. ʒij.

§ 21. *Emplaſtum* fit, ſi ſit olei ℥j. ceræ ℥jſs. pulv. ʒvj. nota, in emplaſtro ob viſciditatem terebinthinam annumerari ceræ inter gummi.

§ 22. *Cataplaſma* fit, ſi mucilago ſit olei fere tripla, & pulveris pluſquàm dupla. Oportet autem ut mucilagines factæ ſint priùs, coquendo radices & ſemina in liquore aqueo.

§ 23. *Sinapiſmus* fit ex pulpa caricarum, & pulv. ſem. ſinapeos ad partes æquales.

§ 24. *Veſicatorium* fit emplaſtri forma : ſi emplaſtrum verbi gratia de mucilaginibus ſumatur octuplum pulveris cantharidum, incorporando cum punxillo terebinthinæ.

§ 25. *Veſicatorium* fit *cataplaſmatis* forma, ſi ſumatur fermentum vetus, pulveris cantharidum octuplum, malaxando cum aceto vel aqua vitæ.

§ 26. *Cucupha* fit, ſi ſit radicum ℥j. aromatum ℥ſs. foliorum ſiccorum ʒiij. florum ʒij. gummi ʒj. ita ut tota cucupha non ſuperet ʒiij.

§ 27. *Suffitus* fit, ſi ſint gummi partes quatuor, pulveris tres.

§ 28. *Clyſter* purgans fit, ſi ſumantur radicum ℥ij. foliorum ℥jſs. ſeminum ℥j. florum ʒij. vel etiam ℥ſs. decocto colato addatur oleum, ſi opus eſt, vel mel, vel utrumque, ad ſummum ad ℥jſs. electuarium lenitivum ad ſummum ℥ij. ſalis gemmæ ʒj.

§ 29. Clyſter alterans fit eadem ratione.

# ARCHIBALDI PITCARNII, SCOTO-BRITANNI, ELEMENTORUM MEDICINÆ LIBER SECUNDUS.

## CAP. I.

## *De FEBRIBUS.*

§ 1.

PER vocem *febris* intelligo *velocitatem circulationis uniformiter*, i. e. per æqualia temporis intervalla æqualiter, *auctam*. Febris ita definita eſt *ſimplex*, & unius tantum periodi, ſive legitima, exquiſita & vera, nullique alio morbo adjuncta; habetque *rareſcentiam ſanguinis* ſemper comitem, vel tanquam cauſam, vel tanquam effectum.

§ 2. Nam cauſa & effectus motûs ſemper ſimul conſiſtunt. Quippe, *Primò*, motus ſanguinis auctus *rareſcentiam* facit, dum ſanguis ex anguſtioribus arteriolis in ampliores

pliores venas transfunditur: & è contra *rareſcentia* quovis modo inducta ſanguini, facit ut in cerebro faciliùs ſecernantur ex laxiore compage ſpiritus animales, id eſt, in minore tempore, adeoque ut frequentiùs decidant in muſculos & cor; & ut hoc, cùm ſit antagoniſta deſtitutum, frequentiùs contrahatur, expellatque liquidum ſuum, pulſumque faciat *frequentiorem*; &, quia motus eſt uniformiter auctus, ſui etiam ſemper ſimilem, ſive *æqualem*.

§ 3. *Secundò*, Rareſcentia auctæ velocitatis comes, cùm ſanguis ſit liquidum præditum partibus parvulis, & quæ in organa tactûs perſpirando caloris ſenſum facere poſſunt, *calorem* etiam excitat ſolito majorem, ægriſque & aſtantibus moleſtum.

§ 4. *Tertiò*, Aucta hæc velocitas ſanguinis efficit ut tempore dato, ſcil. eodem, plus ſanguinis contineatur in quavis ſectione vaſis quàm fieri ſolet: adeoque ut vas ſæpius, quàm ſolet, diſtendatur. Unde cùm in quavis diſtenſione ſit continui ſolutio quædam, ea ſæpius, quàm ſolet, facta *dolorem* excitabit. Adde quòd etiam tum ſanguis rareſcat, adeoque magis diſtendat, quàm ſolet, vaſa: & ſic *dolorem præcipuè in capite*, ubi muſculi nulli ſuperſtrati fulciunt vaſa, & eorum diſtenſioni reſiſtunt, producere debeat. Ob eandem cauſam dolor in *dorſo* & lumbis, ob diſtenſionem nimiam, nimiſque ſæpe repetitam, arteriæ aortæ, contingit.

§ 5. *Quartò*, Dolori huic capitis *vigiliæ* inſolitæ plerumque ſunt comites; quia alternatim ſe reſtituunt arteriolæ cerebri, in quibus (febre exiſtente legitima, nec ullis aliis morbis comitata) nulla eſt ſanguinis partium major cohæſio, majuſve pondus, reſtitutionem debitam vel ſolitam prohibens, at preſſionem nervorum perpetuam producens: & ſic locum faciunt fluxui & refluxui ſpirituum.

§ 6.

§ 6. *Quintò*, Qui interea è ſanguine citiùs dimiſſi, & validiùs propulſi, ſi muſculum unum aut alterum præ aliis inflationi, & ſic connectioni, opportuniores inveniant, ibi *convulſiones* producent. Sed cùm hæc opportunitas à ſola diverſitate fabricæ ejuſdem muſculi in diverſis hominibus pendeat (dum nil præternaturale ſupponit febris *quà talis*, cùm non ſit niſi motus uniformiter auctus) idcirco quum hæc diverſitas raró adſit, rariùs fiunt convulſiones in febre legitimâ, quàm in febre cum alio morbo conjunctâ; uti eſt *maligna*. Uti etiam ob eandem cauſam rariſſimè oritur *ſomnolentia* in legitima febre, antequàm vitiata ſit ſanguinis qualitas, ſive ejus textura; id eſt, quando craſſities acceſſerit, vel alius morbus.

§ 7. *Sextò*, Ob auctum motum & rareſcentiam, & tenuitatem ſanguinis inſequentem, cum majore vaſorum dilatatione (*i. e.* fibrarum à mutuo contactu dimotione) *hæmorrhagia* ſanguinis accidit per vaſa faciliùs dilatabilia, in iis præcipuè locis in quibus vis motûs circularis ſatis viget: & ſi hæmorrhagia ſit ſufficiens, ſolvetur febris.

§ 8. At ſi ſola parva pars poſſit exſudare uſque ad cutem, tum *puſtulæ*, ſive *maculæ*, orientur plerumque rubræ. At verò ſi vaſa ſint adeo tenacia, ut hæmorrhagia non poſſit contingere, tum rareſcentiâ & motûs celeritate in tantum attenuabitur ſerum, ut poſſit magna copia per vaſa ſudorifera excerni: & tum ſolvetur febris per *ſudorem*. Et ſi per illum motum & rareſcentiam vaſa ſudorifera ſint ita dilatata, ut particulæ bilis poſſint unà exire, dicetur febrem ſolvi per *icterum*.

§ 9. *Septimò*, Ob vaſa faciem perreptantia, extimumque corpus rareſcente ſanguine inflatum, facies rubeſcet, corpuſque turgeſcet: ac ubi vaſa minima ſunt admodum implicata ſibi mutuò, minora à majoribus validiùs extruſa ali-

quantulum comprimentur; & *inflammationes* præbebunt.

§ 10. Sed quoniam in febre legitimâ nihil præternaturale ſupponi poteſt, præter celeritatem motûs auctam, idcirco ea inflammatio erit vaſorum partiumque magnitudini & multitudini proportionalis: atque idcirco ubique videbitur æqualis, id eſt, nulla; niſi aliquid extrinſecum afferat alicubi mutationem. Hæc autem ad inflammationem propenſio, ſeu vaſorum major plenitudo, ſanguine rareſcente *reſpirandi difficultatem* facit in omni febre legitima.

§ 11. *Octavò*, Celeritas hæc aucta lympham attenuando facit ut magna ejus pars per excretiones abſumatur; unde tandem *ſiccitas linguæ* & *ſitis*, deficiente ſalivæ naturali tenuitate.

§ 12. Eodem tempore ſanguis in vaſis ventriculi rareſcens, atque diſtendens, plenitudinis ſenſum producit; premendo ſcilicet nerveam tunicam eodem fere modo, quo alimenta ingeſta premere ſolent. Unde *appetitûs ceſſatio*; & cùm hæc preſſio diutius duret, erit *averſio alimenti*, febri omni legitimæ comes.

§ 13. *Nonò*, Quia nil præternaturale in ſanguine febricitantium febre legitima poteſt ſupponi præter motum auctum, idcirco erit iis *urina* ſimilis urinæ ſanorum, qui vel per ſolis vel motûs actionem incaleſcentes urinam reddunt. Hæc autem, ut æſtate, eſt coloris magis rubicundi: adeoque febricitantium urina erit paulò *ſaturatior*, & *parcior*, ſine ulla alia mutatione; nempe *parcior* ob abſumptam motu aucto partem humidi diluentis, aqueamque pelluciditatem conſervantis.

§ 14. Hinc patet febrem legitimam, hoc eſt, cùm nullus alius morbus adſit, alteriuſve morbi fomes, abſque ſenſu *frigoris* aut *rigore* invadere, niſi frigus externum febrem

brem excitet : ac tum ſtatim à prohibita perſpiratione major fiet ſanguinis moles; unde plures fient ſpiritus animales, & ſic validiores cordis contractiones, atque ſingulis contractionibus longiùs expelletur ſanguis. Adeoque citiùs ad quamvis arteriæ ſectionem perveniet, ſive intra, ſive extra cerebrum : unde citiùs cogentur diffluere ſpiritus in cor; quare celeritas etiam ſanguinis major.

§ 15. Eodem modo fit febris legitima *ab ebrietate*, cujuſcunque naturæ fuerit liquor potus ; modò aſſumptus ſit nimia quantitate, vel in ea ſaltem quantitate quæ in nimiam rareſcendo excreſcere poteſt. Eadem quoque ratione fit febris *ab iracundia* ; quum hæc ſit cum motu ſanguinis & ſpirituum animalium aucto conjuncta. Ex quibus patet febrem veram, ſive legitimam, ex cauſa procatarctica manifeſtè ac immediatè motum auctum producente ſemper oriri.

§ 16. Verùm ſi febri morbus alius ſit comes, aut ſi motûs augmento aliud ſanguinis partiumve ſolidarum adhæreat vitium, lentor ſcilicet ſanguinis, vel ulcus internum, aut abſceſſus; tum morbus iſte non eſt dicendus ſimplex febris, ſed febris *cum adjuncto.* Idcirco iſtum alium morbum, ejuſque cauſam, conſiderando, advertere debemus ad proprietatem aliquam, vel mutationem motûs ſanguinis, non à ſolo ejus augmento uniformi & æquali, ſed à ſymptomate, morbum illum alium conſtituente, provenientem.

§ 17. Quare ut res hæc meliùs intelligatur, advertere decet cauſas externas & evidentes, quæ non immediatè ac ſtatim augmentum celeritatis circulationis excitant, ſed poſt longum tandem tempus, non excitare ſolitariam tantùm rareſcentiam, & ſymptomata à ſolo motûs augmento pendentia, ſed multa alia. Exempli gratia, calor nimius ſolis excitat auctam circulationem, & febrilem rareſcentiam ſanguinis:

guinis: At frigus non nisi post aliquod tempus febrem excitat; & interea necessariò densatur sanguis, aliaque symptomata ab aucta circulatione non pendentia producuntur, & comitantur febrem, quæ ab iis producitur, modo statim dicendo.

§ 18. Hæc autem febris non est legitima, sive pura & sincera. Idcirco quamvis ea pars morbi, quæ constat augmento circulationis & rarescentiæ, sit uniformis, totus tamen complexus symptomatum, quæ ei adjunguntur, & unà cum ea febris nomen inducunt, non est motus æquabilis & uniformis, vel causa, vel effectus; sed per periodos redit.

§ 19. Et quidem si causa periodum [cujus pars est auctus sanguinis motus] producens producat novam periodum stato tempore, antequàm prior desinat, erit *febris continua periodica.*

§ 20. At si non producat novam periodum, nisi postquàm prior per aliquod temporis intervallum desierit, tum vocatur *febris intermittens.*

§ 21. Utraque ergo, sive *continua periodica* (nam de continua *erratica loqui* non est operæ pretium) sive *intermittens*, pro numero horarum, post quas, sive superstite, sive non superstite primâ periodo, secunda redit, vocabitur *Quotidiana*, *Tertiana*, *Quartana*, &c. & cum adjuncto, exprimente *continuitatem* vel *intermissionem.*

§ 22. Ex his, quod tamen clariùs patebit ex sequentibus, sequitur nullam esse *febrem algidam*: aut si ulla sit, eam debere etiam constare motu sanguinis aucto; alioquin nullum habebit febris indicium, unde poscit agnosci. Sed tales *algidæ* sunt morbi illi alii, qui febribus solent adjungi.

§ 23. Dico ergo febrem omnem vel esse sinceram, & nulli

nulli alio morbo, à quo pendeat, conjunctam; & tum est *simplex continua*, & unius periodi; vel esse alio morbo à quo pendeat adhærentem, & pro genio istius morbi esse, vel *continuam periodicam*, si inter periodos nullum sit tempus à morbo immune, & periodi *stato* tempore invadant; vel *continuam erraticam*, si periodi *incerto* tempore redeant; vel non continuam, sed intermittentem, si aliquod detur tempus inter periodos à morbo febrem excitante, & à febre prorsus immune. Scilicet est febris augmentum circulationis æquabile, vel remittens, vel intermittens.

§ 24. Quare cùm facile sit, omnes febres ad hanc distinctionem reducere; erit febris vera, & exquisita, varia tantùm pro magnitudine causarum evidentium: nempe febris ephemera propriè sic dicta, ephemera plurium dierum; synochus *simplex*, vel febris *inflativa* dicta; synochus *putris*, seu febris *continens* dicta; & febris *hectica*, quæ uniformiter movetur, nisi quòd pulsus & calor leviter attollantur post cibum.

§ 25. Sunt hæ omnes febres legitimæ, seu febres propriè dictæ & simplices, pluribusque periodis, hoc est, remissione & intermissione liberæ: neque ullo modo differunt, nisi excessu celeritatis sanguinis circulantis, & insequentis rarescentiæ, calorisque ipsarum effectus. Quarum varii gradus producunt symptomata, quæ imperitis videntur esse toto cœlo diversa.

§ 26. Quod faciliùs intelligetis, si notetis, quàm diversi videntur effectus, qui à solis diversis gradibus caloris proveniunt. Exempli gratia, calor aëris æstivus elevat oleum in thermometro ad septimum gradum cum dimidio: calor cutis elevat ad septemdecem: calor aquæ bullientis elevat ad quinquaginta, vel quinquaginta duo: calor ferri can-

 dentis

dentis elevat ad triplo plures quàm calor aquæ bullientis. Quare ſupputando, calor cutis noſtræ naturalis eſt duplo major quàm calor aëris æſtivo tempore; & calor aquæ bullientis eſt tantùm quadruplo major calore cutaneo hominis ſani *Britanni*; & denique calor ferri candentis eſt tantùm duodecuplo major calore cutaneo hominis ſeptentrionalis. Nec ullum eſt ſymptoma in febribus ab alio tam diverſum, ac ſunt ea quæ per calorem cutis & ferri candentis producuntur, quæ tamen cauſas habent ſolo gradu diverſas.

§ 27 At verò ad febres continuas periodicas reduci debent febris ardens, ſive *cauſus*, *colliquativa*, *epiala utraque*, in quarum alterá interiora rigent, dum exteriora uruntur; in aliâ verò exteriora rigent, dum interiora uruntur; & *maligna*, & *peſtilentialis*; inter quas meritò recenſetur *febris variolarum*.

§ 28. Denique intermittentes ſunt hîc omnibus notæ. Periodicæ continuæ videntur minùs eſſe ſimplices, & uniformes, quàm intermittentes. Quare nos theoriam intermittentium trademus breviter, unde intelligere poteritis, quales ſint periodicæ continuæ.

§ 29. Nempe, præter ſymptomata motûs aucti & rareſcentiæ, quæ augmenti partem & ſtatum componunt, in paroxyſmo intermittentium, notabile eſt circa acceſſionem *pondus* corporis, quod videtur auctum, & inertia; deinde *frigus* incipiens ab extremitatibus, & pulſus parvus; poſtea *calor* à cordis vicinia incipiens, & poſtremò accedens ad artus, tum pulſus major; & denique *ſudor* paroxyſmum ſolvens. De regulari intermittente loquor: quoniam inertia & *gravitas* corporis viſa, ſed non vera, proveniunt vel à paucitate ſpirituum animalium, vel ab obſtructione partis, intra quam ſpiritus ac ſanguis non poſſunt admitti, ut

ut rareſcendo muſculos parti movendæ & attollendæ deſtinatos inflent; & paucitas ſpirituum animalium provenit ſolàm à defectu ſanguinis, vel ab ejus craſſitie. Nunc enim non ſupponimus ſanguinem in cerebro nimis rarum, & ea ratione prementem nervos; uti cùm loquimur de inſultu frigoris.

§ 30. Idcirco, ſi non ſit defectus ſanguinis, debet gravitas corporis, cum frigore, oriri, vel ab obſtructione vaſorum capillarium circa artus, vel à craſſitie ſanguinis ibi influentis. Sed, cùm ſit pulſus etiam parvus, ſive arteria parum diſtenſa, adeoque minor ſolito rarefactio; nec neceſſariò obſtructio ipſa oriri debet à craſſitie ſanguinis.

§ 31. At cùm poſtea invadit calor, traducto lentore ex arteriis in venas ampliores (ubi ſpatium rareſcenti majus eſt) & ex his in pulmonem & cor; calorque in partibus cordi vicinis (ubi velocitas ſanguinis ſit major) priùs ſentiatur quàm in extremis & magis remotis, evidens eſt augeri motum circulationis, & majorem eſſe rareſcentiam ſanguinis; unde comminuta craſſitie obſtruente *ſudor*, & paroxyſmi ſolutio & ceſſatio.

§ 32. Quoniam verò initio dixi, febrem propriè per ſe nihil aliud eſſe præter auctam velocitatem circulationis; idcirco, cùm quovis influxu ſanguinis ex corde in aortam trudantur extrorsùs arteriæ, id eſt, fiat *pulſatio*: ſanguine verò non influente in arteriam hæc non dilatetur, neque fiat *pulſus*; ſequitur frequentem pulſum eſſe effectum & ſignum auctæ velocitatis ſanguinis, ſive tenuis, ſive craſſi; & ſi craſſus ſit, durante tamen velacitatis augmento, tenuem & rarefactum debere reddi.

§ 33. Quare ad *curationem* tradendam, evidens eſt, febris legitimæ, & alii non adhærentis, curationem facillimè abſolvi ſola venæ ſectione, & remediis rareſcentiam nimiam

miam ſedantibus. Qualia ſunt ſaturni ſaccharum, nitrum purificatum, ſpiritus ſulphuris, ſuccus limonum, & acetum diſtillatum, emulſiones ex quatuor ſeminibus frigidis majoribus, & præcipuè veſicatoria è pulvere cantharidum, quæ partem ſeri ſummè rareſcentis evacuant.

§ 34. Notandum tamen eſt venæ ſectionem augere toto tempore quo celebratur ſanguinis velocitatem; ſed hoc augmentum deſinit, & ſanguini tarditas major conciliatur, paulò poſt miſſionem.

§ 35. Atque hæc ſunt remedia, quæ Medicina optima huc uſque contulit contra febrem legitimam: verùm ſi unquam contigerit ulli noſſe *medicamentum quod ſtatim tollat ſanguinis rareſcentiam, & motum imminuat, nullo fero ſymptomate ſubſequente*, illud erit præferendum venæ ſectioni; ſed donec illud fuerit inventum, venæ ſectio eſt celebranda.

§ 36. Advertendum eſt hìc diligenter, non debere nos temere ſudorifera in febre legitima exhibere. Hæc enim faciunt augmentum motûs & rareſcentiæ, non citò deſiturum. Non debemus unquam talia exhibere, niſi ſigna fuerint (quæ priùs aberant) concoctionis in urina. At hoc ſignum erit, non eſſe febrem uſquequaque legitimam, ſed alio morbo adjunctam; quia pendet à materia craſſa & coctionis capace.

§ 37. Et cùm hæc craſſities adeo comminui cœperit, ut in renibus cum ſero poſſit ſecerni, ſignum exiſtit coctionis factæ: & cùm eadem materia, quæ tranſit in ſecretoria renalia, poſſit paulò minùs comminuta tranſire in ſudorifera, & non aliàs; primùm tum demum, ſignis ſcilicet coctionis in urina apparentibus, cùm nimirum ſedimentum eſt pro morbo æquale & copioſum, tum demum inquam ſudorifera poſſunt tutò exhiberi. Et tantum de febribus ſimplicibus, eorumque curatione.

§ 38.

§ 38. Sed febrium *continuarum periodicarum curatio* non bene intelligetur, nisi priùs tradita fuerit *curatio intermittentium, quà talium*; quia periodicarum curatio componitur ex curatione febris simplicis quà talis, & intermittentis quà talis.

§ 39. Igitur, nisi ætas senilis & effœta impediat, in omni febre intermittente, longissimo intervallo à subsequenti paroxysmo, vena est secanda: & ratione febris, quæ constituit statum paroxysmi, & ratione crassitiei, quæ constituit principium; nam sanguinis missio crassitiem imminuit.

§ 40. Deinde quia hæc crassities plerumque ab absumptis per os originem debet, lentorque è primis viis derivatur, & quia vomitoria lentorem faciliùs quàm purgantia tollunt, & necessaria abdominis contractione majori, & frequentiori, exprimunt à multis vasis brevi tempore hærentem lentorem, quem purgantia vix post seculum educerent; & quia occasio est præceps in febre, idcirco semper exhiberi debet *vomitorium* adeo maturè, ut ante paroxysmi reditum possit operatio ejus absolvi: nec semel exhibuisse sufficit. Vomitorium plerumque bis, aliquando sæpius, est exhibendum, modò æger non sit assuetus evomere vel expuere sanguinem; vomere tamen possit. Sed oculorum affectus non debent quemlibet deterrere à vomitorio; quod iis sanandis conducit potiùs, quàm obest.

§ 41. Postquàm exhibitum est emeticum quoties est opus, & subsequens post emeticum paroxysmus desiit, tum statim à paroxysmo prorsus finito dari debet intus *medicamentum febrifugum*, quale vulgò (sed malè) appellatur, quod febri intermittenti *quà tali* opponitur: cùm deberet appellari potius *attenuans* & *aperiens*, quia opponitur morbo à lentore producto, & febrem comitante vel excitante.

§ 42. Medicamentum illud fit fere ex omnibus amaris, & iis, quæ alvum aliqualiter conſtringunt, ſed non nimis, at alias ſecretiones promovent, nimirum diureſin & tranſpirationem inſenſibilem; vel quæ eas ſaltem, priùs imminutas, ad primum gradum & copiam reducunt.

§ 43. Quare hîc ante alia emicat *cortex ille Peruvianus*, ſeu China Chinæ dictus, quem in pulvere ad ℥ ſs. vel ℥ j. in intervallo duorum proxyſmorum poteſtis exhibere, ultima doſi ſex horis, ſi fieri poteſt, exhibita ante ſequentis periodi acceſſionem.

§ 44. Facile eſt hoc in tertianis & quartanis obſervare: ſed difficilius in quotidianis; in quibus exemplo ſit adoleſcens quatuordecem annorum febre quotidiana intermittente laborans. Hic paroxyſmum paſſus eſt, à quarta pomeridianâ ad ſeptimam diei *Sabbati April.* 24. 1688. Horâ noctis ejuſdem octavâ cepit pulveris corticis *Peruv.* ℈ ij. ex ſyrupo de roſis ſiccis forma boli vel electuarii: & tantundem die *Lunæ* horâ ſextâ manè; tantundem horâ decimâ antemeridianâ; tantundem horâ ſecundâ poſt meridiem; &, quia horâ quintâ paroxyſmus non rediit, tantundem horâ ſextâ, & decimâ, veſpertinis ejuſdem diei. Deinde die *Saturni* inſequente cepit veſperi rurſus cort. ℈ ij. die *Dominica* manè ℈ ij. & tantundem veſperi; die *Luno* manè ℈ ij. & tantundem veſperi; & denique die *Martis* manè ℈ ij. ita ut quævis ſeries exhibitorum æquaret ℥ ſs. & ſic liberatus eſt.

§ 45. At in intermittentibus tertianis & quartanis, ſeries & ſumma doſium ſemper debet æquare drachmas ſex, vel unciam unam; & poſt octiduum repeti; & tantundem poſt duas ſeptimanas elapſas à ſecunda ſerie doſium.

§ 46. Poteſt vice pulveris corticis exhiberi præparatio ejuſdem hæc *Gallica*.

℞ Cortic. *Peruv.* pulv. ℔ j. inde matracio tertiam partem

tem vacuo, post affusionem ℔ ij. spiritûs vini, agita sæpius.

Obturetur matracium [*avec du berge*] & imponatur balneo arenæ modicè calenti; subinde agitetur: & cùm spiritus vini contraxerit colorem rubro-purpureum (quod est indicium partem resinosam corticis esse dissolutam) augeatur ignis balnei arenæ; expecta donec saturetur spiritus; quo facto permitte ut refrigeretur; tum ter quaterve trajiciatur per linteum [*une treillisine fine*] cum expressione, & liquor hic ampullæ claudendus indatur: residentia matracio rursus committatur balneo arenæ super imponendo: super affunde vin. Gall. alb. ℔ ij. faciendo ut priùs; & cùm colore & sapore putaveris vinum extulisse partes corticis salinas, trajicienda omnia sunt ut priûs.

Duo hi liquores simul immissi & immisti in cucurbitam vitream, aut terream plumbatam, evaporent in balneo arenæ modicè calido; colligendo & abstrahendo à lateribus vasis partes resinosas; ut decidant semper in residuum liquorem. Postquàm maxima pars humidi abiit, reliqua minori vase vitreo indatur, quod itidem balneo arenæ exponatur, cum syr. è succ. granor. kermes ℥ iij. agita leviter misturam, & igne cautè adhibito evaporet superflua humiditas; donec consistentia enata fuerit ea quæ est extracti mediocriter solidi: datur à ʒ ss. ad ʒ j ss. eodem modo, quo pulverem exhibendum esse diximus; quaterque ad minimum in intervallo paroxysmorum.

Loco corticis *Peruviani* utiliter adhibentur radix gentianæ, cort. sassaf. & flores chamæm. quæ eâdem dosi cum cortice *Peruv.* exhibeantur.

§ 47. Si alvi fluxus, aut vomitus, importuniùs superveniat, tum *laudanum* est medicamento vestro addendum; & quovis alio tempore, etiam nullo profluvio vexante, ci-

tùs & perfectiùs debellatur hic morbus, si laudanum fuerit medicamento febrifugo admistum. Unde operatio corticis aliquando magis innotescit; præsertim cùm magis styptica minusque aperientia in morbo hoc prosint.

§ 48. Sed ut hæc res paulò magis illustretur, notandum est; *Primò*, Sudorifica subitò & statim operantia rarefacere solùm partes seri aqueas & tenuiores; quia hæ solæ subitò & multùm rarescere possunt, & sudorem statim componere. *Secundò*, Licèt partes crassiores non omnes ita subitò rarescant, & actione tenuiorum comminuantur, ut possint simul omnes sudore unius paroxysmi eliminari, (vidimus enim primo paroxysmo finito alium eadem ratione redire) possunt tamen nullo sudore oborto eousque comminui, ut, quamvis non possint pertransire vasa sudorifera subitò, nihilominus queant facilè & promptè per vasa sanguifera capillaria, à corde remota, quæ sunt majora quàm sudorifera: quo facto non excitabitur ampliùs paroxysmus; quoniam nulla erit mora ampliùs à crassitie nimia, nec retardatio circuitûs in sanguiferis capillaribus, à qua frigus & horror, *&c.*

§ 49. Ex hisce sequitur concedi debere aliquod tempus medicamento vulgò dicto *febrifugo* ante paroxysmum, ut possit actione ventriculi comminui, & deinde inservire comminuendo aliquousque lentori morbifico.

§ 50. Et quia quinque ad minimum horæ cibo comminuendo, & ad sanguinis canales derivando, conceduntur; qui affusus sanguini non censetur eum ampliùs comminuere: idcirco cortici, si tempus vel morbus ferat, bis tres horæ concedendæ sunt, quibus & satis ipse comminuatur in ventriculo & vasis chyliferis, & crassas sanguinis partes possit comminuere, eousque, saltem ante paroxysmum sequentem, ut sanguis vasa omnia sanguifera satis promptè per-

tran-

transſeat. Et hoc etiam experientiæ quadrat, quâ notum eſt, corticem ſpecificum nimis parvo tempore datum ante paroxyſmum non ſatis feliciter eum fugare.

§ 51. Ex his etiam ſequitur, *ſal. cort.* aut *ſpiritum* ipſius, ac *ſalia lixivialia* & *ſpiritus quoſvis* parum prodeſſe adversùs morbos febrium intermittentium: eaque medicamenta, quæ manifeſtò ſanguinem incraſſant, ac ſerum aquoſum (quâvis ratione ſubitò educendo) attenuare dicuntur, eſſe hîc noxia; & denique medicamentum hoc ſenſu *febrifugum* debere eſſe ejuſdem naturæ, ac ſi conficeretur ex ſolidis & fluidis ſimul, ſed his operantibus & facilè rareſcentibus.

§ 52. Denique hinc ſequitur, experientia approbante, *purgantia* non debere propinari poſt corticem exhibitum; cùm purgantia, ſi fortia ſint, & ſanguinem pertingant, educunt partes ſanguinis aqueas ſolùm: & ſic reliquiæ magis craſſeſcunt; unde rurſus febris intermittit, ut quotidie videmus: & ſi fortia non ſint, & ad ſanguinem non pertingant, nec febrem tollere poſſunt.

§ 53. Quare ad curationem febris *continuæ periodicæ* me confero, quæ poterit hoc exemplo meliùs illuſtrari, quàm longa ratione.

Juvenis robuſtus *A. B.* per duos dies, menſe *Aprilis* 1694, rigorem paſſus cum perpetua nauſea, die tertio manè cœpit affligi capitis dolore, vertigine, anxietate, reſpirationis difficultate, corporis laſſitudine, æſtu, ſiti, pulsûs oppreſſione & frequentia.

Eo die, manè vena eſt ſecta: & poſt meridiem vomitorium exhibitum, aſſumpto oxymellite, & cerevisia poſſetata epota largiùs, cui incoctus erat ſummitatum centaur. min: manipulus unus, pro ſeri cerevisiati ℔ ij.

Poſt vomitum clyſter injectus eſt, cum fructu. Multùm

relevatus eſt poſt vomitionem: bibebat ea nocte pro potu aquam fontanam cum æquali parte ſyrupi limonum & violarum, & cum ſpiritu ſulphuris.

Die quarto datum eſt julapium manè, ex aqua card. bened. & calendulæ a. ℥ij. aqua theriacal. ℥ij. ocul. cancr. præparat. ℈ij. ſpiritus ſalis dulcis [vel nitri dulcis] ℈j. ſyr. limonum ℥j. ſumebat cochleatim in defatiſcentiis & languoribus; & etiam ad ſudorem eliciendum, qui ex ſignis in urinâ & pulſu elatiore videbatur inſtare. Sudavit copioſè per tres horas: ſed tum ſubitò evanuit ſudor; ad quem reſtaurandum cepit aq. card. bened. ℥vj. theriacal. ʒij. ſpiritûs ſalis dulc. ℈j. pro hauſtu. Quem extemplò evomuit, & nihilominus cœpit ſtatim ſudare, ſudavitque per quatuor horas.

Hora ſomni ſumpſit emulſionem ex quat. frigid. maj. & papaver. alb. in aqua pura, cum ſyrup. papav. albi; eam noctem placidus & levatus tranſegit per ſomnos interruptos, ſed multos.

Die quinto pleraque ſymptomata mitigari ſunt viſa; maculæ autem rubræ & eminentes, inſtar puſtularum, ſive petechiæ, in pectore apparebant.

Sub noctem, ut antea ſemper, exacerbationem paſſus, emulſionem prædictam hauſit.

Die ſexto manè ſanguis è nare ſtillavit; dein evomuit multa flava & amara, turbato cerebro.

Decreta tum fuit venæ ſectio in pede; & poſt eam vomitio, ut priùs. Sed dum conſultabatur, obortus eſt ad noctem durans ſudor, & ſuperveniens rurſus vomitio, minùs tamen billioſa, quæ febrem ſuſtulere. Et tum emulſio quietem attulit.

Die ſeptimo bene ſe habere viſus eſt; puſtulæ tamen illæ rubræ manebant uſque ad octavum, quo diſparere cœperunt

runt: eo etiam die ſeptimo nihil medicamenti ſumpſit, uti neque octavo.

Die nono circa veſperam, ſubitò ſeri è glandulis faucium fluxu turbatus, devoravit diaſcordii ℨj. cum conſerv. roſar. rubr. ℨ ſs. & placidè obdormivit; idem per quatuor inſequentes noctes aſſumpſit, & ſic convaluit.

Si delirium acceſſiſſet, applicaſſemus *veſicatorium* nuchæ.

§ 54. Ex quibus facile eſt perſpicere, fabris continuæ periodicæ [hæc autem erat continua periodica quotidiana] curationem componi ex *venæ ſectione*, quæ propria eſt febri legitimæ ſimplici; & *vomitione*, quæ pertinet propriè ad intermittentem ejuſque cauſam amovendam; & reliquam partem curationis eodem modo eſſe compoſitam: adeo, ut ſi *remiſſio* ſit inſignis, quamvis non dici poſſit vera intermiſſio, debeat in periodicis continuis adhiberi cortex *Peruvianus.*

Unde ſequitur facilè in talibus noxiam eſſe purgationem, illam præſertim quæ ad ſanguinem pertingit, quia rareſcentiam ſanguinis nimium & diu auget.

## Cap. II.

## De APOPLEXIA.

§ 1. APOPLEXIA eſt *privatio ſenſûs externi & interni, motûſque omnis, præter cordis & thoracis debilem*; ſemper cum ſtertore, aliquando cum febre; rarò cum ſpuma circa os.

§ 2. Notum eſt ligato vel compreſſo quavis ratione nervo

vo, deficere ſenſum & motum partis, ad quam tendit iſte nervus.

§ 3. Deinde patet præciſo aliquo nervo exſtillare liquorem; cujus proinde prohibito tranſitu per nervi ligaturam, aut compreſſionem, ſenſus & motus deficere ſunt cenſendi.

§ 4. Denique manifeſtum eſt *motum* fieri ex eo quòd liquor nerveus vi ſanguinis arterioſi pellatur per nervos in fibras muſculares; *ſenſum* verò ex eo fieri, quòd objecta ſuo impetu extremitates nervorum comprimant, liquoremque nerveum cerebrum versùs impellant. Unde ſequitur in ſenſu undulationem fieri ſucci nervei, ſive truſionem nervorum introrſum, & ab extremitatibus versùs cerebrum.

§ 5. Idcirco apoplexia, quæ eſt ſenſuum omnium motûſque omnis præter cordis & thoracis privatio, producitur ab omni causâ, quæ tollit inflexionem illam nervorum omnium, niſi eorum qui pectori cordique movendo deſtinantur.

§ 6. At modus quo fit ut ablato aliquarum partium motu, superſint pectoris cordiſque motus, ſive pulſus & reſpiratio, in apoplecticis, hic eſt: in omni motu qui per muſculos antagoniſtis gaudentes exercetur, derivanda eſt in muſculum contrahendum quantitas ſucci nervei, non ſolùm par illi qui eodem tempore in oppoſitum derivatur, ſed illo etiam amplior & major; alioquin pars movenda detinetur in æquilibrio immota: ergo, plus ſucci nervei requiritur ad muſculum antagoniſtâ gaudentem, quàm eo deſtitutum; at cor eſt muſculus antagoniſtâ deſtitutus: adeoque minorem copiam ſucci nervei poſtulat, ut motum ſuum obeat, quàm alii muſculi artubus movendis dicati.

§ 7. Quare ſi cauſa nervorum omnium inflexiones prohibens talis ſit, ut planè nihil ſucci permittat per nervos deferri, cor ipſum ceſſabit à motu; & ita mors contingit.

At si causa illa non sit adeo valida, ut omnem succi per nervos motum sustollat, sed eousque nervorum dilatationi resistat, tamen minima portio succi per eos possit elabi, at non sufficiens inflandis musculis antagonistis gaudentibus; tum solùm illi musculi poterunt contrahi, qui minimam spiritûs animalis quantitatem postulant; uti cor.

§ 8. Impedimentum illud, quo fit ut nec ad motum nec ad sensum producendum ire & redire possint spiritus animales, vel continetur *extra vasa*, vel *intra vasa*; & hæc sola utilis apoplexiæ divisio.

§ 9. *Extra vasa* continetur sanguis è vase rupto intra cerebrum egressus, qui illud premit, aut quivis liquor ex quibusvis intra cerebrum vasis ruptis ac profluentibus extillans, vi premendi præditus; ut & præter morem in cranio geniti aut contenti lapides, ossa, tumores, *&c.* Et hæc est apoplexiæ species maximè incurabilis, subitoque invadit, nullis præviis indiciis & præcautione tempus concedentibus.

§ 10. *Intra vasa*, quæ impediunt sensûs & motûs authores influxuros, continentur quæcunque arterias, piam matrem intertexentes, nimis extendunt; ut arterias, quæ proreptant illam piæ matris partem, quæ nervorum omnium trunco, ad foramen occipitis magnum, circumvolvitur. Vasa autem illa extenduntur ab omni sanguinis copia nimia, aut nimis cohærente, aut difficulter mobili.

§ 11. Et hæc sola est apoplexiæ species curabilis, indiciis præviis stipata, aut cacochymiæ, aut plethoræ; plethoræ dico, aut longo, aut brevi, tempore productæ.

§ 12. Cùm ergo secunda species apoplexiæ pendeat ab infarctu vasorum cerebri; quæ sanguine, aut nimis multo, aut nimis cocto, aut nimis raro, plena nervos comprimunt; patet quæcunque vasa ista deplere, aut cohærentiam sanguinis

nis nimiam tollere possunt, esse morbi istius remedia; si modò promptè etiam operentur.

§ 13. Omnia autem quæ promptè id efficere possunt; *Primò*, Omnia promptè evacuantia. *Secundò*, Omnia dolorifica & molestiam inferentia: Hæc etiam usurpari debent contra primam speciem; cùm præter hæc nullum sit adversùs eam remedium, præstetque anceps quàm nullum experiri.

§ 14. Dixi summa promptè evacuantia, omniaque dolorem inferentia in apoplexia indicari; quia his modis tollitur compressio ab infarctu vasorum cerebri proveniens, promptiùs tutiùsque, quàm aliis.

§ 15. Ut hæc demonstrem, affirmo, vasa æquè expeditè exinaniri non posse, ac missione sanguinis, vomitoriis, purgantibus & clysteribus acrioribus injectis, aliisque dolorificis exhibitis, neque visciditatem sanguinis aliis modis æquè promptè & tutò tolli posse.

Quippe propositio est verissima: *Sanguinem esse detrahendum, ubicunque copia ipsius est minuenda, aut visciditas, & ad vasa adhæsio est tollenda.* Sicuti & hæc est etiam verissima:

*Quæcunque dolorem inferunt, efficere, ut vasa & musculi contrahantur validiùs, & liquores infarcientes promptiùs ex semetipsis expellant.*

§ 16. Statim ergo apoplecticis cujusvis ætatis & quarumvis virium (quæ vires æstimandæ sunt non ex præsenti, sed ex prægresso statu ægri) primùm è brachio dextro larga manu sanguis est mittendus; ac deinde detrahendus est è vena jugulari.

§ 17. Detracto sanguine (qui detrahi debet ante clysterem injectum, si fieri potest) vomitorium est exhibendum; idque & vehemens, & dosi non mediocri. Itaque

ro-

robustioribus exhibenda sunt vinum emeticum ex croco metallorum, vino infuso, ℥ij. ad minimum, vel ℥iij. addita etiam infusione sennæ; & exhibenda sunt mercurii vitæ grana v. vel vij.

§ 18. Ratio, cur vomitoria exhibeantur utiliter in apoplexia (mirante & ignorante hanc rem *Ettmullero* p. 448.) petenda est ex *vi dolorifica*, quæ in vomitoriis vehementioribus, omnibusque fortioribus purgantibus, aut facultatem evacuantem constituit, aut eam comitatur: adeoque omnia sursum aut deorsum purgantia fortiora prosunt apoplecticis, ea ratione, quæ continetur in *propositione secunda* suprà.

§ 19. Post vomitorium, quamvis morbus cedere videatur, purgantia fortiora sunt exhibenda, inter quæ commendo elaterium, (videlicet fructus cucumeris asinini) cujus grana quatuor dissoluta in pauxillo spiritûs castorei, vel ex cochleari syrupi de rhamno cathartico exhibita, plerisque purgantibus præferri debent.

§ 20. Si autem vomitus aut alvi purgatio votis minùs respondere videantur, aut etiam dum medicamenta ad purgationem sursum deorsumque accelerandam comparantur, requiratur *clyster*, ex acrioribus injiciatur, videlicet,

℞ Fol. senn. ʒiij. vel. ℥ß. coq. ex aqua fontan. ℔j. ad colaturæ ℔ß. in qua colatura dissolve electuar. è succ. rosf. ℥ß. vel hieræ picræ ℥ij. additis vini emetic. turbidi ℥ij. vel iij. f. clyster.

§ 21. Præterea apoplecticis excitandis admoveantur quæcunque odore molestiam inferunt, uti sunt spiritus urinosi, ut spiritus cornu cervi, spiritus sanguinis humani, & liquores acidi ferri candentis calore attenuati, & in motum acti. Talia enim vi dolorifica prosunt: aliis quippe, quas possident, viribus non possunt quicquam præstare in apo-

plecticis ſanandis ſatis expeditè ; cùm nec facilè, nec citò, ad ſanguinem nimis tardè motum deferantur, præſertim in cerebro.

§ 22. Ob eandem rationem *cucurbitæ*, ſive ſcarificationes, dorſo & femoribus admotæ, uſum habent; & poſtea etiam capiti raſo impoſitæ : aut ſi non ſatis ſanguinis hauſtum fuerit, etiam *ſcarificatio* adhibeatur.

§ 23. In *paroxyſmo* etiam, reliquis non juvantibus, *ferrum candens* occipiti, aut vertici, aut utrique admoveatur; hoc enim & dolorem & evacuationem infert.

§ 24. Atque dum hæc fiunt, ad conciliandum aliquem, ſi fieri poſſit, ſanguinis vividiorem fluxum, miſtura poterit per parva cochlearia ore ingeri ; quæ ſit hæc :

℞. Aq. Bryon. comp. ℥ij. Theriac. ℥j. Eſſ. Caſtor. ʒiij. vel iv. Spirit. ſang. human. (vel ſal. armon.) ℈j. m. Vel ea quæ ſequitur :

℞. Aq. Antepilept. Amſtelodam. ℥ij. ſs. Spirit. C. C. ʒſs. Sal. ſuccin. ℈ſs. m.

§ 25. At *extra paroxyſmum* ægro conſtituto, ſi nihil effectum fuerit, tunc & ſanguinem detrahi, & pharmacum purgans ingeri (ſed utrumque minùs ſtimulans) debet; neglectis iis, quæ non evacuando, ſed dolorem tantùm inferendo, ægris ad ſenſum revocandis deſtinantur ; & mixtura ſupradicta ſyrupi de ſtœchad. ℥j. temperari debet.

§ 26. Præterea & *veſicatorium* nuchæ applicandum eſt ex pulvere cantharidum emplaſtro hyſterico inſperſo : & *ſetaceum* quoque adhibeatur; quod emolumentum adhibet non vulgare.

§ 27. Pro *præſervatione* ab apoplexiâ utantur decoct. ligni & cortic. guaiac. & ſaſſaph. ex æquali parte aquæ & vini, iiſdem cereviſiæ incoctis ; quotidie ex hauſtu iſtius potûs aſſumendo ſpiritum ſalis armoniaci, vel ſpiritum

lumbr.

lumbr. *Lond.* ℥j. hoc eſt, in proportione octupla. Utatur etiam mixtura ſupradicta, cum ſyr. ſtœchad.

§ 28. Methodus quem tradidi æquè convenit ſenioribus ac junioribus, in apoplexia quam *pituitoſam*, & in ea quam *ſanguineam* appellant.

§ 30. Abſolvemus autem hanc de apoplexia diſſertationem narratione mortis matronæ, cui cranium ex apoplexia defunctæ apertum eſt ab acutiſſimo Medico Dom. Doctore *Cole*, qui *de ſecretione* animali librum edidit. Matrona quædam diu hyſterico affectu afflicta, nariumque hæmorrhagia ſuperveniente, vel ſi ea non ſupervenerit, phlebotomiæ auxilio ſemper levata, morbo & inedia maximè eſt emaciata, accedente ætatis ingraveſcentis incommodo, paulò ante mortem cùm ſymptomatibus hyſtericis adeo eſſet peſſundata, ut orco proximè videretur vivere; effuſâ narium hæmorrhagiâ, in ſanitatem mirè debilem, ſed ſummâ fere macie ſtipatam, rediit. Tandem poſt menſem, minante rurſum hæmorrhagiâ, (empiricorum ſuaſu) remediis hæmorrhagiam ſiſtentibus nimis *properè* uſa, ex improviſo eo ipſo die, queſta priùs de magno capitis dolore, apoplectica concidit; & antequàm chirurgus mittendi ſanguinis cauſa advocatus ei accederet, eſt mortua. In ejus cranio aperto (nihil enim aut medius aut imus venter vitii oſtendebat) vaſa ſanguinea ad piam matrem ſiniſtri lateris, in quo dolorem teſtata erat percipere, ſanguine ſupra modum turgebant valde ſeroſo; at in ventriculis cerebri nil præter morem naturalem repertum eſt. Hæc intumeſcentia vaſorum cauſa fuit, & doloris, & ſubitæ mortis; ſanguiniſque qui effluxerit ſenſus admonet ſanguinem debere detrahi in apoplexia etiam illa quam vocant *pituitoſam*.

Signa diagnoſtica, prognoſtica, & alia vulgaria, vide apud *Riverium*.

## CAP. III.

## *De PARALYSI.*

§ 1. PARALYSIS est *privatio motûs, aut sensûs, tactûs, aut utriusque, producta per causam infra cerebellum subsistentem*; in omnibus aut aliquibus partibus nervos à medulla oblongata intra cerebellum accipientibus: *conjuncta cum partium istarum frigore, mollitie, flexilitate, & tandem contabescentia.*

§ 2. Ex hac descriptione patet, cerebrum, aut cerebellum, in paralysi non affici: adeoque sensus internos, motumque cordis & thoracis; sive pulsum aut respirationem, non necessariò turbari, aut tolli: at si cerebrum aut cerebellum afficeretur, sensusque interni, vel leviter etiam, læderentur; apoplexiam levem paralysi supervenire esset credibile.

§ 3. Si itaque privatio illa sit in omnibus infra caput partibus, excepto pectore & corde, dici solet *paraplegia*; si in altero tantùm latere, dici solet *hemiplegia*; si in aliquibus tantùm lateris alterius partibus, dici solet *paralysis particularis.*

§ 4. Ex hisce manifestum est, paralysin esse morbum apoplexiæ congenerem; quæ res ab *Ettmullero* non animadversa coegit eum inutiliter distinguere paraplegiam & hemiplegiam à paralysi tanquam diversa morbi genera.

§ 6. Paralyseos causæ ut inveniantur, advertere debemus, *triplicem* esse paralysin, nempe, privationem *motûs*, salvo sensu; aut privationem *sensûs*, salvo motu; aut denique

nique privationem *utriusque* simul. Et hæc est utilissima paralyseos divisio.

§ 6. *Prima* ergo *paralyseos species* ea est, in qua tollitur *motus* partium omnium, vel aliquarum, infra caput, excepto thorace & corde, salvo sensu tactûs. Utque hujus rei causæ explicentur, meminerimus, ligatâ arteriâ perdi motum partis illius, ad quam sanguis per eam arteriam deferri solebat: unde sequitur sanguinem, vel aliquas sanguinei liquoris partes, requiri ad motum muscularem perficiendum: suprà verò in tractatu *de apoplexia* notatum est, requiri liquidi nervosi in musculos influxum, ut motus in partibus possit peragi. Unde facile est concludere ad motum partis producendum requiri necessariò liberum & sanguinis & spiritûs animalis introitum in musculos parti movendæ dicatos, hoc est, utriusque liquoris concursum.

§ 7. Sed & propositio est verissima hæc, & ad hanc rem intelligendam scitu necessaria, *v. g.*

*Præter influxum liquoris nervosi & arteriosi ad partem movendam, requiri etiam subitam rarescentiam, & in bullas effusionem quaquaversum alterutrius, aut utriusque, liquidi in musculum influentis.* Deinde & hæc altera est notissimæ veritatis scil.

*Partem nullam moveri, nisi musculus ad eam pertinens in longitudine contrahatur; musculum autem in longitudine non posse contrahi (per rarescentiam nempe liquidorum ibi simul influentium) nisi detrahatur in amplitudine; & nisi pars fibræ muscularis solida urgeatur extrorsum subitò ab influente liquoris copia.*

§ 8. Hisce intellectis, rationem poterimus reddere, cur paralysis *sine motu* inferatur. *Primò*, ab omni insigni humiditate, fibras in longitudinem pertrahente: sive ea humiditas sit *interna*, sive sanguini communicata, aut innata,

nata, per temperamentum humidum, regionem, anni tempus, aut victûs rationem nimis humidam; sive illa sit *externa* & ad musculum aliquem accumulata. *Secundò*, à frigidis aliisque etiam quæ incrassant, & rarescentiam impediunt; unde natatio in aquâ frigidâ, vestimenta humectata aut frigida facta, decubitus super marmore, nivis aut glaciei contrectatio paralysin inferunt. *Tertiò*, à compressione externa per tumores, casus, luxationes, contusiones, & similia. *Quartò*, à calidis, uti vino nimio, narcoticis, peripneumonia: quæ omnia calore membranas humidas cavasque, hoc est, canales animales in amplitudine contrahunt.

§ 9. Qui propositiones suprà descriptas bene intellexerit, facilè percipiet causas nunc memoratas motum tollere: quoniam sanguinem, aut musculos, afficiunt; illùm quidem incrassando, ita ut non possit subitò rarescere; hos autem in nimiam longitudinem protrahendo, per humectationem; aut in nimiam angustiam cogendo, per nimium calorem. Sensusque tamen potest subesse salvus; quoniam iis omnibus non obstantibus, nervi & spiritus animales possunt esse intacti & nondum affecti.

§ 10. *Secunda paralyseos species* est, cùm perit *sensus*, superstite motu. Ipsius causæ sunt: *Primò*, illa omnia quæ spiritus animales in nervis infra cerebrum ortis incrassant adeo, ut possint quidem per nervos in musculos fluere, ibique ex occursu liquoris alicujus è sanguine secreti rarescere, sed tamen per se soli intra nervos non satis facilè variis molibus diffluere, aut in undas levissimâ de causâ sese effundere; unde peribit sensus, salvo partium motu. *Secundò*, hujus speciei causæ etiam sunt quæcunque nervos illos laxiores & humectiores reddunt, adeoque ad tremores vividos minùs idoneos; transeunte interim ad musculos spiritu

ritu animali: Unde motus perficitur sine sensu in partibus affectis. *Tertiò*, ipsius causa etiam est neglecta Venus, ut in puella Harvæana.

§ 11. Ex hisce duabus paralyseos speciebus explicatis facilè est tertiam explicare, in qua perit *& motus & sensus*; quippe quæ ex duabus prioribus componitur. Superest ut, causis enumeratis, amovendi methodum tradamus. Et quia gravissima species est ea in quâ & motus & sensus pereunt simul, patet methodum huic speciei paralyseos fugandæ parem, aliis duabus fugandis non fore imparem.

§ 12. Quare respicienti ad rationem qua producitur, & causas à quibus oritur paralysis, manifestum est, indicari medicamenta (nisi in illis casibus, in quibus nimiùm calidorum usum morbus non ferat, aut sanguinis fervidi copia, quod per-rarum est) sursum deorsumque moventia, qualia in curatione apoplexiæ sunt descripta, neglecta venæ sectione; cùm non tantum, nec urgens, in paralysi sit periculum; nisi hæc à calidis orta fuerit.

§ 13. Nempe, primò, vomitoriis, deinde purgantibus, minore tamen quàm in apoplexia dosi exhibitis, res est gerenda, *præmisso* semper vomitioni aut purgationi *clystere* idoneo; qualis est:

℞ Fol. salv. rutæ aa. m. j. flor. anth. p. ij. coque ex aq. font. ℔ j ss. ad ℔ j. in colatura, vel tota, vel saltem ejus ℥ vij. dissolve electuarii diaphœnic. ℥ j. è succo ros. ℥ ss. ol. laurin ℥ j. tincturæ castorei ʒ iij. spec. hieræ picr. ʒ j. vel ij. f. clyster.

§ 14. Tales clysteres per intervalla purgationibns interponantur: & si æger vomitoria & purgantia vix sustineat, quotidie illi usurpentur.

§ 15. At si res non est desperata, neque moribundus æger, vomitoria, supra omnia (non neglectis tamen illis

clysteribus) sed leviori quàm in apoplexia dosi, sunt exhibenda.

§ 16. Deinde ad purgantia confugiendum est, inter quæ jalapium & turpethum recipientia debent præferri cæteris. Et quoniam paralytici sæpe possunt pilulas deglutire, tum exhiberi possunt sequentes.

℞ Massæ pilular. extr. cathol. *Amstelod.* vel mass. pil. ecphractic. cum aculeo *Edinburg.* ʒ ss. vel ℈ ij. sal. succin. gr. v. vel vij. resin. jalap. ℈ ss. vel gr. xv. elix. proprietatis q. s. ut f. pil. pro unica dosi. Massa autem illa ecphractica Medicorum *Edinb.* talis est.

℞ Gum. ammoniac. in aceto sambuc. solut. ʒ ss. myrrh. fœcul. bryon. aa. ʒ ij. & gr. xv. fol. senn. agaric. a. ℥ j. tartar. vitriolati, salis tamarisc. aa. ʒ j ss. Extr. gentian. croc. & juniperi, balsam. peruvian. a. gr. xiv. aloes ℥ viij. syr. de rhamno q. s. m. f. massa pilularis pro *aculeo:* adde diagrid. ℥ j ss. cum oleo caryophyll. ʒ j. unciis massæ prædictæ quinque. Vel harum loco dentur pil. de agarico *Londinenses*, aut *Amstelodamenses* : vel pil. coch. maj. *Lond.* aut *Amstel.* a. ʒ ss. vel ℈ ij.

§ 17. At si liquida optentur, tum duo vel tria cochlearia, vel ℥ ij. aut iij. infusionis adhibeantur. Quæ infusio sit,

℞ Rad. jalap. & turpeth. gumm. a. ℥ ss. sal. tartar. zinziberis aa. ʒ j. vel ℈ iv. spiritûs vini ℔ j. digerantur in balneo mar. per quatuor dies. Si votis minùs respondeat prima dosis, tum sequenti adde haustum infusionis sennæ, ex vino albo; nempe f. infusio per noctem frigidè folior. sennæ ad ʒ ij. vel ʒ iij. in vin. alb. *Gall.* ℥ iv.

§ 18. Interea dum purgationes, interpositis debitis intervallis, repetuntur, *inunctiones* & *frictiones* calidæ sunt usurpandæ; quales habet *Riverius.* At inter olea pro inun-

unctione eminet oleum lumbricor. terrestrium vino *Hispanico* lotorum destillatione in arenâ elicitum; atque huic addi potest oleum lumbricorum vulgar. quod etiam optimum est in hoc casu; vel oleum de lateribus philosoph. Et, cum aqua Reginæ *Hungaricæ*, vel (quod melius est) cum spiritu salis volatilis oleosi, seu spiritu salis armoniaci aromatico, debet partibus affectis illini.

§ 19. Postquàm universalia non sunt non semel usurpata, fonticuli inter scapulas conveniunt; & diæta ex iis quæ infarctus tollere, & humiditatem minùs mobilem per vascula sudorifera attenuatam, eliminare valent: quibus palmam præripiunt decocta ex lignis, præsertim guaiaco.

§ 20. Quare utatur paralyticus decocto sequente.

℞ Lign. & cortic. guaiac. aa. ℥ iij. macerentur in aquæ purissimæ ℔ xij. tum coque, ad colatur. ℔ iv. addendo sub finem coctionis, nempe quadrantem horæ ante coctionem absolutam, liquirit. ras. ℥ ss. vel pass. exacinat. ℥ iij. vel iv. cap. haustum calidum, sive ℔ ss. decocti hujus manè, ut sudet: reliquum sit pro potu ordinario, ita ut debeant ℔ iij. vel ℔ iv. exhiberi quotidie per aliquot dies, aut donec membrum compos fuerit.

§ 21. Denique vinum aut cerevisia guaiacina, hisce peractis, exhiberi pro potu ordinario debet; illius compositio talis sit.

℞ Lign. & cortic. guaiac aa. ℔ j. ligni sassaphr. & corticis ipsius a. ℔ ss. immitte cerevisiæ nondum fermentatæ ℔ lx. coq. ad ℔ xxx. addendo dimidia hora ante coctionis finem fol. salv. primulæ veris aa. m. ij. flor. utriusque & flor. anth. aa. p. iij. colatur. adde cerevisiæ novellæ fermentantis ℔ xxx. postquàm defœcata est, servetur ad usum.

§ 22. Sed quia etiam urgente morbo victus potest & debet paralyticis exhiberi, idcirco adscribatur formula jusculi,

non equidem valdè elegans, ſed quod tamen optimum eſt, & quod doctiſſimum Dominum *Robertum Boyle* à paralyſi, univerſalibus præmiſſis, liberavit. Quod erat,

℞ Aquam in qua ſatis multum carnis vitulinæ coctum, ſive juris carnium ℔ iv. ſub finem coctionis addendo foliorum linguæ cervinæ, pulegii, violarum & fragorum; herbæ hepaticæ, meliſſæ, capillorum Veneris, dentis leonis, aa. manipulos duos, florum calendulæ pug. ij. uvarum paſſul. exacinat. uvar. corinth. a. ℈ ſs. lumbricorum terreſtrium, numero lx. abſciſſis caudis & capitibus aperiantur ſtylo ferreo, laventurque probè (priùs ſale confricati) vino Malvatico, vel aquâ puriſſimâ. Eos immitte juri cocto, & deſpumato; & tum rurſus coque ad conſiſtentiam gelatinæ lento igne per integrum diem. Colaturæ exhibe ℥ iv. bis in die.

## Cap. IV.

## *De VERTIGINE.*

§ 1. VERTIGO eſt *rerum viſarum & immotarum apparens circumgyratio, cum metu ſubiti collapſûs, & viſu hebeſcente.*

§ 2. Cùm autem ſpiritus animales intra cerebrum circumagi nequeant, obſtante tali motui cerebri fabricâ, idcirco cauſa hujus morbi aliude erit à Medico explicanda.

§ 3. Dixi in deſcriptione morbi hujus, eum eſſe *apparentem* rerum prorſus immotarum *motum circularem*; unde patet res viſas eundem ſemper locum ſervare. Igitur cùm *motus* iſte *circularis* verus non ſit, atque viſus ſit, nec in rebus

rebus ipsis, vel objectis, nec in spiribus animalibus; quærendus erit in nervo optico, aut oculo, aut in alio quopiam intra oculum condito, sive canali, sive liquore.

§ 4. Et patet objectum videri debere circulariter motum, si imagines, quæ ab eo veniunt, incidant in diversas retinæ partes successivè, verbi gratia, sinistrorsum progrediendo, dum objectum revera est immotum, & imagines ab eo emanantes eandem semper repræsentant distantiam, illud inquam videbitur per dextram à sinistra in gyrum moveri. Nam in retina imagines sunt diversæ, & contrario situ positæ. Hoc autem fieri potest objecto immoto, oculoque solo moto. Quippe sive objectum moveatur oculo quiescente, sive objectum quiescat oculo perpetim moto, radii ab objecto emissi non incident in eandem fundi ocularis partem: adeoque cùm ex immutatione loci in quo depingitur imago, judicemus de immutatione loci, in quo existit objectum, debebit objectum revera quiescens oculis motis spectatum pro circumacto haberi.

§ 5. Deinde, & objecto & oculo simul immotis, si solus nervus opticus moveatur, non incident radii in eum semper in eodem situ: adeoque cùm incidentia recta & obliqua non excitent similes tremores in nervis, motuumque species; solo oculo dimoto objectum quiescens situm mutâsse videbitur, mutata scilicet loci in quo est repræsentatione.

§ 6. Hisce prælibatis in genere, affirmo causas vertiginis esse omnia quæcunque vel oculum, vel nervum opticum, vel retinam, loco movere possunt, immoto objecto; vel iis etiam cum objecto immotis metum lapsûs & suspicionem vertiginis ac circumgyrationis injicere.

§ 7. Ut verò hæc specialiùs attingam, dico causas vertiginis esse, *Primò*, quæcunque & objecto, & retina, &

 opti-

optico nervo, quiescentibus, *imaginem lapsûs & vertiginis* excitare valent; qualia sunt aliorum circumrotantium *aspectus* & ex alto angustoque tramite *despectus*, præsertim si quis sit meticulosior. Nam cùm imago illa *ab aspectu* aliorum circumgyrantium assurgens conjuncta sit cum specie & memoriâ lapsûs, (lapsi enim in pueritia millies sumus cùm circumrotaremur) adeoque cum memoriâ omnium quæ lapsum comitantur, adeoque cum metu, metus autem cum tremore; nervorum radii ab objecto emissi incident in nervos tremore affectos, id est, motos: unde eodem modo videbitur objectum moveri, ac si, nervis à metu non commotis, objectum ipsum revera moveretur.

§ 8. At *despectus* ex alto angustoque tramite vertiginem infert, ex eo quòd experientia nos docuerit, quàm facilè in loco obliquo positi, ubi fulcra desunt, quibus innitamur, soleamus collabi; adeoque, ut quandocunque in alto præcipiti loco incedentes circumquaque suspiciamus, meticulosi hinc suspicamur nos labi facilè posse; idque quia necessariò timor lapsûs & memoria recurrunt: à lapsûs enim memoriâ *sic recurrente* fieri nequit, quin simul recurrant imagines rerum circumrotantium; quia cùm labimur, circulum describimus circa pedes tanquam *centrum*: atque sic cœlum & terra subitò in contrarias partes videntur circumagi. Neque fieri etiam potest quin nervi circumrotationis imagines tremendo referant. Idcirco ea quæ tunc intuemur, radios immittent in oculos, dum nervi tremore affecti sunt: ac proinde videbuntur moveri *in circulum*.

§ 9. At quoniam in sublimi loco & præcipiti positi non possumus non esse soliciti de æquilibrio corporis servando, vel conciliando, ne corruentes in discrimen vitæ incidamus; & præterea metus impediat ne spiritus animales rite à nobis in eos musculos, quibus maximè opus est, amandentur,

tur, turbando attentionem animi, constantiamque requisitam; & minima etiam quæque vis corpus nostrum deturbare de æquilibrio possit; sequitur incerta quædam & minùs regularis musculorum motio, & deinde titubatio, & hinc metus; unde rursus major titubatio, & tandem collapsus.

§ 10. *Secundò*, Vertiginis causæ sunt, quæcunque objecto immoto, sed optico nervo cum retina moto, sensum circumgyrationis possunt inducere; qualia sunt circumrotatio sui ipsius, ebrietas, ira, cibi flatulenti (hoc est, ad rarefactionem dispositi) calor, & exercitatio insignior, voracitas, evacuationum solitarum privatio, pressio cerebri ad arterias optico nervo vicinas perveniens, aër demum austrinæ constitutionis.

§ 11. Hæc enim omnia efficiunt, ut retina, cum optico nervo, loco suo dimota, non accipiat radios ab objectis in eandem fundi ocularis partem, sed in aliam atque aliam: unde fit ut, dum imagines mutant in retina, objecta tanquam locum suum perpetuò mutantia menti nostræ offerantur.

§ 12. Hisce circa causas vertiginis præmissis, advertere decet, eam solùm vertiginem quæ pendet à causis secundo loco enumeratis ad Medicum propriè spectare. Quicunque verò eas attentè consideraverit, is facilè reperiet omnium earum effectus, cùm diutius in corpus vires suas excercent, esse subitam *extensionem* arteriarum, ac earum *pressionem* ad latus; & *dimotionem* denique retinæ nervique optici, ab arteriis distentis aut pressis, provenientem.

§ 13. Oportet ergo subitæ illius *extensionis* amovendæ gratiâ (nam pressio in casu, similibusque orta, medicamentis internis non cedit) sive ea sympathica, sive idiopathica sit, vasa sanguinis aliquantum exhaurire; nisi cùm inedia aut inanitio causam morbo dederit. Est enim vertigo apoplexiæ,

plexiæ, ſed magis epilepſiæ, affinis: videmuſque facilem ab ea in haſce, & præcipuè in hanc poſtremam eſſe tranſitum. Deinde exhibere oportet quæ expanſionem ſanguinis impediant, aut infarctum vaſorum; ne fiat: aut factum, & venæ ſectioni non cedentem, amoliantur, & tollant.

§ 14. Primò itaque *vena ſecta*, ſanguis mittatur. Deinde cùm vertigo ex plurimorum ſententia ut plurimùm ſit ſympathica, vitioque ventriculi potiſſimum infeſta; vel ſive hoc verum ſit, ſive non, debet, ſecundo loco, *vomitorium* exhiberi, aut quale ſuprà in apoplexia convenire dixi, aut quale poſtea in epilepſiæ cura infrà tradenda deſcribetur; quum hæc vertigini ſit affinis. Quippe vomitoria, dum promptè ac fortiter evacuant, vitium hoc tollunt: adeoque diſtentis, humorum copiâ aut rarefactione, arteriis in naturalem amplitudinem redeundi libertatem conciliant.

§ 15. Deinde poſt exhibitum, aut ſemel, aut ſæpius, vomitorium, uti videbitur opus eſſe; *Antepileptica* poſtea deſcribenda adhibeantur. At quia ut diverſitas eſt aliqua inter vertiginem & epilepſiam, ita nonnulla eſt inter utramque convenientia; & quia nonnulla dantur utrique propria remedia: idcirco ea hîc proſequemur quæ genio vertiginis magis debentur. Ergo ex regno *animali* cæteris antepono ſtercus pavonis exſiccatum, & cum conſerv. florum papaveris rhæadis, aut etiam ſaccharo, aut oculis cancrorum præparatis, addendo ſal cardui bened. cum ſuccino, exhibitum meritò laudatur. Antepono hoc (inquam) cæteris, cùm tamen *non vilius ſit ſtercus aliarum avium*, aut animalium; ſed id ſemper in praxi *anteponendum, quod ſæpius eſt feliciter antepoſitum.*

§ 16. Formulæ ſint tales.

1. ℞ Stercoris pavon. (maris an fœminæ non refert) exſic-

exsiccat. ℥ß. sal. card. bened. succin. pp. a. ʒj. syr. pap. rhœad. ℥iij. m. capiat quantitate nucis juglandis manè & vesperi. Vel ter in die detur cochleatim infusio hæc:

2. ℞ Sterc. pavon. siccat. vel sterc. felis domestici ℥jß. aquæ scorzon. Hispan. vel potiùs decoct. ejus in aq. fontan. ℔jß. infunde calidè per noctem. Colatura usurpetur saccharo edulcorata.

§ 17. Deinde ex regno *vegetabili* petita remedia multa sunt: inter quæ præfero corticem Peruvianum, & radicem Doronici. Non opus est enim plura enumerare, cùm cura vertiginis plus dependeat à medicamentis ex regno *minerali* petitis, quàm ab aliis. Moneo autem vos, ne, nisi necessitas moresque ægri contrarium suadeant, Doronici radicem, aut corticem Peruvianum, aliâ formâ quàm siccâ, aut saltem aliter quàm in substantiâ, exhibeatis; si secus feceritis, exiguam laudem referetis. Illa quippe, sicut pleraque vegetabilia, alia ratione vires suas sanguini mista ipsi sanguini communicant, quàm liquori (sive aqueo, sive vinoso) extra circulationis pomœria constituto, ut quotidiana testatur experientia.

§ 18. Detur ergo cort. Peruv. ʒß. vel ℈ij. vel ʒj. bis terve de die, ex haustu decocti scorzon. in aqua font. fact. vel ex syrupo pœoniæ, coralliorum, aut papaveris rhœad. vel fiat electuarium, quod præmissis universalibus est sæpius, ter quaterve nimirum de die, exhibendum. Illud verò sit,

℞ Rad. Doron. cort. Peruv. a. ℥ß. sal. absinth. ʒj. syr. papav. rhœad. ℥iv. cap. ℥ß. pro dosi, vel etiam ʒvj. miscendo unicuique dosi laud. liquid. gutt. vj. vel x.

§ 19. Hisce interponere suadent Practici medicamenta per alvum purgantia, sed (expertus loquor) minore id fit cum successu, & non sine damno ægri; adeoque parcè

ſunt purgantia, at ſæpius vomitoria, in hoc affectu uſurpanda.

§ 20. Denique & præcipuè conferunt in hoc caſu remedia ex regno minerali deſumpta; inter quæ excellunt Martialia & Jovialia: ſed quia nunc Mars *noſtro ſævit in orbe*, volupe erit aliquam ex eo (præcipuè) pro vertigine curanda attuliſſe commoditatem. Dari itaque poterit, & ſemper cum fructu, ſi ægri Pergama Medici poſſint dextrâ defendi, Mars aut in ſubſtantiâ, aut in infuſo; vel ſyrupus chalybeatus *Williſii* ex ſale Martis confectus, vel Mars ipſius artificialis in aquâ ſolubilis, dari poterint: exemplo ſit ſyrupus ille chalybeatus, quo ſe tantum jactavit *Williſius*, qui ſic conficitur: ℞ Salis vel vitrioli Martis ʒij. ſolve in aq. ceraſ. nigr. ℥iv. adde ſacchar. opt. ℔ſs. & unica ebullitione fiat ſyrupus. Detur cochleatim manè, & poſt meridiem, horis Medicis.

§ 21. Sal autem ſive vitriolum Martis juxta *Williſium*, ſic fit: Sumantur olei vitrioli, & limaturæ Martis partes æquales; ſedata efferveſcentia affunde aquam font. puram ad eminentiam trium digitorum: ſtent ſimul calidè in arena per viij. horas, vel donec aqua imprægnetur ſale; effunde hanc aquam, & aliam affunde reſiduo chalybi, uſque donec guſtu perceperis nihil ſalis in Marte ſupereſſe, nimirum redeunte aqua ſalino ſapore vacua: tum demum evaporet liquor ad pelliculæ ſuperindictionem, & in cryſtallos abeat: habebis vitriolum Martis pondere æquali Marti & oleo vitrioli primò aſſumptis; quamvis aliquid Martis limaturæ indiſſolutum ſuperſit.

§ 22. Loco ſyrupi deſcripti detur vinum chalybeatum *Pharmacop. Lond.* ad ℥ij. vel iij. vel pilul. ex limatura Martis; doſis autem pilularum ſit ℈ſs. Martis pro una doſi pilul. vel detur infuſio chalybeata in curatione affectionis hypochondriacæ deſcribenda.

§ 23.

§ 23. Ante omnia verò in curatione vertignis cavere debemus, ne omnem fere vertiginem cum *Ettmullero* putemus esse sympathicam, vitioque ventriculi in ea cerebrum visumve affici. Non enim solùm onusto rebus flatulentis, hoc est, ad rarefaciendum promptis, vel rebus fermentescibilibus, ventriculo exoriuntur vertigines; (uti causas antea descriptas intuenti patebit) sed sæpissime vitium infertur ventriculo, à prægressâ vel invadente vertigine, quæ vomitum in hominibus quantumvis sanis excitat.

§ 24. Vomitum autem à prægressâ vertigine prodire manifestissimum est, si antea nullæ præcesserint vomitiones; aut si (idque potissimum) ut sæpe fit, excitetur solùm inanis vomendi conatus: quippe & vomitus, & inanis vomendi conatus excitantur ob convulsionem validam & subitam musculosæ tunicæ ventriculi, sive ejus contractionem. Hæc autem fit ob compressionem nervorum opticorum, aliorumque adjacentium intra cerebrum per infarctum vel extensionem arteriarum; ob quam pressionem minor copia spirituum derivatur per eos nervos, adeoque major copia per alios, & præsertim in illos, qui porriguntur ad tunicam carneam ventriculi.

## Cap. V.

### *De Epilepsia & Convulsione.*

§ I. CUM Epilepsia sit *corporis totius*, *aut aliquarum solùm partium*, *Convulsio*, sive motus convulsivus, *cum sensuum omnium privatione*, explicari debet natura *Convulsionis*, antequàm Epilepsiæ ratio intelligatur.

§ 2. Est autem convulsio *musculi contractio involuntaria*, vel constans partis immobilitas, atque hic affectus paralysi quasi contrarius; nam uti adnotatum est paralysin contingere quoties aut sanguis liberè in partis movendæ musculos non influit, aut spiritus animales in eosdem non deferuntur, ita ut musculi inflatio, & consequenter contractio non succedat; sic necesse est contractionem musculorum aut partium violentam & involuntariam succedere, si in eos easque influit sanguis aut liquor nervorum, majori impetu, quàm ut possit contractio ab imperio voluntaris nostræ impediri, nisi maximo cum dolore, quem animalia omnia semper vitare studebunt.

§ 3. Nam propositio est vulgaris, & quotidianâ experientiâ omnibus notissima, *Animam posse musculum antagonistâ gaudentem, per imperium voluntatis, sæpius exercitæ, dirigere copiam spirituum animalium quavis alia copia, ex quibusvis aliis causis derivabili, majorem.* Memores tamen semper sitis illius videlicet, *Nervo*, aut quapiam parte sensibili, *à viribus oppositis valde distento, necessariò magnum excitari dolorem.*

§ 4. Expendendæ sunt nunc *causæ* convulsionis; (nam species ipsius variæ, signa, &c. traduntur in *Riverio.*) Vetus est opinio, causas convulsionis fieri, quæcunque repletionem aut inanitionem nimiam producunt; quæ si rectè explicetur, erit omnium versimillima. Nam si in musculum perveniat aut sanguinis, aut liquoris nervei, copia major, quàm in musculum oppositum, eaque præter voluntatem; erit impetus ab iis impressus etiam major: & sic fiet inflatio contractioque musculi major, eaque præter imperium voluntatis, unde *convulsio*: at si in eum musculum minor derivetur copia quàm in oppositum, fiet oppositi contractio; & rursus *convulsio*.

§ 5.

§ 5. At qui nuper scripsere, opinionem hanc repudiaverunt, quia ipsius rationem non intelligebant. Substituerunt autem horum loco solùm *irritationem*, sen vellicationem; quæ tamen ad repletionem referri debet: cùm ostensum satis antea fuerit, memoriæque mereatur insigi hoc: *Ope irritationis*, aut vellicationis, eorum quæ dolorem inferunt, *derivari in partem affectam*, sive vellicatam *quantitatem liquoris derivabilis naturali*, seu consueta, *copia majorem*; adeoque fieri partis vellicatæ *repletionem*.

§ 6. Unde sequitur, causas convulsionis esse duplices; *Primò*, quæcunque corpus corporisve partes inaniunt, exhauriunt, aut exsiccant; ac liquores alendo corpori necessarios evacuant, ut fluxus sanguinis copiosior, purgatio nimia, vigiliæ nimiæ; etiam dum hæc sine dolore contingunt: item febres adultorum præcedentes, calorque præcedens nimius. *Secundò*, Quæcunque corpus corporisque partes nimium replent, uti omnia plethoram inducentia, aut infarctûs humiditatisve nimiæ origines, voracitas, ebrietas, ira, hysterica passio, ut etiam iliaca; sanguisque eò usque crassior factus, ut possit tamen adhuc rarescere intra musculos, cum spiritibus animalibus concurrens, sed non possit æquali facilitate intra nervos dimoveri, & in varias undas agitari, quod ultimum ad *sensum* efficiendum requiritur; denique vulnera, & omnia vellicantia, aut nimiùm inflammantia. Vulnera autem interna, ulcera, inflammationes, & vellicantia quà talia, pertinent onnia ad repletionem.

§ 7. Hinc patet, convulsionem omnem esse vel *à repletione*, aut *ab inanitione*: & hanc esse solam utilem, in medendo, divisionem, ex ejus curatione patebit.

§ 8. Postquàm paucis explicavimus convulsionis rationem, & causas, facile erit *Epilepsiæ* naturam evolvere;

quæ à convulſione differt ſolùm eo quòd (præter convulſionis ſymptomata) in epilepſia ceſſant ſenſus, cum ſubito prolapſu corporis, ſtridore dentium, reſpiratione ſuffocativa, ſeminis, urinæ & fœcum excretione involuntaria, ſub finem paroxyſmi ſpumâ circa os, & finito paroxyſmo, rerum quæ in eo facta ſunt ſummâ ignorantiâ, quamvis hoc poſtremum non ſit ſemper verum; vidi enim epilepticos, qui teſtati ſunt ſe doloris in capite ſummi, durante paroxyſmo, fuiſſe conſcios: & eorum quendam novi qui vigente paroxyſmo voluiſſet, ſi modo potuiſſet, carmen *Juvenalis* de quodam *alipta* proferre, cùm ſentiret ſe *inungi*.

§ 9. Eſt autem horum ſymptomatum, quibus epilepſia diſtat à convulſione, eadem ratio, ac ſymptomatum apoplecticorum, ſive potius vertignoſorum, ut non opus ſit eam hîc repetere.

§ 10. *Cauſæ* verò epilepſiæ, quatenus alia præter convulſionem infert ſymptomata, ſunt capitis gravitas, dolor, vertigo, ſomnus multus abſque levamine, mentis torpor, externorum ſenſuum hebetudo, & triſtitia, gravitas artuum, urina tenuis & cruda. Per cauſas autem intelligo ea, quæ vel per ſe, vel per ea, à quibus dependent, ſymptomata inferunt.

§ 11. Dividitur autem epilepſia, quà talis, optimè in *idiopathicam*, & *ſympathicam*; in illa paroxyſmus ſubitò invadit abſque ullà ægri prævidentia, in hac ſemper eſt aliqua invadentis paroxyſmi præſenſio.

§ 12. In epilepſiæ & convulſionis idiopathicæ, ſi excipiatur ea, in qua fit ventriculi vitium, curatione ſolùm nunc verſabimur; cùm hæ ſpecies ſympathicæ debeant cedere iiſdem remediis, quibus cedit idiopathica.

§ 13. Notandum autem durante epileptico *paroxyſmo* eadem

eadem deberi remedia quæ in apoplecticis ad vitæ sensum revocandis destinata tradidimus; cùm utrobique eædem sint causæ. Quare ad curationem epilepsiæ *extra paroxysmum* nos conferimus, cùm ea conveniat cum curâ convulsionis.

§ 14. Diximus autem convulsionem esse, vel à repletione, vel ab inanitione; & proprias utrique causas retulimus; exinde verò manifesta erit solutio difficultatis, quæ Medicos divisit, dum eorum aliqui in convulsione venæ sectionem imperant, alii prorsus improbant: patet enim venæ sectionem non debere illi speciei quæ fit ab inanitione; deberi verò semper illi quæ fit à repletione, aut irritatione, cùm irritatio reduci debeat ad repletionem.

§ 15. Deinde patet, nec vomitionem, nec purgationem deberi illi speciei, quæ fit ab inanitione: adeo ut tantùm illi speciei debeantur illa sola remedia, quæ vulgò *specifica* vocantur; & ultimo loco post universalia evacuantia, in convulsione à repletione, & irritatione, adhibeantur, quæ proinde pòst remedia à nobis describentur, quippe cùm ea omni convulsionis & epilepsiæ speciei æquè conveniant.

§ 16. In ea itaque convulsione quam repletio aut irritatio producit, primò vena est secanda: & si plethora, ebrietas, aut similia ansam morbo dederunt, aut paroxysmus diutius protrahi videatur, etiam in ipso paroxysmo sanguis est mittendus.

§ 17. Deinde ad vomitoria transire debemus. Vomitoria eam convulsionem & epilepsiam quæ sympathica est ex ventriculo & utero compescunt. Ego quidem omnibus reliquis vomitoriis antimonialia præfero, reliquis antimonialibus infusionem croci metallorum ex vino Hispanico factam. Infusum hoc post venæ sectionem, & finitum paroxysmum, oportet exhiberi, neque semel tantùm, sed sæpius;

pius; præsertim si epilepsia vel convulsio sit inveterata; singulisque mensibus dari debet emeticum paucis ante tempus invasionis futuræ diebus.

§ 18. Quamvis autem, etiam maxima, quantitas croci metallorum datæ vini mensuræ potest infundi; dummodo non tanta sit, ut non amplius dici possit infusio. At quoniam non omnibus eadem est vomendi facultas, nec etiam semper vires ferunt, idcirco sæpe post emeticum bis datum recurrendum est ad purgantia.

§ 19. Et si indicia adsint sanguinis viscosioris, & infarctûs vasorum, voracitasve nimia præcesserit; aut si convulsio sit sympathica, ab hypochondriis, & præcipuè si alvus durior exiterit, tum purgantibus admisceri debet Mercurius dulcis. Adeoque ejus grana vij. vel ix. admisceri possunt ʒj. vel ℈ij. massæ pulveris cochiæ, aliarumve pilularum in paralysi descriptarum. Notandum autem est, epilepticos difficulter admodum purgari; adeoque debent iis medicamenta fortiora adhiberi.

§ 20. Post purgationem institutam diæta sudorifera ex decocto lignorum & corticis guaiaci institui debet, si suppressio evacuationis per sudores morbo ansam dederit; aut si signa sanguinis crassi, aut mentis sensuumque torpor adfuerit: hebetudo autem respici debet quam ante morbum exortum habebat æger; omnes enim à morbo epileptico tandem hebetes fiunt.

§ 21. Immo etiam conferunt decocta ligni guaiacini, & præcipuè corticis, in ea convulsione quæ fit ab irritatione, aut ab acrimonia fluidi interni. Experimentis quippe notum est multis guaiacum doloribus sævissimis mederi in aqua fontana maceratum & decoctum: ita ut sint guaiaci macerandi ℥vj. aquæ ℔xij. maceratio autem fieri debet vase clauso & lento igne per horas 18. Decoctio fieri debet

bet ad remanentiam ℔ x. tantum, addendo ſub finem paſſulas exacinatas, aut potiùs glycyrrhizam. Qui ſpecifica huic decocto addunt, illi ſunt nimis diligentes; idque tantùm efficiunt, ut æger à potu ſuo abhorreat; eſt enim hoc decoctum pro potu ordinario exhibendum.

§ 22. Tandem ergo devenimus ad eam partem curationis, quæ ſola *convulſioni ab inanitione* convenit, communiſque eſt utrique convulſionis & epilepſiæ ſpeciei; adeoque convulſioni à repletione ortæ adhibenda quoque eſt; præmiſſis ſemper, ut tutior ſit cura, univerſalibus, eo ordine quo à nobis ſunt deſcripta. Itaque in intervallis inter paroxyſmos, dari commodè poterint pulveres tales:

1. ℞ Rad. Valerian. ſylveſtr. ʒ ſs. cort. Peruv. ℈ j. ſuccin. pp. ℈ ſs. m. pro doſi, quæ detur ter in die, horis Medicis. Vel,

2. ℞ Cranii hum. pulv. ungul. alcis a. ℈ j. ſal. ſuccin. volat. gr. vij. m. pro doſi. Vel,

3. ℞ Lumbr. terreſtrium lotorum igne vel ſole exſiccat. & pulveriſat. ℈ j. bis de die exhibitus paucis cedit.

4. ℞ Rad. ſerpentar. Virgin. ℈ j. rad. Valerian. ſylveſtr. gr. xxv. corall. rubr. præparat. gr. xij. m. pro doſi, qui iiſdem horis exhibeatur, bis terve de die, & ex ſyrupo ſtœchad. Arabic.

Loco etiam ſyrupi de ſtœch. aut pœon. pro vehiculo, pulvis aſſumi poteſt ex mixtura quæ ſequitur. ℞ Aq. ceraſor. nigr. ℥ ij. menth. ℥ j. theriac. ℥ ſs. tinct. caſtor. ʒ j ſs. ſyr. papav. rhœad. ʒ vj. m.

§ 23. Quæ ſcribunt Medici de viribus ſpecialibus ex ſanguine humano ejuſque ſpiritu præ alio quovis urinoſo ſpiritu, adversùs hunc morbum, ſunt hominum credulorum ſomnia; adeoque talibus remediis ſolis non debet con-

ſidi magis, quàm aliis ſpiritibus volatilibus, quorum nullus hunc morbum per ſe depellet.

§ 24. Notandum tamen, cùm de pulveribus adhuc ſermo ſit recens, infantum epilepſias, quæ omnes à repletione proveniunt, plerumque ſanari exhibito ſale ſuccini volatili genuino.

§ 25. Loco pulverum commodè poteſt exhiberi electuarium in hunc modum:

℞ Rad. Valer. ſylveſtr. ℥j. fraxinell. ℥ſs. gum. aſſæfœtid. ʒij. ſal. volatil. ſuccin. ʒſs. theriac. ℥ſs. ſyr. de pœon. q. ſ. f. elect. capiat molem nucis moſchati, vel jugland. bis terve indies.

§ 26. Celeberrimus eſt in hoc affectu cinnabaris antimonii; qui ante uſum debet ad minimum ſaltem ſexies rectificari; doſis gr. iv. uſque ad ℈ſs. vel ℈j. pro viribus ægri: & ſi rite præparatum ſciatis, hic aut pulveribus aut electuariis poteſt admiſceri, vel etiam ſolus in conſervâ flor. anthûs exhiberi.

§ 27. Sed ſi morbus videatur in longitudinem excurrere, ſequentes pilulas quotidie devorandas per menſem imperaveris.

1. ℞ Caſtor. Ruſſ. gum. ammoniac. a. gr. vij. tinctur. caſtor. q. ſ. ut f. m. p. in pil. iij. dividenda pro una doſi. Vel,

2. ℞ Caſtor. gumm. ammoniac. a. gr. vij. rad. Valerian. ſylv. ℈ſs. ſal. viſc. quercin. vel fraxinell. vel tartar. gr. vij. tinctur. caſtor. q. ſ. f. maſſa pilularis pro unâ doſi in *ſeptem* pilulis.

§ 28. Hiſce purgationes interponantur *ſeptimo* quovis die: & aliquando loco caſtorei & gummi ammoniaci utiliter ſubſtituitur limatura chalybis.

§ 29. At ſi nihil profuerit,

Ad

Ad *Thermas* mittendi sunt ægri: quæ quales esse debeant non satis inter omnes convenit. Ego eas præfero in quibus invenitur sal nitro antiquorum accedens; sive sali tartari analogum; quales sunt in Gallia *Borbonenses*, quædam *Spadanæ*, & apud *Scotos Moffetanæ*. Patet enim tales potus alvum facilè movere; adeoque repletionem tollere: & ex copia sua, & salis sui vi, infarctus vasorum tollunt, & dolores à purgantibus intra corpus detentis oriundos compescunt tutiùs & durabiliùs multò, quàm opiata quæcunque.

§ 30. Hæc omnia ego ægrotum experiri mallem, quàm ultimum quod à salivatione per Mercurium inducta superest remedium: Quod tamen quamvis ultimo loco celebrandum, aliquibus saltem tenerioribus, non est ultimo loco tanquam remedium nullius pretii habendum.

§ 31. Notum quippe est, Mercurio dulci intus assumpto tolli posse contumacissimos infarctus, & evacuationem fieri materiæ serosæ repletionem producentis, quæ fieri nequit ab ullis sudoriferis, sive sursum deorsumve purgantibus, & tandem sævissimam aciditatem, & atrocissimos dolores, causasque irritationis assumpto Mercurio sedari & mitescere.

§ 32. Sed monendi estis, semper à salivatione finita fugiendum esse ad purgantia, & à purgantibus ad sudorifera decocta ligni & corticis guaiaci.

§ 33. At si fœminæ fuerint, vel viri delicatiores ægri vestri, aut rarioris texturæ, vel in phthisin procliviores, & in hoc casu postremo, salivatione rite administrata, ægrotos à morbo vindicabit decoctum sarsæ ex aquâ font. factum: debet exhiberi manè calidum, ut sudent, nimirum ejus ℔ ss. & frigidum per reliquum diem pro potu ordinario.

§ 34. Monendum tandem est, medicamenta in vertigine præscripta hîc locum habere, cùm morbi sint affines.

## Cap. VI.

## *De* M A N I A.

§ 1. MANIA est *delirium sine febre, cum audacia & iracundia.* Unde patet explicari à nobis debere, quid sit *delirium.* Adverti ergo potest, somniari nos quoties species rerum nobis cognitarum simul excitantur; indeque aliis in somno adduntur, varièque componuntur, ob repercussiones varias spirituum; quæ fiunt à causa somnum producente, nervoque premente, & eorum succo fluctuanti occurrente. Delirium autem est *somnium vigilantium, in quo species nullo ordine, & incohærentes, suscitantur, & ad fluctuationum vestigia sibi non cohærentia spiritus animales adiguntur.*

§ 2. Ergo si causa delirium inducens illius sit ingenii ut possit excitare species, sive motus, vividi & magni impetûs, nullo certo ordine observato, erit delirium cum audacia & furore, motibusque corporis violentis: sive *mania* producetur.

§ 3. Causæ autem omnes maniæ antecedentes sunt quæcunque assiduum capitis dolorem efficiunt, vigilias nimias, anxietates animæ, iracundiam frequentem; insolita ad Venerem proclivitas; evacuationes solitæ suppressæ, vel neglectæ: quæ omnia in maniam faciliùs æstate admodum sicca præcipitant; præsertim si accedat nimiùm calefacientium potus.

§ 4. Patet verò hæc omnia sanguinem ad motum concipiendum aptum reddere, ac proinde fluxilem satis, & non cras-

crassum, viscidumque; adeoque etiam in *febrem continuam* homines præcipitare: cùm ipsa, ipsorumve causæ, efficiant ut sanguis cum impetu possit à corde protrudi; nisi aliquid aliud obstet, quò minùs, causis his operantibus, sanguis ad febrium continuarum motus ineundos disponatur.

§ 5. Disponitur autem sanguis ad febrium continuarum motus, quoties ita rarefieri potest in partibus suis minimis, hoc est, ita uniformiter rarefieri, ut facilè quavis vi abeat in partes, per motum à corde acceptum, divisibiles ad occursum minimorum osculorum in quæ debet distribui; tum enim cohæsio partium, quæ in hoc casu est admodum parva, non obstabit velocitati sanguinis augendæ & propagandæ: sed si contingat, ut causa efficiens (uti cor) impetu majore sanguinem impellat, sive ut sanguis dato impetu faciliùs possit propelli, coget eodem tempore parvulas aliquot partes propiùs uniri, ut componant moleculas, particulis cohærentibus constantes; quæ moleculæ sibi mutuò non cohærent, sed cordi propellenti morem facilè gerunt: tum non poterit sanguis uniformiter rarescere; nec minima vasorum oscula tam facilè intrare, & tam citò emetiri: adeoque nulla orietur febris; sed *sine febre delirium*, in quo calor erit insignis, & pressio in cerebro incerta, unde repulsiones incertæ spirituum, & inordinatæ fluctuationes, nervorumque tremores confusi, speciesque impetûs insignis; unde *audacia* & *iracundia* præter *rationem*.

§ 6. Ex his patet, quid sentiendum sit de opinione *Willisii*, statuentis in mania spiritus animales mutatos esse in naturam aquæ Stygiæ, hoc est, spiritûs sulphuris vel nitri. Quod enim prorsus est impossibile, homine vivo; & maniæ etiam non congruit, quum exinde sequi deberet non mobilitas ulla spirituum, & motuum in corpore vehementia, sed è contrà horum omnium privatio talis, coagulato

ſcilicet univerſo ſanguine; unde & ſenſus, & motus, ſubitò per omnes corporis partes, & cor, ſimul ceſſarent, ſive ſyncope lethalis, ſeu catarrhus ſuffocativus, induceretur; & non mania. Sed conferamus nos ad curationem.

§ 7. In quâ primò, ſi fieri poteſt, celebranda eſt venæ ſectio larga manu; dein vomitoria fortiora exhibenda ſunt; exempli gratiâ, Mercurius vitæ à gr. iv. ad vij. & plura aliquando. Et quanquam Mercurius hîc in magnâ doſi exhibeatur, maniacis vomitum aliquando non excitabit, ſed tantùm alvum movebit.

§ 8. Qui maniacis opiata ante venæ ſectionem exhibent, illi ſæpe maniam diuturniorem efficiunt; cùm notum ſit, multos ſolo opii uſu in delirium incidere.

§ 9. Itaque præmittenda ſunt, præter venæ ſectionem, & vomitio & purgatio per alvum præcipuè; quibus præmiſſis pro curam abſolvendo uti libet ptiſana ſequente laxante; cujus ope vir haud ſanguinis ignobilis ab hoc affectu liberatus eſt.

℞ Tamarind. ℥ij. coque leniter ex aquæ puræ ℔ iij. ad ℔ ij. in qua infunde calidè per noctem fol. ſennæ ʒ iij. rad. helleb. nigr. ʒ j. cinnam. zinziberis a. ʒ ſs. colatura frigida ſit pro potu ordinario ægroto ſemper offerenda.

§ 10. Vel detur *pomum helleboratum*: videlicet pomum transfigatur rad. hellebori nigri ad pondus ℈ ij. acceptis, cum caryophyllis, atque ita aſſetur ſub cineribus; & tum, radicibus amotis, comedatur.

§ 11. Vel detur extractum hellebori: quod fit infundendo radices hellebori nigri in aquâ fontanâ cum ſale tartari vaſe operto; tum filtretur liquor; qui aliqualiter evaporatus dari poteſt ad ʒ j. extracti autem ipſius doſis erit ℈ j.

§ 12. Vel pulvis poteſt exhiberi, qui

℞ Fol.

℞ Fol. hellebor. nigr. pulv. facchar. alb. a. ʒ ß. zinzib. ℈ ß. m.

§ 13. Poſt purgationem his aliiſque formulis tentatam, proderit in potu ex aquâ frigidâ gr. ij. aut iij. ſacchar. Saturni ægro ſubinde propinare.

§ 14. Atque his denique peractis, medicamenta ex opio facta tutò poterunt exhiberi. Imprimis, emulſiones è ſem. 4. dictis frigidis maj. a. ʒ j. ſem. papav. alb. ʒ ij. contuſis affunde aquæ font. ℔ ß. in quâ diſſolve laud. opiat. gr. ij. ſyr. de mecon. ℥ j. exhibeantur repetitis vicibus, & repartitis.

§ 15. Interea cucurbitulæ humeris & occipiti, & ſcarificatæ (ut loquuntur) & non ſcarificatæ, adhibeantur, & totum fere corpus balneo ex aquâ frigidâ, aut tepidâ, prout tempeſtas tolerat, immergatur.

§ 16. Poſtremum hoc remedium, prout hîc deſcribitur, ab omnibus fere Practicis commendatur, & adhibitum novimus non ſine ſucceſſu; verùm ſi non tantùm *fere* corpus, ſed *totum* prorſus immergatur, (modò tempeſtivè rurſus eximatur) non dubito quin remedium futurum ſit præ aliis efficax, ob mutuam omnium partium corporis ſanguinis preſſionem, & cohæſionem, à pondere ambientis liquidi: unde aut febris *critica*, aut morbi ſolutio *ſine febre*, per diureſin, aut diaphoreſin.

§ 17. Monendi verò eſtis, hæc, & his ſimilia, non ſemel, ſed ſæpius maniacis eſſe exhibenda: Medicum enim minùs decet horum pudere, quàm *caſtrationis* in ægroto ſuo uſurpare: quâ celebratâ nonnulli gloriantur ſe maniacos (ingloriè) ſanitati reſtituiſſe.

### *De Melancholiâ, ſive Delirio melancholico.*

§ 18. Curationi Maniæ ſubſtituimus curationem *Melan-*

*lancholiæ*, ſive *Delirii melancholici*, quod differt à maniaco delirio in eo ſolùm, quòd melancholicis *timor* & *triſtitia* ſuppleant locum audaciæ & iracundiæ. In melancholia itaque cauſæ adſunt, quæ minùs vividas, & minoris impetûs, ſpecies excitant. Quas ut amoliamur,

§ 19. Sanguis venæ ſectione eſt vix detrahendus, & à purgatione, niſi admodum blanda, eſt abſtinendum. *Vomitoria* autem imprimis ſunt danda; quippe quæ non diu homines fatigant motui valido inaſſuetos & impares; quales ſunt melancholici.

§ 20. Poſt vomitionem, quæcunque chalybem vehunt, ſunt utilia. At ſi pro omni potu ſerum lactis, præſertim caprilli, & aliquando radicibus aperientibus, blandiſque diureticis, imprægnatum exhibeatur, plus proficietis, quàm multis medicamentis compoſitis ingeſtis.

§ 21. Quamvis autem dixerimus, ſanguinem parciſſimâ manu detrahendum eſſe, non tamen nullum detrahi volumus; plerumque enim prodeſt melancholicis hæmorrhoidas fluere.

§ 22. Et quia melancholicis præſertim potus eſt variandus, utilis erit aliquando vini uſus; &, qui vini uſu præſtantior eſt, familiaris facetorum hominum convictus; & cum amicis, ſereno cœlo, equitatio; aliaque corporis commoda exercitatio. Hæc enim omnia vividos illius motus reſtaurabunt, quorum defectu melancholia ſuccrevit.

Utriſque autem, ſcilicet *maniacis* & *melancholicis*, diæta humectans convenit; quæ nimirum inſerviat diſſolvendis illis moleculis, quæ cohæſione partium ſuarum præternaturali, & inſolitâ, uniformem ſanguinis rarefactionem, & æquabilem per vaſa minima diſtributionem, ſufflaminant.

CAP.

## Cap. VII.

## *De* DOLORE CAPITIS.

§ 1. VULGO apud Medicos traditur, dolorem esse *solutionem continui:* id quod fit haud satis accuratè. Est enim dolor *sensus solutionis continui violentioris & rapidioris, in nervis, membranis, canalibus, & musculis, factæ.*

§ 2. Causæ ergo doloris fieri possunt, quæcunque partes nervorum & membranarum à semet invicem distrahere valent. Nihil autem est in rerum natura, quod id non valeat efficere, quacunque fuerit natura, aut figura, præditum. Nam cùm corpori cuivis semper possit aliquid apponi & addi, potest illud in tantam molem excrescere, ut intra dati diametri canalem non possit fluere, sed ampliorem locum postulet. Quare dum latera canalis extrorsum pelluntur, ultraquàm pelli solent, hoc est, partes latera componentes, antea satis contiguæ, à se mutuò solventur, ac movebuntur: atque si corpus illud impetu vivido impingat in ejus latera, impetusque ille semper renovetur, erit valida *solutio*, aut violentus *in solutionem nisus*; sive *dolor* inferetur.

§ 3. Quare quævis fluidorum particulæ mole satis auctæ, intra canalem quemvis corporis nostri, impetu semper repetito propulsæ, possunt *solutionem* illam magnam, in quâ *doloris origo* consistit, efficere.

§ 4. Perinde autem est, sive corpori pars aliqua addatur, sive corporis istius partes quavis de causa à se mutuò

R tanto

tanto intervallo disjungantur versùs latera canalis, ita ut molem constituant æqualem illi quam partis novæ additio constituerit; utrovis enim modo moles ita potest increscere, ut naturalis amplitudo canalis ei continendæ par non sit, absque dilatione violenta, & (propter validam ac sæpe repetitam cordis actionem) fibrarum tunicas componentium distractione; adeoque dolore.

§ 5. Deinde uti corpori cuivis (saltem intra canales nostros comprehensibili) semper apponi potest aliquid; ita corpori etiam cuivis semper potest aliquid auferri; cùm corpus omne sit divisibile in infinitum, aut saltem eò usque divisible, ut fieri possit minus capacitate pororum, qui fibris canalium componentibus interseruntur; cùm fibræ illæ non sint sibi mutuò adeo vicinæ, aut contiguæ, ut nulla habeant interstitia. Tale autem ita diminutum corpus valido impetu propulsum, & ad latera canalium arietans, facilè, etiam vi rapidâ, se inseret inter duas lateris fibrillas, obliquè motum, si poro minus sit: aut quovis modo motum, si poro non sit minus; cùm non soleant esse fibrillarum superficies lineis geometricè rectis contentæ, sed particulas extantes & prominentes habere: easque à se mutuò discerpet.

§ 6. Atque ita corpus quodvis figuræ cujusvis potest dolorem nobis inducere, dum modò, aut adeo magnum fuerit, ut canalem aliquem distendat præter morem; aut adeo parvum, ut poros laterum canalis possit subire, cum impetu, eo pacto quo explicatum est.

§ 7. Quæ autem de rebus *intra* canales constitutis diximus, applicari debent, & facilè possunt, aliis *extra* eos versantibus. Nos ergo ad curationem *doloris capitis idiopathici* accedamus, cùm sympathici curatio ab aliorum morborum curatione pendeat; de quo, vide *Riverium*.

§ 8.

§ 8. Practici hîc mirum in modum se excruciant, ut tradere videantur distinctum curandi modum in hoc morbo; & tamen se, lectoresque suos, confundunt. Nos dicimus in omni capitis dolore convenire venæ sectionem, & quidem in vena jugulari, qualem vires ferre possunt. Hac autem celebratâ, minuetur impetus & nisus partium sanguinis in corpus illud, sive magnum, sive parvum, quod arietabat, aut in latera canalis, aut in latera pororum laterum.

§ 9. Deinde constat vomitionem in eo semper esse utilem; quâ saltem præcavetur continuatio doloris, ex cibi partibus in ventriculo minùs comminutis, sanguinemque igitur crassiorem efficientibus.

§ 10. Postea applicari debent vesicatoria nuchæ: cui quoque fonticulæ conveniunt; alvo semper liberâ & solutâ servatâ.

§ 11. His peractis, sive sanguis sit tenuis, sive crassus, vel (ut Medici loquuntur) sive dolor sit à causa frigida, seu calida; tamen decocta sudorifera è lignis guaiaci, sassaphras, & talibus facta, sunt necessaria. Hæc enim crassi sanguinis partes attenuant, dividuntque, ut canales quosvis corporis possint pertransire: & sanguinis nimis tenuis partes minimas, inter fibrillas arietantes, per diaphoresin expellunt.

§ 12. Ergo videtis nos ad hunc morbum explicandum & curandum, nullam habuisse rationem istius acidi, tam celebris apud multos, & hîc apnd nos præcipuè. Satis enim ex his constat, figuram causæ morbificæ nil conferre in hoc casu, neque referre cujus sit figuræ aut texturæ, modò aut nimis magnæ, aut nimis parvæ fuerit molis, cum circumstantiis à me traditis.

§ 13. Denique opiata & narcotica hîc sunt addenda, quæ tamen statim, ante universalia, vix sunt usurpanda.

Possunt autem opiata emulsionibus adjici; exempli gratia, emulsioni è sem. papav. alb. ℥ij. & amygdal, dulc. n°. x. cum aq. flor. chamæm. ℔ j ss. factæ, addas acchar. albiss. ℥ j ss. laudan. opiat. gr. j ss. vel gr. ij. vel iij.

§ 14. Hæ emulsiones non una vice integræ, sed partitis vicibus sunt exhibendæ; & effectus portionis priùs adhibitæ sunt expectandi. Aut potest granum, aut grana plura, laudani dissolvi in aq. cinnam. aut theriacul ℥ ss. & huic addi aquæ flor. chamæm. aut papav. rhœad. cum theriaca, & tinctura castorei a. ʒ ss. hæc enim mixtura, cochleatim data, doloris privationem affert. Exteriùs verò utilissimè admovetur spiritus salis armoniaci aromaticus; aut salis volatilis oleosi quod & quantum vis, stuphis albumine ovi illitis inspersum, & camphora imprægnatum.

§ 15. Admonendi autem estis, dolorem capitis inveteratum, & qui *idiophaticus* videtur, sæpissime infestare ob luem Veneream non satis eradicatam. Quare oportet sedulò investigare, an non præcesserit illa lues; hujusque suspicio debet esse eò major, quò minùs cedere morbus remediis vulgaribus, & non *Anti-venereis*, comperitur. Cura enim luis Venereæ in *borealibus* locis absque exhibito Mercurio minùs feliciter absolvitur.

## Cap. VIII.

## *De CATARRHO.*

§ 1. CATARRUS est *insolitus effluxus seri ex glandulis circa caput & fauces.*

§ 2. Causæ sunt quæcunque nimiam seri copiam in corpore accumulant; diuresin & diaphoresin impediunt; sanguinem

guinem nimis liquefaciunt; alvum præter morem constringunt, aut ventriculi coctionem enervant.

§ 3. Hâc enim imminutâ, facessunt cibi in corpus quoddam aliqualiter fluidum; sed cùm comminutio non sit tanta, ut ex eo factus chylus componere possit cum sanguine corpus satis homogeneum, facilè separatur rursus ab eo in partibus, ubi motus à corde (cujus beneficio sanguini permistus ferebatur) acceptus elanguescit; id est, in glandulis circa caput positis, quæ numerosæ satis sunt, ut possint insignem seri copiam transmittere.

§ 4. Immo quacunque ex causa accumulato in vase sero ultra copiam solitam, ipsius pars maxima necessariò aliquot circulationibus accumulabitur intra caput, seu cerebrum; cùm hoc sit viribus minimis instructum, quibus sero resistat, aut admissum expellat: adeoque videbitur cerebrum ipsum peccare, cùm sanguis & alia peccent.

§ 5. Ex his patet quid sit *catarrhus*, ad cujus curationem, si vires ferant, operæ pretium erit vomitoria exhibere, statim in principio, aut saltem purgantia fortiora, seu quæ hydragoga vocantur; nam nisi asthmatis metus esset, non est opus venam secare.

§ 6. Dico, aut vomitionem, aut purgationem fortem, aliis remediis esse præferendam. Nam per sudores nec tam tutò, nec tam citò, evacuatur materia catarrhi; quippe quæ, sive ventriculi non coquentis vitio sit accumulata, sive transpiratione impeditâ orta, quantumvis calida, vel *tenuis*, videatur, attamen nimis crassa & viscidior est quàm ut possit facilè, & absque periculo febris, ad eam tenuitatem reduci, quæ vasculis sudoriferis permeandis sufficit & requiritur: & experientia quotidiana docet Practicos, difficulter in sudorem reduci eos qui catarrho gravi laborant.

§ 7. Quare post vomitoria, purgantibus fortioribus est

purgandum. Inter quæ laudo ſuccum ireos vulgar. ad ℥j. cum ſyr. de rhamno vel mannæ ℥j. vel ℥jſs. exhibitum; ſemper enim ſucco huic aliquid demulcens addi debet. Potiones etiam ex infuſa ſenna ad ʒiij. vel plures, additis colaturæ electuar. è ſucc. roſ. ʒiij. vel pil. ecphract. *Edinburg.* vel extract. cathol. ad ʒſs. cum grano elaterii.

§ 8. Interea veſicatoria nuchæ & brachiis ſunt applicanda, &, hiſce demum peractis, ſudorifera ſunt exhibenda. Quibus, interpoſitâ diligenter purgatione, eſt inſiſtendum. Semper enim ſudoriferis interponi debent purgantia.

## Cap. IX.

## *De OPHTHALMIA.*

§ 1. OPHTHALMIA dicitur *inflammatio tunicæ oculi adnatæ*; quam concomitant rubor, calor, dolor & tumor. Oritur enim inflammatio *ex ſanguine in arteriis capillaribus ſtagnante.*

§ 2. Non opus eſt cauſas Ophthalmiæ enumerare, cùm illæ pluribus inflammationibus ſint communes; & à nobis recenſendæ, cùm tractanda fuerit inflammatio pulmonum & pleuræ.

§ 3. Sed hoc adnotabo, diligenter diſtingui debet *Ophthalmia externa* ab ea quæ ſimul eſt & *externa* & *interna*: externam deſcripſimus. Interna eſt *inflammatio retinæ*, quam nemo (quantum ſcio) deſcripſit; neque ullus eorum qui Praxin Medicam tradidere, ſigna, quibus hæ poſſunt dignoſci, deſcripſit. Dabo itaque ſignum diſtinctionis pathognomicum, & in Praxi utiliſſimum; nam ſi ſigna

externa

externa ophthalmiæ adsint, verbi gratiâ, rubor, calor, dolorque, & nihil aliud visui se offerat, est sola ophthalmia *externa*: at si præter illa externæ signa, videantur ophtalmico oculis suis observari muscæ in aëre volitantes, pulvisve quilibet obscurus vagari, aliarumve rerum incerta simulacra; tum erit *ophthalmia interna*, externæ conjuncta, si etiam hujus signa adsint. Hujus rei ratio reddetur, cùm de suffusione, sive gutta serena, disseretur.

§ 4. Quoniam autem ostendimus sanguinem stagnantem indicare venæ sectionem, debebitur ophthalmiæ sanguinis missio. Et si *externa* solùm sit, bis, pro virium ratione, modo poterit illa celebrari; at si etiam *internæ* signa sunt, pluries eam repetere, & ratio & experientia fœlix admonent. Nec enim ullus est morbus, qui natura sua venæ sectionem sæpius postulat, quàm ophthalmia.

§ 5. Post venæ sectionem liberaliter institutam necesse est purgantia injicere; at semper est à vomitoriis abstinendum in omnibus oculorum affectibus; si qua fides antiquitati. Quare nec ea purgantia in hoc affectu esse usurpanda, quæ vomitionem solent inter purgandum excitare, tradiderunt. Hi tamen Medicinæ Patres videant, quomodo hoc præceptum possit conciliari cum quotidiana ipsorum & aliorum Praxi, vomitionem in catarrhis (qui sunt oculorum affectus) & omnibus fere capitis morbis (qui oculos etiam affligunt) commendante; idque præsertim cùm ophthalmia variolis superveniret. Nam variolas constat conjunctam habere sanguinis visciditatem quandam, quæ efficit, ut ille stagnet in summis arteriolis, producatque dolorem illum dorsi, illumque frontis & temporum pulsatorium, cum pruritu oculorum, rubore faciei, & difficultate respirandi, quæ omnia, ut antè domonstratum est, à visciditate pendent.

§ 6.

§ 6. Huic itaque viſciditati, & ophthalmiæ ab eâ pendenti, ut medeamur, ſatis fortiter erit purgandum: idque non ſemel; ſed & aliis medicamentis, ſive externis, ſive internis, interponendæ ſunt purgationes. Hiſce autem purgationibus, præſertim in formâ pilularum exhibitis, admiſceri debet Mercurius dulcis, ob multas cauſas; inter quas hæc non eſt poſtrema: ſolet ophthalmia conjungi cum ſtrumoſo oculorum affectu, quando tamen ſtrumarum nullum aliud eſt indicium in toto corpore; ita ut nulla de iis ſit ſuſpicio. Et ſi ſtrumæ cum ophthalmiâ conjungantur, tum opthalmia nullis remediis externis, neque internis vulgatis, cedit.

§ 7. Itaque ſi his ophthalmia non cedat, adeſt affectus ſtrumoſus, ſive *ophthalmia ſtrumoſa*: in hoc autem affectu Mercurius dulcis eſt unicum remedium.

§ 8. Quare in omni ophthalmia externa, vel interna, & præſertim in omni interna & inveterata, purgandum eſt, aſſumptis pilulis. Quæ hunc in modum fiant.

1. ℞ Pil. de agaric. vel pil. ex duobus ℥ſs. Mercurii dulcis gr. viij. & cum oleo cariophyl. gutt. ij. f. pil. vij. pro unica doſi. Vel,

2. ℞ Pil. rudii, reſin. jalap. Merc. dulc. a. ℈ſs. ol. cinnam. gutt. j. ſyr. de rhamn. q. ſ. ut f. pil. exiguæ pro doſi.

§ 9. Aut purgatio inſtituatur exhibito decocto tamarindorum & ſennæ; cui addatur ſyrupus de rhamno, qui egregius eſt in hoc affectu; aut ipſius defectu electuarium è ſucco roſarum in ſubtripla quantitate ſyrupi. At ſi ratio ulla obſtet exhibitioni Mercurii, tum loco ipſius diagrydium pilulis intrepidè admiſceatur.

§ 10. Interea veſicatoria nuchæ impoſita uſurpentur: & per aliquot dies curandum eſt, ne cuticula rurſus inducatur;

&,

&, iis cessantibus, setaceum, si fieri potest; aut fonticuli saltem. Vix dici potest quantum in hoc affectu auxilii adferant vesicatoria, & setacea; quare ea pertinaciter sunt urgenda.

§ 11. Hisce peractis, & dum hæc peraguntur, intus dari debet succus millepedum (exempli gratia, xxv. pro dosi) compressorum; & ex cerevisiæ, aut vini Rhenani, aut Gallici albi ℥iij. vel ℥iv. per noctem frigidè infusorum. Colatura, addito saccharo, manè ebibatur; per eos dies repetendo in quibus purgandum non est.

§ 12. Si ophthalmia diuturnior timeatur, cerevisia millepediata confici possit ex fol. euphrasiæ m. iv. sem. fænicul. dulc. & florum melilot. a. ʒij. millepedum vivorum 200. cerevisiæ fermentescentis ℔ xxiv. postquàm defœcata fuerit, bibatur vice potûs ordinarii.

§ 13. Post universalia proderit admovere externa stagnationem dissolventia: quare fotus, & collyria, debent adhiberi, ex decocto chamæm. & rosarum rubr. in aq. font. fact. Quibus addi potest, exempli gratiâ, ad decocti talis ℥iv. trochisc. alb. rhasis sine opio ʒſs. Sed cùm de *ophthalmia interna* præcipuè sit sermo, in quâ medicamenta *externa* parum prosunt, iis recensendis supersedemus; cùm commodior eorum usus sit in *epiphora*. De quâ nunc agemus.

## Cap. X.

## *De EPIPHORA.*

§. 1. EPIPHORA est *affectus tunicæ adnatæ oculorum, in quam, & in oculorum canthos, effusus sanguis arteriosus, ad glandulas ibi sitas delatus nimia copia, lacrymarum ritu*, constituit catarrhi speciem; quæ Epiphora dicitur.

§ 2. Causæ ejus eædem sunt quæ catarrhi: adeo ut nec aliam agnoscat curam, si respiciamus remedia universalia, vel interna. Verùm usus oculi, qui nobis adeo est necessarius, & opera illa nobilissima, quam pars illa, præsertim externa & cornea oculi pellucida tunica, homini præstat, deposcit omne genus auxiliorum adversùs hunc catarrhum, qui corrosione, & lentore, corneæ pelluciditatem sæpius adimit. Et ideo nos externa, quæ efficacissima videntur, in medium afferemus: eaque dirigemus adversùs eam epiphoram, quæ sero *acriori* armata invadit; cùm cura hujus valere debeat etiam adversùs eam quæ sero *insipido* infestat.

§ 3. Et *primò* quidem ad acrimoniam diluendam, & ad glandulas constringendas, ex quibus serum effluit, proderit decoctum fol. malvæ, altheæ, cortic. granat. capit. papav. alb. flor. melilot. balaust. sem. fœnugræci, in aquâ font. factum; cui pannus tenuis intingatur ad oculum ferendus. Vel adhibeatur collyrium hoc:

℞ Aq. ros. fœnicul. a. ℥ij. vini emetici ex infusione croci metallorum facti ʒ ß. margaritar. præparatarum ℈ij.

vitrioli

vitrioli albi ℈ ſs. m. Addi etiam poteſt trochiſcorum alborum rhaſis, ſine opio, ʒ ſs.

§ 4. Vel inſtilletur ſæpius oculis collyrium, quod ſequitur, *viz.*

℞ Aq. euphraſ. & flor. chamæm. a. ℥ ij. tutiæ præpar. ʒ ſs. ſacchari Saturni gr. ix. m. Vel,

℞ Aq. plantaginis (vel ejus potius decoct. ex aq. font.) ℥ iij. aq. flor. chamæm. ℥ j. mucilag. ſem. pſyll. ex aq. roſar. fact. ʒ ii. vitriol. alb. ℈ ſs. m. f. collyr.

§ 5. Interea ſæpius ad angulos oculorum, parvi piſi magnitudine, admoveatur *unguentum* hoc, quod affirmo eſſe præſtantiſſimum.

(1.) ℞ Butyri maialis, non ſaliti, & aqua euphraſiæ loti ℥ iv. tutiæ præpar. ſacchari cand. albiſſ. ſanguin. dracon. ſubtiliſſimè pulveriſat. aa. ʒ ij. margar. præpar. ʒ j ſs. vitrioli albi gr. vj. ſarcocoll. ʒ ſs. camphor. ℈ ſs. laud. opiat. gr. iv. m. f. unguent. Vel,

(2.) ℞ Unguent. pomat. ℥ iv. ſacchari Saturni ʒ j ſs. camphor. ʒ ſs. m.

§ 6. Vel denique admoveatur *Cataplaſma Plateri*; cujus vires egregias expertus ſum.

℞ Pultis pomorum acidorum (quæ vulgò vinoſa dicuntur) in aq. flor. cyan. vel roſarum factæ ʒ ij. mucilagin. ſem. fœnugrec. ℥ ſs. albumin. ovi unius, lap. hæmatit. ʒ ſs. cortic. granat. ʒ j. cremor. lactis, vel ol. roſar. q. ſ. ut ſervetur conſiſtentia cataplaſmatis. Cataplaſma hoc oculo clauſo imponatur: & bis quotidie removeatur.

## Cap. XI.

### *De Albugine & Pterygio.*

§ 1. HOS minùs celebres apud Medicos, *Albuginem* scilicet & *Pterygium*, ſive *unguem oculorum*, abominabiles tamen oculorum affectus, curatos, quaſi ex oculis veſtris ſimul & memoriâ, amoveri volo. Verùm eorum definitiones petite ex *Riverio*, & *Ophthalmographiâ Plempii*, qui omnium optimè de oculorum morbis ſcripſit.

§ 2. Præmiſſis itaque univerſalibus, hoc eſt, venæ ſectione (ſi æger plethoricus ſit, & vino nimis aſſuetus) & purgatione, applicetur *cataplaſma Plateri* in epiphorâ jam deſcriptum. Si cicatrix anſam morbo dederit, immittatur pulvis zibethi occidentalis *Paracelſi* in locum affectum, per calamum inflando; aut etiam pulvis Mercurii ſublimati corroſivi, eodem ritu: ſed tum erit inflammatio oculi expectanda; quæ tamen poterit faciliùs, quàm oculi cicatrix, aut albugo, aut unguis, tolli.

§ 3. Pulvis hic igitur inſpergatur:

℞ Sacchar. cand. alb. aloës, tutiæ ritè præparatæ partes æquales, m. Vel, ope linteoli tenuiſſimi oculo immittatur aqua barbitonſorum cærulea:

℞ Aq. font. (aut aquæ cujuſvis ophthalmicæ, quales ſunt aquæ roſar. & fænicul.) ℔ ſs. in qua diſſolvatur ſalis armon. ʒ j. ſtent ſimul in vaſo æneo, donec color fuerit cæruleus; tùm filtretur. Loco aquæ font. poteſt aqua calcis adhiberi, ſi remedium efficacius requiratur.

§ 4.

§ 4. Sed hæc externa tum demum effectum optatum potiuntur, si, post universalia, Mercurius dulcis eo ritu usurpetur, quo usurpandum esse dicemus in tractatu de *gutta serena*.

## Cap. XII.

## *De* GUTTA SERENA.

§ 1. GUTTA Serena vocatur *cæcitas*, *quæ nullum præbet in exteriori oculo vitii suspicionem.* De hac re vide *Riverium* & *Plempium*.

§ 2. Sed neque illi, neque ulli alii, signum ullum proposuere pathognomicum, aut prognosticum, certum, quo quis præscire possit invasuram guttam serenam. Quod tamen valde utile est nosci: quia postquàm gutta serena plenè invaserit, & perfecta sit, fit nimis sæpe incurabilis.

§ 3. Id verò signum tale est: si nullis ophthalmiæ signis externis apparentibus, sive nullâ existente inflammatione corneæ externâ, muscæ aut araneæ, & similia, oculis obversari videantur; oritur *amaurosis*, sive gutta serena. Quæ nihil aliud est quàm *ophthalmia interna inveterata*, à sanguine cacochymico; & iisdem causis, quibus illa est, producta.

§ 4. Hujus rei ratio est, quòd hæc spectra nihil aliud sint quàm partes retinæ à vasibus sanguiferis nimium distensis, & infarctis, occultatæ & compressæ; ita ut in multis ipsius locis nullus excitari possit sensus, nulla pingi imago: adeoque, oculis ut fit perniciter circumrotatis, multæ objectorum partes successivè incidentium sunt obscuræ.

§ 5. Causa frequentissima hujus affectûs non est nimia quantitas sanguinis laudabilis, sed viscidi; ut inter alios probavit ille qui ex ulcere pedis nimis citò curato & clauso guttam serenam statim contraxit, apud *Timæum*.

§ 6. Curatio hujusce affectûs dependet à removenda stagnatione è summis arteriis reptantibus in fundo oculi: & quicquid ex iis materiam stagnantem depellit, id depellet quoque hærentem in quibusvis aliis cerebri arteriolis. Nam (quod aiunt) opticos nervos in hoc affectu obstrui, est ridiculum; priùs enim obstrui debuerunt arteriolæ, cùm *nil sit in nervis quod non priùs fuerit in arteriis.* Atque quando nervus est infarctus, pro incurabili debet haberi: adeoque Medicus, qui nihil debet pro incurabili habere, nil debet etiam in nervorum obstructionem referre; ut prætercam, me judice, nullam unquam esse in nervis, à causis intra eorum cavitatem contentis, obstructionem.

§ 6. Ergo (ex arbitrio boni Medici) præmissâ venæ sectione, purgatio valida est sæpius adhibenda; & postea Mercurius dulcis, assumendo à gr. x. ad xv. xx. & xxv. per 5, 6, vel 7 dies, cum conserva rosar. ʒ j. Vel, si diarrhœa metuatur, cum theriacæ androm. vel diascordii ʒ j. ex syr. garyophyll. ℥ j. Vel ℥ j. diacodii manè & vesperi exhibeatur.

§ 8. Deinde per duas tresve vices purgatio instituatur: & rursus Mercurius dulcis iisdem, vel majoribus dosibus, totidemque vicibus præscribatur; purgatione postea repetitâ. Et cùm demum morbus cedere videatur, aut ægri vires ulteriores Mercurii doses, aut salivationem liberaliorem, non ferant; aut si ferant, salivatione finitâ, decoctum ligni & cort. guaiaci ex aq. font. pro potu erit exhibendum; ita ut ejus ℔ ſs. debeat assumi calidè manè ad sudorem provocandum: non neglectis tamen setaceis & vesicatoriis; quam-

quamvis ſine his Mercurius & lignum (ſc. guaiacinum) defendi poſſint.

*- - - - - - Si lumina lignis*
*Defendi poſſunt. - - - - -*

## Cap. XIII.

### *De Suffuſione, ſive Cataracta.*

§ 1. DICITUR hic affectus *concretio denſior corpuſculorum in aqueum oculi humorem illabentium, viſum paulatim impediens.*

*Cauſas* quære ex *Riverio* & *Plempio*; & ab iiſdem etiam *ſigna*.

§ 2. Unum autem eſt, quod Medicinæ Ophthalmicæ ſtudioſos monitos volo, traditum eſſe à *Plempio*, omnibuſque Medicis, ſignum ſuffuſionis pathognomicum, quod tamen ſuffuſioni nullatenus convenit; nempe affirmant ſuffuſionem tunc ingruere, cùm varia ſimulacra ante oculos volitant, velut pili, areneæ, & ſimilia: quæ apparitiones, ex omnium Medicorum opinione, ſi perpetuò ſine ullis intervallis offerantur, eſt vera ac legitima *ſuffuſio*. Has apparitiones adſcribunt corpuſculis humori aqueo innatantibus; quæ accreſcendo *cataractam* efformant. Alii etiam denſationi & coagulationi aquei humoris: alii denique tandem denſationi humoris cryſtallini: verùm hi omnes oculi naturam ignorant.

§ 3. Nam corpuſcula aqueo humori innatantia, aut cryſtallino, nullum ſenſum in retinâ adimpingunt; immo ea quæ corneæ exteriori adhærent, nullam ſui in retina picturam

ram exprimunt; nec cicatricis corneæ ulla est imago, neque ob eam, vel ob eas (si plures sint) ullæ rerum obvolitantium fiunt apparitiones. Ea enim est convexitas retinæ, ut, ad objectum in eâ pingendum, hoc est, ad congregandos in uno ejus puncto omnes radios à quovis objecti puncto emissos, debeat objectum visibile removeri à retinâ ultra distantiam corneæ à fundo oculi. Nullum etenim est visibilis objecti punctum, à quo radii ad omnia *corneæ* puncta non pertingant, aut pertingere debeant. Adeoque radii omnes à quovis objecti puncto emissi, nisi congregentur in uno *retinæ* puncto, coeantque in ipso oculi fundo, in ipsa picturam sui distinctam exprimere non valent. Hoc autem ut fiat, impossibile est juxta leges opticas, si objectum sit nimis conjunctum, aut non removeatur à retinâ ad debitam distantiam.

§ 4. Hinc sequitur, si incipiente cataractâ conjungantur etiam simulacra muscarum obvolitantium, tum oculi etiam guttâ serenâ laborant: & cataracta licèt per chirurgum fuerit amota, cæcitas tamen inevitabilis persistit. Quod sæpius accidit, & accidisse ægro videtur apud *Timæum* libro primo, *p.* 55. ubi bonus ille vir putat fuisse suffusionem simplicem, quæ simul erat gutta serena.

§ 5. Curatio est eadem cum eâ guttæ serenæ: demens enim esse velit, qui externis remediis hunc morbum dimoveri, aliàs quàm à manu chirurgi, expectat.

CAP.

## Cap XIV.

### *De Angina, Pleuritide, & Peripneumonia.*

§ 1. QUAMVIS *Angina* non enumeretur morbus pectoris à *Riverio*, quia tamen est *morbus à sanguinis stagnatione ortus*, non secus ac pleuritis & peripneumonia, curamque similem postulat, idcirco de ea simul cum his agemus. Quia verò inflammationes hæ, & omnes, ab acido coagulante sanguinem solent derivari per recentiores Medicos, ideo lubet *Ettmullerum* ad examen revocare, qui cæteris confidentior affirmat acidum hîc peccare: quare percurramus causas quas ille adfert.

§ 2. Oritur secundùm illum *angina*; *Primò*, A rebus fauces mole nimia angustantibus. *Secundò*, A potu aquæ fontis. *Tertiò*, A lympha nimis viscida. *Quartò*, Accedit aër nimis frigidus, aut potus frigidior post calida exercitia. *Quintò*, Evacuatione sanguinis suppressa, scilicet menstruorum.

§ 3. Circa hæc notandum est: Ad primum, res mole nimia peccantes non esse acidas. Ad secundum, aquam fontanam, modò pura & simplex sit, nullâ prorsus peccare aciditate. Ad tertium, lympham fieri viscidam sine acido, evaporante scil. parte aquea, ut experimur post nimiam loquacitatem. Ad quartum, aërem aut potum frigidum non esse idcirco acidum; cùmque noceant solùm post exercitia *calorem* excitantia, idem præstant quod, quinto loco recensitæ, sanguinis suppressiones: nempe sanguinem nimium accumulant, absque acore; cùm sanguis menstruosus

non ſit acidus; & frigida omnia perſpirationem ſupprimant, hoc eſt, *evacuationem*. Et nunc non negabimus, aquam fontanam epotam anginam inducere: ſed hinc non ſequitur ſanguinis aciditatem inflammationis hujus eſſe cauſam: non magis quàm volatilitatem alcalicam, cùm ſpiritus urinoſi æquè facilè inflammationem inducant eodem ritu aſſumpti.

§ 4. Deinde *pleuritis* & *peripneumonia*, aſſerente *Ettmullero*, oriuntur ab acido peccante in ſanguine: unde ait ſanguinem coagulari, & membranas vellicari, ad acidum hoc eruendum. Cauſæ harum inflammationum ſecundùm *Ettmullerum* ſunt; *Primò*, Frigidus aër, potus hauſtus poſt corporis æſtum, & refrigeratio corporis poſt vinum generoſum, aut multa cantatio poſt liberalem potationem, ut in clerico, qui vix ſolet acida potare. *Secundò*, ſanguinis evacuationes (menſtruæ præſertim) ſuppreſſæ; & ſpeciatim quæ ſuppreſſæ ſunt aut caſu in fluvium, aut ſubito terrore; ubi ſpermate ceti curatio fit. *Tertiò*, Dyſenteria ſuppreſſa, aut malè curata; & ſcabies retro pulſa.

§ 5. Circa hæc notandum eſt: ad *primum* quidem & *ſecundum*, quæ cauſas continent frequentiſſimas pleuritidis & peripneumoniæ, ea non agere in acido; ſed augendo quantitatem ſanguinis laudabilis intra vaſa agere: neque etiam ſperma ceti unquam diſſolviſſet ſanguinem ab acido coagulatum. Adeoque, cùm non putemus Dyſenteriam produci ab acido, (ut poſtea oſtendetur) *tertia* Ettmulleri cauſa nihil pro acido faciet.

§ 6. Quoad horum autem affectuum definitiones, & diſtinguendi ſigna, aliaque vulgaria, hæc ex *Riverio*, aliiſque petantur. Nos eos deducimus à ſanguine in arteriis tardiùs moto.

§ 7. Nam cùm cauſæ has affectiones antegreſſæ omnes hoc

hoc unum efficiant, ut ſanguinis, aut partium ſanguinis non acidarum (cùm ſanguis mulierum menſtruoſus, aut hæmorrhagia narium erumpens, non ſit acidus; nec ipſius ſuppreſſio acidum augeat) evacuatio ſolita ſupprimatur; aut ſanguis non evacuandus, ſed intra vaſa liberè movendus, aſtringatur, (quod faciunt aër & potus frigidus:) oportet ut ſanguinis illius pars alicubi ſtagnet; cùm vaſa ipſius non ſint capacia nempe peccantis quantitate nimiâ, ob ſuppreſſam ipſius evacuationem. Stagnatio autem ſanguinem viſcoſum efficit, ſicuti chylus malus, hoc eſt, ob imperfectam in ventriculo comminutionem, viſcoſus, ſanguinem dat ſtagnantem.

§ 8. Hæc exinde confirmantur, quòd hi morbi ex *Hippocratis*, & omnium Medicorum, obſervatione, ingruunt maximè regnante auſtrina aëris conſtitutione, pluviiſque tempeſtatibus. Tum enim aër eſt levior, minuſque validè exprimit ſanguinem ex arteriolis pulmonum versùs ſiniſtrum cordis ſinum; minore etiam ad fauces impetu alliditur; & arteriolis ibi diſperſis, nimiùm dilatandis, minus obſtaculum ab aëre debiliùs allabente adfertur; unde ſtagnat, tardiuſque movetur ſanguis in longitudinem. In auſtrina tamen aëris conſtitutione, & levitate, nulla eſt acidi ſuſpicio.

§ 9. Stagnatio ergo ſanguinis omni ope eſt removenda, idque quàm promptiſſimè, ne ſuffocetur æger. Oportet itaque Medicum ſtatim atque accedit venæ ſectionem imperare in brachio lateris ſani; niſi inflammatio ſit ab utroque latere, & tum illam in pede præſtat celebrare. Quidam, inter quos eſt *Ettmullerus*, volunt, ut ante venæ ſectionem utatur ægrotus internis ſanguinem reſolventibus & ſudorem inducentibus: verùm hæc ante venæ ſectionem celebratam adhibita educunt ſolùm partem ſeri minus viſcidam;

dam; reliquo ſanguine exinde facto viſcidiore, & ſic auctâ inflammatione. Idcirco ante ulla uſurpata interna remedia celebretur venæ ſectio.

§ 10. Semper autem memores ſitis, quando dolor, aut morbus ullus venæ ſectionem poſtulans, conſiſtit ex uno latere, tum ſemper deberi in principio ſecari venam oppoſiti lateris. Detrahi debet ergo ſanguis non ſemel, ſed ter quaterve, & largâ manu in adultis, quâvis vice, ad ℥ viij, vel x. & præſertim in anginâ illâ in quâ nullus tumor apparet.

§ 11. Poſt detractum ſanguinem ſemel aut bis applicetur nuchæ peramplum veſicatorium. In anginâ vero cucurbitulæ ſcapulis etiam admoveantur.

§ 12. *Ettmullerus* laudat ſectionem venarum raninarum ſtatim in ipſo principio morbi, aut in ſtatu: Sed decipitur; nam facile eſt percipere eo pacto neceſſariò augeri inflammationem, à currente ad locum affectum majori ſanguinis copiâ.

§ 13. His peractis inſtitui debet purgatio in *Angina:* verbi gratia, *Potio.* Eaque ſit, ℞ Lign. aut potius cort. guaiac. ℥ j. coque ex aq. font. ℔ j. ad colaturæ expreſſæ ℥ v. In quibus infunde calidè per noctem fol. ſennæ ʒ iij. ſem. malvæ (aut flor. chamæm.) ℈ j. In colatura hac diſſolve vel ſyrup. de rhamno ℥ j. vel elect. è ſucc. roſar. ʒ ij. cum diagrid. gr. v. Dico talem purgationem inſtitui deberi in angina & in peripneumonia, ſi ſigna fuerint ventriculi, pulmonis, fauciumve, lentore obſitorum.

§ 54. Veſperi poſt finitam purgationem exhibeatur emulſio.

℞ Sem. quatuor frigid. maj. a. ʒ j. ſem. papav. alb. ʒ ij. aq. papav. rhœad. ceraſ. nigror. a. ℥ iv. Atque, in pleuritide, ſi ſputum ſanguineum ſupervenerit, tum addantur grana

na tria ſacchari Saturni. Quæ cum ſyrup. violar. & papav. rhœad. a. ℥ vj. m.

§ 15. Advertite autem debere ſemper in pleuritide plus detrahi ſanguinis, quàm in peripneumoniâ.

§ 16. Hoc modo ſi ægrotus tractetur, non opus eſt ullis expectorationem promoventibus. Unicum tamen eſt notandum, in eâ ſpecie peripneumoniæ quæ hyeme poſt cruda comeſta in ingenti frigore invadit, plebemque fere affligit, viſcida generantibus aſſuetam; in eâ, inquam, peripneumoniâ poſt venæ ſectionem convenire ſemper vomitionem, ope vini emetici peractam; hoc enim Medicum rarò fallit.

§ 17. At ſi infelix adeo fuerit Medicus, aut ægrotus, ut hic illum advocet, poſtquàm eo uſque proceſſerit, ut ea ſit promovenda, venæ ſectione omiſsa, (non ampliùs loquor de *Anginâ*, de quâ nihil aliud agendum eſt, quàm quod eſt dictum; nam gargariſmata ſunt ridicula, & inutilia, pro *internâ* anginâ: & *externa* ſuppurantibus eſt extrinſecus curanda; ſi venæ ſectio iterata, & purgatio, & veſicatoria, eam non profligaverint) id eſt, ſi morbus ſit provectus, & ægri vires attritæ, adeo ut dubitemus, an ulteriùs poſſit ſanguis tutò detrahi; tum, ne maximum remedium infamiâ afficeretur ab eventu ſiniſtro, ad alia remedia fugiendum eſt.

§ 18. Ex his pauca, ſelectiora, commendamus; & primò ad ſtagnationem ſanguinis tollendam *infuſionem*.

℞ Stercoris calentis porcelli, aut equi non caſtrati ℥ j. aq. card. bened. papav. rhœad. a. ℥ iv. ſalis cardui ʒ j. caſtor. in nodul. ligat. ʒj. ſtent ſimul per horas ſex in loco calido; colatura edulcoretur, admiſto ſyrupo violarum. Capiat cochleatim alternis horis.

*Pulvis* etiam priapi equini, aut cujuſvis, ad ℈ ij. pro

dosi detur. Et si urgeat sputum cruentum, convenit *Electuarium.*

℞ Sperm. ceti, dent. apri, aut mandibuli lucii piscis, aut corall. rubr. præp. ℈ ij. syr. de alth. ℥ iij. capiat cochleatim superbibendo cochleare *Julapii* sequentis:

℞ Aq. sperm. ranar. flor. chamæm. a. ℥ ij. aq. cinnam. hordeat. s. v. ℥ ss. ocul cancror. præp. ʒ ij. sacchar. Saturni gr. iij. vel iv. sal. prunell. ℈ j. syr. capill. Vener. ℥ j. m.

§ 19. Hîc etiam suadent oleum seminis lini per expressionem factum ad ℥ j. cum æquali parte syrupi capill. Vener. assumere; vel cum æquali parte olei amygdalarum dulcium, saccharo edulcoratarum: plus tamen tribuo ego spermati ceti; cujus scrupulus unus bis terve de die assumatur cum syrupo papaveris rhœad. Potus interim sit decoctum florum veronicæ ex aqua fontana.

§ 20. Dolorem externè leniunt optimè linimenta ex oleo amygd. dul. spir. sal. armoniac. & camphora. Si suppuratio fiat, ita ut pus aut colligatur in sacculo, aut effundatur in cavitatem thoracis, chirurgi opera est necessaria. Sed væ illi homini!

§ 21. Hîc inquirendum restat, cur pleuritici faciliùs decumbunt in latus affectum. Et sanè si pleuritici pulmo adhæreat pleuræ, non erit mirandum sentiri magnum dolorem, cùm in latus affecto oppositum ægrotus decumbere nitatur. Pulmones verò pleuriticorum plerumque cohærere pleuræ, cadavera eorum dissecta testantur. Et, absque sectione, ex eo fit verisimile, quòd pleuritici pus reddant per os antequàm fiant empyeci. Id verò non foret facile factu, nisi pulmo cohæreret pleuræ. Quare pleuritici, quibus pulmo pleuræ cohæret, pleurâ inflammatâ, id est, sanguine fere stagnante, nimis dilatatâ, non possunt facilè in latus sanum decumbere; tum enim pulmo pleuram nimis

mis distractam ampliùs distraheret, non sine summo dolore.

§ 22. Denique adverti debet *pleuram* pleuriticorum, & *pulmonem* peripneumonicorum, post mortem sectorum, frequenter exhibuisse spectandam magnam copiam *polyporum*; polypus autem est *sanguis stagnans diutius*, *dilapsâ parte rubrâ.* Raro autem pleura sola, absque pulmonibus, inflammatur.

## CAP. XV.

## *De ASTHMATE.*

§ 1. ASTHMA *idiopathicum* (de quo hîc) definitur *difficilis respiratio ob vitium aliquod pulmonum*, vel rei alicujus in pulmonibus contentæ.

§ 2. Causæ asthmatis sunt, *Primò*, Succi crassi & mucilaginosi in bronchiis hærentes, qui secundùm aliquos coacervantur ex lymphâ per aërem vitiatâ. *Secundò*, Nutritio pulmonum læsa, per fumos metallicos inspiratos, præsertim Mercurii. *Tertiò*, Phthisis pulmonum, propter pus. *Quartò*, Motus vehemens. *Quinto*, Evacuatio mensium suppressa, vel hæmorrhoidum. *Sextò*, Cachexia ex sanguine viscido propter chylum advectum crudum. *Septimò*, Animi terrores subiti.

§ 3. Hæc vulgò recensentur. Uno tamen verbo, quæcunque sive liquida, sive solida, efficiunt, ut sanguis tardiùs transeat per pulmones; nempe vel canales constringendo, vel sanguinem incrassando, vel motum spirituum animalium impediendo, ne elevationem pectoris moliantur, aut

aut ſanguis fiat rarior, aut copiâ major, ita ut illi irruenti non ſufficiant cavitates, ſeu pulmonum canales; hæc omnia aſthma producunt.

§ 4. *Ettmullerus* credit aſthmatis cauſam ſæpiſſime hærere in ventriculo, immo ſæpius quàm in pulmonibus: ſed hoc tantùm verum eſt de *aſthmate ſympathico*: craſſa etenim illa materia in aliquorum ventriculis ſenſim propellitur in vaſa lactea, & ſanguinea; adeoque in pulmones; quos tum replet: & ſic aſthma inducit. Idque confirmatur ex eo, quòd tales peſſimè ſe habent poſt cibum aſſumptum, nam cibus motu ſuo deturbat lentorem illum hærentem ventriculo, ita ut faciliùs poſſit expelli in pulmones. Deinde tales aliquando ſtertore afficiuntur; unde manifeſtum eſt, materiam craſſam, non quando hæret in ventriculo, ſed in pulmonibus, aſthma inducere; cùm *ſtertor* non fiat niſi ex pulmonibus infarctis, aut non ſatis dilatatis.

§ 5. Sed ulteriùs, materia illa craſſa, quacunque de causâ turgeſcens, & inflari incipiens, diſtentione ventriculi, & impediens diaphragmatis motum, non infert aſthma periculoſum, ut credit *Ettmullerus*, & alii. Nam per illam materiam non adeo, aut ſaltem non plus, inflatur ventriculus, & diſtenditur, quàm per cibum copioſè aſſumptum: adoque non poteſt per eam magis quàm per hunc aſthma periculoſum induci.

§ 6. Ad curationem ergo, ſi aſthma ſit valde periculoſum, id eſt, ſi ſumma ſit reſpirationis difficultas, ita ut metus ſit, ne ſuffocetur æger, antequàm purgantia poſſint propinari, & operari, vena ſemper eſt ſecanda. Nam venæ ſectio ſemper paroxyſmum minuit, & ægrum levat, datque inducias, donec de aliis remediis proſpiciatur. Deinde ſi plethora, aut ſubita rarefactio ſanguinis (ad plethoram verò refero ſolitam ſanguinis evacuationem ſuppreſſam) aſthma

asthma produxerit, vel comitetur; necessariò detrahendus est sanguis: nam tum venæ sectio morbum tollit.

§ 7. Extra hanc causam plethoræ, semper *ab initio* vomitorium exhibeatur; quod concussione corporis materiam etiam ex pulmonibus derivat; sicut videmus illud eam derivare circa glandulas oculorum, narium, & faucium. Nec unica sola vice, sed sæpius vomitoria sunt danda.

§ 8. Et quamvis antimonalia omnibus præferam, ob vires eorum longâ observatione notissimas; hîc tamen commendo folia nicotianæ, à ʒj. scilicet, ad ℥ss. & ℥j. cocta in aquæ font. ℥vj. ad iv. & post expressionem colata. Colatura (inquam) hæc, saccharo temperata, utile præbet vomitorium. Potest primò hujus decocti media pars sumi; & expectandum est donec vomitus supervenerit: si ille non superveniat, quod superest assumatur; sitque potus aqua tepida, vel cerevisia tenuis, vel serum lactis cerevisiatum.

§ 9. Post vomitionem, vel ea omissa, si ægri vires non respondeant, extra paroxysmum purgatio est instituenda, per succum radicis ireos vulgaris, vel ebuli. Vel pilulæ additis semper resina jalappæ & Mercurio dulci possunt utiliter exhiberi. Pilulæ verò sint hæ.

℞ Gum. ammoniac. diagryd. resin. jalap. aa. ℈ss. sal. succin. volat. gr. v. elixir. prop. q. s. ut fiat massa pilularis pro unica dosi.

§ 10. Semel indies, cùm non purgetur, aut saltem finita purgatione, exhiberi debet alternatim succus aut infusio millepedum, ex vino Hispanico, vel Rhenano, sumenda, nempe millepedum vivorum. $n_o$. xxv. vel xxx. pro vini unciis quatuor, aut gummi ammoniaci scrupulo uno in aq. pulegii ℥ij. calidè soluto.

§ 11. At ego præfero sperma ceti ad ʒss. ex vino aut

cerevisia calidis exhibitum. Hoc sperma ceti in paroxysmo depellendo cæteris plus valet; & soli venæ sectioni cedit; cui tamen in ægris debilioribus debet præferri. Post hoc in paroxysmi invasione præfero expressum millepedum succum, aut infusum: deinde gum. ammoniacum solutum in quavis aqua-vitæ vel spirituosâ; & tum sequantur flores benzoini, sal volatile quodvis, solutum vel siccum; pulvis millepedum; hæc omnia in paroxysmo.

§ 12. Utilitas admodum insignis etiam percipitur ex decocto ligni & corticis guaiaci, sassaphras, aut radicis bardanæ majoris, ex aqua fontis. Nec ulli cedit cerevisia millepediata; immittendo cerevisiæ fermentanti millepedes vivos, leviter contusos, in nodulo ligatos: ita ut sint decem, vel plures, millepedes pro quavis libra cerevisiæ. Vice potûs ordinarii hæc præscribuntur.

§ 13. Vel detur cochleatim tinctura sequens:

℞ Vini Hispan. ℔ j. flor. sulphur. ℥ ij. sal. volat. C. C. & succin. a. ℈ ij. stent simul in digestione per quatuor dies. Fuit hoc secretum *Willisii*.

## CAP. XVI.

### *De Phthisi, sive Tabe ab Ulcere Pulmonum.*

§ 1. VIDETUR non opus esse ut anxiè inquiramus in causas ulcerati pulmonis; cùm pulmo ulceretur solùm ab iis quæ *inflammationem* primò faciunt; inflammationis verò causas in Capite de *Peripneumoniâ* excusserimus: Tamen quia *Ettmullerus* & *Mortonus*, præter alios, causam hujus morbi volunt esse acidum abundans in

in sanguine, aut rei cujusdam malignæ collectionem; idcirco inquiramus saltem in causas hujus erroris.

§ 2. *Mortonus* ergo (*Phtisiologiæ* suæ, *Lib. II. Cap.* 1.) ait causas hujus morbi procatarcticas esse, *Primò*, Suppressionem solitarum & naturalium evacuationum, ut sunt menstrua & lochia, vetera ulcera, fontanellæ, sudores per plantas pedum, absque correctione causarum à quibus hæc pendent. *Secundò*, Animi gravia pathemata; qualia sunt metus, ira, & tristitia. *Tertiò*, Cibi & potûs nimis plena & intempestiva ingurgitatio, præsertim liquorum spirituosorum potatio; quam postremam curis ac mœstitiæ associatam observasse se dicit *Mortonus* fuisse frequentissimam phthiseos causam. *Quartò*, Exercitii debiti neglectus. *Quintò*, Studia nocturna, vigiliæ longæ, & etiam somnus diurnus statim à pastu. *Sextò*, Aër densus & palustris. *Septimò*, Contagium. *Octavò*, Lapides cretacei in pulmone reperti. *Nonò*, Mala pectoris conformatio. Denique alii morbi, inter quos accusat affectum hystericum, febres intermittentes, & morbos pectoris malè curatos, scilicet asthma, pleuritidem, & peripneumoniam.

§ 3. Hæc autem consideranti patebit raro ab his fieri acidi in sanguine accumulationem. Nam si evacuationes illæ primo loco enumeratæ essent excretiones liquoris acidi, earum quidem suppressio cumularet acidum: at sanguis menstruus & lochia non sunt excretiones sanguinis acidi, sed laudabilis. Per fontanellas quoque & ulcera evacuatur sanguis bonus; qui tantùm postquàm excidit è vasis sanguineis in saniem degenerat: nec unquam aut sanguis, aut serum sanguinis aciditatem contrahunt, nisi stagnatione extra vasa; ita ut stagnatio causæque stagnandi sint origines *Tabis*.

§ 4. Quæ affert secundo & tertio loco satis probant

ſanguinem non acidum, ſed ſtagnantem, obeſſe: cùm metu; & curæ conjungantur ſemper lentiori motui, adeoque ſtagnationi incipienti ſanguinis: Ira verò ejus rareſcentiæ. Cui ſi potus ſpirituoſus, hoc eſt, rareſcentiam augens, accedat, erit ſanguis nimius, quia nimis magnum ſpatium occupans: adeoque ob quantitatem, non ob aciditatem, rumpentur vaſa, ulcuſque fiet. Cùm hæc ſit frequentiſſima tabis cauſa ex obſervatione *Mortoni*, ſequitur acidum non eſſe frequentiſſimam tabis cauſam.

§ 5. Quarto loco quæ adfert, manifeſtè ſanguinem bonum accumulabunt. Exercitiis enim ordinariis id evacuamus, quod accumulandum ac reparandum poſtea erit per cibum, non per acidum. Patet quoque ſtudium, & ſomnum poſt paſtum, non augere acidum; ſed motum corporis & comminutionem cibi imminuere, chylumque viſcoſum generare.

§ 6. Vigilias verò & motus nimios, tranſpirante liquore aqueo, ſanguinem relinquere craſſiorem, & aptiorem ſtagnationi, patet. Idem facit aër denſus.

§ 7. Et evidens eſt, anguſtum pectus, quod non amplum dat ſatis pulmonibus ſpatium, non eſſe acidum: ſed ſtagnationi, ob impedimentum in pulmonibus, ſanguinem producens aptum natum.

§ 8. Nec lapides cretacei in claſſem acidorum poſſunt referri. Contagium verò, ſeu malignitatem, affirmamus eſſe peculiarem ſanguinis lentorem ſine aciditate.

§ 9. Addo autem præter frigoris inſultus, quibus corpus conſtringitur, & maſſa ſanguinis ſtagnare cogitur, cauſam phthiſeos manifeſtam ſæpe eſſe habitationem in domo recèns extructâ, gypſoque aut calce nuper obductâ; ex quibus tamen nihil acidi exſpirat, ſed grave quoddam vaſa pulmonum ſanguifera comprimens.

§ 10.

§ 10. Signa *trium graduum* phthiseos distinctiva ex *Riverio* petite: & advertite curam, quæ phthisi à me adhibetur, tussi contumacissimæ à potiori convenire; hìc enim de Tabe primo tantùm gradu curanda loquor.

§ 11. Cùm hìc metus sit, ne sanguis stagnans inflammationem, & abscessum ulcusque producat, vena est secanda; nisi æger fuerit antea evacuationibus nimis debilitatus.

§ 12. Postea, si ventriculus saburra viscosa farctus (quod ex appetitu dejecto, inflammatione ventriculi, & ructibus, dignoscetur) pulmonum infarctum foveat, conveniet vomitorium, ægri viribus respondens: & hoc compertus sum utile esse ac tutum. Dedi non semel hauriendum succum ireos nostratis in hoc affectu ad ℥j. & simul tantundem mannæ. Dedi etiam feliciter ʒ ſs. pilul. ecphract. *Edenburgens.* cum elaterii gr. j. ſs. quamvis qui hæc hausere facie fuerint tantùm non hippocraticâ.

§ 13. At *Ettmullerus* negat purgationibus esse utendum in hoc affectu, quia (ut ait) post ipsa usurpata redit tussis vespere immitior; sed fallitur, neque advertit ille post purgationem opiatum vesperi exhibendum esse; quod & post vomitionem est faciendum.

§ 14. Interea vesicatoria & fontanellæ nuchæ conveniunt; & hisce tussis plerumque aut cedit, aut imminuitur.

Superest ut reliquiæ sanguinis impacti, & stagnatione duritiem contrahentis, incidantur, & attenuentur, non quidem acido contrariis, sed quibuscunque subtilioribus, & in quævis humorum stagnantium interstitia sese insinuantibus. Hæc autem sive acida, sive alcalia sint, modò parva satis ut penetrent, divisionem optatam adferent.

§ 15. Quare conveniunt hìc tinctura quam in fine

tractationis de asthmate exhibui, & præterea succus millepedum; nec non decoctum guaiaci (nisi mulierculæ sint delicatulæ, quibus decoctum sarsæ conveniet) quale habet *Ettmullerus* de Tabe, ex *Lotichio*: sed loco aquæ font. pro decocto hoc, debet assumi aqua calcis, quæ præ aliis hîc valet (si vultis medicamentum efficax) & præ omnibus aliis herbis hedera terrestris.

§ 16. Novimus feliciter data fuisse tabidis edenda nasturtium aquaticum, aliaque antiscorbutica ejus generis, & conservam herbæ & flor. hederæ terrestris, quæ cæteris præpollet.

§ 17. Robustioribus autem nihil æquè prosunt ac pilulæ hæ:

℞ Rad. helen. bacc. laur. sem. cymini, fœnugræc. flor. sulph. sacchar. cand. ana partes duas; sacchar. glycyrrhiz. a. partem unam; inspergantur vini albi Gall. partibus viginti; quibus igni impositis adde ol. sem. anisi chym. theriac. androm. a. partem unam, syr. tussilag. p. iij. olivar. mell. opt. a. p. viij. vel q. s. ut in massam pilularem coeant; cujus ʒj. sit pro dosi: usurpentur hæ pilulæ tempore usûs decocti prædicti.

§ 18. Sed quandiu tabes est in primo gradu, & probabile est sanguinem non esse extravasatum, ulcusve nondum factum, debet, ante usum decoctorum, & dum purgantibus utimur, adhiberi Mercurius dulcis; non quidem cum purgantibus simul eodem die, sed post aliquot dies sine purgantibus. Pro reliquis gradibus vide *Mortonum*.

## Cap. XVII.

## *De* CATALEPSI.

§ 1. CATALEPSIN describit *Riverius* accuratè satis. Causam *Ettmullerus* dicit esse spirituum naturalium fixationem majorem, & mobilitatem minorem, quàm adesse debet naturaliter: Eadem est opinio *Sylvii*, asserentis in Catalepsi spiritus esse torpidos, ad motum ineptos, & quasi coagulatos; alii causam esse à succo muriatico & acido nervos complente.

§ 2. Verùm rigiditas, quæ in multis catalepticis sentitur, non est à spiritibus ad motum ineptis; nam rigiditas, ratione spirituum naturalium inflantium, tum solùm fit cùm illi confertim frequentissimè in musculos excidunt, unde perpetim musculorum contractio, sive rigiditas. Qui verò putant causam serum acidum in nervis, debent illi priùs agnoscere infectum fuisse sanguinem illo sero, adeoque coagulatum apoplexiam potius, aut mortem, priùs inferre debere, quàm catalepsin.

§ 3. Rectiùs qui catalepsin derivant à nimia copia sanguinis; modò non intelligant solum sanguinem in vasis cerebri, sed universum in toto corpore.

§ 4. Sed nimia quantitas sanguinis non est tamen omnis catalepseos causa, uti statim videbitis; cùm earum aliquæ à nimis pauco sanguine oriantur.

§ 5. Ita ut catalepsis, quatenus ad Medicam considerationem pertinet, sit *species epilepsiæ, tetano nunc fortiori, nunc debiliori, conjuncta*; procedatque vel ab *univer-*

*ſali repletione*, vel *inanitione*; nam in catalepſi influunt ſpiritus animales æqualiter quidem in omnes muſculos antagoniſtas; & ſic animal detinetur *in æquilibrio*: idque vel *majori* ſolita copia, & ſic fit *rigiditas*; vel *minori*, & ſic fit *flexilitas* omnium partium ad articulationes: atqui major vel minor quantitas ſpirituum animalium procedit à majore vel minore ſolita quantitate ſanguinis.

§ 6. Hinc ſequitur curationem catalepſeos eſſe eandem quæ propoſita fuit in tractatione de epilepſiâ.

§ 7. Non poſſum tamen non mirari *Sylvium*, qui curationem catalepſeos dicit imprimis obtineri per medicamenta ſale volatili acriore prædita; & tamen antea dixerat cauſam catalepſiæ eſſe ſpirituum animalium coagulationem à ſpiritu qualis elicitur ex urinâ humanâ fermentatâ.

## Cap. XVIII.

### *De MORBIS VENTRICULI.*

§ 1. MORBOS ventriculi multos varioſque deſcribunt Medici; nos eos omnes ad duo genera referemus, nimirum ad affectiones ventriculi *nimis pleni*, vel *nimis vacui*.

§ 2. Dicimus ſymptomata ventriculi nimis pleni eſſe *anorexiam*, ſive non appetentiam; *apepſiam*, ſive concoctionem ex parte vel ex toto abolitam; *vomendi conatum*, ſeu vomitum, aut ſanguinis, aut bilis, aut quorumvis contentorum.

§ 3. At ſymptomata ventriculi nimis vacui ſunt *fames canina*, *ſitis morboſa*, & *pica* vel malacia.

I. *De*

## I. *De morbis ventriculi* nimis pleni.

§ 4. At cùm symptomata ventriculi nimis pleni non differant, nisi pro *gradu plenitudinis*, sequitur methodum curandi omnibus esse communem & similem. Et ut incipiamus ab *Anorexia* & *Apepsia*:

### *Anorexia* & *Apepsia*.

§ 5. Dico causas esse utrinque easdem, nimirum quæcunque impediunt vel diminuunt motum tunicæ musculosæ ventriculi, vel impetum ejus eludunt: unde fit ut paralytici nec appetunt, nec coquunt. Sed quia paralysis est morbus rarus; *Anorexia* verò & *Apepsia* sint symptomata frequentia; idcirco hæc plerumque pendent ab humore quovis vel copia, vel tenacitate, contractionem ventriculi solitam vel impediente vel eludente: ita ut, obstante viscido, nullus ex ventriculi lateribus se constringentibus sensus oriatur, vel nulla comminutio ciborum ob elusum impetum membranarum, intercedente molli vel lubrica tenacitate.

§ 6. Sed ut planum evidensque fiat *inappetentiam* procedere à solâ plenitudine ventriculi, adeoque curari debere per evacuantia; notas *causas* ejus constat esse; *Primò*, Tempestatem *æstivam* & calidam, ob quam aër non appellit ad stomachum frigidior; unde ventriculi interiores fibræ non constringuntur, ut solent hyeme, sed libertas fit transudationi in cavitatem. Unde *Hippocrates* vult æstate ventres superiores purgari. Et si quid per glandulas secretum fuerit æstate intra ventriculum, illud fit viscidum, avolante parte subtiliori; sed contrarium fit hyeme; unde appetitus & concoctio tunc melior.

§ 7. *Secundò*, *Pinguia* & appetitum & concoctionem tollunt; ob hanc præcipue causam, quòd viscida omnia sensim se in ventriculi musculos insinuantia, & fibras ejus laxant, & rarescentiam liquidi nervosi in sanguine impediunt: & sic comminutionem cibi frustrant sublatâ debitâ ventriculi contractione.

§ 8. *Tertiò*, Narcotica *Anorexiam* & *Apepsiam* inferunt: quia nimis rarefaciunt sanguinem, & sic dilatant arterias, ut non possint excedere spiritus animales ad ventriculi contractionem requisiti, ob nervos compressos; & hinc est, quòd *Nicotiana* ita obsit appetitui.

§ 9. *Quartò*, Observarunt aliqui dejici appetitum ob mœrorem, & desuetudinem Veneris: sed hæc desuetudo est evacuatio suppressa; adeoque plenitudinem in toto corpore, & sic in ventriculo etiam, facit. Mœror autem conjuncta est cum tardiore & debiliore sanguinis motu, & spirituum animalium; atque sic non sine rariore & debiliore contractione ventriculi: debilior verò & rarior ventriculi contractio minùs expellit in eo hærentia; adeoque hæc ibi accumulantur ad aliquam plenitudinem.

§ 10. *Quintò*, Fatentur fermenti stomachici defensores, tolli appetitum & concoctionem quum fermentum illud non est satis volatile, sed nimis fixum, ac peregrino acore infectum; unde fit cruditas acida. Hæc nostram sententiam firmant; nam acida fixa semper sunt viscido humore in nostro corpore conjuncta; & deinde rarescentiam sanguinis, hunc coagulando, impediunt. Quare duplici ratione contractionem ventriculi, ejusque effectum, remorantur. Cæterùm ventriculi fermentum nullum esse, sensu horum Scriptorum, exinde patet, quòd bilis regurgitans in ventriculo, qnamvis acrimonia volatili prædita, tollat, non afferat, appetitum, aut coquendi facultatem: & ut hoc semel

mel vobis dicam; omne acidum quod est in ventriculo fit ex cibo & potu ibi stagnante diutiùs æquo. Nam quæ sunt in ventriculo, sunt extra hominem posita, quia extra pomœria circulationis: adeoque cibi rarescunt, & acescunt. Quare acidum est ventriculi vitium; non fermentum.

§ 11. Et nunquam poterunt fermenti stomachici assertores explicare, cur partes ciborum ventriculi lateribus proximæ priùs coquantur, & cur fiat ut ingesta laminatim dissolvantur partibus eorum extimis primò liquescentibus, & ex ventriculo elabentibus. Nam fermentum mediis miscetur ingestis. Quare fatendum est actionem & comminutionem, à ventriculi parietibus accedentem, fermenti vices obire. Quæ actio à viscido humore impedita est.

§ 12. At saliva, quæ multis fermentum audit, non est acida, nec subacida, in sanis, (qualis tamen debet esse liquor fermentatitius) sed urinoso spiritu & sale fœta. Nec aliud præstat in concoctione, & appetentiâ, quàm ne ventriculus, ab aëre appellente, nimis arescat; & sic in contractionem non veniat: & ne cibus, non mollitus, non facilè comminuatur.

§ 13. Itaque curatio *Anorexiæ* & *Apepsiæ* purgantibus aut sursum, aut deorsum, absolvitur; & deinde iis quæ abstergunt, & dividunt, absque stimulatione insigni, & purgandi vi. At si placeat simul exhiberi & purgantia & dicta incidentia, non perdetis operam.

§ 14. Quare postquàm vomitorium, aut per alvum purgans, fuerit exhibitum, proderit dare decoctum amarum *Pharmacop. Lond.* cum simplici vel duplici senna; idque per quatuor vel sex vices, diebus ternis vel quaternis.

§ 15. Dixi post purgantia convenire medicamenta quæ incidunt partes lentoris, quàm minimâ vi stimuli; inter talia commendo folia agrimonii, & parata ex cydoniis; sa-

lem armoniacum, cum oculis cancrorum mixtum, ac in potu dilutum; tincturam hieræ picræ in vino *Hispanico* factam, addita coccinella; tincturam absinthii; elixir proprietatis; ac, inprimis decoctum *Pharmacop. Lond.* cui semper addi debet scrupulus salis absinthii, aut salis tartari. Illi simile est decoctum, quod sequitur:

℞ Fol. agrimon. capill. Ven. a. pug. j. summit. centaur. min. pug. ij. flor. cham. pug. j ss. sem. citri pug. ss. coq. in aq. font. ℔ j. ad medietatem. Dentur ℥ iv. duobus horis ante prandium, reliquæ ante cœnam.

§ 16. Perveniamus nunc ad vomitum bilis, sive liquidorum flavo colore tinctorum, aut amarore infectorum. Quæ dicitur

*Cholera Morbus.*

§ 17. Nam quamvis etiam evacuatio fiat per inferiora, tamen, ob rationem statim dicendam, morbum hunc tractabimus inter affectus ventriculi.

§ 18. Choleræ morbi originem deducunt Medici ab affervescentiâ intra vasa sanguinis, excitatâ à fermento peregrino & vitioso; unde bilis & succus pancreaticus copiosiùs separantur à sanguine, & succi illi acriores facti stimulant intestina plus solito.

§ 19. Ego verò non puto fermentum aliquod peregrinum sanguini admistum acrimoniam vellicantem affricare bili & succo pancreatico. Nam fermentum illud eorum generantur in ventriculo ex piscium aliquorum generibus, fructibus horareis, aliisque citò putrescentibus. Putrescunt verò omnia *extra* animal, id est, in primis viis, & antequàm circulentur. Postquàm verò intra animal, & circulandi pomœria, convehuntur, & per jugem motum & liquores

quores diluentes, ſpoliantur acrimoniâ & vellicandi poteſtate. Unde notum eſt venenata non poſtquàm in ſanguinem ſunt tranſlata, ſed in ventriculo hærentia, nocere; ſicut videre poteritis ex *Wepferi* hiſtoriâ Cicutæ Aquaticæ.

§ 20. Quare cauſæ choleræ tragœdiam ſuam abſolvunt, antequàm ſanguini admiſceantur; nempe, ſtimulando ventriculi fibras, hæ motus convulſivos ibi excitant. Et cùm quantitas liquidi motus illos excitantis ſit magna, iſtius copiâ excitabuntur illi motus in utroque orificio ſimul: adeoque prout alter prævalet, per utrumque alternatim fiet extruſio.

§ 21. Atqui alternæ ventriculi convulſiones, & ejus à materiâ putreſcente & rareſcente dilatationes, exprimunt quicquid ſeparatim exiſtat in hepate, veſicâ fellis, aut pancreate, & ad inteſtina deducunt.

§ 22. Parva verò copia liquoris amari inficit liquores ventriculi, adeo ut omnia, quæ evomuntur, aut dejiciuntur, biliosa poſſint videri.

§ 23. Et manifeſtum eſt accidentia choleræ morbi familiaria, nempe febricitationem, lypothymiam, & cephalalgiam, eſſe ſymptomata motuum convulſivorum ſtomachi, non verò fermenti in maſsâ ſanguineâ: priùſque oriri debere ventriculi violentum motum, cum materia quantumvis efferveſcente, quàm effuſionem immodicam bilis. Nam materia, quantumvis efferveſcens, non magis movetur ad unas, quàm ad alias partes: adeoque fermentatio ſanguini inducta non poteſt eſſe cauſa bilis in inteſtina nimis effuſæ: niſi accedat adjumentum muſculare à ventriculo, hepar comprimente, ejuſque contenta expellente.

§ 24. Cùm ſtatuerim choleram morbum oriri à fructibus horareis, aliiſque in ventriculo putreſcentibus, methodus curandi non erit difficilis: nam cùm hæc putreſcentia ven-

triculum & inteſtina commoveant & ad excretionem ſtimulent, non opus eſt ullis purgantibus, ſive ſurſum, ſive deorſum. Cùm tamen opus ſit excretione, non convenient ulla adſtringentia, quamdiu reliquiæ putreſcentium nondum excretæ ſuperſunt. Quare ſicut ubi quis aſſumpſerit medicamentum emeticum ſatis validum, nemo ſanæ mentis aliud ingeret emeticum, aut purgans, aut vomitum cohibens: ita in cholera morbo eodem modo procedendum eſt. Itaque ſicut poſt emeticum datum, ita & hîc humores commoti ſunt liquore quovis fatuo tenuique, & imprægnationi ſuſcipiendæ maximè opportuno ac idoneo, miſcendi: ut viſcoſa poſſint faciliùs evehi, acria verò & ſtimulantia dilui. Sic enim convulſivi motus, cum minimo labore, à ventriculo exantlantur; & tandem eorum cauſa prorſus amovetur.

§ 25. Quare in principio magna copia ſeri lactis, aut aquæ tepidæ, aut juſculi macri, aut cereviſiæ tenuiſſimæ, modò non acidæ, ægroto epotanda per vices ſæpe exhibeatur, ut ſolet iis quibus emeticum eſt datum.

§ 26. Atque per os quidem exhibuiſſe ſatis erit iis qui maximè vomunt ex hoc affectu. At ſi etiam (ut plerumque fit) per alvum excernant vehementer, quamvis ſuffecerit iis tanto copioſius liquida illa propinâſſe; tamen proderit ad citam medelam clyſteres ex iiſdem ſubjeciſſe, addito ſolo oleo; clyſteres inquam omnibus horis.

§ 27. Si Medicus aliquando ſeriùs advocatus ſit, ut ſuſpicari debeat magnam copiam humorum putreſcentium eſſe expreſſam, eadem tamen methodo utatur, addito ſolùm potulentis ſyrupo limonum, aut acetoſæ, aut gelatinæ cydoniorum; aut, quem iis meritò præfero, ſyrupo violarum, aut althææ. Nec non, ſi fieri poteſt, decoctum foliorum malvæ aut althææ, ex aqua fontana plurima

ma exhibitum, admodum conducet; eritque instar omnium.

§ 28. At si non antea advocetur Medicus, quàm cessaverint excretiones, & superstite excreandi conatu, ægri vires fatiscant (quod ex pulsus debilitate comparata cum magnitudine excretionis prægressæ dignoscitur) lypothimia immanente; tum eodem modo erit medendum, ac si, emetico suo officio functo, inanes vomitus forent compescendi, & quies provocanda: nempe opium cautè, & partitis vicibus, & forma liquida, est exhibendum.

§ 29. Formula sit talis:

℞ Aq. menth. ℥ j. ſs. flor. chamæmil. ℥ ij. cinnam. ℥ ſs. sal. absinth. ʒ ſs. confect. de hyacith. ʒ j. laudan. cydon. Helmont. gutt. xl. m. Laudanum autem cydoniatum Helmontii tale est.

℞ Opii pulveris ℥ jv. succ. cydonior. recent. ℔ iv. digerantur simul per tres septimanas, tum add. caryophill. arom. nuc. moschat. cinnam. a. ℥ j. Digerantur rursus per septimanam unam: & initio ultimi diei add. croc. ℥ j. Et, exacto hoc, tum filtra: & evaporetur ad tertias, ut fiat tinctura: gutt. xx. tincturæ hujus possunt gr. j. laudani Thebaic. æquipollere. Quod si vis in forma pilulari, tum ad mellaginem evaporetur tinctura, & crocus electus pulverisatus sub finem injiciatur. F. pil.

§ 30. Et hæc est absoluta cura choleræ, de qua hìc solùm adnotabo plerosque Practicos suadere in principio morbi sudorifera ad evacuationem humorum peccantium; quo nihil ineptius fingi potest; cùm humores, quales in iis, qui hoc symptomate tentantur, evacuandi prostant, non poterint per vasa sudorifera expelli propter crassitiem: ut inspicienti patebit, præterquàm quòd experientia me sæpius docuerit methodum sudoriferam, omnemque hujus

morbi

morbi curam per alexipharmaca, præcipitantia, aut corroborantia, & adſtringentia, adverſi eſſe eventûs, non minùs quàm rationi adverſam. Sequitur

### *Vomitus ſanguinis.*

§ 31. Loquor autem de ejus evacuatione, quæ lædit vires; nam aliquando fœminæ rejiciunt ſanguinem per os ſuperius ventriculi, quem per os uteri debebant expellere. Hæc earum evacuatio non eſt ſiſtenda; niſi major fuerit (quàm ſolet eſſe aliàs) per loca inferiora. Nam niſi major fuerit, non lædit vires: at ſi major fuerit, pertinet ad hunc morbum; & poſtquàm ceſſaverit, adhibenda erit methodus contra menſes ſuppreſſos.

§ 32. Signa ſanguinis vomitu rejecti dabit *Riverius*. Et ſi ſymptoma hoc dependeat à vitio viſceris alterius, exempli gratia, à preſſione hepatis ſchirroſi, ablato illo vitio ceſſabit vomitus.

§ 33. Advertite etiam, nos hîc tradituros curam cujuſvis excretionis ſanguineæ, ſive ea ſit per renes, ſive per pulmones, aut hæmorrhoides, aut nares, aut anum, aut alia loca. Et cùm non opus ſit cauſas enumerare hæmorrhagiarum, non erit etiam opus enumerare cauſas vomitûs ſanguinis, cùm apud *Riverium* inveniantur.

§ 34. Quare pro curatione, primò ſanguis detrahatur, non magna quidem quantitate quâvis vice, ſed tantùm pluribus vicibus: & prodeſt in mittendo ſanguine hac cauſâ vulnus ſæpius digito occludere, dein aliquantulum ſanguinis emittere: immo vidi criticam in febre per nares hæmorrhagiam, cùm nullis aliis remediis poſſet compeſci (jam enim nimia evaſerat) tali venæ ſectione in brachio fuiſſe ſedatam, cum ſalute ægri.

§ 35. Debet autem ſanguis detrahi, quæcunque ſit cauſa morbi,

morbi, ob revulsionis necessitatem & utilitatem. Nec verum est, quamvis multi id dicant, non prodesse venæ sectionem, ubi sanguis acrior aut fluxilior est causa hæmorrhagiæ. Nam tum venæ sectio in loco distante & opposito efficit, ut per aliquod tempus sanguis minore copia & velocitate fluat ad locum per quem fit hæmorrhagia: quo facto spatium conceditur aliis remediis usurpandis, iisque deducendis ad locum affectum.

§ 36. Post venæ sectionem in brachio, aut potius in pede si fluxus fiat in naribus, pulmonibus, aut ventriculo; subita frigidi ex alto in humeros aut brachia nuda ægri effusio est remedium insigne, & à me perfertur balneo ex aqua frigida; quod tamen plurimùm prodest.

§ 37. Si æger non sit plethoricus, aut si sanguis non sit vitiatus, quando *hæmorrhagia* dat inducias, tum purgantia hydragoga blanda conveniunt. At si hæmorrhagia sit perpetua, tum prætermissâ purgatione, ea sunt exhibenda quæ vasa constringunt, aut motum sanguinis diminuunt quavis ratione, & præsertim crassitiem & lentorem quendam illi conciliando.

§ 38. Primò, ergo, succus hederæ terrestris, aut plantaginis, aut symphyti majoris, aut urticæ, aut millefolii, aut polygoni, aut bursæ pastoris, cochleatim detur quaterve indies, saccharo edulcoratus; hoc est, si absque eo non sit ægro gratus: at semper cum dimidio saltem grani sacchari Saturni, aut cum nitro purificato. Nam qui sine saccharo Saturni, aut nitro purificato, succos istos exhibent, & sibi & ægris desunt. Dein omni potu nitri purificati ℈ ss. exhibendus est; vel phlegmate vitrioli est hic acuendus, vel aceto vini non destillato.

§ 39. Practici hîc laudant pro potu (& rectè) ferratam aquam, scilicet in qua ferrum ignitum sit sæpius extinctum.

§ 40. Admodum verò proderit chalybis ℈ſs. ex ſyrupo coralliorum exhibere bis indies, ſuperbibendo tincturam roſarum, factam ex roſis ſiccis & aqua ferrata, cum oleo vitrioli.

§ 41. Interea quavis hora, aut ſæpius, detur cochleatim Julapium, quod ſequitur.

℞ Aq. ſperm. ranar. ℥ijſs. Aq. roſar. papav. rhœad. a. ℥j. lapid. hæmat. ℈ſs. ſanguinis dracon. gr. xxv. ſucc. citri ℥ſs. ſyr. corall. ℥jſs. m.

§ 42. Cùm electuaria nihil ſint præter multos pulveres conſervis & ſyrupo involutos, illorum loco exhibeatur ſæpius (præter chalybem ſuprà præſcriptam) ſperma ceti ʒſs. ex ſyrupo è roſis ſiccis, aut papaveris albi, aut de ſymphyto, aut de ſucco cydoniorum.

§ 43. Dixi intervallis debere aliquando purgationes inſtitui; itaque ſi ſit vomitus ſanguinis, præmittatur pulvis, qui

℞ Sperm. ceti, rhei elect. pulv. a. ℈ſs. trochic. de carabe, mumiæ, aa. gr. vij. detur in ſyrupo myrtillor. Hora autem ſomni detur emulſio ex ſem. 4. frigid. maj. & ſem. portulacæ cum nitri purificati, aut ſalis prunellæ, ℈ij. & edulcoretur ſyrupo cydoniorum. Deinde ſumat intervallis potionem: quæ talis ſit.

℞ Tamarind. ℥ij. aquæ font. in qua fol. acetoſ. & flor. roſar. rubr. fuerunt decocta ℥iv. coque, & in expreſſione infunde rhei (aut rhabarb.) ʒſs. fol. ſenn. ʒj. coletur, & detur colatura in ſyr. dialth. vel roſ. pallid. & florum Perſicorum.

§ 44. Si rurſus autem ſæpius infeſtet homorrhagia, præcipuè ventriculi, tum exhibete mixturam hanc.

1. ℞ Decoct. urticæ, heder. terreſtr. ℥jſs. aceti ʒjſs. camphor. gr. vj. ſyrup. granat. ℥ſs. pro duabus doſibus. Aut hæc ſit:

2. ℞ Oxy-

2. ℞ Oxycrat. ex una parte aceti duabus aquæ fontan. facti ℥ij. ſucc. limon. ʒſs. ſacchar. Saturni gr. iv. ſal. abſinth. ℈j. argillæ ad albedinem calcinat. gr. xv. ſyr. è ſucc. plantag. ℥j. m. pro duabus doſibus. Semper autem præſtò ſit mixtura. Quæ,

3. ℞ Succ. millefol. depurat. ℥iv. aquæ cinnam. ſpirit. vin. ʒij. laud. gr. iij. lapid. hæmatit. gr. xxv. corall. rubr. præpar. ℈j. Syr. papav. rhœad. ℥j. cochleatim eſt danda, reliquis non reſpondentibus.

§ 45. Denique ſi hæmorrhagia ſit à ventriculo, & tandem ſedata fuerit, tum in longioribus intervallis detur pro omni potu, aut ſerum lactis caprilli, aut lac ipſum. Sed ſi ex potu vini albi Gallici, aut vini acidi, aut cereviſiæ acidæ, orta ſit hæmorrhagia à ventriculo, tum in intervallis aquæ acidulæ medicatæ nunquam fallunt expectationem.

§ 46. Externa medicamenta, qualia ſunt teſtium involutio pannis oxycrato madidis, & ſtercus ſuillum ferro candenti impoſitum, emplaſtrum defenſivum, & talia, pro hæmorrhagia narium, præcipue nutricibus nota, videte ex *Riverio.*

§ 47. Sequuntur ſymptomata *ventriculi vacui.* Sed priùs debeo monere, lienteriam à me inter ea non eſſe memoratam, quoniam illa eſt morbus compoſitus, ex apepſia & diarrhoea: adeoque curatio ejus plenè tradetur in curatione diarrhoeæ.

## II. *De Morbis Ventriculi* nimis vacui.

§ 48. Symptomata ergo ventriculi nimis vacui ſunt *Fames Canina*, *Pica* & *Malacia*, & *Sitis Morboſa.*

## *Fames Canina.*

§ 49. Omnis fames est à ventriculo vacuo; nam sensus famis oritur à ventriculo, latera sua, ob nihil intercedens, ad contactum mutuum adducente. Unde quò liberior est contactus, seu quò minùs ventriculi tunica tecta est, eò major est fames.

## *Pica & Malacia,*

§ 50. Quarum definitiones petite ex *Riverio*, sunt nihil aliud quàm fames aucta, seu canina, sive *boulimia*, *cum delirio melancholico.*

§ 51. Hæc omnia patent ex eo, quòd usus eorum quæ visciditatem ventriculi, aut ejus mucum, tollunt, quæ nimiùm purgant, aut quovis modo inaniunt ac irritant, famem caninam, seu nimiam, faciunt: & si acida famem aliquando excitant, debet abesse omne viscidum; hoc enim sensum famis frustratur, contractum & contactum illum immediatum impediendo. At sine viscido pars acidi potest in ventriculo stabulari, immo peracidum quid, quando adsunt magni dolores. Potest ergo adesse, ex cibo aut potu exhausto, in ventriculo, peracidum quid, sive etiam ex cibo potuque consuetis pars quædam acescens; quæ tamen non aliter famem excitat, quàm irritatione fibrarum, quâ latera ventriculi ad se mutuò adducuntur: adeo, ut, si quid aliud (non acidum) parva quantitate hanc adductionem in ventriculo ferè vacuo produceret, pari jure foret causa famis. Et hoc adeo verum est, ut si quantitas aliqua major liquoris acidi in ventriculo contineatur, quæ latera ejus à mutuo contactu detineant, nullus futurus sit sensus famis.

§ 52.

§ 52. Quare quæcunque efficiunt ut latera ventriculi ad ſe accedant, ea ſenſum famis; & aucta, famem caninam; & accedente delirio, picam & malaciam, efficiunt.

§ 53. Præſcribunt in hoc caſu Medici recentiores acidum obtundentia, & ſalia fixa, mucilaginoſa, oleoſa omnia & pinguia; quorum omnium effectus eſt impedire contactum liberum tunicarum ventriculi. Quare, ipſorum exemplo, imperabimus omnia viſcoſa & diutiùs hærentia in ſtomacho.

§ 54. Pro cibo itaque gelatina cornu cervi aut juſculum carnium gelatinoſarum, ac ſimilia proderunt.

§ 55. Pro potu verò vina Hiſpanica & Canarienſia, Medicè (hoc eſt, modicè) ſumpta; præſertim vero cereviſia Brunſvicenſis, aut hydromel Batavicum, ex una parte mellis & ſex partibus aquæ.

§ 56. Non autem mirandum erit, quod dixerim *Picam* eſſe ſymptoma ventriculi vacui; cùm experientia teſtetur eam ſæpe oriri à menſium ſuppreſſione, cauſave ſimili. Nam ſuppreſſio illa menſium non inducit famem: ſed fami aliunde inductæ ſuperaddit delirium, ob auctam in cerebro quantitatem ſanguinis viſcoſi & parvi motûs, qualis eſt in fœminis pleriſque obſtructione uterinâ laborantibus; unde nervi fiunt inflexibiliores: à qua inflexibilitate pendet delirium melancholicum.

§ 57. Pica ergo eodem modo curanda eſt ac delirium: & *Malacia* eodem modo ac pica.

§ 58. Inter morbos ventriculi numeratur etiam *dolor.* Hunc inter morbos inteſtinorum curabimus, ob cauſas eaſdem. Quippe hæc & ille nonniſi eaſdem ob cauſas dolent: horumque dolor eſt famoſior *dolore ventriculi.*

§ 59. Adverto quòd negari ſolet à quibuſdam *ventriculi abſceſſum* aut ulcus ullum fuiſſe viſum. Ego quidem novi

ulcus ventriculi curatum fuiſſe devoratâ ſæpius terebinthinâ & per ſeptimanas aliquot epoto ſarſæ decocto. Supereſt autem ut

### *Sitim nimiam*

Tollamus, ingens opus! nam loquor de ſiti nimia extra febrem.

§ 60. Practici hîc præſcribunt ſerum lactis, aquam fontanam cum ſuccis acidis, & præſertim cum nitro purificato. Ego ante omnia commendo venæ ſectionem; & tum decoctum malvæ, althææ, florum aut ungularum violarum, & florum boraginis, ex aqua fontana; aut potius tincturam roſarum rubrarum, & emulſionem ex quatuor ſeminibus frigidis majoribus, & amygdalis dulcibus.

## CAP. XIX.

### *De Morbis Inteſtinorum.*

§ 1. OMNES inteſtinorum morbi ſunt ſymptomata *plenitudinis*; influentibus nempe in inteſtina quæ influere non debebant, ut in dyſenteria, diarrhoea, fluxu hepatico & hæmorrhoidum internarum; aut retentis iis quæ retinere non deberent, ut in lienteria, fluxu coeliaco, lumbricis, affectu iliaco, & nimia alvi adſtrictione. *Dolor* enim *colicus* eſt ejuſdem generis cum aliarum partium dolore. Incipiamus ergo ab adſtrictione alvi.

## I. *Adstrictio Alvi.*

§ 2. Quæ non differt, nisi gradu, ab *iliaca passione:* adeoque utriusque curationem simul trademus. Nam si parum, aut nihil per inferiora, stercus verò per superiora, ejicitur, ut etiam clyster; est jam *passio iliaca:* at si nihil per superiora, est *alvi adstrictio.*

## II. *Passio Iliaca.*

§ 3. Affirmo itaque passionem iliacam aut esse effectum vomitionis, vomendive conatûs; aut obstructionis intestini à fæcibus non expulsis, sive ob lentorem fæcum, sive earum copiam, sive crucialem superequitationem intestinorum.

§ 4. Pro ea specie curandâ, quæ provenit à conatu nimio vomendi, applicetur cataplasma epigastrio & umbilico ex mithridatio, diascordio, pulvere cinnam. & oleo macis, confectione vel syrupo è succo granorum kermes. Vel offa panis assata, vinoque rubro calido indita, cum aromaticis; vel omentum ovillum calidum; vel catulus vivus abdomini applicetur.

§ 5. Interea famigeratum illud *Riverii* intus exhibeatur, scil. ℞ Sal. absinth. ℈ j. syr. limon. ℥ ss. m. sed moneo vos ut semper addatis gr. ss. vel. j. laudani opiati soluti in aqua menthæ. Et hæc sola, aut his similia, debent exhiberi in passione iliaca primi generis.

§ 6. At si fæces induratæ, vel quavis alia de causa subsistentes, dederint ansam morbo, alia sunt agenda. Et primò injiciendus est clyster emolliens ex oleis chamæm. amygdal. dulc. & hyperic. aut similibus: Et deinde ex decocto emollienti communi, vel jusculo pingui, cui addantur

tur vini emetici turbidi unciæ duæ vel plures. Per os verò exhibeatur manna cum oleo amygdalarum dulcium; quod proficit sæpe, fortioribus nihil juvantibus. Et etiam ptisana laxans adhiberi potest ex infusione sennæ, quæ tutior & efficacior est; quia sæpius & quavis quantitate potest assumi. Ultimum remedium dicitur Mercurius crudus, ad uncias aliquot, vel etiam libras, assumptus: & postea vectio in curru.

§ 7. Sed si constet, morbum oriri à fæcibus subsistentibus ob copiam vel lentorem, tunc consulerem purgantia fortiora per os exhibere: & interea inungatur venter unguento de arthanitâ. Nec opus erit de vomitu solicitum esse; nam vomitus ventriculo pleno (affatim quippe superbibendum est medicamento cathartico liquidum tenue) dejectiones tandem procurabit, ob compressionem abdominis. Unde ego, aliis non proficientibus, dummodo vires adhuc constent, vomitorium exhiberem.

§ 8. Et patet hæc à fortiori sublatura esse alvi adstrictionem.

## III. *De Diarrhœa, Lienteria, & Passione Cœliaca.*

§ 9. Horum morborum differentiis ac definitionibus, quæ apud *Riverium* Practicosque omnes inveniuntur, prætermissis; affirmo posteriores duos tantùm superaddere Diarrhœæ; primum quidem apepsiam, secundum verò, cùm curabilis sit, (nam affectio cœliaca ab obstructione strumosa pendens non potest curari magis, quàm qui os non habet potest nutriri) materiam quandam tenacem intestinis circum ostia vasorum lacteorum hærentem. Nam quod aliqui dicunt abrasum mucum naturalem intestinorum efficere, ne transcolari possit chylus, apud me fidem non inve-

invenit: cùm chylus non transcoletur, nec ulla propriè fiat transcolatio in corpore animato.

§ 10. Quare *lienteria* curatur iis omnibus quæ tollunt apepsiam; & *passio cœliaca* omnibus quæ paulatim purgant, idque copia magis quàm stimuli magnitudine; ut sunt aquæ medicatæ, vel potius sal tartari multa aqua dilutum. In his autem symptomatibus retinentur quæ retineri in intestinis non deberent, nimirum partes chylosæ in vasa lactea demandandæ.

§ 11. Superest ergo ut curationem diarrhoeæ tradamus. *Diarrhœa* omnis fit vel à materia accumulata in fistulâ intestinali, & ibi putrescente ob easdem causas, ob quas aëri calido exposita putrescit; vel derivatâ ex apertis radicibus ductûs hepatici & pancreatici solitò patentioribus, ob impeditam transpirationem insensibilem, renalem, aut similem; unde major liquoris aucti impetus in latera orificiorum earum radicum, ea distendens, & quaquaversum distrahens. Quæ sic succedit: & nisi succedat, succedit semper febris.

§ 12. In hoc posteriori genere diarrhoeæ valde metuere debemus, ne succedat *dysenteria:* & idcirco quæ contra dysenteriam infrà præscribentur, debent tum usurpari. Quippe apertio tantillo major vasorum efficit, ut sanguis integer excernatur. Et in hoc genere diarrhoeæ semper enitendum est, ut restauretur insensibilis transpiratio, præmissis iis quæ præmittenda dicentur.

§ 13. Quare sudorifera, primò blanda, deinde generosa, sunt exhibenda; inter quæ theriacalia & opiata excellunt in hoc casu. Semper autem observandum est, an diarrhoeam febris comitetur; hujus enim habenda erit ratio. Non quòd curationem variet, sed quòd de causis diarrhoeæ certiores nos faciat. Si quippe simul adsit febris, tum orta

eſt & febris & diarrhœa à cauſa communi: verbi gratia, ab evacuatione aliqua prohibita; qua reſtituta tollitur & febris & diarrhœa.

§ 14. Nam notandum eſt, non poſſe ſecretiones craſſas incraſſeſcere, quin diminuantur, aut priùs, aut ſimul, tenuiores; adeoque diarrhœas pituitoſas, ſeroſas, bilioſas, & oleoſas, habere omnes unam & eandem cauſam, ſcilicet, defectum ſecretionis in vaſis ſudoriferis, & eandem medendi rationem poſtulare; & eſſe appellationes inutiles; cùm diarrhœa bilioſa ſit cholera imperfecta, pituitoſa verò & ſeroſa ſola voce differant; oleoſæ autem ſint nullæ, ſed pinguiforme excretum, quod & omni diarrhœæ notabili ſit comes.

§ 15. Atqui evidens eſt, morbum illum, qui minuitur accedente diarrhœa, ortum habuiſſe ab ea materia quæ evacuatur per diarrhœam. Unde ſequitur *criticam* diarrhœam non debere ſiſti.

§ 16. Itaque diarrhœa, quæ debet ſiſti, ſemper eſt *ſymptomatica*, id eſt, quæ morbum, cui accedit, non minuit. Nam cùm ſaniſſimus noſtrûm occultè ægrotet, diarrhœa accedens (dum nobis ſaniſſimi videmur) debet dici morbo ſuperveniſſe, & eſt ſymptomatica; quia ſanis ſuperveniens nullum morbum minuit.

§ 17. Quare cùm omnis purgatio à vi ſtimulante procedat, id eſt, dolorem inferente; ſi vis hæc materiæ inteſtinis inhærentis inſit, debet purgatione artificiali, materiam illam tenacem divellente, removeri. Nam ſi materia inhærens inteſtinis non ſit tenax, erit tantùm aqueis copioſiùs diluenda.

§ 18. Dico ergo in omni diarrhœa orta à materia viſcida intra inteſtina convenire primò purgantia; quibus Practici ſemper admiſcent adſtringentia: quorum conſuetudinem,

ſi

si diarrhœa sit ingens, approbo; si verò lenta, rejicio. Itaque in priori casu fiat purgatio per ptisanam, qualis est hæc:

℞ Fol. senn. ʒ ij. rhabarb. ʒ j. fol. plantag. m. ss. sal. prunell. ℈ ij. coque in aquæ puræ vel ferratæ ℥ x. colatura exhibeatur unâ vel duabus vicibus eodem die. Vel exhibe pilulas:

℞ Mass. pilul. ecphractic. cum aculeo ʒ ss. laud. gr. ss. m. Vel, ℞ extract. catholic. eadem dosi, cum gr. vij. limaturæ Martis, in forma pilulari.

§ 19. At si materia diarrhœam excitans proveniat immediate à massa sanguinea, per ductum cholidochum & pancreaticum, sive ob impeditas alias secretiones tenuiores, sive ob auctam quantitatem crassioris partis sanguinis; tum omni arte tentandum est, ut sudor eliciatur, epotis decoctis lignorum guaiaci, juniperi, buxi, sassaphras, ex aqua pura, vel ex aqua & vino Clareto Gall. factis; & vesperi assumptis bolis, ex antimonio diaphoretico, sale volatili C C. extracto gentianæ, diascordio, sale volatili succin. &c. Vel ut diuresis copiosa provocetur epotis decoctis radic. graminis, petroselini, cum sale prunellæ ex aqua simplice factis; vel, quod alia vincit, decocto florum chamæmilli, ex aqua salsa.

§ 20. Interea vesperi exhibeatur laudanum liquidum Helmontii, à gutt. x. ad xxx. deinde adstringentia. Sed cùm adstringentia quæ dysenteriæ sufficiunt, constet à fortiori debere esse paria diarrhœæ; idcirco ne eadem bis proponamus, transeamus ad dysenteriam.

## IV. *De Dysenteriâ, & Fluxu Hæmorrhoidum.*

§ 21. Quæ continet fluxum *hæmorrhoidum* internum & fluxum *hepaticum*; vel ob vasa secretoria hepatis nimis

dilatata, vel vasa secretoria pancreatica ampliata. Omnium eadem est causa & cura.

§ 22. Nam, primò, in omni fluxu ventris *sanguinolento* vena est secanda in brachio, revulsionis gratia, & ut medicamenta assumpta possint interea vires suas in intestinis affectis exercere.

§ 23. Deinde (nisi dysenteria ortum suum traxerit à materia tenaci, rodenti intestina; tum enim purgandum foret, ut in diarrhœa) omissis purgantibus, assumantur ea quæ adstringunt incrassantque.

§ 24. Quare ter de die exhibeatur ʒ ss. ℈ ij. vel ʒ j. electuarii hujus:

℞ Fol. agrim. siccat. pulv. sem. millefol. conserv. ros. rubr. cydonior. conditor. a. ℥ j ss. theriac. androm. ℥ ss. troch. de carabe, *secundùm Pharmacop. Lond.* rhabarb. nucis mosch. a. ʒ j ss. sal. absinth. spec. diarrhod. abbat. a. ʒ j. cum s. q. syr. è succo plantag. & pauxillo aquæ cinnam. fiat electuarium. Est prorsus egregium.

§ 17. Vel ter in die exhibeantur cochlearia duo hujus tincturæ, vel infusionis: Quæ,

℞ Rhei ʒ ij. diascord. ʒ ss. bol. ver. ʒ vj. radic. torment. ʒ iij. cortic. quercini sylv. argillæ ad albedinem calcinat. a. ʒ j. fol. plantag. ʒ ij. macerentur per noctem in spirit. vini ℔ j. aquæ menth. ℥ iv. colaturæ add. syr. papav. rhœad. ℥ ij.

§ 26. Multis diascordium cum sale absinthii sufficit etiam in dysenteria epidemica. Sæpius cum fructu exhibitum vidi illud Horstii: Quod,

℞ Conserv. ros. rubr. ℥ j. sem. plantag. tost. ℥ ss. corn. cerv. ust. croc. Mart. adstring. & terræ sigillatæ a. ʒ j. syr. cydonior. q. s. ut f. electuar.

§ 27. Semper autem electuariis antidysentericis admisceri

ri debet laudanum liquidum; aut potius ſuperbibi ex tincturâ diaſcord. vel mixturâ quæ ſequitur.

℞ Aq. ſperm. ran. menth. a. ℥iij. diaſcord. ʒſs. laud. opiat. gr. iij. ſal. abſinth. ℈j. ſyrup. caryophyll. q. ſ. ad gratum ſaporem. m. detur cochleatim.

§ 28. Pulvis quoque Timæi eſt optimus: Qui,

℞ C. C. uſt. rad. torment. a. ℥ſs. terræ ſigillat. ʒij. boli arm. lapid. hæm. coral. rubr. præpar. cort. granat. balauſtior. roſar. rubr. a. ʒj. maſtich. ℈iv. gum. tragac. albiſſ. ʒij. m. doſi ℈j. bis terve indies.

§ 29. Qui pilulas malunt, his illas, frequenter mihi probatas, commendo.

℞ Croc. Mart. adſtring. corall. rubr. præpar. lap. hæmatit. a. ʒſs. ſacchar. Saturni gr. xv. balſam. tolut. ʒij. ſyr. è ſucc. plantag. q. ſ. m. fiat maſſ. pilul. è cujus ſingulis ſcrupulis fiant pilulæ quinque pro doſi matutinâ, & totidem pro veſpertinâ, devorandæ: poteſt hîc augeri quantitas ſacchari Saturni; & alternis noctibus addi laudanum.

§ 30. Dixi in dyſenteria omitti debere purgantia, niſi materia tenax, hærens in inteſtinis, morbo anſam dederit; quod ab excretis viſcoſis & mucoſis dignoſcetur. Tunc enim, & præſertim, ſi inveterata fuerit, purgantia ſunt neceſſaria; & vidimus tales dyſentericos ſemper à purgatione meliùs ſe habuiſſe.

§ 31. Pro potu ordinario detur decoctum album *Lond.*

℞ C. C. ad albed. calcinat. ℥j. coq. in aq. pur. ℔iij. ad medias, vel potius ad ℔ij. colatura fiat per cribrum non tenue; alioquin pulvis ſimul tranſibit: tum adde ſacch. albiſſ. ℥j. Vel potius, ſi febris adſit, illud, quod,

℞ Cort. guaiac. ℥ſs. infunde per noctem in aquæ font. ℔iv. & tum decoque ad ℔ij. ſub finem addendo roſar.

rubr. burſ. paſtor. & plantag. a. manip. ſs. liquirit. raſur. ℥ ij. coletur, & ſit pro potu.

§ 32. Ipſa tinctura roſarum ſine acido facta eſt in hoc caſu optima. Præterea ſæpe proderit juſculis remedia apta incoquere. Ut,

℞. Rad. biſtort. torment. a. ℥ ſs. raſur. C. C. ʒ iij. icthyocoll. ʒ j. m. & coque in juſculo vitulino ad ℔ ij. exhibeatur terve quaterve de die.

§ 33. Denique aliis nihil juvantibus, Mercurius dulcis (cauſa affectûs hærente in inteſtinis præſertim) ad grana decem, quindecem, vel ad ſcrupulum, exhibitus ex conſerva roſarum rubrarum, cum vel ſine rhabarbaro, eſt inſigne remedium, ſi ſæpius exhibeatur.

§ 34. Neque hîc tamen negligendus eſt uſus clyſterum: vidi dyſenteriam ſublatam clyſmate ex lacte; ſæpe clyſtere ex decocto inteſtinorum vervecis facto; & ſemel inſigniſſimam uno clyſtere ex vino Canarienſi optimo.

## V. *De Lumbricis.*

§ 35. Verùm cauſa & diarrhoeæ & dyſenteriæ ſæpe eſt vellicatio à *Lumbricis Inteſtinorum*; de quorum differentia videatur *Riverius*.

§ 36. Methodus curationis vera eſt ut primùm purgantia exhibeantur, & inprimis pulvis cornachin. ſive diaſennæ. Deinde exhibeatur pulvis aliquis contra vermes, inter quos excellit illud Timæi:

℞. Sem. abſinth. ſantonic. a. ℥ j. hyperic. ʒ ij. ſem. citri ʒ j ſs. rad. filicis maris, flor. tanaceti a. ʒ iij. doſis eſt ℈ j. vel ʒ ſs. Timæus ipſe addit vitrioli calcinati ʒ ij. quod ego non ſuaderem.

§ 37. Verùm poſt aliqualiter purgatum corpus, multò magis

magis proderit Mercurium dulcem intus exhibere, aptâ annis dosi, per tres quatuorve dies, & postea purgare. Sed si ætas non videatur permittere, ut Mercurius dulcis exhibeatur (quod tamen nunquam est verum) tum infunde Mercurium vivum in aqua florum tanaceti, vel aqua pura, per noctem super lentissimum ignem quâvis quantitate, & cochleare ejus aquæ cum saccharo sæpius detur: vel sæpius immitte stannum Anglicanum liquefactum aquæ; quæ eodem modo exhibenda est. Restat

## VI. *Colicus Dolor.*

§ 38. Qui rite distinctus à nephritico & hypochondriaco, nullus est, aut fugitivus: adeoque non opus est, ut illi immoremur; semper enim sufficit in eo casu decoctum flor. chamæmill. ex vino Hispanico, exempli gratiâ, si flor. chamæmil. p. j. incoquatur vini ℥ vj. & in colaturâ calidâ dissolvatur oleum nucis moschati per expressionem factum ad ℈ j. Poterit una, vel duabus vicibus, exhauriri feliciter.

§ 39. At si dolor diutius infestet, & æger vel ægra hypochondriacæ, vel hystericæ, passioni subjici videantur, opportune julapium antihystericum erit exhibendum cum laudano.

§ 40. At si æger nolit remedia nisi colicæ veræ dicata adhiberi, tum optimum erit ad aquas medicatas, ex chalybe ac nitro antiquorum, id est, salis volatilis specie, imbutas, dimittere. Hæ enim liberaliter epotæ, copia & pondere, & aperiendi (id est, incidendi) vi, mucosam illam viscositatem abripient, è qua dolor propagatur. Aquas verò tales domi etiam poteritis conficere.

§ 41. Observetis tamen equitationem esse necessariam colico dolore vexatis; quæ sola morbum hunc possit tollere,

& aliquando revera ſuſtulit: unde facile vobis erit de natura & cauſa morbi conjecturam facere.

## Cap. XX.

### *De Ictero, & Schirro Hepatis.*

§ 1. NOS *Icterum* hîc conſideramus non ſupervenientem morſui canis rabidi, aut viperæ; talis enim curatur remediis iiſdem quibus alia ſymptomata à morſu excitata: nec ſupervenientem iræ, paſſioni hyſtericæ, febribus, aut medicamentis ſudoriferis nimia quantitate aſſumptis; in his enim alvi fæces ſunt flavæ, & ſecretio bilis in hepate fit, adeoque non ſunt veræ ſpecies icteri: ſed orientem ab infarctu, aut meatûs cholidochi, aut primarum radicum pori bilarii in acinis hepatis, per materiam quamvis glutinoſam, aut calculoſam; aut etiam à compreſſione iſtarum radicum, à nimia copia ſanguinis in ramulis venæ portæ intertextis; vel ab alia inflammatione hepatis, ob ſanguinem ibi ſtagnantem.

§ 2. In hoc ſymptomate fæces alvinæ ſunt albæ, & urina tingit flavedine lintea immiſſa. Quamvis enim bilis ob meatus occluſos non penetret ad inteſtina, ut fæces tingat; tamen diutius circulans in ſanguine attenuatur, ita ut poſſit intrare & tranſire vaſcula renalia & ſudorifera, quæ priùs non potuerit ingredi ob partium magnitudinem, non ob figuram ineptam: nam ne nunc quidem figura partium ejus eſt immutata; quia vera eſt bilis quæ cutem & lintea tingit urinæ immiſſa.

§ 3. *Ettmullerus* contra hanc ſententiam objicit, quòd ſi

si ob defectum excretionis oriatur copia bilis quæ icterum inducit, tum non possit tolli icterus per medicamenta salina volatilia acria & amara; nam hæc copiam bilis augerent. At fallitur hic Author, si putet medicamenta hæc ideo adhiberi ut augeatur copia bilis: nam adhibentur solùm ut viscositas obstruens incidatur, & viæ aperiantur bili secernendæ; adeoque ut copia bilis in corpore nostro minuatur.

§ 4. Diximus icterum produci à calculis aut glutinosis infarcientibus: dico ab iisdem quantitate auctis, aut viscositate, fieri *schirrum hepatis.* Qui cùm aliquando partem tantùm hepatis occupet, solet per aliquod tempus icterum antecedere. Ejus signa videte in *Riverio.*

§ 5. Evidens est non opus esse venæ sectione in ictero, aut scirrho hepatis, æque ac in multis aliis morbis; nisi adsit metus inflammationis, & hæmorrhagia aliqua consueta fuerit suppressa.

§ 6. Atqui evidentissimum est, opus esse vomitu, quo hepar & meatus fellei, ventriculi & abdominis compressione, cogantur excernere materiam obstruentem: & etiam opus esse purgantibus, quæ pleraque educunt per hepar; cùm meatus cholidochus sit præcipuus canalis per quem medicamenta purgantia liquores è sanguine ad intestina derivant; adeoque ipsis hepar quasi lotum poterit mundificari.

§ 7. Primùm ergo vomitorium, idque non lene, est exhibendum; semel, aut bis. Dein ptisana laxans ex foliis sennæ & sale tartari, per diem unum aut alterum, est præscribenda: vel pilulæ laxativæ Timæi; tum verò quavis nocte emulsio. Quæ sit,

℞ Sem. cannab. & aquileg. a. ʒj. sem. dauci sylvestr. ʒjß. sem. papav. alb. ʒiij. contusis sensim affunde aquæ puræ, vel decoct. rad. graminis ℥vi. colaturæ adde syr. de alth. ʒvj. aquæ theriacal. vel cinnam. ʒj. m.

§ 8. Potus ſit ſerum lactis, aut potius ptiſana ex decoct. hordei, ſal. prunell. & ſyr. violar. cum pauxillo aquæ cinnamomi.

§ 9. In quâ ptiſanâ aſſumatur ter indies pulvis. Qui,

℞ Milleped. præparat. cryſtall. tartar. a. ℈ſs. poteſt addi ſaccharum. Loco millepedum utiliter aſſumuntur lumbrici terreſtres præparati, h. e. ſiccati ad ſolem, vel in clibano.

§ 10. Poteſt utiliter ſerum lactis clarificari coctione cum foliis & floribus boraginis, bugloſſæ, cichorei, fragarum, & quinque radicum aperientium.

§ 11. Interea tales exhibeantur pilulæ. Quæ,

℞ Rad. chelidon. maj. ariſtoloch. long. rub. tinctor. a. ʒſs. rhabarb. ʒj. myrrh. rubr. ſtercoris canini a. ℈ij. chalyb. ʒſs. flor. ſulph. ℈j. croci ℈ſs. ſyrup. è ſucco praſii q. ſ. ut fiat maſſa, è cujus ſingulis ſcrupulis formentur pilulæ, n°. v. vel vj. pro doſi matutinâ, aut veſpertinâ.

§ 12. Millepedes vivi contundantur, vino Gallico albo (vel rubro, ſi æger huic non ſit aſſuetus) affuſo: quod ebibitur colatum, & ſyrupo violarum, ſi opus ſit, edulcoratum, ſæpe cum fructu.

§ 13. Qui pilulas non admittunt, iis exhibeatur infuſum.

℞ Rad. rub. tinctor. apii, ering. dent. leon. non toto, a. ℥j. fol. hepat. agrimon. fragar. cum toto, ſcolopend. violar. a. m. j. flor. geniſtæ, anth. hyperic. ſambuc. a. p. ij. ſem. aquileg. ℥j. croci ℈j. Tartar. alb. crud. ʒvj. limaturæ Mart. ʒijſs. vini alb. ℔viij. ſtent ſimul per horas 48. exhibe hujus ℥iv. indies.

§ 14. Secretum habetur à multis exhibere *ſaponem* cum lacte.

§ 15. Sed cùm morbus hic tunc ſemper ſit periculoſiſſimus,

mus, cùm præcedentem vel concomitantem habet *hepatis scirrhum*, (qui, si tolli potest, sequentibus aut similibus tollitur) idcirco, post præmissa ea quæ in ictero valere diximus, foveatur hypochondrium dextrum decocto, quod hunc in modum paratur.

℞. Fol. malvæ, alth. absinth. flor. melilot. chamæm. a. m. j. fol. meliss. chamæpyt. m. ss. sem. fœnugræc. ℥j ss. coque ex aq. ℔iv. adde sub finem vin. alb. ℔ij. Cum pannis laneis foveatur latus manè & vesperi calidè.

§ 16. Deinde superimponatur empl. ex diachylon cum gummis, & de melilot. composit. a. malaxatis oleo lumbricor. Vel emplastr. de cicuta, cum ammoniaco; vel de ranis, cum Mercurio triplicato.

§ 17. At pro potu optimum est decoctum sarsæ & guaiaci; quod manè calidum est hauriendum per multos dies.

§ 18. Si hæc non tollant morbum, debemus ulteriùs confugere ad Mercurium dulcem, intus exhibendum. Pleraque tamen quæ proferentur infrà adversùs affectionem *hypochondriacam*, valent & in hoc morbo.

## Cap. XXI.

## *De HYDROPE.*

§ 1. ORITUR omnis Hydrops, vel (1.) ex eo quòd sanguis factus sit nimis viscosus, ut non potuerit serum elabi per vasa sudorifera, vel renalia; Vel (2.) quòd hæc vasa sint ob causam aliquam vel comprimentem, vel oppilantem (ut calculum renum) angustata, ut non potuerint serum suum admittere, aut ei transitum dare;

Vel (3.) quòd multis factis insignibus evacuationibus sanguinis, venæ sectione, &c. motus ejus, ob paucos spiritus, (ex minore ejus copiâ separatos) factus sit adeo debilis, ut non sufficiat sanguini traducendo ad vasa sudorifera eo impetu, qui ad separationem ibi requiritur, quique deberet impedire, ne illa vasa conniveant & coalescant; Vel denique (4.) ex eo quòd aliquæ evacuationes consuetæ, vel viæ circulationi necessariæ, sint suppressæ, vel compressæ: unde necesse est, ut ea vasa disrumpantur, quæ liquores satis viscosos recipere possunt, & tamen tenerrima sunt, ut *lymphatica*.

§ 2. Evidens est hunc affectum primò postulare evacuationes per purgantia; inter quæ elaterium in pilulis, & succus radicis ireos vulgaris, vel ebuli, in potionibus, præstant.

§ 3. Potest elaterium dari in pilulis ecphracticis, vel in extracto catholico, à gr. ij. ad v. vel ad plura, incipiendo à minore dosi. Succi ireos dedi sæpius tres uncias, cum unicâ syrupi de rhamno cathartico, vel cum manna, pro unica dosi.

§ 4. Non tamen hîc sufficit unica purgatio: alternis fere diebus debent purgantia repeti. Et, in diebus à purgatione vacuis, in potu, qui exiguus sit, assumatur pulvis, qui

℞ Ciner. genistæ, lim. Martis a. ℈ ss. m. Vel qui,

℞ Pulv. bufon. sole vel clibano siccator. ℈ j. Tartar. vitriolat. ℈ ss. m.

§ 5. Proderit usus pilular. quæ fiunt ex crystallis argenti soluti in spiritu Nitri, exhibitis ad gr. iij. vel iv. in ℈ j. vel ʒ ss. pilul. cochiæ maj. vel minoris. Loco crystallorum horum dari etiam potest utiliter Mercurius viridis; cujus præparationem vide apud *Schroderum*.

§ 6. Omnia diuretica & aperientia proposita adversùs icterum

icterum hîc conveniunt; ut & ea omnia quæ proponuntur adversùs calculum renum.

§ 7. Inprimis omnia sudorifera hîc proficua sunt, si modò sudores moveant; quare decoctum ex radice sarsæ & ligno guaiaci hîc est utilissimum, & omnia antiscorbutica acria; & aromata quædam, solùm ob viscositatem seri.

§ 8. Præsertim vero balnea sicca sunt utilissima.

§ 9. Fortasse operæ pretium hîc erit vobis explicare curam empiricam factam viri hydropici nuper, qui laborabat anasarca & ascite. Accipiebant absinthii, rutæ, salviæ, lavendulæ in anatica proportione manipulos quinque; coquebant ex aquæ fontis congiis aliquot, additâ salis communis ea quantitate, quæ fere muriam faceret; huic immittebant linteum non tenue inter coquendum per aliquod tempus; cui linteo ex aquâ exempto, insuebant hydropicum, solo capite prominente: eumque ita in lecto imponebant, ut sudaret per quinque aut sex horas, vel usque dum saliva ejus effluxerit muriæ similis. Tum hominem linteo exemptum alio lecto calido immittebant, ut per tres quatuorve horas sudaret. Interea vinum Hispanicum degustandum illi præbebant. Secundâ vice decocto adhibebant stercus vaccinum magna quantitate.

§ 10. Plurimùm vero prosunt purgantia: plurimùm etiam, post purgantia, in hoc morbo, nec non in omni eo morbo qui ab infarctu vel viscositate oritur, prodest Mars; cui addi debent comæ absinthii, abietis, agrimonii, rad. curcum. sem. anisi; uti si

℞ Mart. ℥iv. summit. abiet. & absinth. a. m. j. centaur. min. flor. sambuc. a. p. ij. cinnamom. ʒij. infunde loco calido per sex dies ex vin. alb. Gall. ℔iv. ad colat. ℔iij. Exhibeatur cyathus manè, & post meridiem; succedente deambulatione.

§ 11. Sunt qui bufonem integrum ſiccatum lumbis alligant. At quamvis ego bufonem ita ſiccatum, & manu comprehenſum, viderim quondam ſtatim ſuſtuliſſe hæmorrhagiam narium conſuetam, quæque nullis aliis remediis, niſi venæ ſectioni, cedebat; eum tamen excretiones aucturum vix credo, ſi solùm extus geſtetur; licèt id fieri poſſit.

§ 12. Plurimùm prodeſt praſſii decoctum, & marrhubii, ex aqua ferrata, adversùs omne genus hydropis.

§ 13. At ſi hydrops ſit particularis, verbi gratiâ, aſcites, fere nunquam, & non niſi caſu, illi evadunt; cùm nullæ ſint viæ per quas evacuatio ſeri extravaſati fiat, aut ſaltem poſſit ſponderi.

§ 14. Et ſi via facta ſit caſu, redit tamen morbus; quia cauſa manet, nempe ruptura vaſorum lymphaticorum. Tum enim debet abdomen paracenteſi aperiri, & aqua educi; non tota ſimul, alioquin æger ſubitò peribit ob ſubitum deſcenſum diaphragmatis, & viſcerum ei annexorum, quæ priùs ab aquis ſuſtinebantur. Quantumvis autem feliciter inſtituta videatur abdominis ſectio, ob vaſorum tamen rupturam permanentem morbus redibit: adeoque talis hydrops dici debet *incurabilis*.

§ 15. At ſi hydrops oriatur ab infarctu vaſorum ſanguiferorum, prohibente ne ſanguis ex arteriis liberè redeat per venas, ut fieri poſſe docet experimentum *Loweri*; tum purgantia mineralia ob gravitatem ſuam ac momentum hîc debent uſurpari ſemper & ſola; ut & Mercurii etiam præparationes.

CAP.

## Cap. XXII.

### *De Affectione Hypochondriaca.*

§ 1. ORITUR hic morbus ex deficiente comminutione chyli & sanguinis in ventriculo, pulmone, & liene. Ventriculo autem colon annumero, quod plus sæpe præstat in hoc morbo quàm lien. Nec alius est ortus *Passionis Hystericæ*.

§ 2. Hujus comminutionis defectus producit acidum illud, quod in ventriculo & intestinis hypochondriacorum aliquando observatur. Nihil enim quod perpetuo motu comminuitur acescit; sed id solum quod, motu & comminutione cessante, stagnat, vel adhæret.

§ 3. Tum, si intra cerebrum sanguis minùs comminutus incipiat paululum accumulari, tardiùsque circulari, partes ab eo expirantes, cùm minoris sint impetûs, excitabunt quoque tremores minùs vividos & rariores: adeoque melancholicum morbum inducent; postea verò apoplexiam, vel etiam epilepsiam.

§ 4. Deinde verò ob rariùs & parciùs separatos ex crassiori sanguine spiritus animales, id est, longius intervallum temporis ad seri ex massâ tenaci secretionem poscentes, rariùs & debiliùs pulsant cor & arteriæ. Et ob lentorem in ventriculo & colo apepsia, ructus, flatus & borborygmi oriuntur; symptomata prorsus à liene aliena.

§ 5. In pulmone verò difficultas spirandi, & in universo corpore gravitas & lassitudo spontanea; speciatim verò in sinistro hypochondrio dolor, ob distentum aliquando lienem,

lienem, sæpius ventriculum, & sæpissime colon. Et cùm comminutionis chyli defectus adsit, fere semper fæces debent fieri viscidiores, & succedere pigrities alvi; quæ familiaris est hypochondriacis.

§ 6. Notandum est verò omnia hypochondriacorum symptomata posse attribui ventriculo & colo sinistro, præter enormem illam pulsationem, quæ aliquando observata est, quæque potissimum deducenda est ab arteriæ splenicæ oppilatione.

§ 7. Affectio hæc, omnibus suis symptomatis stipata, pendet à ventriculo, colo, pulmone & liene simul; quamvis lien in hoc morbo parvum, aut etiam in sanitate mutandâ aut servandâ, momentum adferat: ut patet ex iis, quibus lien admitur tutò; (ut aliquando latius ostendam:) sed unum est quod non possum præterire, nempe multa hypochondriacorum & hystericarum symptomata esse *convulsiva*; præsertim illud tam viris quàm fœminis commune symptoma, globi videlicet quasi uteri ascendentis in superius abdomen pectusque, rectà ad fauces, hasque, suffocationis metu, occupantis. Hi autem motus convulsivi oriuntur à pressione cerebri factâ per arteriolas quasdam sanguinem non satis comminutum ferentes; sed non tantâ tamen pressione, quæ semper impediat refluxum liquidi nervorum, quamvis & hoc sæpe accidat; & in fœminis, potius quàm in viris.

§ 8. Denique notatu dignum est, ad affectionem hypochondriacam propriè reduci illam scorbuti speciem quam *melancholicam frigidam* vocant; *Willisius* verò salino-sulphuream, quia in illâ specie sal ipsi videtur sulphuri prævalere; in quâ ulcera, & eruptiones cutaneæ minimè superveniunt, sed præcordiorum anxietas, gravitasque anhelosa, uti videre est in ejus libro *de Scorbuto*.

Et

Et ſanè affectionis hypochondriacæ, hyſtericæ, & ſcorbuti melancholici, eadem eſt prorſus ratio & cura. Nempe,

§ 9. Niſi ſanguinis evacuatio aliqua conſueta & neceſſaria ſuppreſſa ortum morbo dederit, ut defectus menſtruorum in fœminis & hæmorrhoidum in viris, omiſsâ venæ ſectione, vomitus ante omnia eſt provocandus; ſic enim fomes ſubtrahitur morbo. Sæpiſſimè vero fœminis neceſſe eſt nullo vino emetico uti; ſed ſero lactis, aut aqua tepida, affatim hauſtis, & pennâ gutturi inditâ revocatis; quod feliciter ſuccedit in iis, qui vinum ferre non poſſunt abſque deliquio.

§ 10. Deinde non fortiter purgantibus, ſed alvum apertam ſervantibus, res eſt gerenda; nam hypochondriaci purgantia fortiora non ferunt.

§ 11. Et denique omnibus utendum eſt, quæ ſive partium pondere, uti Mercurialia, Martialia, & Jovialia; ſive partium parvitate, uti diuretica, & antiſcorbutica volatilia, quæ comminutionem neceſſariam chylo & ſanguini adferre poſſunt.

§ 12. Ad primum quod attinet, alvus eſt aperta ſervanda *Enematibus*, quæ duplicia hîc uſurpari debent; alia enim fæcibus induratis debentur, alia doloribus; utriſque verò utiliter additur vinum infuſionis croci metallorum.

§ 13. Clyſter pro fæcibus lentis educendis fiat ex urinâ hominis ſani vinum bibentis; vel aqua cujus ℔ j. incocta ſit colocynth. ʒ j. aut fol. ſennæ ℥ ſs. addendo colaturæ electuarii è baccis lauri ℥ j. ſal. gem. ʒ ſs. At pro doloribus ſedandis fiat ex decocto radicum liliorum alborum, foliorum malvarum, florum verbaſci & chamæmilli; cujus colaturæ ℔ ſs. addatur olei hyperici ℥ j. electuarii catholici aut lenitivi ℥ j ſs. Aliquando clyſter ex ſolo oleo olivarum aut lini, aut chamæmilli, cum drachmâ ſalis gemmæ, aut ſeſ-

 qui-

quidrachmâ, utrique ſcopo ſatisfecit. Talis autem clyſter ℥ vj. non debet excedere. Etiam jus piſorum ad ℔ j. injectum prodeſt.

§ 14. Multa hîc fomenta commendantur & adhibentur ad dolorem *Splenicum*, ut vocant, qui tamen frequentiùs eſt *Colicus*, ſive *Hyſtericus*. At ego vobis commendo ante alia emplaſtrum antihyſtericum, vel de galbano, ſimplex, vel cum tacamahac, applicandum toto ſiniſtro hypochondrio & umbilico. Cavete verò ne loco antihyſterici veſicatorium applicetur, ut factum eſt cuidam fœminæ nobili apud nos.

§ 15. Interea, ſed rarò, purgante eſt utendum: Ego vobis eam potionem commendo, quæ,

℞ Paſſular. min. ſ. Corinth. ℥ j. contunde ad conſiſtentiam pultis fere, & tum coque ex aqua puriſſima ℔ j ſs. ad colatur. ℔ j. in quâ calidâ infunde per noctem fol. ſenn. ℥ ſs. ſal. tartar. ʒ j. flor. melilot. p. ij. colaturæ ℥ iv. dentur manè pro doſi. Si minùs pro voto purgaverit, tantundem poſt meridiem poteſt exhiberi.

§ 16. Verùm ſæpiſſime in hoc affectu pilulæ purgantes adhibendæ ſunt hypochondriacis, propter duritiem ventris. Ex pilulis dentur pil. extract. catholic. aut (quæ præſtant) ecphractic. *Edinburg.* gr. xxv. aut ſtomachicarum cum gumm. ſecundùm *Pharmacop. Lond.* ℈ j. cum granis quatuor vel quinque diagrydii; & tum non opus eſt regimine.

§ 17. Poſt purgationem primam, vel ſecundam, chalybs eſt exhibendus. Im quem finem valde proderit *infuſio amara Loweri*. Quæ eſt,

℞ Summit. abſinth. centaur. minor. a. pug. iij. ſemin. card. bened. ʒ vj. rad. gentian. ℥ j ſs. (loco gentianæ verò ſemper ſumite corticem Peruvianum) limatur. Mart. ℥ vj.

mace-

macerentur per dies quatuordecim ex aq. lactis Alexit. ℔ iij. aq. absinth. minùs compositæ, secund. Pharmac. Lond. ℔ j. spir. absinth. minus composit. secundùm eandem ℔ j ſs. agitetur vas ter quaterve quotidie: & infusio tantùm coletur tempore usûs. Pro dosi cochlearia iv. vel vj. manè, jejuno ventriculo. Aqua verò lactis alexiteria sic fiat. ℞ Fol. ulmariæ, cardui ben. galang. a. m. vj. menthæ, absinth. a. m. v. rutæ m. iij. angelic. m. ij. contusis & incisis affunde lactis recentis congios iij. & destilla organis communibus. Hujus infusionis Lowerianæ usus debet esse saltem per mensem perpetuus.

§ 18. At si passio sit potius *hysterica*, alvusque admodum adstricta, & vigiliæ urgeant, & fluxus mensium levissimâ de causâ quovis fere quatriduo vel octiduo recurrat; tum elixir proprietatis exhibeatur manè, & sub noctem capiat ægra pilulas: Quæ sint,

℞ Galban. myrrh. a. ℈ ſs. sal. absinth. gr. vj. laudan. gr. ſs. elix. propriet. q. s. ut fiat massa pilularis, è quâ formentur pilulæ, nº vij. pro dosi: sed alternis noctibus omittatur laudanum.

§ 19. Et quoniam plerumque hystericæ vinum ferre non possunt, idcirco potus debet esse vel serum lactis (nisi prohibeat inflammatio hypochondriorum) vel cerevisia leptomera, in quâ infusa sint ea quæ diuresin movere possunt, vel viscida solvere.

§ 20. Fiat ergo per infusionem cerevisia medicata.

℞ Cerevis. leptomer. ℔ xlviij. rad. brusci, filicis, ering. ononid. rub. tinct. a. ℥ j. fol. agrim. marrhub. nasturt. aquatic. violar. fragar. cum toto, a. m. j. flor. salviæ & anth. a. p. ij. milleped. viv. nº cxx. cinnam. granor. paradis. a. ʒ j. simul infundantur per tres dies. Si ægrota non possit eam pro omni potu haurire, haustum tamen ejus ebibat ter indies.

§ 21. Finito uſu pilularum, quibus dixi laudanum admiſcendum, exhibeantur hæ quæ ſequuntur:

℞ Caſtor. gum. ammoniac. ſagapen. ſal. tartar. a. ℈ j. chalyb. ʒ j. ſal. volatil. ſuccin. ℈ ſs. tinct. caſt. vel elix. proprietat. ſine acido q. ſ. ut fiat maſſa pilularis formanda in xl. pilulas. Pro doſi ſumat quatuor, quinque, vel ſex, hora ſomni.

§ 22. At ſi vir, non fœmina, laborat, tum hæ quoque pilulæ conveniunt.

℞ Mart. cum acido præpar. ſecundùm *Pharmacop. Lond.* ℥ j. (licèt hîc præferri debeat Mars *ſine acido*, vel aceto, præpar.) rad. gentian. elect. ocul. cancror. præparat. corall. rubr. præparat. a. ʒ j. ſal. abſinth. ℈ ij. ſyr. chalybeat. q. ſ. ut fiat maſſa pilularis; è cujus drachmis ſingulis fiant pil. xx. quarum quinque, vel ſeptem, ſint pro doſi matutinâ, ſuperambulando.

§ 23. Syrupus autem ille chalybeatus fit ex Mart. ℥ j. nucis moſch. & caryophyll. a. ʒ ij ſs. macerat. in vini albi Gallici, aut Rhenani, ℔ ſs. per duas aut tres ſeptimanas. Tinctura clara, ſine ebullitione, redigatur in ſyrupum; additâ duplâ quantitate ſacchari albiſſimi.

§ 24. Horum omnium vices ſupplent aquæ chalybeatæ, & equitatio, vel deambulatio.

§ 25. Præſcripta adoleſcenti quindecem annorum, emaciato, affectione hypochondriacâ enormi laboranti per duos annos, vidi ſequentia cum ſucceſſu.

§ 26. Primò, vomitorium: nempe,

℞. Summitat. centaur. min. m. ij. coq. ex aq. fontan. ℔ iij. ad ℔ ij. cujus uncias quatuor cum vini emetici ℥ ij. & oxymell. ſcillit. ℥ j. manè jejunus hauriebat, & ſuperbibebat poſt ſemihoram ſeri lactis, partitis vicibus, libras duas, quas gulæ intruſas revomebat. Dein tantundem ſumebat

decocti

decocti vini, oxymell. & seri. Post octo dies idem vomitorium repetebatur.

§ 27. Diebus quibus non vomebat, assumebat pilulas: Quæ,

℞ Gum. ammoniac. myrrh. sagapen. a. gr. vj. sal. absinth. gr. iv. sal. volat. succin. gr. ij. elix. proprietat. q. s. ut fiat pil. vij. pro dosi vespertinâ alternis noctibus.

§ 28. Tales doses assumpsit decem. Et cùm meliùs se haberet, sed non optimè, cepit per tres noctes continuas Mercurii dulcis grana septem. Et post tertiam vicem purgatus est, manè sequenti, ope pilul. ecphractic. cum aculeo; quarum ℈j. diagrid. gr. v. addebantur. Mercurius ab eo bis eo ritu est assumptus, interpositâ purgatione.

§ 29. Et postea quotidie per dies viginti bibebat manè decoctum amarum sine sennâ: aut aliquando decoctum simplex. Quod erat,

℞ Flor. chamæmil. pug. ij. aq. puræ ℥viij. coq. ad ℥iv. pro dosi: convaluit.

§ 30. Proderit, quia profuit, contra nauseam & inflationem hypochondriorum cum dolore, infusio hæc.

℞. Rad. imperat. ℥ij. raphan. rustican. ℥j ss. fol. menth. puleg. betonic. summit. centaur. min. flor. chamæm. a. m. j. rad. galang. ℥ss. zinziber. alb. ʒij. macis ℈ij. cort. aurantior. siccor. ℥iij. chalyb. præparat. ℥ viij. Merc. ℥viij. infunde in vini Hispanici libris octo: post infusionem novem dierum detur jejuno stomacho haustus trium unciarum manè, & totidem horâ quintâ post meridiem. Convaluit.

§ 32. At memini quoque me sequentia cum optato successu præscripsisse juveni egregio, qui cum magnâ laude Philosophiam & Mathesin excolens, tandem hypochondriacus evasit, pallescens, meditabundus, meticulosus, & de vitâ desperans, dolore, ut credebatur, splenis vexatus,

emaciatus, & tandem affectione vertiginosâ, nauseâ, ructibus acidis, & tinnitu aurium, & cordis palpitatione turbatus.

§ 32. Primùm purgabatur pilulis: Quæ fuerunt hæ:

℞ Mass. pilul. ecphractic. cum aculeo ℨ ss. gum. ammon. myrrh. sal. tartar. a. ℈ j ss. aloes gr. xij. elixir. propriet. q. s. & fiat massa: è quâ formentur pil. n°. xxv. Dosis unica sint pilulæ octo.

§ 33 Deinde quâvis nocte, post assumptas omnes purgantes pilulas, assumebat aliquando quinque, aliquando septem, sequentium: Quæ;

℞ Myrrh. rubr. castor. gum. ammoniac. succin. subtiliter pulverisati a. ℨ j. pulv. rad. valerian. sylvest. ℨ j ss. cort. Peruv. elect. pulveris. & limatur. Mart. a. ℨ iij. sal. tartar. ℨ ss. sal. volat. succin. ℈ j. laudan. in aquâ theriacac. solut. gr. vj. conserv. flor. borag. ℥ ss. syrup. de stœchad. vel si desit, artemisiæ, q. s. ut fiat massa: è cujus singulis drachmis fiant pilul. xv.

§ 34. Olfaciebat sæpe spiritum sal. armoniac. & pulverem etiam assumebat præterea semel vel bis quotidie: Qui talis erat:

℞ Ocul. cancror. corall. rubr. præparat. ℨ j. corn. cerv. & eboris ust. a. ℈ j. sacchar. perlat. ad pondus omnium. F. pulvis dividendus in doses xv. Convaluit.

## Cap. XXIII.

## *De* SCORBUTO.

§ I. VOCO Scorbuticos: *Primò*, Qui laborant *rubore*, *pruritu*, & *putredine gingivarum*, cum *vacillatione dentium*, ita ut facili frictu sanguis erumpat. Secundò, *Maculis*, primò rubris, deinde lividis & nigricantibus, crura occupantibus, cum lassitudine insolitâ. Tertiò, *Arenulis* rubris, & friabilibus, in imâ urinâ subsidentibus, ita ut urina sit instar lixivii. Quartò, *Pulsu inæquali*, ex debili & formicante statim magno. Quintò, *Dolore vago*; unde arthritis scorbutica vaga, & odontalgia incerta. Sextò, *Phlogosi* totius corporis & *fœtore oris*. Septimò, *Alvi fluxu* omnis generis, scilicet, aut cum, aut sine sanguine.

§ 2. Horum symptomatum causa est *intima dimotio sanguinis*; cujus dimotionis naturam aliqui non bene intelligentes, vocarunt febrium causam universalem, sub nomine *turbatæ sanguinis mixturæ*. Nam cùm dimotio sanguinis intima sit solutio partium in ea quarumvis, & remotio ex aliarum vicinia, fiet, ut secretiones extent alicubi solito majores, ob plures particulas debitæ molis factas, per divisionem illam, ut per emissaria secernentia possint elabi: fiet etiam ut sanguis ipse erumpat faciliùs; cùm in statu sano vix ulla pars rubra ita sit sejuncta, ut non aliqualiter cohæreat alteri, sive rubræ, sive non rubræ; divisione autem, & solutione majore factâ, divellatur; adeoque elabi possit una, quæ duæ elabi non poterant.

§ 3. Verùm ſanguis ita ſolutus neceſſariò occupat plus ſpatii, adeoque intra cerebrum nervos plus ſolito premit: unde minor derivatio liquidi per eos ad cor & muſculos: ergo pulſus debilis, & ad motum impotentia. Et cùm motus ſanguinis langueat eò magis quò longiùs à corde recedit, idcirco eâ ratione languebit motus circa crura, & fient varices in fibris; titubabunt genua, cum pedum intumeſcentia ſub noctem. Ob diminutum quoque motum, impetu cordis languente, fiet ut maculæ rubræ invadant, ſanguinis parte rubrâ & fibroſâ ſubſiſtente: paululum in capillaribus cutaneis à corde remotioribus, id eſt, in cruribus extremis ſubſiſtente.

§ 4. Subſiſtente verò, & extravaſato, & ſic putreſcente ſanguine, ob nimis diſtenta vel rupta vaſa circa fauces & gingivas, fit ut *oris fœtor* infeſtet: quod idem contingere poteſt ob ſubſiſtentem ſanguinem in pulmonibus; atque inde reſpiratio difficilis. Unde etiam per totum corpus ſentitur phlogoſis.

§ 5. Non poteſt verò illa dimotio diu protrahi & durare, quin *erratica*, id eſt, *ſcorbutica febris*, ſuperveniat: & partes dimotæ novas coalitiones & compoſitiones ineant; unde dolores incerti à partibus incertâ lege ſe implicantibus in iis locis, ubi vis motuum eſt minima, hoc eſt, circa articulos: unde *arthritis vaga ſcorbutica*; cui ſemper adeſt tumor circa articulos dolentes. Nam ſi intra cerebrum hoc etiam fiat, oritur *lethargus ſcorbuticus*.

§ 6. Dico circa articulos eſſe minimam vim motûs, verbi gratia, reſpectu virium quæ vigent in locis intermediis, ſive internodiis; quia ibi minima eſt compreſſio, compage illic neceſſariò laxâ ſpatium oſſibus circa articulos convertendis præbente.

§ 7. Denique arenulæ illæ rubræ, ſive urinæ color lixivio-

lixiviosus, argumentum est solutionis & dimotionis intimæ effectûs.

§ 8. Adeo ut scorbutus rectè definiatur, intima dimotio sanguinis; sive, *texturæ sanguinis ultimæ mutatio generalis*; vel *cohæsio partium ultimæ compositionis mutata.*

§ 9. Non opus est vobis explicare prolixè cur scorbuticis non conveniat venæ sectio, cùm intima hæc sanguinis dimotio facilè possit ortum ducere à venæ sectione, quæ cùm relinquat sanguinem in vasis minùs constrictum, opportunitatem dare potest omnibus minutis fere particulis, saltem ultimæ compositionis, se in motum & libertatem asserendi. Et si particulæ sanguinis habeant vires respectu aliquarum *centripetas*, respectu verò aliarum *centrifugas*, hoc est, si potentes quædam & universales causæ sint, quæ eas perpetuò conentur impellere versùs unas, & removere ab aliis, (uti videmus causas aliquas esse universales quæ conantur pellere versùs centrum terræ, aliasque quæ conantur removere à centro terræ versùs summum) tum hæc dimotio intima, post sanguinem missum, relictum in vasibus minùs constrictum, faciliùs potest contingere; quia ea causa vires motuum à corde & in arteriis, per sanguinem venæ sectione ablatum, diminutæ, possunt fieri minores viribus per causas illas alias communicatis: & sic hæ affectum tandem sortiri possunt.

§ 10. Sermo nunc est de calidiore, ut loquuntur, scorbuti specie, quam *Willisius* sulphureo-salinam vocat; hæc enim species sola verè scorbutus dici debet, si velimus scorbutum esse morbum ab affectione hypochondriaca diversum.

§ 11. Quare omissâ venæ sectione, affirmo lac recens, & à coagulationis periculo vindicatum per tabellas rosatas, aut saccharum perlatum, esse remedium scorbuticis utilissi-

mum, ubi ſcorbutus invaluit, aut ætate crevit; diætam intelligo ex lacte.

§ 12. At ſi quid prohibeat lactis uſum, vel ſi minùs videatur prodeſſe uſurpatum, *diæta chalybeata*, adjunctis adſtringentibus & antiſcorbuticis quæ temperata & fixa vocantur, & præſertim ſi lipothymia, alvi fluxus, aut reſpiratio difficilis urgeat.

§ 13. At ſi dolores incerti, ſive arthritis vaga ſcorbutica, id eſt, novæ & inſolitæ combinationes ſuccedant dimotioni priori, tunc poſt purgationem levem diæta ex ſarſa vel guaiaco aqua incoctis adhibenda erit.

§ 14. Verùm ſi nullo vel paucis ſcorbuti ſignis præcedentibus, ſubitò, vel à cauſa manifeſta, invadant illi dolores; tum arthritis vaga ſcorbutica non debet appellari, ſed *rheumatiſmus*: quod ex hujus curatione facilè dignoſcimus; cùm in rheumatiſmo ſanguis neceſſariò, & ſæpius magna copia, debeat & poſſit tutò detrahi; ſecus ac in ſcorbuto, aut in ſymptomate ſcorbutico.

§ 15. Quoad cætera, curatio rheumatiſmi convenit cum curatione ſcorbuti: nempe in rheumatiſmo oportet etiam purgare, ſed ſæpius quàm in ſcorbuto; & in utroque morbo oportet adhibere diætam lacteam, ſi decoctum lignorum minùs proſit.

§ 16. Nam ſucci illi antiſcorbutici etiam proſunt, ubi quodvis prodeſt.

§ 17. Verùm nihil æquè, poſt lacteam, chalybeatam, aut è lignorum decoctis tutam diætam, proficuum eſt & expeditum (lactea diæta non excepta, quæ ubi convenit expeditior eſt chalybeata) ac transfuſio ſanguinis ex animali ſano in animal ſcorbuticum.

# Cap. XXIV.

## *De* CALCULO.

§ 1. OMNES recentiores consentiunt in explicanda calculi generatione per coagulationem salis volatilis urinosi cum sale acido viscoso. Docent itaque, quòd, quamdiu urina est naturaliter constituta, sal ejus volatile urinosum semper & sufficienter unitum est acido congruo, eoque saturatum, adeò, ut acidum tali urinæ admistum nullam ampliùs excitare possit coagulationem; idque illi confirmant exemplo stranguriæ, in qua urina cum dolore ob aciditatem admistam emittitur, sed guttatìm, non tamen coagulatur, quia sal volatile priùs fuerat saturatum acidò.

§ 2. Obiter adnotandum est, urinam quidem tum non coagulari, sed stranguriam omnem non oriri ab aciditate, verùm ab omni stimulante, & sic ab acido quatenus est *stimulus*; nulla enim stimulant præter acida.

§ 3. Sed ut redeamus ad recentiores; aliquando fit, ut urina in renibus, ex illorum sententiâ, vi fermenti viscosi illic, vel naturâ, vel diætâ, vel stomachi vitio prognati, putredinem & fermentationem aliquam inchoet, quâ pars volatilis urinosa liberetur à suo acido; adeoque tum poterit illa peregrino acido imprægnari, & sic coagulari; unde initium calculi in renibus.

§ 4. Sed aliter sentio; nam primò, dum nulla puto esse fermenta in humano corpore, nulla etiam puto esse in renibus: Nec, ut urina putrescat, aliâ re opus est, quàm quod extra corpus humanum quæ in renibus non obstructis non

invenitur; hîc enim obstructionis causa est calculus ipse nascens, cùm urinæ naturaliter constitutæ sal volatile sit saturatum acido congruo; ergò quamvis ab eo liberetur, tamen accedente novo acido tantum poterit saturari, nec ampliùs, quàm priùs fuerat, saturatum, & sic coagulatio non alia fiet, quàm antea fuerat: Præterquàm, quòd tota hæc coagulatio nil effert nobis præter sal armoniacum, non verò calculum humanum, longissimè diversum ab illo sale. Non puto opus esse, ut vobis dicam sanguinem, aut secreta è sanguine, intra corpus non fermentari, aut saltem non fieri separationem in corpore salis volatilis urinosi & acidi fixi, talis, qualis in Chymicis laboratoriis fit: adeoque non posse calculum fieri eo modo quo volunt recentiores.

§ 5. Debemus ergo reminisci, urinam componi ex sale marino communi, vel illi simili, aqua pura, & terra, id est, corpore quodam solido & duro, partiumque valde cohærentium; neque refert an partes istius corporis sint unius aut diversæ naturæ inter se; neque refert, cujus sint naturæ, modò satis duræ sint & cohærentes. Deinde adnotari debet calculosos plerumque etiam esse podagricos, & sæpe asthmaticos. Tertiò, nimium usum casei semper fere dolorem nephriticum ab obstruente calculo producere. Quartò, qui bene nec coquunt, nec stomacho valent, facilè fieri calculosos, & nullos fere calculosos stomacho valentes; adeoque cibos non satis comminui, sed chylum in iis generari viscidum.

§ 6. Ex hisce sequitur, *calculum* esse aggeriem plurium partium urinæ durarum, sive liquore viscido unitarum, sive canaliculi renalis angustia coarctarum, & variis crustis constantem.

§ 7. Quippè cum in sanguine naturaliter contineantur partes duræ ex cibo & potu separatæ, & hæ cæteris sint gra-

graviores, debent ad locos minimi motûs deponi, nempe circa articulos, in podagra, vesicam felleam aliquando; sed quia plures sint canaliculi renum, quàm radices vesicæ felleæ, sæpius deponentur in canaliculis renalibus. Nam licèt in cerebro etiam minima vis motûs sit, ad id tamen faciliùs partes viscosæ deferuntur, quæ non sunt adeo graves ac eæ, quæ propriè dicuntur *duræ*. Hinc fit ut, pluribus particulis duris inter canaliculum angustum & compressum hærentibus, crusta fiat respondens figuræ loci; adeoque rotunditatem aliquam ferens. Hic *nucleus* tandem, rupto canaliculo, ob magnitudinem & gravitudinem suam excidens in pelvem renalem, primò urinam cruentam, ob dilatationem canalis secretorii rubram & crassiorem sanguinis partem tunc admittentis, efficit. Deinde, si ulli parti pelvis adhæreat tamdiu, donec novæ crustæ superinducantur satis numerosæ, ut ureteres non possint ingredi, aut saltem non facilè pertransire, caculum renalem *cum dolore nephritico* constituit.

§ 8. Adnotatione tamen dignum est, crustas calculi humani esse sibi invicem parallelas, sed non horizonti: adeoque licèt gravitas partium ipsius primæ compositionis (hoc est, quæ primò sunt aggregatæ) effecerit, ut earum multæ confluerent ad inferiores corporis partes potiùs quàm ad superiores; eam tamen gravitatem non fuisse causam coalitionis calculorum in talem figuram; alioquin omnes crustæ calculorum essent horizonti parallelæ. Quod vidimus sedimento illo, quod propriâ gravitate decidit ad fundum aquæ turbidæ; in quo partes omnes ejusdem gravitatis sunt æqualiter remotæ à centro terræ, & sic horizonti parallelæ, quia propria gravitate deciderunt, quæ in singulis est æqualis.

§ 9. At contrarium fit in calculo humano, adeo, ut

hæc differentia provenire debeat à causa quadam, quâ quædam corpora ad alia impellantur, postquàm ad determinatam distantiam fuerint adducta: quâ fit, ut citra gravitatis leges partes illæ duræ non se extendant supra partes infimas in eadem à centro terræ distantia, sed quaquaversum se uniant, in eadem distantia à centro, crustæ primùm factæ, quantum loci figura permittit.

§ 10. Ex hac explicatione formationis calculi sequitur, debere in calculo humano (aut cujusvis animalis) ea omnia reperiri, cùm chymicè examinatur, quæ ab urina eodem modo tractata possint obtineri; non verò majorem portionem acidi respectu aliorum salium, ut fieri deberet si calculus formaretur à coagulatione inducta à peregrino acido, & *plusquàm* saturante urinosum volatile. Nam si præter morem non saturaret, urina maneret sui similis absque coagulatione calculosa. Et sanè videmus non obtineri à calculo humano majorem portionem acidi fixi vel coagulantis, quàm ab urina ipsa.

§ 11. Hinc etiam sequitur calculum humanum æquè valere adversùs morbos plurimos, ac quosvis alios lapides in aliis animalibus genitos (cùm illi omnes eodem modo fiant, & ex iisdem) aliisque præter renes & vesicam partibus contentos.

§ 12. Mea tamen sententia neque calculi, neque lapides animalis, sunt adhibendi in pulvere, vel substantia, adversùs illos morbos, per quos sedimenta dura & sòlida in articulos & cavitates deponuntur; nec illi quavis de causa in substantia sunt porrigendi iis hominibus, qui hæreditario jure calculo vel arthritide fruuntur; iis enim vel ipsum serum sanguinis partium durarum & cohærentium proportionem nimis magnam habet; vel canaliculi renales nimis angusti sunt, vel natura nimis pauci; vel etiam in *Adami* testibus

ſtibus animalcula iſtos homines exhibitura calculo renum aliqualiter naſcente laborabant.

§ 13. Signum calculi creſcentis eſt imminuta mictio per certa intervalla; quamvis, cathetere immiſſo, aliiſque ſignis, conſtet veſicam eſſe vacuam. Nam dum incipiunt aliqui renum canaliculi obſtrui aut comprimi, minus ſpatium ſero ſecernendo conceditur; niſi, quod rarò fit, alii canaliculi, alterius fortè renis, eodem tempore magis dilatentur: adeoque ſerum, minùs excretum per vias urinæ, in alias partes defertur; & in partibus minùs motis, & magis laxis, deponit ſedimentum ſuum cruſtoſum; arthritidemque facit & nephritidem eodem modo & tempore.

§ 14. Cùm etiam canaliculi renum ſint ſenſiles membranulæ, non poſſunt non ſummum dolorem inferre plus æquo dilatatæ. Ergo *dolor* ille refluxum validum, per nervos versùs cerebrum, efficit, ſive conſtituit; unde major derivatio & delapſus liquidi nervoſi in nervos confluentes, cum nervis ad renes diſperſis: & ſic neceſſariò major defluxus ſpirituum nervorum in ſtomachum; adeoque ejus partis contractio major, & ſic vomitus, vel nauſea, uti obſervamus quotidie nephriticos tempore paroxyſmi vomitu infeſtari. Itaque *iſchuria*, quæ ſemper eſt affectus calculi renalis, præcipuè in utroque rene, & fere nunquam ab alia cauſa pendens, tolletur iiſdem remediis, quibus calculi parvi adhuc & parvam concretionem nacti comminuuntur, & foras eliminantur.

§ 15. Alia verò eſt cura *paroxyſmi*, doloris nephritici & iſchuriæ renalis, alia *extra paroxyſmum.* Nos à paroxyſmo ordiemur, oblatis ſolùm iis, quæ mihi uſus probavit. Ergo ſi æger ſit ætatis florentis & robuſtus, ſanguis è brachio mittatur; ſic enim dolor, quem vocant ſymptoma urgens, minuitur, & ſitis & vomitio. Deinde enemata

inji-

injiciantur, admiſto vino emetico, & terebinth. ad ℥ſs. vel ʒvj. additâ. Enema verò ſæpius injiciatur, bis terve uno die. Detur per os etiam ſal abſinthii & ſuccus limonum; & ſi id minùs præſtat, adde laudani gr. I. vel mixturam ex aqua menth. & flor. chamæmill. a. ℥jſs. aq. cinnam. cum vino ℥ſs. ſal. tartari ʒſs. laudan. gr. iij. ſyr. de alth. vel violar. ℥j. exhibe cochleatim quavis hora, donec dolor ceſſet, vel ſomnus obrepat.

§ 16. Multa ſolent præſcribi fomenta, epithemata, & unguenta: ſed iis omnibus præſtat balneum ex aqua dulci tepidum, alvo prius enemate aperta. Dum æger in balneo ſedet exhibeatur decoctum chamæmilli in aqua dulci factum; tamdiu autem coquantur flores, novis ſemper additis, donec aqua fiat ſalſa prorſus; cui hauſtui additur pulveris millepedum, vel lumbricorum ſiccatorum ſcrupulus, vel dimidia drachma. Sedeat in balneo per dimidium horæ; & tum in lecto impoſitus lene ſudorificum hauriat, id enim diureticum tacite evadit; & ſi ſudores moveat, ſerum & dolores minuet.

§ 17. Si nullæ fere prodeant arenulæ, & ex dolore fixo & magno, & ſenſu gravitatis, credibile ſit, *calculum eſſe ſolito majorem*, vomitorium ex vino emetico debet exhiberi poſt balneum fruſtra tentatum; concuſſione enim ab emetico inducta, & contractione violenta, & frequenti, muſculorum abdominis inter vomendum, fieri poteſt, ut de loco deturbetur calculus, etiam ureteris initio inhærens, excutiatur, & relabatur. Ad quod etiam obtinendum prodeſt interiores corporis partes ſurſum tollere, ac ventrem in ſublimi caputque in imo ponere. Aut ſi vomitorium non poſſit tutò exhiberi, aut exhibitum minus profuerit, ad purgantia nos conferre decet. Ea autem debent quantitate minima exhiberi, ne evomitentur, ægris nauſea fere ſemper in hoc caſu laborantibus.

§ 18.

§ 18. Quare ea omnia, quæ parva quantitate purgant, exhibeantur, nempe vel pilulæ cum elaterio, vel pulvis cum diagridio; talis enim pulvis præcipuè convenit.

℞. Mercur. dulc. ℈ ſs. reſin. jalap. gr. xij. trochiſc. alhand. gr. x. milleped. præparat. gr. vj. m. detur cum ſyrupo de rhamn. ad ℥ j. vel electuario è ſucco roſarum ʒ j. & ſyrup. violar. q. ſ. m. f. bolus dividendus in duas partes, quarum primâ ſumptâ, ſecundam poſt horam aſſumat.

§ 19. Poſt purgationem talis exhibeatur pulvis ex hauſtu vini Rhenani, vel Gallici alb. poſſetat.

℞. Lumbric. præparat. ℈ j. ſal. tartar. ℈ ſs. ſal. ſuccini volat. gr. v. debet hic, aut ſimilis, exhiberi in tempore paroxyſmi.

§ 20. Nota verò, multa poſſe tempore paroxyſmi adhiberi pro præſenti remedio, quæ extra eum non proderit ad præcautionem adhibuiſſe.

§ 21. Quare pro curatione *extra paroxyſmum* adnotetur, obſervatum ſæpius eſſe, nimium uſum diureticorum malum ſæpe augere; præſertim cùm lapidea & terrea fere pro diureticis adhibentur, quæ accreſcendo, calculos, morbumque, augent. Quare diuretica potius mineralia conveniunt, *viz.* ex chalybe aquæ medicatæ, utpote quæ gravitate ſua impediantur nimia, quo minùs in cruſtas abeant horizonti parallelas, quales ſunt calculorum cruſtæ; unde illæ aquæ chalybeatæ purgantes plurimùm proſunt calculoſis.

§ 22. Semper autem cavendum eſt, ne calculi ſint nimis diu concreti in moleculas nimis magnas, ut priùs monui. Plus tamen poſſunt aquæ medicatæ epotæ in quibus ſal nitri antiquorum, ſive ſal ſali tartari ſimile, abundat, quales ſunt Spadanæ, Borbonianæ apud Gallos, & apud Scotos Moffetanæ; quarumque ſimiles confici poſſunt diſſolu-

ſolutione ſalis tartari & ſalis ſuccini volatilis, cum ſale armoniaco volatili, in magna quantitate aquæ fontanæ.

§ 23. Non tamen putandum eſt, has ideo prodeſſe, quòd acidum tollant; idem enim præſtant & acida: ſed cùm, ob alias rationes, hæc non conveniant ſanitati, idcirco cautè adhibenda ſunt; quamvis experientia & ratio oſtendat, acida omnia eſſe diuretica, & calculum comminuere.

§ 24. At cùm paroxyſmus infeſtat, nec tamen opportunitas aquarum mineralium ſeſe offert, nil eſt præſtantius omni genere terebinthinæ: quam in pilulas coactam, vel potius in bolos redactam, abſque coctione, ad drachmam dimidiam, quotidie devorandam commendo cum ſyrupo violarum, vel dialth. ſuperbibendo hauſtum decocti florum malvæ.

§ 25. *Harvæus*, autor circulationis, ſe liberavit dolore nephritico, aſſumpta magna quantitate laudani liquidi; unde excrevit calculos ingentes inter dormiendum.

§ 26. Deinde lac ſit pro potu; modò admiſtâ aquâ hordei, cum pauxillo ſacchari, vindicetur à coagulatione, & alvus libera ſervetur ope enematis. Non poſſum verò meliorem afferre rationem, cur lac calculoſis opituletur, quàm quod idem compertum ſit præ omnibus aliis opitulari *arthriticis*; quorum ſymptomata eadem ſunt cum ſymptomatibus calculoſorum, habitâ ſolùm ratione loci affecti.

§ 27. *Podagricis* verò (quoniam de iis jam incidit ſermo) præter lacteam diætam, ſola poſſunt remedia Lui Venereæ inveteratæ dicata, ſcilicet, ſalivatio per Mercurium dulcem excitata, & per viginti dies protracta; & diæta ex decoctis lignor. guaiaci & ſaſſaphras, vel ſarſæ, ad menſem uſque continuata, prodeſſe.

§ 28. *Specifica* alia in hiſce affectionibus apud Scriptores

res sunt innumera, & nullius pretii, quamvis carissima. Quibus relictis, antequàm ad nimium urinæ profluvium procedamus, dabitur specificum peculiare pro calculo renum & vesicæ: nempe in paroxysmo violenti injiciatur clyster, qui

℞ Decoct. pro clyster. ℥ viij. in quo solve elect. lenit. ℥ j. vin. emet. ol. chamæm. a. ʒ vj. m. f. clyster. Et post redditum enema, exhibe ol. terebinth. ætherial. ʒ j. ſs. laud. liq. ℈ j. mell. opt. ʒ iij. dissolve in vin. alb. Gall. ℥ iv. pro haustu. Post paroxysmum capiat singulis mensibus per octo dies manè jejuno stomacho ol. æther. terebinth. ʒ ſs. mellis ʒ j. eodem modo quo antè exhibitum fuit: & impediet paroxysmum. Sæpe probatum est.

## Cap. XXV.

### *De DIABETE.*

§ 1. CUM ergo suppressionem urinæ vitio renum exortam tradiderimus, superest ut urinæ nimium profluvium, sive *Diabetem*, explicemus, quod paucis fiet.

§ 2. Notum nunc est, ut opinor, tale profluvium non posse fieri, quin, ob serum nimis attenuatum, aut sudorifera vasa nimis constricta; aut canaliculos renum nimis dilatatos; unde serum, cujuscunque figuræ partibus constans, secernatur nimia quantitate in renibus.

§ 3. Adeoque, nisi sudor vel transpiratio cohibita causa morbi fuerint, (quo casu sudorifera morbum tollunt) debent omnia adstringentia, quæ, pondere, arterias canaliculis renalibus intertextas extendunt, & canaliculos ipsos

comprimunt; & omnia narcotica, ob similem rationem; & denique quæcunque plurium seri partium majorem cohæsionem sunt conciliantia, adhiberi: id est, omnia viscosa, mucilaginosa & sanguinis nimium profluvium sistentia, qualia à nobis antè tradita sunt.

## Cap. XXVI.

### *De Gonorrhœa Gallica.*

§ 1. GONORRHOEA vera, & *non virulenta*, quæ est veri & sinceri seminis profusio, eodem modo curatur, quo aliæ excretiones liquorum laudabilium, & præcipuè sanguinis. Præsertim verò ei conducit pulvis ad casum *Pharmacopœiæ Bateanæ* ex terra sigillata, mumia, sperm. ceti, rheo, & sanguine draconis conflatus.

§ 2. *Gallica* verò est ulcus internum penis aut prostatarum. Signum infallibile est congressus cum puella, & debilitas nulla insequens in lumbis. Quæ debilitas semper insequitur *Gonorrhœam non virulentam*, quam veteres vocabant *Tabem Dorsalem.*

§. 3 In *virulenta* plerumque ardor urinæ adest; & tum vocatur à Gallis *Chaudepisse*: aliquando convulsio penis, quam Galli appellant *une corde*; aliquando color excreti viridescit, vel admodum flavescit; sed hæc nota sunt omnibus.

§ 4. Cura est longa apud multos Medicos. Nempe fere omnes, iique maximi nominis, Practici, commendant longum usum clysterum, inter quos est *Sydenhamius*, & emulsionem quavis nocte reiterandam. Iidem etiam injectiones in

in penem commendant, præsertim verò Galli, & Chirurgi, ex succis mucilaginosarum plantarum, earumque decoctis cum melle rosato, vel aloe, vel trochiscis rhasis, vel laudano admixto.

§ 5. Sed hi omnes errant; nec enim prosunt clysteres, nec injectiones in penem: immo hæ plurimùm obsunt, & carunculis ortum plerumque præbent. Emulsiones verò prosunt; sed solis pharmacopolis: aqua verò Quercetani, sive Terebinthinata *Pharmacopœiæ Londinensis* tantopere ab *Ettmullero*, post alios, laudata, est prorsus noxia. Laudatur enim quia partem roborat & adstringit exsiccando; noxia tamen est revera, ob eam rationem, quam postea, cùm loquemur de pilulis adstringentibus, in fine gonorrhœæ adhiberi solitis, dicemus.

§ 6. Quare in principio omnis gonorrhœæ semper purgandum est per pilulas, pulveres, vel bolos, si potionibus uti nolit infectus. Sed præstat sæpe, uti ptisanâ laxante ex senna & sale tartari, & florum meliloti ex aqua fontana. Eo die quo purgatur, bibat infectus serum lactis, vel cerevisiam tenuem; vel vinum album Gallicum cum aqua fontana dilutum, & cum scrupulo semisse salis prunellæ, ter quaterve eo die.

§ 7. Post tres quatuorve dies purgationi insumptas (quibus, nisi tempestas sit aliena, egredi ad negotia poterit ad fallendos amicos) tum, si fluxus minui, aut minor ardor urinæ, aut melior color & consistentia, ostendere se videatur; bolos assumat ex terebinthina & rheo per sex aut septem dies: sit semper terebinthina duplex rhei in quantitate, vel etiam triplex. Ne timeatis, si isti boli purgaverint magis quàm ptisana laxans purgaverat; id enim fieri solet cum euphoria.

§ 8. Interea pro *convulsione* illa *penis* amovenda, si adsit,

sit, lacte tepido, vel decocto foliorum malvæ & altheæ ex aquâ calidâ, sæpius immitte partem affectam.

§ 9. Si infectus hoc faciet, sanabitur; præsertim si *primâ* vice fuerit infectus.

§ 10. At si *caries penis* infestet (sic voco ulcera circa glandem, quæ Galli *Chancres* vocant) tum præterea Mercurius dulcis inter potiones debet interponi; alioquin etiam caries hæc evadet in *Luem Veneream* perfectam. Gonorrhœa vero nunquam evadet in Luem Veneream, nisi nimis intempestivè sistatur per adstringentium usum. Quinetiam per decem dies decoctum sarsæ reliquis debet superaddi; omittendo bolos ex terebinthina si gonorrhœa non infestat, & applicando ulcusculis pulverem ipsum Mercurii præcipitati rubri.

§ 11. In hoc postremo casu pilulis purgantibus bis terve in initio addi debent Mercurii viridis (ex *Schrodero*) gr. ij. vel iij. etiam v. præsertim si æger sit robustus; nec vos terrere debet, si inde vomitus sequatur: verumtamen Mercurius dulcis poterit plerumque sufficere; licèt in gonorrhœa sit inutilis.

§ 12. Cavete autem semper ab istis pilulis adstringentibus, quæ post gonorrhœam (ut putant) devictam & cessantem pro parte roborandâ ab omnibus præscribuntur Scriptoribus Practicis, ex mumia, bolo, sanguine draconis, *&c.* conflatæ. Hæ sæpissime enim gonorrhœam mutarunt in Luem Veneream.

§ 13. Quare eorum loco, si opus est, semper exhibete terebinth. Venet. aut Cypr. cum pulv. succin. *viz.* ℈ ij. terebinth. cum ℈ j. succin. in bolo: vel divide in duas doses manè & vesperi assumendas per septimanam.

§ 14. Interea vitare oportet violenta exercitia, puellarum consortia, equitationem, vina omnis generis, & præsertim vini spiritum.

§ 15.

§ 15. Potus sit decoctum foliorum malvæ & violarum, cum floribus, & cum pauxillo glycyrrhizæ: vel, decoctum ex aquæ fontis ℔ viij. & corticis guaiaci ℥ ß. cum pauxillo glycyrrhizæ sub finem. f. decoctum ad medias. Cœna & jentaculum sint nulla præter panem biscoctum & uvas passulas: acida omnia vitate; sed præstat vitare mulierem infectam.

## Cap. XXVII.

### *De Fluore albo muliebri.*

§ 1. MULIERES etiam profluvio, ex utero & vagina uteri, glutinoso, plus minus ad albedinem plerumque accedente, & sæpe dolorifico, cum ulcere partium, infestantur. Non opus est autem distinguere inter fluorem muliebrem *Gallicum* & *non Gallicum*, cùm rarò (secus ac in viris) possit fluor albus tolli, etiamsi virulentus non sit, nisi remediis lui *Gallicæ* propriis.

§ 2. Differentia tamen revera est; nam fluor muliebris albus *non Gallicus*, uti dixi, est viscidus: at *Gallicus* fluor non est viscidus, sed tenuis & serosus planè. Verùm hæc arbitrio boni viri, & circumstantiis, tutiùs definiuntur.

§ 3. Fluor hic ex vagina uteri plerumque, & glandulis ejus ita vulgò dictis, aliquando ab utero interiore, præsertim, ut sæpe fit, si ægra sit cachectica & leucophlegmaticæ proxima. Namque natura sanguinis corporisque sana efficit, ut in fœminis magis quàm in viris excernatur per partes corporis inferiores sæpius liquor serosus, sed glutinosus, stagnationes, distentiones, doloresque, & tandem ulcera, inducens.

§ 4.

§ 4. Non opus est, ut pluribus explicem theoriam hujus affectûs, cujus curatio potius est tradenda; ego, omissis ambagibus, & inutili farragine remediorum, sola efficacia proponam; nam indicatio manifesta est.

§ 5. Ergo taliter affecta, post purgationem ter quaterve repetitam, (si hysterica fuerit, bis purgasse suffecerit) assumat hora somni, sub forma boli, gum. guaiac. pulv. ʒ j. Mercur. dulc. gr. vij. mell. q. s. vel syr. cariophyllor. Alternis etiam noctibus assumat, ejus loco, bolum sequentem.

℞ Mercur. dulc. ℈ ſs. conserv. salv. ℈ ij. m. Post bolum manè sumat pilul. ecphract. *Edinburg.* vel extract. catholic. ℈ ij. Nam tales non facilè purgantur. Cùm non purgatur, assumatur terebinthina, vel in bolis, vel cocta in pilulis.

§ 6. Et postquàm his sæpius est usa, tum bibat decoctum, quod,

℞ Cort. guaiac. rad. sarsæ a. ℥ iij. Ras. Ebor. & corn. cervi aa. ℥ ſs. santal. rubr. tantundem; macerata rite ex aquæ fontis ℔ viij. coque ad colat. ℔ iv. sub finem addendo passularum major. ℥ iij. Assumat pro potu ordinario per mensem, tempore æstivo.

§ 7. Manè & vesperi suffitu utatur sequenti.

℞ Cinnab. nativ. ℥ ſs. gum. guaiac. oliban. mastich. storac. aa. ʒ ij. ligni aloes, rhod. a. ℥ ſs. m. sint pro quovis suffitu ʒ ij.

§ 8. Injectiones hîc poterunt prodesse: loquor de injectione liquoris qui sequitur.

℞ Rad. aristoloch. utriusque (sed, longa hîc jure præfertur) a. ℥ j. herb. artemisiæ, matricar. puleg. a. m. j ſs. argentin. m. ij. vin. rubr. ℔ iv. coq. ad ℔ ij. ſs. tinctur. myrrh. & aloes a. ʒ vj. balsam sulphuris in spiritu vini soluti ʒ ij. m. flores lamii debent decocto huic addi.

§ 9.

§ 9. Sed ad aquas amandetur, si hæc non prosint. Aliis verò menstruus & sanguineus fluxus est provocandus.

## Cap. XXVIII.

### *De Mensium Suppressione.*

§ 1. NON possum vobis, uti oporteret, explicare rationem qua fiat, ut menses deficiant quibusdam fœminis; quia ea dependet à cognitione causarum, quæ faciunt, ut fœminæ, non viri, mensium fluxum sanguinis per inferiores corporis partes patiantur. Quas non vacat hîc explicare, properantibus ad remedia, non verba, puellis danda.

§ 2. Dicam tamen ejus rei causam frustra & falsò reputari fermentum; cùm constet nullum in utero esse aut sanguinem fœculentum aut effervescentem: nec negari potest quin menstruus in puellis sanguis sit optimus sanguis.

§ 3. Ergo cùm menstrua deficiant, sæpe abundantia, fere semper viscidita, vitium facit; nam si inopia sit sanguinis, non debet hic ad fluxum incitari: aliquando vasorum tenacitas nimia facit. At sive plethora, sive viscidita morbum faciat, sanguis est liberaliter detrahendus. Et mementote primò semper è brachio mitti debere sanguinem, & postea tandem è crure.

§ 4. Purgandæ etiam sunt, præsertim si cachexia immineat, pedumque tumores oriantur: speciatim verò pilulæ *Heurnii* dictæ, hora somni, ad ℈j. conveniunt.

§ 5. At præstat ter quaterve cerevisiam medicatam bibere, vel haustum vini albi in quo infusa fuerint ea, quæ ad-

versùs ſcirrhum hepatis propoſui; quibus & ſabina nonnunquam commodè addi poſſit.

§ 6. Fere oblitus eram dicere eas quæ menſium ſuppreſſione laborant, vel ex toto, vel in certo recurſu, vel ſtillicidio (hæc enim ſymptomata eaſdem cauſas & eandem curationem habent) eſſe fere ſemper hyſtericas; adeoque purgationem vix ferre poſſe. Ergo his fere ſemper vomitoria conveniunt: nec ulla earum eſt, quin vomitoria ferat; & nauſea ſua hæc ſibi neceſſaria eſſe teſtetur.

§ 7. At vomitoriis (poſt venæ ſectionem ſemper) exhibitis, tranſeundum erit ad infuſa, vel decocta ex rad. ariſtol. artemiſ. rub. tinct. angel. & filicis maris, ſumm. roriſmar. & centaur. min. ſabin. flor. lavend. ſalv. & ſem. dauci ſylv. cum cinnamomo, quod omnium aromatum hîc præcipuum eſt. Si infuſio fiat, addi debet chalybs; modò viſcoſitas ſanguinis major adſit: quam facilè in puellâ, præſertim juvenculâ, harum rerum peritus agnoſcet, & optimè profligabit.

## Cap. XXIX.

### *De Partu Difficili.*

§ 1. CUM partus ſit excretio rei, quæ utero aut non debuit, aut non debet, diutiùs ineſſe, non incommodè, poſt præcedentia, difficultatem hujus excretionis videmur explicare.

§ 2. Medici non eſt inquirere in difficultatem hujus excretionis, ſive *partûs*, qui accidit ab abſurdo ſitu fœtûs, aut viarum parturientis anguſtiâ; hiſce Chirurgus ac maritus

tus debent prospicere: sed eam quæ oritur à defectu virium in parturiente, vel à tali viarum angustia, sive partium vias comprehendentium resistentia, quæ, augmento virium facto, possit superari, absque ope Chirurgi, Obstetricis, aut mariti, per sola Medici imperia.

§ 3. Ad hoc verò nihil aliud requiritur, quàm ut vires musculorum abdominis, & aliorum respirationi inservientium, augeantur, nec non conatus fiant frequentiores & validiores; iis enim excluditur fœtus, & superatur ossis coccygis aliarumque partium circumstantium resistentia.

§ 4. Plerumque Practici præscribunt remedia in tempore partûs commoda; non autem ea quæ potuissent efficere, ne iis remediis opus haberent pariturae.

§ 5. Ego vobis affirmo, præter enemata, in parturitionis conatu vomitoria esse usûs amplissimi, si suspicio sit de difficultate partûs. Quippe vomitoria omnia augent motum musculorum abdominis & thoracis.

§ 6. Adnotari tamen debet, quòd, si prægnans sit aliàs sana, semper fere conveniat venæ sectio in brachio præmissa vomitioni; imminente nempe partu: alioquin, ob nimium in sanâ sanguinem, circa infimum ventrem comprimentur nervi ab arteriis, graviditatis tempore nimiùm distentis; & impedietur liquidi nervorum effluxus in musculos, & sic nullus ibi orietur motus muscularis.

§ 7. Deinde omnia illa diuretica, & menses moventia, adhibentur necessariò pro partu facilitando, nempe quatenus excretionem partûs promovent, augendo vires musculorum abdominis hac ratione.

§ 8. Graviditatis tempore, ob stagnantem fere in ventris infimi vasis sanguinem, in omnibus (quod ex partium illarum vasorum in iis distentione insolita, & obviis varicibus, patet) crassescit semper sanguis: quare, cum liquido ner-

vorum confusus, non promptè, nec facilè, rarescit; unde difficultas contractionis. Atqui ista diuretica, & menses moventia, nihil aliud efficiunt, quàm ut attenuent sanguinem, ita ut faciliùs & promptiùs rarescere possit: & sic motus musculares promptiores, & majoris momenti, in iis partibus excitare; unde major fit contractio musculorum abdominis. Ridiculi enim sunt, qui putant remedia fœtum expellentia immediatè agere in ipsum fœtum.

§ 9. Denique ad partum facilitandum, omnia conducunt aromata & aromatica, in primis verò cinnamomum; quia ea rarefaciunt sanguinem: adeoque faciliùs magisque rarescunt spiritus animales, effluuntque cum liquido nervorum intra musculos abdominis, quibus tunc opus est. Et hoc adeo est certum, ut sæpius ego noverim difficultatem partûs modicam solius vini Clareti Burdegalensis calidi haustu esse superatam.

§ 10. Quare aliis, nempe vomitoriis & missione sanguinis aut frustra adhibitis, aut omissis, si tempus non ferat, tum illa diuretica, menses moventia & aromatica, hoc est, fœtum expellentia, sunt exhibenda. Itaque decocta, vel potiones, vel pulveres, vel misturas facilè parabiles conficite, ex sabina, borace, melissa, artemisia, pulegio, radicibus aperientibus, & præcipue rubia tinctorum, myrrha, castoreo, oleo succini, spiritu cornu cervi, vel partis cujusvis animalis; & aliquando laudano. Cujus operatio hìc ostendit opium agere sola vi rarefaciente, (& non inviscante & destruente spiritus, ut *Willisius* & *Sylvius* putarunt) & actionem musculorum majorem reddente, ob sanguinem attenuatum & facilè concurrentem cum liquido nervorum, ad inflandos musculos.

§ 11. Experientia mihi probavit pulverem *Heurnii*: Qui est,

℞ Cin-

℞ Cinnam. ℨ ſs. myrrh. gr. viij. rubiæ tinctor. & caſtor. a. gr. v. borac. gr. ij. croci tantundem. m. pro doſi unica ex vino albo Gallico.

§ 12. Valent etiam ad hunc affectum trochiſci de myrrha ad ℨ ſs. dati; & præſertim in miſtura: Quæ,

℞ Aquæ puleg. ℥j. aq. cinnam. cum vino ℥ ſs. borac. ℈j. ſal. ſuccin. gr. v. ſpir. vel tinctur. caſtor. ℨj. m. pro una doſi.

§ 13. Monitos autem iterum atque iterum vos habeo, ne ſtatim à principio cùm advocamini (niſi partus diu jam fuerit protractus, & res in anguſto poſitæ videantur) fortiſſima expellentia propinetis: neve quovis horæ minutulo ſpirituoſa, vel rarefacientia, laborantibus ingeratis, ut fœminæ delirantes ſolent aquam vitæ & ſimilia ingerere; alioquin febrem nimiam, & convulſiones, nullamque excluſionem, ob liquidum nervorum nimia ſanguinis rareſcentia intra compreſſos nervos cohibitum, adferetis parienti.

§ 14. Unum eſt quod addere libet, nempe poſt partum difficilem (qui raro non trahat poſt ſe ſymptomata alia difficillima) debere vos curare ut adferatur inſpicienda placenta, qua ſcire poſſitis an tota ſit excluſa, an ſit integra; nunquam enim Obſtetrici cuivis religioſiſſimæ fides hac in re adhibenda, cùm illa ſemper affirmatura ſit, totam eſſe excluſam, ut videatur rite functa munere ſuo. Ex hac placenta, vel parte ipſius retenta, longè maxima pars ſymptomatum oriuntur, quæ puerperas poſt partum laborioſum infeſtant; quod vos ex curatione dignoſcetis.

§ 15. Jam ea ſymptomata tolluntur ſolis medicamentis fœtum expellentibus, hactenus traditis, nempe miſturis, ut has in exemplum adducam, quas ingreditur tinctura vel ſpiritus caſtorei, tinctura croci, vel crocus ipſe, ſal volati-

le ſuccini, ſpiritus cranii humani, aut ſpiritus ſalis armoniaci.

§ 16. Semperque ea comitatur febris; quæ fere eſt erratica: dolores etiam ventris, & affectiones hyſtericæ, non abſunt: & taliter affectæ, tandem, excluſa portione placentæ, convaleſcunt.

# ELENCHUS MATERIARUM.

## I. *Quoad* Theoriam *hæc spectanda sunt.*

LIB. I. CAP. I. Omne corpus est divisibile. Ergo, I. Nulla datur particula corporis cui non poterit dari alia æqualis. II. Necessitas existentiæ motûs demonstratur. III. Corpus unde movetur, Sectio 1. Corpora alia sunt solida, alia fluida; alia ex utroque genere mista, sect. 2. Omnia corpora terrestria sunt gravia in terram, s. 3. Eorum quæ æqualem habent partium æqualium numerum gravitas est æqualis, s. 4. Ea ergo quæ sub eadem mole non æquè gravitant, non continent æqualem partium materiæ æqualium numerum, s. 5. Hinc materia Cartesii subtilis non datur. Superiùs probata à corporis resistentia etiam probantur, s. 6. Corporum divisio in lucem emittentia, transmittentia, & remittentia, s. 7. Causa fermentationis non est materia subtilis Cartesiana, *ibid.* Medicina ab omni Philosophorum secta libera esse debet, s. 8, 9. Ac Medicinæ studiosi potiùs Mathematici, quàm Philosophi, *ibid.*

CAP. II. Postulata duo, de vitâ & causâ vitæ, sect. 1. Quid sit Medicina; & quid sanitas, s. 2. Quænam sit mensura sanitatis, s. 3. An ullus mortalium sit perfectè sanus,

ſanus, *ibid.* Malè definitam eſſe Medicinam ab aliis Autoribus oſtendit, ſ. 4. Vulgaris Inſtitutionum Medicarum error, ſ. 5. Quòd objecta ſanitatis non ſint propriè corporis viventis partes ſ. 6. Has malè dividi in ſimilares & diſſimilares, ſ. 7. Meliùs in continentes & contentas, ſ. 8.

Cap. III. Quid ſint canales, & liquores, ſect. 1. Quænam ſint earum proprietates communes, ſ. 2. Quid ſint temperamenta, ſ. 3. Temperamentum proprium cujuſcunque hominis quid ſit, ſ. 4. Temperamenta morborum origines, ſ. 5. Quatuor veterum temperamenta, ſ. 6. Liquoribus ſolis temperamentum competit, *ibid.* Tria tantùm temperamenta numerari debent, ſ. 7. Quid ſit temperamentum partium fluidarum, *ibid.* Quid ſit propriè temperamentum *bilioſum*, *ibid.* Quid ſit temperamentum *melancholicum*, ſ. 8. Quid ſit temperamentum *pituitoſum*, ſ. 9. Singularum *partium*, ſecundùm veteres, temperamenta, ſ. 10. Quænam partes verè calidæ, frigidæ, humidæ, aut ſiccæ dicendæ ſint, ſ. 11, 12, 13. Singularum *ætatum*, ſecundùm veteres, temperamenta, ſ. 14. Hæc ſpectanda non in diverſis, ſed in eodem animali. Quòd homines brevis ſtaturæ calidiores ſint procerioribus, modò cordis contractio eadem ſit, *ibid.* Pueri ſeipſis adoleſcentibus ſunt calidiores, ſ. 15. Infantes & pueri adoleſcentibus ſunt humidiores, ſ. 16. Infantes plus continent ſanguinis, reſpectu ſuæ molis, quàm viri, *ibid.* Temperamenta non ſunt eidem homini, reſpectu variæ ætatis, attribuenda varia, ſ. 18. Quòd fœminæ viris ſint calidiores & humidiores, ſ. 19, 20. Quòd fœminæ plus ſanguinis, quàm viri, contineant, ſ. 21.

Cap. IV. Quid ſit *calidum innatum*, ſect. 1. Quid ſit *humidum*

*humidum radicale*, ſ. 2. Quomodo in ipſo fundetur *vita animalis*, ſ. 3. Propoſitiones duæ de caliditatis proportione ad leges Geometricas reducenda, ſ. 4, 5. Demonſtratio primæ propoſitionis, ſ. 5. Demonſtratio alteræ propoſitionis, ſ. 6. Quòd calor ſanguinis ſit ex velocitate in viciniam tanquam rectangulus, ſ. 7. De reliquiis ſanguinis in corde rarefacti quid ſentiendum, ſ. 8. Quòd nullum detur in corde fermentum, *ibid.* Quòd ſanguinis fermentatio, à materiâ ſubtili producta, non ſit calidum innatum, ſ. 9. Quòd fermentatio hæc in ſanguine, neque intra, neque extra vaſa, fieri poſſit, *ibid.* Quòd materia ſubtilis, etiamſi exiſtere admitteretur, nullius fermentationis cauſa eſſe poterit, ſ. 10. Poros eſſe in ſanguine motui materiæ ſubtilis ſatis aptos, probatur experimentis, ſ. 12, 13, 14. Quòd nulla ſit vera fermentatio in ſanguine, ſ. 14, 15. 23. Quid ſit vera fermentatio, 15, 16. *Williſianorum* objectio de motu ſanguinis inteſtino conſideratur, ſ. 17. Sanguini non ineſſe motum inteſtinum, à motu ejuſdem circulari diſtinctum, ſtatuit auctor, ſ. 18. Immò nullum eſſe liquoris fluidi particularum motum inteſtinum, *ibid.* Quòd ex naturâ fluidi, ad mentem *Archimedis*, demonſtrandum ſuſcipit, ſ. 19. Continuatio demonſtrationis *Archimedeæ*, ex naturâ fluidi *homogenei*, ſ. 20, 21. Idem demonſtratur etiam ſuppoſito quòd fluidum ſit *heterogeneum*, ſ. 22.

Cap. V. *Digeſtio* quomodo fiat in ventriculo, ſect. 1. Quòd cibus ſolo motu teratur in partes integrantes, *ibid.* Quòd non ſolvatur à fermento aliquo ſtomachico in partes eſſentiales, experimento probatur, ſ. 2. Quod ulteriùs probatur ex coctione in piſcium majorum ventriculis, ſ. 3. De liquoris *fellei* & *pancreatici* uſu in chylificatione. De *putrefactionis* cauſa in inteſtinis: fœcumque expul-

 ſione,

ſione, *ibid.* Cur digeſtio citùs fiat de die, quàm de nocte, *ibid.* Multoque etiam meliùs in leni motu exercitatis, quàm aut otioſis, aut ſtudentibus, ſ. 4. Cur hyeme meliùs fiat, quàm æſtate, ſ. 5. Quod fermentum in ventriculo, ſi detur, cibis digerendis inſervire nequeat, ſ. 6. Quomodo machina *digeſtoria Papiniana* id illuſtret, ſ. 7. Experimenta varia ad ſanguinis naturam inveſtigandam, in ſanguine extra vaſa emiſſo tentata, ſ. 8. Utpote, 1. in ſanguine venoſo puro, ſ. 9. 2. In ſanguine arterioſo puro, *ibid.* Mutatio quænam utriſque advenit, 1. A miſturâ olei vitrioli, ſ. 10. 2. A ſpiritu ſalis armoniaci, ſ. 11. 3. Ab oleo tartari, ſ. 12. 4. A ſpiritu vini, ſ. 13. 5. Ab extracto gallarum, ſ. 14. 6. A ſpiritu nitri, ſ. 15. 7. A ſpiritu ſalis, ſ. 16. 8. A ſucco napelli, ſ. 17. 9. A ſucco cicutæ, ſ. 18. 10. Et ſolani lethalis, ſ. 19. 11. A ſucco ſerpentariæ, ſ. 20. 12. A ſucco foliorum ſambuci, ſ. 21. 13. A ſucco hellebori nigri, ſ. 22. 14. Lavendulæ, ſ. 23. 15. Salviæ, ſ. 24. 16. Imperialis, ſ. 25. 17. Ab extracto foliorum theæ, ſ. 26. 18. A ſucco abſinthii, ſ. 27. 19. Meliſſæ, ſ. 28. 20. Alchymillæ, ſ. 29. 21. Biſtortæ, ſ. 30. 22. Artemiſiæ, ſ. 31. 23. Cum ſucco foliorum ſcorzoneræ, ſ. 32. 24. Cichorei ſylveſtris, ſ. 33. 25. Menthæ, ſ. 34. 26. Chelidonii minoris, ſ. 35. 27. Raphani ruſticani, ſ. 36. 28. Tanaceti, ſ. 37. 29. A ſale tamariſci, ſ. 38. 30. A ſale fabarum, ſ. 39. 31. A ſale erucæ, ſ. 40. 32. A ſale artemiſiæ, ſ. 41. 33. Pulegii, ſ. 42. 34. Roriſmarini, ſ. 43. 35. Thymi, ſ. 44. 36. Burſæ paſtoris, ſ. 45. 37. Theæ, ſ. 46. 38. Chelidonii minoris, ſ. 47. 39. Fraxini, *ibid.* 40. Hyperici, *ibid.* 41. Alchymillæ, *ibid.* 42. Chamydryos, *ibid.* 43. Meliſſæ, *ibid.* 44. Meliloti, ſ. 48. Experimenta de ſero ſanguinis venoſi humani, 1. Cum ſpiri-

rebro, ſenſum verò ab eorundem refluxu in cerebrum perfici, ſ. 71. (2.) De ſecretione quæ fit in renibus, ſ. 72. Experimentum ad *urinæ* naturam inveſtigandam, *ibid.* Quibus principiis conſtet urina, ſ. 73. Quæ ſint illius contenta, obſervatu digna, *ibid.* Varios colores in urinis à varia contentorum proportione pendere, ſ. 74. Cur urinæ contenta non appareant ſtatim à mictione, ſ. 75. Qualis aër eſſe debeat, ut ipſius contenta debitè ſeparentur, ſ. 76. (3.) De ſecretione quæ fit in teſtibus, ſ. 77. Quomodo *ſeminis* ſecretio fiat, *ibid.* Modus quo ſemen virile ovum muliebre fœcundet à Medicis vulgò creditus, *ibid.* Probatur eſſe impoſſibilis, *ibid.* Omnes corporis partes eodem tempore formantur, ſ. 77. Aut formatæ in ſemine præextiterunt, *ibid.* Animalcula in ſemine humano, ſ. 78. Gonorrhœæ curatæ, vel non curatæ, ſignum certiſſimum, *ibid.* De formatione fœtus, ſ. 79. Ejuſque nutritione, ſ. 80. Claviculi oſſium quid ſint, *ibid.* Horum dilatationis & extenſionis modus, ſ. 81, 12.

Cpp. VI. Quid ſit morbus, ſect. 1. Morbi quomodo dividendi, ſ. 2. Morborum cauſæ quotuplices. Hæque, 1. Actiones corporum aliorum in corpus noſtrum. 2. Actiones coporis noſtri in ſeipſum, ſ. 3. Omnes morborum cauſas ſanguinis circulationem vel augere, vel minuere, ſ. 4,--7. Quòd *cacochymia* & *plethora* ſint revera morbi, non cauſæ tantùm morborum, ſ. 7, 8. *Cacochymiæ* diverſa genera, ſ. 8. Temperamentorum ſigna, ſ. 9. Signa temperamenti bilioſi. 1. Cur adeſt pulſus magnus. 2. Cur macilentia. 3. Cur inappetentia. 4. Cur iracundia. 5. Cur caliditas & ſiccitas, ſ. 10--14. Signa temperamenti melancholici. 1. Cur adeſt pulſus rarus. 2. Cur pallor in facie. 3. Cur motûs tarditas. 4. Cur curæ & triſtitiæ. 5. Cur ſit temperamentum hoc frigi-

frigidum & ſiccum, ſ. 14, 15. Signa temperamenti pituitoſi. 1. Cur pulſus adeſt parvus, & inertia corporis. 2. Cur hebetudo ingenii. Cur ſit temperamentnm hoc frigidum & humidum, ſ. 16. De ſignis à *pulſu* deſumptis. Signa hæc in morbis acutis tantùm prodeſſe, ſ. 17. In febribus præcipuè obſervanda, ſ. 18, &c. Ratio redditur cur in febris initio pulſus frequens & magnus, ſi ſit æqualis, indicet *Ephemaram*; ſin inæqualis, *malignam*, ſ. 19--22. Cur hic frequens & parvus indicet *febrem hecticam*, 22, 23. Cur parviſſimus & inæqualis ſignificat, aut *continuam periodicam*, aut *intermittentem*, ſ. 24. Cur pulſus intermittens non ſit in junioribus & ſenioribus adeò periculoſus ac in aliis, ſ. 25. Redditur ratio cur initio febris pulſus intermittens in adultis ſignificat eam eſſe malignam, ſ. 26. Cur juniores *variolis* obnoxii, *ibid.* De ſignis ab *urinâ* deſumptis: ac ſpeciatim in febribus, ſ. 27. Quænam ſigna in initio febris ſint obſervanda; ſ. 28. Quænam criſin indicant, ſ. 29. Quænam paroxyſmum inſtantem ſignificant, ſ. 30. Cur nubecula eadem ſignificat quæ hypoſtaſis, ſ. 31. Cur incertioris tamen ſignificationis quàm hypoſtaſis, ſ. 32. Cur magis humilis eo certius ſignum præbet. Urinam limpidam ſine hypoſtaſi, in febre, vel phrenitidem, vel rheumatiſmum denotare, ſ. 33. Inter ſigna ab *urinâ* deſumpta excretionem urinæ involuntariam malè numerari, ſ. 34.

Cap. VII. Quid coctio materiæ morbificæ & *criſis*, ſect. 1. An per quaſvis glandulas fieri poterit, ſ. 2. De ſignis per quæ futura ſit criſis, ſ. 3. Dierum criticorum obſervationem in regionibus borealibus inutilem eſſe, ſ. 4. Quòd criſes Hippocraticæ rarò aut nunquam in *Britanniâ* contingant, ſ. 5, 6. Cauſæ dierum criticorum in ſingulis regioni-

## II. *Quoad* Praxin *hæc ſpectanda ſunt.*



CAP.

Unicum

*Iliaca*

Uſus

Usus V. S. ſ. 6. Diureticorum & Emmenagogorum uſus, ſ. 7, 8. Aromaticorum ratio redditur, ſ. 9. *Williſius* & *Sylvius* corriguntur, ſ. 10. Methodus in urgente neceſſitate tenenda, ſ. 10, -- 14. Poſt partum difficilem quid denique agendum ſit, ſ. 14, 15.

## Rerum notabilium in duobus his Libris contentarum INDEX Alphabeticus.

# INDEX



Passio

## Authorum qui hîc vel citantur, vel corriguntur, Syllabus.

*Archimedes.*
*Boyle.*
*Cartesius.*
*Cole.*
*Drelincurtius.*
*Ettmullerus.*
*Galenus.*
*Harvæus.*
*Hippocrates.*
*Juvenalis.*
*Konig.*
*Lotichius.*
*Lowerus.*
*Mortonus.*

# INDEX.



# FINIS.